Alef

SCIENCE FICTION MAGAZIN

6

JANUAR 1988
900 DINARA

DŽEK VANS
POSLEDNJI ZAMAK

MEKDEVIT • FARMER • RASEL

Broj 6 Januar 1988 900 d

Prečnik Alefa iznosi oko dva-tri santimetra, ali kosmički prostor bio je tamo u nesmanjenoj veličini.

H. L. BORHES

SADRŽAJ

Odgovorni urednik Milorad Predojević
Urednik Boban Knežević
Likovni urednik Dragoljub Stanković

Naslovna strana Dobrosav Bob Živković

Izdaje: NIŠRO »DNEVNIK«, OOUR IZDAVAČKA DELATNOST 21.000 NOVI SAD, Vojvođanskih brigada 7/VI

REČ UREDNIKA

Kao što smo i predvideli, došlo je do zakašnjenja prošlog broja *Alefa*. Razlozi su čisto tehničke prirode: naša štamparija je preopterećena pred Novu godinu i predviđeno malo zakašnjenje pretvorilo se u vrlo veliko, što je izazvalo mnoštvo reakcija čitalaca. Stigla su brojna pisma sa pitanjem »šta je s *Alefom*?« a redakcijski telefon neprestano je zvonio. Sada, kada imate i ovaj broj u rukama, nadamo se da ste konačno prestali da strahujete nad sudbinom našeg i vašeg SF časopisa. Doduše, zakašnjenja će povremeno biti i ubuduće, ali nastojaćemo da više ne budu ovako drastična.

»Dnevnik« namerava da u ovoj godini posebnu pažnju posveti naučnoj fantastici. Pored *Alefa*, koji će nastaviti svojim tempom izlaženja i kvalitetom, planira se povećanje kvaliteta romana u X—100 ediciji (već smo imali nekoliko zapaženijih imena u drugoj polovini prošle godine: Strugacki, Laumer, Karter, Nolan...), a biblioteka »Supernova«, za razliku od prvog kola sastavljenog od novela i priča, predstaviće vam šest romana, od kojih su dva izuzetnog kvaliteta: »Razoreni čovek« nedavno preminulog Bestera i »Jeka oko njegovih kostiju« Tomasa Diša, a ni ostali (Zelazni, Hajnlajn, Simak i braća Strugacki) ne zaostaju mnogo. Posebna poslastica za ljubitelje SF-a, obaveštavamo čitaoce *Alefa* da je »Dnevnik« otkupio autorska prava za objavljivanje trenutno najvećeg američkog SF hita. U pitanju su tri romana Orsona Skota Karda koji čine »Ender« trilogiju: »Enderova igra«, »Govornik u ime mrtvih« i, još nenapisan, »Ender izdajnik«. O svim ovim izdanjima bićete naknadno, ali na vreme i podrobno informisani. Za sada toliko, koliko da znate šta da očekujete od nas.

Što se ovog broja *Alefa* tiče, pripremili smo mešavinu starih i novih priča (najstarija je objavljena pre više od dvadeset godina, a najsvežija pre samo jedanaest meseci). Jugoslovenske autore ovoga puta predstavlja Branko Gradišnik, jedan od najboljih slovenačkih i jugoslovenskih SF pisaca, a u intervjuu Vilijam Gibson nam otkriva karte — demistifikacija kiberpanka.

Još od prvih brojeva planirali smo da uvedemo godišnje glasanje čitalaca za najbolje priče i priloge u *Alefu*. Opširnije o svemu tome možete pročitati na sto šestoj strani. Cilj ovakve ankete je, pre svega, da steknemo što podrobniji i širi uvid u vaša interesovanja, SF orijentaciju i ukus. A sve to, naravno, da *Alef* bude još bolji.

Boban KNEŽEVIĆ

PISMA

Poštovani uredniče,

čestitam vam ovaj uređivački potez. Alef je bio potreban našoj SF-sceni. On dolazi kao pravo osveženje. Možda sa Alefom možemo biti manje skeptični u pogledu budućnosti SF-žanra kod nas. Dva SF-magazina su nekakav optimum za naše SF-podneblje. Napokon smo dobili dijalektiku u SF-magazinima. Alef kupujem, razumljivo, od prvog broja i pretpostavljam da shvatam vašu uređivačku koncepciju (da ne kažem viziju). Za svaku pohvalu je raznovrsnost pisaca zastupljenih u Alefu. Samo nastavite tako.

»Građanin galaksije« je bio interesantno štivo. Dobro je što ste za prvi roman odabrali Hajnlajna. Mag, kao što je Hajnlajn, nije mogao zakazati. Jedva čekam Farmera. O »Riverworldu« sam čuo dosta toga pohvalnog ali eto, nikako mi nije dolazio pod ruke.

Mislim da je predlog druga Horvata vredan razmatranja. Što ne biste romane objavljene u Alefu objavili, recimo, u ediciji »Supernova«? Farmera objavite, ako već objavljujete, u malo luksuznijem izdanju.

Do Alefa broj 3 sve mi je bilo jasno! U Alefu 4 ne znam ni ko je nacrtao naslovnjak (je li to Michael Wheelan?). Mogli biste s vremana na vreme da napišete koji redak o SF-ilustracijama.

Neću više ništa da predlažem, jer mi se Alef, kakav je sad, sviđa. Poboljšane korice u četvrtom broju Alefa su vam promašena investicija! Prva tri broja Alefa kupovao sam u dva primerka; jedan da pročitam a drugi da sačuvam. Četvrti broj Alefa sam kupio u jednom primerku.

Možda biste mogli uvrstiti koju priču Priesta u nekom od sledećih brojeva, naravno, pod pretpostavkom da ih taj čova uopšte i ima.

Iskreno vaš,

Samet Nuhiu
VP 4447/3
92002 Štip

Nije Majki Velan. Autor naslovne strane Alefa je zasad i nama nepoznat. Neobjavljivanje imena ilustratora naslovne strane propust je koji nam se, verovatno, više neće desiti. Takođe, nastojaćemo da ubuduće koristimo radove domaćih autora, ukoliko bude dovoljno kvalitetnih, naravno. Pisaćemo i o ilustratorima, i o svemu drugom. Ali ne odjedanput i ne u jednom broju. Malo strpljenja, dragi čitaoci, mnogo toga je pred nama.

Draga redakcijo,

Zaista sam se uplašio kada se ALEF nije pojavio na kiosku u predviđeno vreme. Nisam znao za onu američku statistiku, ali mi je nešto došlo hladno oko srca. Onda, dan za danom, ista slika: ja pred kioskom i raspitujem se za »tamo neki ALEF«. Gotovo sam se pomirio sa sudbinom. Srećom, sudbina nije bila toliko okrutna.

Sada, pošto smo svi zajedno pregrmeli famoznu »krizu prva tri broja«, ponovo mogu da se, sa olakšanjem, vratim svakodnevnoj tematici: pohvalama, kritikama, predlozima.

Prvo ću početi sa pohvalom.

Bitno ste popravili povez i korice. To zaslužuje sve čestitke. ALEF se više ne raspada prilikom čitanja, a plastificirane korice daju mu sjaj dijamanta među ostalim časopisima na kiosku. To mu i priliči. Hm, zašto baš sve pohvale moraju biti pomalo patetične?

Kritika će biti više. Ne znam da li ih sve zavređujete, ali su sve upućene u najboljoj nameri.

1) U poslednja dva broja, posebno četvrtom, kvalitet štampe na unutrašnjim stranicama bitno je opao. Ponegde je toliko loš da se ne može dešifrovati ono što je napisano. Ima i delova gde se slova uopšte ne vide.

2) Ovo može biti povezano sa kritikom 1. Kvalitet papira je loš. Ako je moguće, koristite kvalitetniji papir. Neka cena bude i drastično povećana. Kolekcionarima

bi to moglo puno da znači.

3) Odmah po izlasku prvog ALEFA, poslao sam jednu svoju priču na recenziju. Još ne znam rezultat. Bez obzira na to, uskoro ću poslati još jednu. Ipak, nadam se da će recenzija brže stizati do autora. Ako ništa drugo, neka to budu samo kratke informacije, kao one u SIRIUSU.

Želeo bih da podržim predlog drugarice Vande Kraf. Sigurno bi DOPRINELO razvoju autorskog SF-a kod nas pokretanje jednog takvog konkursa. Nagrade mogu biti zaista simbolične. Dovoljno bi bilo i samo objavljivanje pobedničkog romana na stranicama ALEFA. Možda bi konkurs mogao biti pokrenut već od sledećeg broja, a promocija bi mogla biti početkom sledeće (1989) godine. Mnogo ljubitelja SF-a kod nas okušalo se u pisanju priča. Mnogi od njih oprobali bi se i u pisanju romana. Razmislite, možda je među nama neki novi Klark, Asimov, Legvinova...

Na kraju, svim ljubiteljima SF-a u Jugoslaviji želim srećnu i uspešnu 1988.

GORAN POPOVIĆ
ZEMUN POLJE

Pre svega, morate shvatiti i prihvatiti da je Alef namenjen najširoj čitalačkoj publici, a ne samo kolekcionarima. Drastično povećanje cene uz kvalitetan papir sasvim sigurno bi i drastično smanjilo broj kupaca Alefa, što bi na kraju dovelo do njegovog gašenja. To ne želimo. Ni mi ni vi. Ponešto se može poboljšati i biće učinjeno čim se za to ukaže prilika... Pokrenuli ste pitanje recenzija domaćih priča, koje u Alef u za sada izostaju, a po svoj prilici, moraće da budu uvedene. Mnogi, među kojima ste i vi, traže podrobnije odgovore. Tu se javljaju određeni problemi. Veliki broj priča je izuzetno lošeg kvaliteta, većina otkriva potpune antitalente za pisanje i kako to saopštiti autoru? Kako reći mladom piscu da mu je priča apsolutni promašaj, ili da nema nikakvih književnih vrednosti. Ako tako napišete, neko će se razočarati i napustiti sve, a možda bi posle deset ili petnaest godina rada postao značajan pisac. Ako nekom antitalentu ulijete lažnu nadu, on može da napusti školu i posao i posveti se skribomaniji sa dubokim uverenjem da će dobiti Nobelovu nagradu za književnost. Jasno je, takođe, da ne možemo ostaviti mlade pisce u nadi i neizvesnosti mesecima i godinama pošto nam pošalju radove. Sistem koji za sada primenjujemo, a koji će se ipak morati izmeniti je sledeći: autore čije priče odaberemo za objavljivanje izveštavamo o tome u roku od tri meseca od prispeća priče... osim ako je ne objavimo pre toga. Znači, za sada su samo oni koji su napisali nešto dobro (po našim merilima), mogli da čuju koju reč o svom delu.

Druže uredniče,

Bio sam zatečen novim i kvalitetnijim izgledom Alefa. Već sam ga i otpisao jer se dugo nije pojavljivao. A onda se pojavio (kao Feniks) i... i postao legenda. Bila bi stvarno velika šteta da se ugasio kao što je ugasnula i Andromeda.

Djela koja objavljujete vrlo su kvalitetna, a to koliko je koja priča dobra, ovisi o ličnom ukusu čitaoca. Jer, o ukusima ne treba raspravljati. Usput, imam jedan prijedlog. Što ne bi otvorili rubriku gdje bi se našla lista najboljih priča iz svih brojeva Alefa? Tako bismo imali uvid u ono što se čitaocima sviđa, a što ne.

O romanu »Građanin Galaksije« nemam neko visoko mišljenje i smatram da ste mogli objaviti neko remek-djelo koje još uvijek nije objavljeno kod nas. Učinite to što prije. Također, ne slažem se s čitaocem koji je rekao da samo štampanje u dvoredu obezvrijeđuje djelo i da je to svojevrsna oznaka za šund. Djelomično se ne slažem ni sa Vama, druže uredniče, kad kažete da je tako djelo lakše čitati. Smatram da, ako je djelo dovoljno jako i zanimljivo da privuče čitaoca, nema veze kako se ono štampa. Važno je ono što to djelo nosi u sebi. Djelo može biti štampano i u vrlo gustim redovima i, ako je zanimljivo čitaocu, može se vrlo lako pratiti.

Želio bih kontaktirati sa SF-kolegama sa područja cijele Jugoslavije pa stoga objavite moju adresu:

Siniša Brnad,
Barčev trg 14, Utrina,
41020 Novi Zagreb.

Džek Vans

POSLEDNJI ZAMAK

Jack Vanse: THE LAST CASTLE, 1966.

Prevod sa engleskog: Goran Sinadinović

Pri kraju olujnog letnjeg popodneva, kad se sunce napokon počelo probijati kroz iskrzane crne kišne oblake, zamak Džanil je pao a njegovo stanovništvo uništeno.

Gotovo do poslednjeg trenutka klike među klanovima zamka gložile su se kako da se dostojno sretnu sa Sudbinom. Gospoda od ugleda i časti izabraše da ignorišu sve nedostojne okolnosti i posvetiše se svojim uobičajenim aktivnostima, ni više ni manje pedantno nego obično. Nekoliko kadeta, očajnih do tačke histerije, uzeše oružje i behu spremni da se odupru završnom jurišu. Ostali pak, otprilike četvrtina celokupnog stanovništva, čekali su pasivno, spremni — gotovo srećni — da okaju grehe ljudske rase.

Na kraju, smrt dođe jednako za sve; i svi izvukoše onoliko zadovoljenja u svom umiranju koliko taj suštinski nemilosrdan proces može pružiti. Oni ponosni sedeli su okrećući stranice svojih divnih knjiga, ili su razmatrali svojstva vekovima starih napitaka, ili su milovali svog omiljenog Fana. Umrli su bez ponižavajućeg obaziranja na činjenice. Usijane glave su pojurile uz blatnjavu strminu koja se, protivno zdravom razumu, nejasno ocrtavala nad bedemima Džanila. Većina beše pokopana pod klizećim kamenim otpacima, ali nekolicina je stigla do grebena da puca, seče, ubada, sve dok i sami nisu bili ustreljeni, smrvljeni poluživim teretnim kolima snage, isečenl ili izbodeni. Oni skrušeni čekali su u klasičnom položaju okajavanja, na kolenima, pognutih glava, i stradaše u, kako su verovali, procesu u kome Mekovi behu simboli, a ljudski greh realnost. Na kraju svi behu mrtvi: gospoda, dame, Fani u paviljonima, Kmetovi u štalama. Od svih onih koji su naseljavali Džanil, samo ptice preživeše, stvorenja neprijatna, nezgrapna i podmukla, zaboravna u ponosu i veri, brinući više da sačuvaju čitavu kožu, nego dostojanstvo svog zamka.

Dok su Mekovi u rojevima nadirali preko bedema, Ptice napustiše svoje viseće postelje. Vrištale su kreštave uvrede dok su lepršale na istok prema Hagedornu, sada poslednjem zamku na Zemlji.

Četiri meseca ranije, Mekovi su se pojavili u parku pred Džanilom, tek pristigli sa masakra Morskog Ostrva.

Penjući se na tornjeve i balkone, u laganoj Večernjoj Promenadi, sa bedema i branika, gospoda i dame Džanila, ukupno nekih dve hiljade, gledali su dole na smeđe-zlatne ratnike. Njihovo raspoloženje bilo je složeno: razveseljena ravnodušnost, lakomislen prezir, povrh mešavine sumnji i zlih slutnji. Sva ta raspoloženja bila su plod triju osnovnih okolnosti: njihove sopstvene izvanredno prefinjene civilizacije, sigurnosti obezbeđene zidovima Džanila i činjenica da nisu mogli smisliti ništa što bi izmenilo okolnosti.

Mekovima Džanila trebalo je dugo dok nisu otišli da se pridruže revoltu. Ostali su samo Fani, Kmetovi i Ptice, od kojih se oblikovalo ono što bi moglo biti parodija kaznene sile.

U početku je izgledalo kao da nema potrebe za takvom silom. Džanil je smatran neosvojivim. Zidovi, dve stotine stopa visoki, bili su od crnog istopljenog kamena u mrežama od srebrnoplave čelične legure. Solarne ćelije obezbedivale su energiju za sve potrebe zamka, a u slučaju nužde hrana je mogla biti sintetisana iz ugljendioksida i vodene pare, kao i sirup za Fane, Kmetove i Ptice. Potreba za tako nečim nije bila nezamisliva. Džanil je bio sam sebi dovoljan i bezbedan, iako bi neprijatnosti mogle nastati kad bi se mašinerija pokvarila, a ne bi bilo Mekova da je poprave. Situacija je

tada bila uznemirujuća, ali daleko od očaja. Tokom dana, gospoda su iznela energetske pištolje i sportske puške, te pobila toliko Mekova, koliko je krajnji domet dozvoljavao.

Po mraku, Mekovi su dovukli teretna kola snage i pokretače zemlje, i počeli dizati nasip oko Džanila.

Narod iz zamka je gledao ne shvatajući, sve dok nasip nije dostigao visinu od pedeset stopa i prljavština počela da se prosipa niz zidove. Tada je strašna namera Mekova postala očigledna i bezbrižnost je ustupila mesto turobnim slutnjama.

Sva gospoda Džanila bila su obrazovana u bar jednom području znanja. Neki su bili matematički teoretičari, drugi su se bavili detaljnim proučavanjem fizičkih nauka. Neki od njih, uz nekoliko Kmetova za puku fizičku upotrebu, nameravali su da dovedu energetski top u upotrebljivo stanje. Na nesreću, top nije bio održavan na pravi način. Pojedini delovi su vidno korodirali ili bili oštećeni. Verovatno bi ti delovi mogli biti zamenjeni u mekovskim radionicama na drugom podnivou, ali niko iz grupe nije znao mekovsku nomenklaturu ili sistem skladištenja. Vorik Medensi Arban (što bi značilo Arban od Medensijevih iz Vorikovog klana) predložio je da radna snaga Kmetova istraži skladište. Ali, obzirom na ograničene mentalne kapacitete Kmetova, ništa nije bilo učinjeno i ceo plan o popravci energetskog topa je propao.

Plemstvo Džanila opčinjeno je posmatralo kako se blato gomila oko njih, u kružnom nasipu nalik na krater. Leto se bližilo kraju, i jednog oblačnog dana blato i kamenje pojaviše se iznad branika, i stade se prosipati preko na dvorišta i trgove. Džanil će uskoro biti pokopan, a sve u njemu ugušeno.

Tada je grupa impulsivnih mladih kadeta sa više elana nego dostojanstva, uzela oružje i pojurila na nasip. Mekovi su obrušili zemlju i stenje na njih, ali nekolicina ih je stigla do grebena, gde su se borili u zastrašujućem nadahnuću.

Petnaest minuta je borba besnela i zemlja se natopi krvlju. U jednom veličanstvenom trenu, kadeti počistiše greben. Da većina njihovih drugova nije bila izgubljena pod kamenjem, sve bi bilo moguće. Ali Mekovi se pregrupisaše, navališe napred. Ostade deset ljudi, onda šest, pa četiri, pa jedan, pa nijedan. Mekovi umarširaše niz padinu, prikupiše se na bojištu, i s mračnom žestinom pobiše sve što zatekoše. Džanil, koji sedam stotina godina beše boravište plemenite gospode i otmenih dama, postade beživotna olupina.

Mek, stojeći kao primerak u muzejskoj vitrini, beše stvorenje čoveku nalik, potičući, u svojoj prvobitnoj verziji, sa planete Etamina. Njegova čvrsta tamnobronzana koža svetlucala je metalnim sjajem, kao da je nauljena ili uglačana voskom. Bodlje koje su izbijale iz lobanje i vrata sijale su poput zlata i behu pokrivene zaštitnim bakarno-hromiranim slojem. Čulni organi bili su mu grupisani na mestu čovekovih ušiju. Njegovo lice beše nabrani mišić, sličan ljudskom mozgu. Njegov želudac, vertikalna nepravilna pukotina pri dnu »lica«, beše zastareli organ zbog kese za sirup koja je bila uvedena pod kožu ramena, te su organi za varenje, prvobitno korišćeni za izdvajanje hrane iz trule močvarne vegetacije i mekušaca, atrofirali. Mekovi obično nisu nosili odeću osim, možda, radnu pregaču ili pojas za alat, te bi na dnevnom svetlu njihova crvenkasto-bronzana koža pružala lepu sliku. To je bio Mek, stvorenje suštinski delotvorno kao i čovek, možda čak i više, zahvaljujući svom izvanrednom mozgu koji je funkcionisao i kao radio-primopredajnik. Radeći u masama, na hiljade njih, delovao je manje zadivljujuće, manje sposobno; hibrid čoveka i bubašvabe.

Neki ljudi od znanja, posebno D. R. Žardin od Morninlajta i Salonson od Tuanga smatrahu Mekove blagim i flegmatičnim, no učeni Klaghorn iz zamka Hagedorn tvrdio

je drugačije. Emocije Mekova, govorio je Klaghorn, različite su od ljudskih, i samo nejasno shvatljive ljudima. Posle opsežnog istraživanja, Klaghorn je izdvojio desetak mekovskih emocija.

Uprkos takvim istraživanjima, revolt Mekova je došao kad potpuno iznenađenje, ne manje za Klaghorna, D. R. Žardina i Salonsona nego za sve ostale. Zašto, pitali su se svi. Kako je do tada pokorna grupa mogla da skuje tako smrtonosnu zaveru?

Najrazumnija pretpostavka bila je takođe i najjednostavnija: Mekovi su mrzeli ropstvo i Zemljane koji su ih preselili iz njihove prirodne sredine. Oni koji ustaše protiv ove teorije tvrdili su da ona projektuje ljudske emocije i stavove na neljudske organizme, te da su Mekovi imali sve razloge da osećaju zahvalnost prema gospodi koja ih oslobodiše uslova koji su vladali na Etaminu Devet. Zato bi prva grupa pitala: »Ko sad projektuje ljudske stavove?«, odgovor njihovih protivnika bio bi: Pošto niko ne zna zasigurno, jedna projekcija nije apsurdnija od druge.«

2

Zamak Hagedorn zauzimao je vrh crne dioritne litice nadnoseći se nad širokom dolinom ka jugu. Veći i veličanstveniji od Džanila, Hagedorn je bio zaštićen zidovima prečnika jedne milje, tri stotine stopa visokim. Branici su bili punih devet stotina stopa iznad doline, a čak i više behu tornjevi, kule i osmatračka gnezda. Dve strane litice, istočna i zapadna, spuštale su se strmo u dolinu. Severna i južna strana, neznatno manje strme, bile su terasaste, sa sadnicama grožđa, artičoka, krušaka i narova. Drum koji se dizao iz doline vodio je u krug oko stene i prolazio kroz glavnu kapiju direktno na glavni trg. Prekoputa se nalazila velika Rotunda, a do nje sa svake strane behu visoke Kuće dvadeset osam porodica.

Prvobitni zamak, sagrađen odmah po povratku ljudi na Zemlju, nalazio se na mestu sadašnjeg trga. Deseti Hagedorn je prikupio svu silu Kmetova i Mekova da podignu nove zidove, posle čega je srušio stari zamak. Dvadeset osam Kuća poticalo je iz tog vremena, od pre petsto godina.

Ispod trga su se nalazila tri servisna nivoa: štale i garaže na dnu, zatim mekovske radnje i mekovske stambene četvrti, a na sledećem su bile različite ostave, magacini, i specijalizovane prodavnice i radionice: pekara, pivara, kamenorezac, arsenal, riznica i slično.

Sadašnji Hagedorn, dvadeset šesti po redu, beše Klaghorn od Overvilsa. Njegov izbor bio je povod opšteg iznenađenja, jer O. K. Čarli, kako su ga zvali pre njegovog uzdignuća beše gospodin ne baš izuzetnog društvenog statusa.

Njegova elegancija, ugladenost i obrazovanje behu sasvim obični; nije bio poznat ni po kakvoj znamenitoj originalnosti ili misli. Bio je skladno građen: lice mu je bilo četvrtasto i koščato, sa malim i pravim nosem, sa dobroćudnim, blizu smeštenim očima. Obično je izgledao pomalo rasejano — njegovi protivnici bi upotrebili izraz »prazan«. No, beše dovoljan samo mig, mali pokret markantnih svetlih obrva, pa da to lice postane tvrdoglavo i nabusito, detalj koga O.K. Čarli nije bio svestan.

Položaj, u situacijama koje ne iziskuju upotrebu zvaničnog autoriteta, beše privlačna i poželjna stvar, te je svako želeo da bude gospodin Hagedorn. Stoga je izbor Hagedorna bilo pitanje od ne male važnosti, predmet stotinu razmatranja, i behu retki

oni koji su otpali zbog nekih starih ispada, povreda etikecije ili protokola, što bi bilo razmatrano sa vrlo neprijatnom otvorenošću. I dok bi se kandidat trudio da pobije sumnje, prijateljstva bi bila nepovratno prekinuta, ogorčenost narasla, reputacije uništene. Uspon O. K. Čarlija predstavljao je kompromis između dve klike u Overvilsima, klanu kome je pripala čast izbora.

Gospoda, između kojih je O. K. Čarli predstavljao kompromis, behu izuzetno cenjeni, ali su se razlikovali u potpuno suprotnim stavovima prema životu. Prvi je bio plemeniti Gar iz porodice Zubeld. Predstavljao je tradicionalne vrline zamka Hagedorn; bio je izuzetno prefinjen čovek, oblačio se sa apsolutnom elegancijom, uvek ispeglan i sa tradicionalnom rozetom Overvilsa u savršenom položaju. Bio je mešavina nonšalantnosti i elegancije. Duhovitostima je potkrepljivao briljantne aluzije i igre reči. Kad je bio uzbuđen postajao je potpuno sarkastičan. Mogao je citirati svako značajnije literarno delo, briljantno je svirao na lutnji sa devet žica, i bio nenadmašan u Prikazivanju Drvenih Tunika. Bio je proučavalac starina ogromnog znanja i mogao je označiti mesto svih glavnih gradova stare Zemlje, ili raspravljati satima o istoriji davnih vremena. Njegovoj vojnoj veštini nije bilo ravne u Hagedornu, i merio se samo sa D. K. Megdehom iz zamka Delora, možda i sa Brušamom od Tuanga. Mane? Slabe tačke? Moglo bi se naći nekoliko: sitničavost, usled koje bi često pravio oštre, čak neprijatne primedbe, i svojeglavost koja se graničila sa razumom.

Za O. Z. Gara se nije moglo reći da je dosadan ili neodlučan, a njegova hrabrost bila je iznad svake sumnje. Dve godine ranije, lutajuća banda Nomada upala je u dolinu Lusern, ubijala Kmetove, krala stoku, čak su se usudili da odapnu strelu u grudi jednom isetskom kadetu. O. Z. Gar je odmah sakupio kaznenu četu Mekova, ukrcao ih na tuce teretnih kola snage i krenuo u potragu za Nomadima, stigavši ih blizu Suve reke, pored ruševina vorsterove katedrale. Nomadi su bili neočekivano jaki i lukavi, nimalo raspoloženi da podviju rep. Za vreme bitke, O. Z. Gar je pokazao najprimernije ponašanje, komandujući napadom sa sedišta svojih kola, sa po jednim Mekom sa svake strane koji su štitovima odbijali strele.

Sukob se završio rasulom Nomada. Za sobom su ostavili dvadeset sedam razbacanih trupina u crnim ogrtačima, dok je samo dvadeset Mekova izgubilo svoje živote.

O. Z. Garov protivnik na izborima bio je Klaghorn, starešina porodice Klaghorn. Kao i O. Z. Gar, i Klaghorn je bio oličenje hegedornskog društva i tradicije. Nije bio manje obrazovan od O. Z. Gara, mada ne tako mnogostran. Njegovo glavno polje proučavanja bili su mekovi, njihova psihologija, govor i društveni obrasci. Klaghornovi govori su bili dublji, ali manje zabavni i ne tako jezgroviti kao O. Z. Garovi. Retko se koristio neuobičajenim frazama i aluzijama kojima su se odlikovale Garove diskusije, govoreći stilom lišenim kitnjastih ukrasa. Klaghorn nije držao Fane. O. Z. Gar je pak imao četiri nadopunjujuće Paučinaste Divote koje su bile čudo od lepote. Značajna razlika među njima bila je u njihovim filosofskim pogledima. O. Z. Gar, tradicionalista, pravi primerak svoga društva, usvajao je njegove principe bez rezerve. Nisu ga mučile ni krivica ni sumnja; nije želeo da menja uslove koji su priuštili život pun bogatstva za preko dve stotine dama i gospode. Klaghorn, iako nije bio Pokajnik, beše poznat po tome što nije bio zadovoljan opštim ustrojstvom života u zamku Hagedorn, i branio je svoje stavove tako uverljivo da su mnogi odbijali da ga slušaju, ne želeći da izgube osećaj lagodnosti.

Ali mutno nezadovoljstvo se širilo, i Klaghorn je imao mnogo uticajnih pomagača.

Kad je došlo vreme za otvaranje glasačkih kutija, ni O. Z. Gar ni Klaghorn nisu bili skupili dovoljno glasova. Na kraju je na položaj došao gospodin koji to, ni u svojim najoptimističkijim proračunima, nije očekivao: gospodin uljudan i ponosan, no bez preterane dubine; ozbiljan, tačnije bez živahnosti: društven ali ne i sposoban da iznudi saglasnost sa zaključkom sa kojim je teško složiti se: O. K. Čarli, novi Hagedorn.

Šest meseci kasnije, u tamnim časovima pre svitanja, Mekovi Hagedorna su ispraznili svoje četvrti i otišli, noseći sa sobom teretna kola snage, alat, oružje i električarsku opremu. Akcija je očito dugo bila pripremana, jer su istovremeno i na potpuno isti način otišli Mekovi iz osam drugih zamaka.

Prva reakcija u Hagedornu, kao i svuda uostalom, bila je neverica, zatim bes, a potom — kad se razmislilo o posledicama — osećanje naslućivanja i nevolje.

Novopostavljeni Hagedorn, vode klanova, i nekoliko uglednika koje je odabrao Hagedorn našli su se u zvaničnoj dvorani za zasedanje Veća, da razmotre problem. Sedeli su oko velikog stola prekrivenog crvenim somotom: Hagedorn na čelu; Ksanten i Izet sa njegove leve; Overvil, Ori i Bedri sa njegove desne strane; zatim ostali, uključujući O. Z. Gara, I. K. Lajnusa, A. G. Bernala, izuzetno sposobnog matematičkog teoretičara, B. F. Vajasa, vrlo sposobnog istraživača starina koji je utvrdio položaje mnogih gradova davnine: Palmire, Libeka, Eridua, Zanesvila, Bartona — na — Trentu i Masilije, između ostalih. Starešine porodica popuniše veće: Marun i Bodun od Orija; Kvaj, Rozet i Idelsea od Ksantena; Judžius od Izeta, Klaghorn od Overvilsa.

Sedeli su u tišini desetak minuta, sređujući svoje misli u nemom činu psihičkog prilagođavanja.

Napokon je Hagedorn progovorio: »Zamak je iznenada sluđen od svojih sopstvenih Mekova. Nije potrebno reći da ova neprijatna situacija zahteva da bude rešena što je pre moguće. Ovde ćemo se, siguran sam, svi složiti.«

Pogledao je na sto. Svi gurnuše napred svoje pločice od slonovače da potvrde saglasnost — svi izuzev Klaghorna, koji nije mnogo držao do formalnosti.

Iset, ozbiljan sedokosi gospodin izuzetno lepe spoljašnosti, uprkos svojim sedamdesetim godinama, progovorio je mračnim glasom. »Ne vidim svrhu u umovanju i odlaganju. Jasno je šta moramo učiniti. Činjenica je da su Kmetovi slab materijal od koga bi se pravila oružana sila. Pa ipak, moramo ih okupiti, opremiti sandalama, odećom i oružjem tako da nas ne osramote, i dati im dobro vođstvo: O. Z. Gara ili Ksantena. Ptice bi mogle uočiti skitare, mi ćemo ih slediti dotle, narediti Kmetovima da ih dobro izmlate, pa poterati kući po još.«

Ksanten, tridesetpetogodišnjak, neuobičajeno mlad za starešinu klana, i notorni podbunjivač, zatresao je glavom: »ideja je privlačna, ali nepraktična. Kmetovi se, jednostavno ne mogu nositi sa Mekovima, bez obzira kako ih mi istrenirali.«

Tvrdnja je očito bila tačna. Kmetovi, mala andromorfna stvorenja poreklom sa Spike Deset, nisu bila toliko plašljiva, koliko nesposobna da nanesu zlo.

Teška tišina se spustila na sto. Konačno je progovorio O. Z. Gar: »Psi su ukrali naša teretna kola snage, inače bih se izvezao i tu bagru pojurio s bičem kući.«

»Ono što me brine«, rekao je Hagedorn, »je sirup. Prirodno, poneli su ga sa sobom koliko su mogli. Kad se to iscrpe — šta onda? Hoće li umreti od gladi? Njima je nemoguće da se vrate na svoju prirodnu hranu — šta to beše, močvarno blato? E,

Klaghorne, vi ste stručnjak za te stvari. Mogu li Mekovi da se vrate na ishranu blatom?«

»Ne«, rekao je Klaghorn. »Organi starijih su atrofirali. Ako bi mladunče počelo sa takvim režimom ishrane, verovatno bi preživelo.«

»Baš kao što sam i pretpostavljao«. Hagedorn je natmureno pogledao u svoje sklopljene ruke, ne bi li time prikrio potpuni nedostatak bilo kakvih konstruktivnih predloga.

Gospodin u tamnoplavoj odeći Bedrijevih pojavio se na ulazu, stao, podigao visoko svoju desnu ruku, i naklonio.

Hagedorn je ustao. »Pridi, B. F. Robarte, kakve nam vesti donosiš?« To beše značenje naklona pridošlice.

»Vest je poruka emitovana iz Halikona. Mekovi su napali; zapalili su grad i ubijaju. Radio je prekinuo pre jednog minuta.«

Svi su se pokrenuli, neki skočiše na noge. »Ubijaju?« hrapavim glasom upita Klaghorn.

»Siguran sam da sada Halikona nema više«.

Klaghorn je sedeo buljeći u prazno. Drugi su komentarisali strašne vesti glasovima punim užasa.

Hagedorn je još jednom doveo veće u red. »Svakako, ovo je ekstremna situacija; najozbiljnija, verovatno, u celoj našoj istoriji. Biću iskren da kažem kako ne mogu predložiti neki odlučujući protivkorak«.

Overvil je zapitao: »Šta je sa ostalim zamkovima? Jesu li bezbedni?«

Hagedorn se okrenuo ka B. F. Robartu: »Hoćete li, molim vas, da putem radija pozovete sve ostale zamkove i obavestite nas o njihovom stanju?«

Ksanten je rekao: »Drugi su ranjivi isto kao i Halikon; posebno Morsko Ostrvo i Delora, možda i Marival.«

Klegorn se prenu iz zamišljenosti: »Gospodo, po mom mišljenju, trebalo bi razmotriti primanje izbeglica u Džanil ili ovde dok se ta pobuna ne obuzda.«

Ostali za stolom ga pogledaše iznenađeno i zbunjeno. O. Z. Gar je upitao najmekšim mogućim glasom: »Vi zamišljate plemstvo ovih zamkova kako juri u zbeg pred tim smešnim šepurenjem nižih slojeva?«

»Svakako, ukoliko uspeju da prežive«, odgovorio je Klaghorn učtivo. Gospodin u poznim srednjim godinama, Klaghorn je bio krupan, snažan, prosede crne kose, upečatljivih zelenih očiju, izgleda koji je sugerisao veliku unutrašnju snagu pod čvrstom kontrolom. »Bežanje po definiciji zahteva izvesno smanjenje dostojanstva. Ukoliko O. Z. Gar može izložiti elegantan način za bežaniju, biće mi drago da ga naučim, i svi ostali bi trebalo da budu tako obazrivi, jer bi nam to u danima koji dolaze moglo biti od velike koristi.«

Hagedorn se umešao pre no što je O. Z. Gar mogao uzvratiti. »Ne skrećimo sa teme. Priznajem da ne vidim kraja svemu ovome. Mekovi su se pokazali kao ubice. Kako možemo ponovo uzeti ubice u svoju službu? Ali, ukoliko to ne učinimo, da tako kažem, uslovi će biti asketski sve dok ne pronađemo i obučimo novu radnu snagu za tehničare.«

»Svemirski brodovi!«, dreknuo je Ksanten. »Moramo se odmah postarati za njih.«

»Šta, kako?«, počeo je Bedri, gospodin tvrdih crta lica. »Kako to misliš 'da se postaramo'?«

»Moraju biti zaštićeni od oštećenja. Šta bi drugo bilo? Oni su naša veza sa zavičajnim svetovima. Mekovi iz održavanja verovatno nisu napustili hangare, stoga,

ukoliko reše da nas istrebe, hteće da nas liše svemirskih brodova.«

»Možda želite da odmarširate sa skrpljenom vojskom Kmetova i stavite hangare pod čvrstu kontrolu?« pitao je O. Z. Gar nadmenim glasom. Duga istorija rivalstva i obostrane mržnje postojala je između njega i Ksantena.

»To može biti naša jedina nada«, rekao je Ksanten. »Ipak — kako se neko bori sa gomilom Kmetova? Bolje da se privučeni hangarima i ispitam situaciju. U međuvremenu, vi, i ostali sa vojnim iskustvom, možete primiti na sebe regrutovanje i obuku kmetovske milicije.«

»S obzirom na to«, počeo je O. Z. Gar, »sačekaću razvoj naše tekuće diskusije. Ako se pokaže da tu leži optimalni smer, prirodno je da ću maksimalno primeniti svoje sposobnosti. Ukoliko se vaše sposobnosti najbolje ogledaju u špijuniranju Mekova, nadam se da ćete biti dovoljno ljubazni da to isto i učinite.«

Dva gospodina su streljali očima jedan drugog.

Prošle godine njihovo neprijateljstvo gotovo da je kulminiralo dvobojem. Ksanten, lepo građen, visoki gospodin, nervozno aktivan, beše obdaren sa puno stila, ali se zbog preterane plahovitosti nije mogao smatrati apsolutno elegantnim. Tradicionalisti su ga smatrali »brljivim«, ukazujući na manire pokvarene jedva primetnom aljkavošću i nedostatkom pedantnosti: ne baš najbolji izbor za vodu klana.

Ksantenov odgovor O. Z. Garu beše blag i učtiv: »Biće mi drago da taj zadatak preuzmem na sebe. Pošto je brzina od velike važnosti, rizikovaću da me proglasite prenagljenim i otići ću odmah. Nadam se da ću se sutra vratiti sa izveštajem.« Podigao se, izveo ceremonijalni naklon Hagedornu, uputio opšti pozdrav veću i otišao.

3

Pošao je do Kuće Esleduna gde je imao stan na trinaestom nivou: četiri sobe sa nameštajem u stilu poznatom kao Peta Dinastija, nazvanom tako po epohi iz istorije Zavičajnih Planeta Altara, sa kojih se ljudska rasa vratila na Zemlju.

Njegova sadašnja družbenica, Araminta, gospa iz porodice Onvejn, beše izašla da obavi neke svoje poslove, što je sasvim odgovaralo Ksantenu. Pošto bi ga dobro ispitala, ne bi poverovala njegovom jednostavnom objašnjenju, te bi ga radije osumnjičila za neki randevu u njegovom letnjikovcu. Stvarno, postajalo mu je dosadno sa Aramintom, i sa razlogom je verovao u njena slična osećanja — ili joj možda njegov visok položaj nije omogućio da učestvuje u blistavim društvenim događanjima onoliko koliko je očekivala. Nisu imali dece. Aramintina kćerka iz prethodne veze bila je dodeljena njoj. Njeno drugo dete bi stoga moralo biti dodeljeno Ksantenu, sprečavajući ga da bude otac još jednog.

Ksanten je skinuo tradicionalnu žutu odoru većnika. Uz pomoć jednog mladunčeta Kmeta, obukao je tamnožute lovačke pantalone sa crnim obrubom, crnu jaknu i crne čizme. Stavio je crnu kapu od mekane kože, o rame okačio torbu u koju je strpao oružje: izuvijano sečivo i energetski pištolj.

Izlazeći iz stana pozvao je lift i spustio se u oružaru na prvom podnivou, gde bi ga obično uslužio Mek činovnik. Sada je Ksanten, na svoje veliko gnušanje, bio primoran da prođe iza tezge, i pretura tu i tamo. Mekovi su odneli većinu sportskih pušaka, sve izbacivače kuglica i teške energetske puške. Teška situacija, pomislio je Ksanten. Na kraju je pronašao čelični bič za bacanje, rezervno punjenje za svoj pištolj, komplet zapaljivih bombi i snažan durbin.

Vratio se u lift, krenuo ka najvišem nivou, zabrinuto razmišljajući o dugom penjanju u slučaju nekog kvara na mehanizmu, a bez Mekova da ga poprave. Pomislio je na zajapurena lica zadrtih tradicionalista kao što je Bedri i iscerio se. Burni dani dolaze!

Stigavši na vrh krenuo je ka branicima i skrenuo ka sobi gde je bio radio. Obično su tri Mekovska stručnjaka sedela priključena na aparaturu žicama pričvršćenim za njihove bodlje i beležila primljene poruke. Sada je pred uređajem stajao B. F. Robart, nesigurno petljajući po prekidačima, i nezadovoljno krivio usta.

»Ima li novosti?« upitao je Ksanten. B. F. Robart mu se kiselo nasmeši. »Izgleda da se oni sa druge strane razumeju u ovu prokletu zbrku isto kao i ja. Tek povremeno uhvatim glasove. Čini mi se da Mekovi napadaju zamak Delora.«

Klaghorn je ušao u sobu iza Ksantena. »Da li sam vas dobro čuo? Uništen zamak Delora?«

»Još nije uništen, Klaghorne. Ali kao da jeste. Delorini zidovi su nešto malo bolji od živopisnih mrvica.«

»Gadna situacija!« promrmljao je Ksanten. »Kako razumna bića mogu da počine takvo zlo? Koliko u stvari malo znamo o njima, i posle svih ovih vekova!« Još dok je govorio shvatio je neumesnost svoje primedbe; Klaghorn je puno vremena posvetio proučavanju Mekova.

»Čin sam po sebi nije zapanjujući«, rekao je Klaghorn kratko. »To se događalo hiljadu puta u ljudskoj istoriji.«

Blago iznenađen time što Klaghorn ljudsku istoriju uzima za primer u slučaju nižih bića, Ksanten je upitao: »I nikada niste bili svesni ovog opakog aspekta mekovske prirode?«

»Ne. Nikada. Zaista nikada.«

Klaghorn je delovao neskladno osećajan, mislio je Ksanten. Razumljivo, sve u svemu. Klaghornove temeljne postavke iznete na zasedanju Hagedorna nikako nisu bile jednostavne, i Ksanten ih nikada nije niti shvatao, niti potpuno odobravao ono što je trebalo da budu Klaghornovi stavovi; no, bilo je jasno da je pobuna Mekova izmakla Klaghornu tlo pod nogama. Verovatno na gorko zadovoljstvo O. Z. Gara, koji je sigurno osećao svoje tradicionalističke stavove potvrđenim.

Klaghorn je sažeto rekao: »Život kakav smo vodili nije mogao večno da traje. Čudo je da je i ovoliko potrajao.«

»Verovatno je tako«, reče Ksanten mirnim glasom. »Uostalom, nije važno. Sve se menja. Ko zna? Kmetovi možda planiraju da nam zatruju hranu... Moram ići.« Naklonio se Klaghornu, koji mu uzvrati odsečnim pozdravom, i B. F. Robartu, i izašao iz sobe.

Uspeo se spiralnim stepeništem — gotovo merdevinama — do gnezda gde su ptice živele u neopisivom neredu, zaokupljene kockanjem i svađanjem u svojoj varijanti šaha, čija pravila behu neshvatljiva svakom gospodinu koji bi pokušao da ih razume.

Zamak Hagedornje držao stotine Ptica, za koje se brinula grupica napaćenih Kmetova, večno izložena silnom ptičijem preziru. One behu drečava i brbljiva stvorenja crvene, žute i plave boje, sa dugim vratovima, trzajućim radoznalim glavama, i sa urođenim bezobrazlukom koga ni najtvrđa disciplina ni nadzor nisu mogli iskoreniti. Gledajući Ksantena, ispuštale su pravi hor kreštavih pogrda: »Neko hoće da se vozi! Opa, bato!« »Zašto ti nalickani dvonošci ne uzgajaju sami sebi krila?« »Druže moj, nikad ne veruj ptici. Podići ćemo te visoooko, a onda te šutnuti dole gde pripadaš!«

»Tišina!« dreknuo je Ksanten. »Treba mi šest brzih, tihih Ptica za jedan važan zadatak. Ima li sposobnih za tako nešto?« »Čuj ti njega, ima li sposobnih!« »Ra, ra ra!

Niko od nas nedelju dana nije leteo!« »Tišina? Daćemo ti mi tišinu, ti žuti i crni!«

»E, onda dođi. Ti. Ti. Ti, mudrooki. Ti tamo. Ti sa podignutim ramenom. Ti sa zelenom ćubom. Ka košari.«

Ptice koje behu određene počeše da proklinju, vređaju, psuju Kmetove, pustiše da im se napune kese za sirup, a zatim odlepetaše do sedišta ispletenog od pruća gde ih je čekao Ksanten. »Idemo u svemirsku luku kod Vinsene«, rekao im je. »Letite visoko i tiho. Tamo je neprijatelj. Moramo videti kolika je šteta na brodovima, ukoliko je uopšte ima.«

»U luku, hajde!« Svaka Ptica je ščepala komad užeta zakačen za krovne grede iznad njihovih glava; sedište beše podignuto sa iznenadnim trzajem sračunatim da Ksantenu škljocnu zubi, i tako odleteše, cereći se, proklinjući se međusobno zbog zabušavanja u nošenju tereta, verovatno se na taj način navikavajući na zadatak. Letele su koordiniranim zamahivanjem trideset šest pari krila. Na Ksantenovo olakšanje, njihova dreka prestade; tiho su klizili ka jugu brzinom od pedeset ili šezdeset milja na sat.

Popodne je prolazilo. Drevni seoski predeo, poprište tolikih dolazaka i odlazaka, tolikih trijumfa i tolikih propadanja, beše prošaran dugim crnim oblacima. Gledajući naniže, Ksanten je pomislio kako Zemlja, iako je čovek poreklom sa ovog tla, i mada su njegovi direktni preci bili tu već sedamsto godina, ipak izgleda kao strani svet.

Razlog tome nije uopšte bio tajanstven ili paradoksalan. Posle rata šest Zvezda, Zemlja je tri hiljade godina ležala spržena, nenaseljena izuzev šačice izmučenih jadnika od kojih potekoše poluvarvarski Nomadi. A onda, pre sedam stotina godina, nekoliko bogatih Lordova Altara, podstaknutih političkim nesuglasicama, ali i kapricom, odlučiše da se vrate na Zemlju. To je bilo poreklo devet velikih centara, plemstva koje ih je naseljavalo i radne snage specijalizovanih andromorfa.

Ksanten je leteo iznad područja gde su proučavaoci starina organizovali otkopavanja, i otkrili trg popločan belim kamenom, polomljeni obelisk, oborenu statuu. Prizor je, igrom asocijacije, podstakao Ksantenov um do zapanjujuće vizije, toliko jednostavne pa ipak toliko velike, da je on sve oko sebe video novim očima. Vizija je bila Zemlja ponovo naseljena ljudima, zemlja obrađena. Nomadi oterani nazad u divljinu.

Sledećeg trenutka vizija izblede, i Ksanten je, posmatrajući kako nejasni obrisi stare Zemlje klize ispod njega, razmišljao o mekovskoj pobuni koja je tako naglo i neočekivano izmenila njegov život.

Klaghorn je dugo tvrdio da nijedna ljudska organizacija ne može trajati večno, sa zaključkom da što je organizacija složenija, to je podložnija promenama.

U tom slučaju, sedamstogodišnji ustaljeni red u zamku Hagedorn — toliko izveštačen, preteran i zamršen koliko sam život može biti — postaje zapanjujuća okolnost sama po sebi. Klaghorn je razradio ove teze. Pošto je promena bila neizbežna, govorio je da bi gospoda trebalo da ublaže udarac preduhitrivši i kontrolišući promene — i ta doktrina beše vatreno napadana. Tradicionalisti su nazvali Klaghornove ideje proverenim zabludama, i ukazivali su na veliku stabilnost života u zamku kao na dokaz njegove održivosti. Ksanten je naginjao prvo jednoj, pa drugoj strani, ne ulažući emocije u ijednu od njih. Ako ništa drugo, O. Z. Garov tradicionalizam ga je gurnuo na Klaghornovu stranu.

Sada je izgledalo da su događaji potvrdili Klaghorna. Promena je došla sa udarom maksimalne surovosti i nasilja.

Naravno, bilo je još pitanja na koja je trebalo odgovoriti. Zašto su Mekovi izabrali baš ovaj trenutak za pobunu? Uslovi se nisu bitno promenili za poslednjih petsto godina

i Mekovi nikad ranije nisu ispoljili nezadovoljstvo. U stvari, nisu nikada pokazali ikakvo osećanje — mada ih niko nije ni pitao — izuzev Klaghorna.

Ptice su skrenule ka istoku kako bi izbegle planine Balarat, na čijoj su zapadnoj strani stajale ruševine velikog grada, nikad pravilno identifikovanog. Ispod je ležala Lucernska dolina, nekada davno bogata plodnom zemljom. Ako bi neko vrlo pažljivo posmatrao, mogao je tu i tamo videti obrise nekadašnjih parcela. Napred su se videli hangari, u kojima su Mekovski tehničari održavali četiri svemirska broda koji behu zajedničko vlasništvo Hagedorna, Džanila, Morninlajta i Marivala, iako, zbog mnoštva razloga, brodovi nisu nikada bili upotrebljeni.

Sunce je zalazilo. Narandžasto svetlo je svetlucalo i treperilo na metalnim zidovima. Ksanten je dao instrukcije Pticama: »Kružite nadole; sletite iza onog drvoreda, ali letite nisko tako da nas niko ne može videti.«

Ptice sa ukrućenim krilima krenuše u spirali, sa šest nezgrapnih vratova uperenih ka zemlji. Ksanten se pripremio za udarac. Ptice izgleda nisu bile sposobne da lagano slete kad god bi nosile gospodina. Kad je teret bio nešto što je njima lično bilo važno, spustile bi se meko kao pahuljica.

Ksanten je vešto zadržao ravnotežu, umesto tumbanja i kotrljanja koje su izvele ptice. »Sve imate sirup«, rekao im je. »Odmarajte se: nemojte dizati buku; nemojte se svađati. Ukoliko se ne vratim do sutra uveče, vratite se u zamak Hagedorn i recite da je Ksanten ubijen.«

»Nemaj straha!« zakreštaše Ptice. »Čekaćemo zauvek!« »U svakom slučaju do sutra uveče!« »Ako zapreti opasnost, ako te pritisnu — ra, ra, ra! Samo pozovi Ptice!« »Ra! Gadne smo kad se naljutimo!«

»Voleo bih da je tako«, reče Ksanten. »Ptice su najcrnje kukavice, to je opšte poznato. Ipak, cenim nameru. Zapamtite moja uputstva, i nadasve budite tihe. Ne želim da me prepadnu i izbodu zbog vaše dreke.«

Ptice ispustiše uvređene zvuke: »Nepravda, nepravda. Tihe smo k'o kamen!«

»Dobro«. Ksanten se brzo udaljio, inače bi urlale nove savete i ohrabrenja za njim.

4

Prolazeći kroz šumu, stigao je do ravne livade na čijem se kraju, oko stotinu jardi dalje, nalazio zadnji deo prvog hangara. Stao je da razmisli.

Nekoliko činjenica je odlučivalo. Prvo, Mekovi iz održavanja, sa metalnom strukturom koja ih je štitila od radio-kontakata, možda još nisu bili svesni pobune. Malo verovatno, zaključio je, s obzirom na sve ostale pažljivo razrađene delove plana. Drugo, Mekovi su se, u stalnom međusobnom kontaktu, ponašali kao zajednički organizam. Skup funkcioniše bolje od svojih delova i pojedinac nije bio sklon preduzimljivosti. Stoga, budnost izgleda da nije bila na najvišem nivou. Treće, ukoliko su očekivali da iko pokuša da im direktno priđe, sigurno bi najbrižljivije osmatrali put kojim je on nameravao da prođe.

Ksanten je odlučio da sačeka u senci još desetak minuta, kako bi zalazeće sunce iza njegovih leđa moglo zaslepiti eventualnog osmatrača.

Deset minuta je prošlo. Hangari, sjajni u poslednjim zracima sunca, izgledahu dugački, visoki, potpuno tihi. Na livadi se dugačka zlatna trava talasala i povijala na

svežem povetarcu.

Ksanten je duboko udahnuo, podigao svoju torbu, proverio oružje i iskoračio. Nije mu palo na pamet da puzi kroz travu.

Dospeo je do zadnjeg dela bez problema. Naslonivši uvo na metal nije čuo ništa. Došao je do ćoška, provirio: ni traga životu. Ksanten je slegnuo ramenima. Pa dobro, idemo ka vratima.

Hodao je pored hangara, dok je zalazeće sunce bacalo dugačku senku ispred njega. Došao je do vrata koja su vodila u hangarske administrativne prostorije. Pošto se oklevanjem ništa ne bi dobilo, Ksanten je gurnuo vrata u stranu i ušao.

Kancelarije su bile prazne. Stolovi, za kojima su pre mnogo vekova sedeli niži činovnici, obračunavajući fakture i tovarne liste, behu prazni, uglačani, bez prašine. Kompjuteri i banke informacija, crni emajl, staklo, beli i crveni prekidači izgledali su kao juče instalirani. Ksanten je prišao prozoru koji je gledao ka unutrašnjosti hangara, zaklonjen siluetom broda.

Nije video Mekove. Ali na podu hangara, poredani u pravilne redove i gomile bili su delovi i uređaji brodskog kontrolnog sistema. Servisne ploče su bile uklonjene i rupe su zjapile duboko u trup broda otkrivajući odakle su uređaji skinuti.

Ksanten je iz kancelarije prešao u hangar. Svemirski brod je bio onesposobljen, stavljen van upotrebe. Ksanten je zagledao vešto složene redove delova. Uglednici iz raznih zamkova su bili eksperti za prostorno — vremenski transfer; S.X. Rozenhoks od Maravala je čak izveo skup jednačina koje bi, primenjene na uređaje, poništile problematični Hamusov efekat. Ali nijedan gospodin, makar u toj meri zaboravio na svoju čast te spustio ruku na alat, ne bi znao kako da zameni, poveže i uklopi uređaje naslagane po podu hangara.

Kada je zlehudi posao bio urađen? Nemoguće je bilo odrediti.

Ksanten se vratio u kancelariju, izašao napolje u sumrak i otišao do sledećeg hangara. Ni ovde nije bilo Mekova; i ovde je svemirskom brodu bio uklonjen upravljački mehanizam. Ksanten je produžio do trećeg hangara, gde je situacija bila ista.

U četvrtom hangaru čuo je slabašne zvuke neke aktivnosti. Ušavši u kancelariju i pogledavši kroz prozor, zatekao je Mekove koji su radili sa svojom uobičajenom štedljivošću u pokretima, u gotovo potpunoj tišini koja je bila zastrašujuća.

Ksanten, već iznerviran zbog svog kukavičkog šunjanja kroz šumu, postade razjaren prizorom hladnokrvnog razaranja njegove imovine. Zakoračio je pravo u hangar. Pljesnuvši se po butini kako bi privukao pažnju, povikao je oštrim glasom: »Vratite te delove na svoje mesto. Kako se usuđujete, gamadi jedna, da se tako ponašate?«

Mekovi su okrenuli svoja bezizražajna lica, proučavajući ga crnim grozdovima sočiva smeštenim sa obe strane svojih glava.

»Šta?« Ksanten povika. »Vi oklevate?« Izvukao je svoj čelični bič, obično više simbolični dodatak nego kazneno sredstvo, i pucnuo njime o pod. »Izvršite! Ovoj smešnoj pobuni došao je kraj.«

Mekovi su i dalje oklevali i napetost je visila u vazduhu. Bili su tihi, iako su međusobno razmenjivali poruke, procenjujući situaciju, donoseći zaključke. Ksanten im to nije mogao dopustiti. Pošao je napred, vitlajući bičem, udarajući na jedino mesto gde su Mekovi osećali bol: njihovo čvornovato lice. »Na posao«, urlao je. »Fina ste mi vi ekipa za održavanje. Bolji ste kao ekipa za uništavanje.«

Mekovi se oglasiše svojim karakterističnim tihim zviždukanjem koje je moglo značiti bilo šta. Popadali su unazad, i tad Ksanten uoči jednog koji je stajao na vrhu stepeništa

koje je vodilo u brod: Meka većeg od ijednog Ksantenu do tada poznatog, i unekoliko drugačijeg. Taj Mek je nišanio izbacivačem kuglica u njegovu glavu. Ksanten je odmerenim pokretom ošinuo Meka koji je skočio napred s nožem, i bez nišanjenja opalio i uništio Meka na vrhu stepenica, dok mu je kuglica prozujala pored glave.

Uprkos tome, drugi Mekovi se odlučiše za napad. Mirno se krećući pored trupa broda, Ksanten ih je prezrivo obarao onako kako su pristizali, pomerivši se jedanput kako bi izbegao komad metala, i drugi put zgrabivši bačeni bodež i zabivši ga u lice vlasniku.

Mekovi ustuknuše i Ksanten je pretpostavljao da se dogovaraju o drugoj taktici: možda da se povuku po oružje, ili da ga ukliješte negde u hangaru. U svakom slučaju, ovde se ništa više nije dalo učiniti. Poigrao se bičem i raščistio sebi put do kancelarije. Dok su alatke i metalne poluge udarale o prozor iza njega, on se prošetao kroz kancelariju i izašao u noć. Nije se osvrtao.

Dizao se pun mesec, veliki žuti krug, mutnog šafranskog sjaja, kao starinska lampa. Mekovske oči nisu bile dobro prilagođene gledanju po mraku i Ksanten je čekao pored vrata. Mekovi počeše da izlaze i Ksanten ih je sekao po vratovima onako kako su nailazili.

Mekovi se povukoše u unutrašnjost hangara. Brišući sečivo, Ksanten je krupnim koracima krenuo putem kojim je došao, ne gledajući ni levo, ni desno. Zastao je. Noć je tek bila počela. Nešto mu je zagolicalo um: prisetio se Meka koji je pucao iz izbacivača. Taj je bio veći, verovatno i tamnije bronzan, ali, što je bilo važnije, ispoljio je nekakvu sigurnost, gotovo autoritet — iako je takva reč, upotrebljena u vezi sa Mekovima, bila neprilična. S druge strane, neko je morao isplanirati pobunu, ili bar započeti taj proces.

Možda bi vredelo nastaviti izviđanje, iako je prvobitni zadatak bio obavljen.

Ksanten se okrenuo i pošao preko sletne piste ka barakama i garažama. Opet je, mršteći se od nezadovoljstva, osetio potrebu da se ponaša po sopstvenom nahođenju. Kakva su to vremena kad se gospodin mora šunjati da bi izbegao takve kao što su Mekovi. Prikrao se garažama, gde je šest teretnih kola snage dremuckalo.

Ksanten ih je pregledao. Sva su bila iste vrste, metalni ram sa četiri točka i oštricom za pomeranje zemlje na prednjem delu. Tu blizu mora da se nalazilo skladište sirupa.

Ubrzo je našao sanduk u kome je bilo puno kontejnera. Natovario je desetak na obližnja kola i izbušio ostale svojim nožem, tako da je sirup iscurio na zemlju. Mekovi su se koristili sirupom nešto drugačijeg sastava, i njihov trebalo je da bude na drugom mestu, verovatno u barakama.

Ksanten se popeo na teretna kola, okrenuo ključ za »buđenje«, pritisnuo dugme, »kreni« povukao ručicu za kretanje točkova unazad. Teretna kola su pošla. Ksanten ih je zaustavio i okrenuo tako da su gledala prema barakama. Isto je učinio i sa trima preostalim kolima, i sva ih pokrenuo, jedna za drugim.

Krenuše uz buku. Noževi su prosekli metalne zidove baraka, krov se nagnuo. Teretna kola snage su nastavila, drobeći sve na svom putu.

Ksanten je zadovoljno klimnuo glavom, i vratio se do kola koja je sačuvao za svoju upotrebu. Popevši se na sedište, čekao je. Nijedan Mek nije izašao iz baraka. Očito su bile prazne, sa celom ekipom uposlenom u hangaru. Ipak, skladište sirupa bilo je uništeno. Mnogi će poumirati od gladi.

Iz pravca hangara došao je jedan Mek, sigurno privučen zvucima lomljave. Ksanten se pognuo na sedištu dok je ovaj prolazio, obavio mu bič oko masivnog vrata i snažno povukao. Mek se srušio na zemlju.

Ksanten je skočio dole i uzeo Mekov pištolj. To je bio još jedan veliki Mek, i sada je Ksanten video da je ovaj bez kese za sirup Mek u prirodnom stanju. Zapanjujuće! Kako je stvor preživeo? Iznenada je iskrslo mnogo pitanja, a moglo se odgovoriti na malo njih. Stojeći iznad Mekove glave, Ksanten je odsekao dugačke antenske šiljke koji su izbijali sa Mekovog temena. Sad je stvorenje bilo odvojeno od ostalih; situacija koja bi i najčvršćeg Meka sigurno bacila u očajanje.

»Ustani!« naredio je Ksanten. »Penji se na zadnji deo kola!« Pucnuo je bičem radi naglašavanja.

U početku se činilo kao da je Mek nesposoban da ga razume, onda je zazviždao jednom ili dvaput i poslušao. Ksanten se popeo na sedište, pokrenuo kola i pošao ka severu. Ptice neće biti u stanju da prenesu i njega i Meka — ili bi u svakom slučaju kukale i žalile se tako kreštavo, da je bolje bilo poverovati u to odmah. One će možda čekati, a možda i neće, do dogovorenog vremena sutra uveče. Po svojoj prilici, prenoćiće na drvetu, probuditi se vrlo neraspoložene i odmah odleteti nazad u Hagedorn.

Cele noći su teretna kola čangrljala, sa Ksantenom na prednjem sedištu i njegovim zarobljenikom šćućurenim pozadi.

5

Plemstvo iz zamkova, sigurnosti radi, nije volelo da luta noću u prirodi, iz razloga koje su neki, ismevajući ih, nazivali praznovernim strahovima. Putnici koje bi noć uhvatila među raspadnutim ruševinama pričali bi o potonjim vizijama: čudnoj muzici koju bi čuli, o cviljenju kad nema mesečine, o udaljenim trubama avetinjskih lovaca. Drugi bi videli bleda svetla, prikaze koje dugačkim koracima jure kroz šumu; i Hod Opatija, sada vlažna ruina, beše poznata po beloj veštici i upozoravajućoj zvonjavi koju je proizvodila.

Bilo je poznato na stotine takvih slučajeva. Dok su se tvrdoglavi podsmevali, niko nije nepotrebno putovao tim krajevima noću. Zaista, ako su stvarno duhovi posećivali te predele tragedije i jada, onda bi predeli stare Zemlje morali biti dom bezbrojnim duhovima i avetima; posebno taj region gde se Ksanten vozio, gde svaka stena i livada, svaka dolina i brdo behu čvrsto nabijeni ljudskim iskustvom.

Mesec se podigao visoko. Teretna kola snage su tandrkala po drvenom putu, ispucale betonske ploče bile su blede pod mesečinom. Dvaput je Ksanten video treperava narandžasta svetla sa strane, a jednom mu se učinilo da vidi visoku, mirnu priliku, koja ga je ćutke posmatrala dok je prolazio. Uhvaćeni Mek je, Ksanten je to naslućivao, sedeo smišljajući neku pakost. Bez svojih antena mora da se osećao obezglavljeno i pometeno, ali je Ksanten sebi rekao da ne sme dremati.

Put je vodio kroz grad, čije su pojedine zgrade još uvek stajale. Čak ni Nomadi tu nisu našli sklonište, plašeći se ili ustajalog vazduha ili atmosfere jada.

Mesec je dostigao zenit. Pejzaž se širio u stotinama tonova srebrne, crne i sive boje. Gledajući oko sebe, Ksanten je razmišljao kako, i pored svih zadovoljstava civilizovanog života, ipak ima nešto da se kaže i za prostranstvo i jednostavnost nomadske zemlje... Mek se pritajeno pokrenuo. Ksanten se nije ni osvrnuo. Pucnuo je bičem kroz vazduh. Mek se umirio.

Celu noć su teretna kola snage išla po starom putu, dok je mesec tonuo ka zapadu. Horizont na istoku je zasijao zelenom i žutom bojom, i uskoro, dok je bledi mesec nestajao iza udaljene linije planina, izađe sunce.

U tom trenutku Ksanten sa desne strane spazi pramen dima.

Zaustavio je kola. Stojeći na sedištu ispružio je vrat i spazio nomadski kamp otprilike četvrt milje udaljen. Mogao je razaznati trideset ili četrdeset šatora različitih veličina, tuce dotrajalih teretnih kola snage. Učinilo mu se da na atamanovom visokom šatoru vidi poznati crni znak. Ako je tako, onda je ovo trebalo da bude pleme koje je, ne tako davno, ušlo na hagedornski posed, i kojeg je O. Z. Gar odbio.

Ksanten je seo, popravio svoju odeću, stavio kola u pogon i usmeno ih ka kampu.

Stotinu ljudi u crnim ogrtačima, visokih i tankih kao lasice, posmatrahu njegov dolazak. Tuce njih je skočilo i uperilo strele u napetim lukovima ka njegovom srcu.

Ksanten ih je ošinuo kratkim nadmoćnim pogledom, dovezo kola do atamanovog šatora i stao. Ustao je. »Atamane«, pozvao je. »Da li si budan?«

Ataman je razmakao platno koje je zatvaralo njegov šator, piljio za kratko, i izašao. Kao i ostali, i on je nosio odeću od mlitave crne tkanine, koja je pokrivala i glavu i telo. Njegovo lice se promolilo kroz četvrtasti otvor: plave oči blizu smeštene, groteskno dug nos, brada izdužena, kriva i šiljata. Ksanten ga pozdravi oštrim klimanjem glave. »Gledaj ovo«. Pokazao je palcem ka Meku u zadnjem delu kola. Ataman je skrenuo pogled, proučavao Meka desetak sekundi, i vratio se pažljivom posmatranju Ksantena. »Njegova vrsta se pobunila protiv gospode«, rekao je Ksanten. »U stvari, ubijaju sve ljude na Zemlji. Zato mi iz zamka Hagedorn činimo ovu ponudu Nomadima. Dođite u zamak Hagedorn. Hranićemo vas, obući i naoružati. Naučićemo vas disciplini i veštini formalnog ratovanja. Tada ćemo uništiti Mekove isterati ih sa Zemlje. Posle te akcije, naučićemo vas tehničkim veštinama, i moći ćete ostvariti unosne i zanimljive karijere u službi Zamka.«

Ataman u prvom trenutku nije ništa odgovorio. A onda se njegovim vetrom izbrazdanim licem raširi divlji osmeh, i on progovori glasom koji iznenadi Ksantena izvrsnom modulacijom. »Znači, vaše zveri su konačno krenule da vas raskomadaju. Šteta što su tako dugo čekale. U redu, sve to ide nama u korist. I vi i oni ste stran svet i pre ili kasnije pocrkaćete zajedno«.

Ksanten se pravio da ne shvata. »Ako sam vas pravilno razumeo, vi tvrdite da se, suočeni sa napadom stranaca, svi ljudi moraju boriti zajedno; a onda, posle pobede, da i dalje saraduju do svog zajedničkog napretka; jesam li u pravu?«

Atamanov osmeh se nije izgubio. »Vi niste ljudi. Samo smo mi, sa tla Zemlje i vode Zemlje, ljudi. Vi i vaši uvrnuti robovi ste zajedno stranci. Želimo vam uspeh u obostranom klanju.«

»U redu«, zaključio je Ksanten, »čuo sam vas dobro. Apeli vašoj lojalnosti nemaju efekta, to je bar jasno. A kako stoji stvar sa vašim interesima?

U slučaju da Mekovi ne uspeju da unište plemstvo u zamkovima, okrenuće se protiv Nomada i pobiti vas bez po muke.«

»Ako nas napadnu, ratovaćemo protiv njih«, rekao je ataman. »U suprotnom, pustićemo ih da rade šta im je volja.«

Ksanten je zamišljeno pogledao u nebo. »Mi bismo, i pored svega, bili voljni da primimo grupu Nomada u službu zamka Hagedorn, da budu jezgro iz koga se veća i svestranija grupa može oformiti.«

Jedan Nomad sa strane se oglasi napadno uvredljivim glasom: »Ti ćeš prišiti na svoja leđa kesu gde ćeš moći da sipaš sirup, a?«

Ksanten mu odgovori mirnim glasom: »Sirup je vrlo hranljiv i zadovoljava sve telesne potrebe.«

»Što ga onda sam ne koristiš?«

Ksanten ga nije udostojio odgovora.

Ataman je progovorio: »Ako želite da nas snabdete oružjem, uzećemo ga, i upotrebiti protiv onog ko nas bude napao. Ali ne očekujte da ćemo vas braniti. Ako se plašite za svoje živote, napustite zamkove i postanite Nomadi.«

»Plašimo za svoje živote?« uzviknuo je Ksanten. »Kakva glupost. Nikada! Zamak Hagedorn je neosvojiv, kao i Džanil, a i većina drugih zamkova.«

Ataman je odmahnuo glavom. »Možemo zauzeti Hagedorn kad god to poželimo, i sve vas papagaje pobiti na spavanju.«

»Šta?« povikao je uvredeno Ksanten. »Je 1' ti to ozbiljno?«

»Sigurno. Po mrklom mraku poslali bismo čoveka na velikom zmaju, i spustili ga na bedem. Dobacio bi nam konopac, pridržao merdevine i za petnaest minuta zamak bi bio zauzet«.

Ksanten se počešao po bradi. »Pametno, ali nepraktično. Ptice bi otkrile takvog zmaja ili bi vetar opao u kritičnom trenutku... No, sve to nije važno. Mekovi ne lete zmajevima. Oni planiraju da krenu na Hagedorn i Džanil a onda, ne uspevši, poći će da love Nomade«.

Ataman se pomerio za korak unazad. »Pa šta? Preživeli smo slične napade ljudi iz Hagedorna. Sve same kukavice. Kad bismo imali isto oružje, naterali bismo vas da jedete prašinu kao što i priliči bednim psima«.

Ksanten je podigao obrve u elegantnom preziru. »Bojim se da se zaboravljate. Obraćate se vodi klana iz zamka Hagedorn. Samo me umor i dosada sprečavaju da vas kaznim ovim bičem«.

»Bah«, rekao je ataman. Mahnuo je prstom ka jednom svom strelcu. »Proburazi ovo bezobrazno lordovsko stvorenje«.

Strelac je odapeo strelu, ali Ksanten je bio spreman. Opalio je iz energetskog pištolja, uništavajući strelu, luk i strelčeve ruke. Rekao je: »Vidim da vas moram naučiti osnovnom poštovanju radi vašeg dobra; to znači bič«. Ščepavši atamana za glavu, obavio je vešto bič jednom, dvaput, triput oko uskih ramena. »Ovo je dovoljno. Ne mogu vas prisiliti na borbu, ali bar mogu da zahtevam dostojno poštovanje od prljavih smrdljivih buba«. Skočio je na tlo i, zgrabivši atamana, ubacio ga u kola pored Meka. Zatim je, krećući kola, napustio kamp bez ijednog pogleda preko ramena, dok mu je naslon sedišta štitio leđa od strela atamanovih ošamućenih podanika.

Ataman se slomljeno pridigao, potegao svoj bodež. Ksanten lagano okrenu glavu. »Pripazi se ili ću te vezati za kola, pa ćeš trčati po prašini«.

Ataman je oklevao, pljucnuo kroz zube, povukao se. Pogledao je svoj bodež, okrenuo ga i mrmljajući vratio u korice. »Kuda me vodiš?«

Ksanten je zaustavio kola. »Dovde. Samo sam želeo da napustim tvoj kamp dostojanstveno, bez izvrdavanja i izbegavanja kiše strela. Možeš da siđeš. Verujem da još uvek odbijaš da staviš svoje ljude u službu zamka Hagedorn?«

Ataman još jednom pljucnu kroz zube. »Kada Mekovi unište zamkove, mi ćemo uništiti Mekove. Zemlja će biti očišćena od stvari sa zvezda jednom zauvek!«

»Vi ste banda neposlušnih divljaka. Vrlo dobro, vrati se u svoj kamp. Promisli dobro pre no što sledeći put pokažeš nepoštovanje vodi klana iz zamka Hagedorn«

»Bah«, promrmljao je ataman. Skočivši sa kola, uputio se nazad ka svom kampu. Nije se osvrtao.

6

Oko podneva je Ksanten stigao u Udaljenu dolinu, granicu hagedornskog poseda.

U blizini je bilo selo Pokajnika, buntovnih i neuresteničnih po mišljenju plemstva iz zamka, i čudne grupe u svakom pogledu. Neki od njih su u svoje vreme bili izuzetno cenjeni i obrazovani ljudi, na visokim položajima, dok drugi pak behu osobe bez časti i reputacije; a priklanjali su se najekstremnijoj i najčudnijoj filosofiji. Sada su svi radili teške poslove, nimalo različite od onih namenjenih Kmetovima, i izgledalo je da nalaze neko perverzno zadovoljstvo u onome što bi po standardima zamka bila beda, prljavština i degradacija.

Kao što se moglo i očekivati, njihovi stavovi uopšte ne behu homogeni. Neki bi bili bolje opisani kao, 'nekonformisti', a drugi pak, manjina, zalagahu se za dinamičan program.

Između zamka i sela bilo je malo saradnje. Povremeno bi Pokajnici trampili voće ili obrađeno drvo za alat, eksere, lekove; ili bi plemstvo došlo na izlet da posmatra Pokajnike u pesmi i igri. Ksanten je bio u selu više puta prilikom takvih izleta i bio je privučen prirodnim šarmom i neformalnošću igara tog sveta. Sada, prolazeći blizu sela, Ksanten je skrenuo na stazu koja je vodila kroz visoku kupinovu živicu. Izbio je na mali proplanak gde su pasle ovce i goveda. Ksanten je zaustavio kola u senci i video da je mešina sa sirupom puna. Pogledao je nazad ka svom zarobljeniku. »Šta je sa tobom? Ako ti treba sirup, napuni se. Ali, ne ti nemaš kesu. Čime se onda hraniš? Blatom? Ogavna hrana. Bojim se da ništa unaokolo nije dovoljno bljutavo za tvoj ukus. Sisaj sirup ili žvaći travu, kako već hoćeš. Samo nemoj da odlutaš predaleko od kola, jer te pažljivo držim na oku«.

Mek, sedeći pogrbljen u uglu, nije davao znake da je shvatio, niti se pomakao da iskoristi Ksantenovu ponudu.

Ksanten je otišao do vedra s vodom. Držeći ruke pod mlazom koji je izbijao iz olovne česme, umio se i otpio gutljaj iz skupljenih šaka.

Okrenuvši se, video je da mu se približilo desetak ljudi iz sela. Jednog je dobro znao, čoveka koji je mogao postati Godalming, ili čak Ori, da se nije zarazio pokajništvom.

Ksanten je učtivo pozdravio. »O. G. Filidore. To sam ja, Ksanten«.

»Ksanten, naravno. Ali ovde nisam više O. G. Filidor, dovoljno je i Filidor«.

Ksanten se naklonio. »Moje izvinjenje. Zanemario sam punu strogost vaše neformalnosti«.

»Poštedi me svoje mudrosti«, reče Filidor. »Zašto nam dovodiš tog ostriženog Meka? Da ga usvojimo, pretpostavljam?« Ovo je bila aluzija na praksu plemstva da dovodi prekobrojnu decu u selo.

»Ko sada mudruje? Ali još niste čuli novosti?«

»Novosti ovde poslednje stignu. Nomadi su bolje obavešteni«.

»Pripremite se za iznenađenje. Mekovi su se pobunili protiv zamkova, Halikon i Delora su uništeni, svi pobijeni, a možda i drugi do sada«.

Filidor je odmahnuo glavom. »Nisam iznenađen«.

»Pa, onda, zar niste zabrinuti?«

Filidor je razmislio. »Donekle. Naši planovi, nikad lako izvodljivi, postaju ostvarivi teže no ikad do sad«.

»Čini mi se«, rekao je Ksanten, »da se suočavate sa ozbiljnom i neposrednom

opasnošću. Mekovi sigurno nameravaju da ljudima zatru svaki trag. Nećete izbeći«.

Filidor je slegnuo ramenima. »Razumljivo da postoji opasnost... Većaćemo i odlučiti šta da učinimo«.

»Izneću predlog koji će vam možda zazvučati primamljivo«, reče Ksanten. »Naša prva briga, naravno, jeste suzbijanje pobune. Postoji najmanje tuce pokajničkih komuna, sa ukupno dve do tri hiljade ljudi — možda i više. Predlažem da regrutujemo i obučimo vrhunski disciplinovanu jedinicu, opremljenu iz arsenala zamka Hagedorn, vodenu hagedornskim najboljim vojnim teoretičarima«.

Filidor je buljio u njega sa nevericom. »Vi očekujete da ćemo mi, Pokajnici, postati vaši vojnici?«

»Zašto da ne?« upitao je Ksanten iskreno. »I vaši životi su u pitanju, kao i naši.«

»Niko ne umire više no jednom.«

Sad je Ksanten pokazao zaprepašćenje. »Kako? Može li ovo govoriti bivši gospodin Hagedorna? Je li to lice koje čovek od ponosa i hrabrosti okreće opasnosti? Da li je ovo čas istorije? Naravno da nije. U ovome ne treba da vas savetujem obrazovani ste kao i ja.«

Filidor je klimnuo glavom. »Znam da istorija čoveka nisu njegovi tehnički trijumfi, njegova ubijanja, njegove pobede. To je sklop, mozaik triliona komadića, sporazum svakog čoveka sa svojom savešću. To je prava istorija rase.«

Ksanten je napravio lagan pokret. »O. G. Filidore, silno uprošćujete. Smatrate li me glupim? Postoje mnoge vrste istorije. One se nadopunjuju. Vi ističete moralnost. Ali u temeljnoj postavci morala nalazi se opstanak. Ono što pomaže opstanku je dobro, ono što povlači smrt je loše.«

»Lepo rečeno!« kazao je Filidor. »Ali dopusti mi da izložim parabolu. Treba li narod od milion bića da uništi jedno stvorenje koje će u suprotnom sve njih zaraziti smrtonosnom bolešću? Da, rekao bi ti. Još jednu. Deset izgladnelih zveri te juri, da bi mogle jesti. Da li ćeš ih ubiti da spaseš svoj život? Da, kazaćeš ti opet, iako ćeš ubiti više nego što ćeš sačuvati. Još jednu: čovek živi u kolibi u usamljenoj dolini. Stotine svemirskih brodova slete s neba, i pokušaju da ga unište. Treba li on da uništi te brodove u samoodbrani, iako je on jedan, a njih je stotine hiljada? Verovatno ćeš reći da. Šta onda ako ceo jedan svet, cela rasa stvorenja, krene protiv jednog čoveka? Treba li sve da ih pobije? Šta ako su napadači ljudi kao i on? Šta ako je on stvorenje iz prethodnog primera, koje će ih u suprotnom sve zaraziti? Vidiš, nema područja gde samo jedno merilo vredi. Tragali smo i ništa nismo našli. Stoga, rizikujući greh protiv Opstanka, mi — u krajnjem slučaju ja mogu govoriti samo u svoje ime — biram moralnost koja me bar ostavlja mirnog. Ja ne ubijam — nikog. Ja ne uništavam ništa.«,

»Bah, reče Ksanten prezrivo. »Ako vod Mekova uđe u ovu dolinu i počne da ubija vašu decu, vi ih nećete braniti?«

Filidor je stegao usne, okrenuo se. Drugi čovek je progovorio. »Filidor je definisao moralnost. Ali ko je apsolutno moralan? Filidor — ili ja, ili vi — može u takvom slučaju napustiti svoju moralnost.«

Filidor je rekao: »Pogledaj oko sebe. Ima li ikog koga poznaješ?«

Ksanten je zagledao lica. U blizini je stajala devojka izuzetne lepote. Nosila je beli haljetak a u tamnoj kovrdžavoj kosi, koja joj je padala na ramena, nosila je crveni cvet. Ksanten je klimnuo glavom. »Vidim devojku koju je O. Z. Gar želeo da uvede u svoje kućno vlasništvo u zamku.«

»Tačno tako«, reče Filidor. »Sećaš li se okolnosti?«

»Vrlo dobro, zaista«, reče Ksanten. Bila je primedba od strane Veća uglednika — ako ni zbog čeg drugog, ono zbog pretnje našim zakonima populacione kontrole. O. Z. Gar je nameravao da prekrši zakon zbog svojih interesa. »Ja držim Fane«, rekao je. »Kad držim šest ili čak osam niko ne izusti ni reč protesta. Nazvaću ovu devojku Fanom i držaću je među ostalima«. Ja i ostali smo protestovali. Gotovo da je i dvoboj izbio oko toga. O. Z. Gar je bio primoran da ostavi devojku. Bila je data meni na čuvanje i ja sam je doveo u Udaljenu dolinu.«

Filidor klimnu glavom. »Sve je tačno. Pa — mi smo pokušali da odvratimo Gara. Odbio je da bude odvraćen, i pretio nam svojom lovačkom silom od možda trideset Mekova, Stajali smo po strani. Da li smo moralni? Da li smo jaki ili slabi?«

»Ponekad je bolje«, reče Ksanten, »ignorisati moralnost. Čak iako je O. Z. Gar Gospodin, a vi Pokajnici... Slično kao u slučaju Mekova. Oni uništavaju zamkove, i sve ljude na Zemlji. Ako moralnost znači slepo prihvatanje, onda se moralnosti treba odreći.«

Filidor se kiselo nasmeši. »Kakve li situacije. Mekovi su ovde, kao i Kmetovi i Ptice i Fani, svi izmenjeni, transportovani i porobljeni radi ljudskog zadovoljstva. Zaista, to je činjenica koja čini našu krivicu, koju moramo okajati. A sad tražite od nas da uvećamo svoju krivicu«

»Pogrešno je previše mozgati nad prošlošću«, rekao je Ksanten. »Ipak, ako želite da sačuvate svoju mogućnost za mozganje, predlažem da sada napadnete Mekove, ili da bar nađete utočište u zamku.«

»Ja ne«, reče Filidor. »Možda će ostali odlučiti da urade tako.«

»Čekaćete da budete ubijeni?«

»Ne. Ja i mnogi drugi naći ćemo utočište u udaljenim planinama.«

Ksanten se pope na teretna kola snage. »Ukoliko se predomislite, dođite u zamak Hagedorn.«

Otišao je.

Drum je nastavljao kroz dolinu, savijao oko brda, prešao greben. Daleko napred, ocrtan naspram neba, izdizao se zamak Hagedorn.

7

Ksanten je podneo izveštaj veću.

»Svemirski brodovi se ne mogu koristiti. Mekovi su ih učinili potpuno neupotrebljivim. Svaki plan da izmolimo pomoć Zavičajnih Svetova je lišen smisla.

»To su tužne vesti«, namršteno reče Hagedorn. U redu, toliko o tome.«

Ksanten je nastavio. »Vraćajući se teretnim kolima snage sreo sam pleme Nomada. Pozvao sam atamana i objasnio mu prednosti služenja zamku Hagedorn. Nomadi, plašim se, oskudevaju i u ljubaznosti, i u poslušnosti. Ataman je tako nabusito odgovorio da sam otišao sa zgražavanjem.«

»U Udaljenoj dolini posetio sam selo Pokajnika, i predložio slično, ali bez većeg uspeha. Oni su toliko idealisti koliko su Nomadi prostaci. I jedni i drugi imaju nameru da beže. Pokajnici su pričali o izbeglištvu u planinama. Nomadi će se verovatno povući u stepe.«

Bedri je frknuo. »Kako će im bekstvo pomoći? Možda će dobiti nekoliko godina — ali Mekovi će sigurno pronaći i poslednjeg od njih; metodični su.«

»U međuvremenu«, mrzovoljno se javio O. Z. Gar, »mogli smo ih organizovati u

sposobne borbene trupe, u korist svih nas. Pa dobro, neka propadnu. Mi smo na sigurnom.«

»Na sigurnom da«, reče Hagedorn mračno. »Ali šta kad nestane energije? Kad se liftovi pokvare? Kad cirkulacija vazduha stane pa se budemo ili gušili ili smrzavali? Šta tada?«

O. Z. Gar je strogo odmahnuo glavom. »Moramo se očeličiti za nedolična sredstva za nevolju. Naravno, i tu ćemo se držati dostojanstveno. Ali mašine u zamku su neoštećene i ja očekujem mala pogoršanja ili kvarove za otprilike pet ili deset godina. Do tada se svašta može dogoditi.«

Klaghorn, koji je sedeo nezainteresovano zavaljen u svom sedištu, napokon je progovorio: »U suštini, to je pasivan program. Kao i povlačenje Nomada i Pokajnika, i on gleda vrlo malo iza sadašnjeg trenutka.«

O. Z. Gar je progovorio pažljivo učtivim glasom. »Klaghorn dobro zna da ni zbog koga ne odstupam od učtive iskrenosti, kao i optimizma i direktnosti: ukratko, sušta sam suprotnost pasivnosti. Ali odbijam da udostojim glupu malu nezgodu ozbiljne pažnje. Kako on može označiti taj postupak »pasivnim«? Da li cenjena i vredna glava Klaghornovih ima predlog koji efektnijej održava naš status, naše standarde, naše samopoštovanje?«

Klaghorn je lagano klimnuo glavom, sa blagim polusmeškom koji se O. Z. Garu učinio gnusno samozadovoljnim. »Postoji jednostavan i delotvoran metod pomoću kojeg se Mekovi mogu poraziti.«

»U redu!« povika Hagedorn. »Čemu oklevanje? Čujmo ga!«

Klaghorn je pogledao po stolu presvučenom crvenim somotom, zagledajući sva lica: ravnodušni Ksanten; Bedri, sa mišićima ukočenim u podrugljivom smešku na krupnom, krutom licu; stari Izet, zgodan, uspravan i vitalan kao najživahniji kadet; Hagedorn, izmučen, natmuren, sa vidljivom unutrašnjom zabrinutošću; elegantni Gar; Overvil, koji besno razmišlja o neprilikama u budućnosti; Ori, što se igra svojom tablicom od slonovače, dosađujući se, snužden i poražen: ostali su pokazivali različite aspekte sumnji, zlih slutnji, oholosti, duboke mržnje, nepažnje; a u slučaju Floja, blagi smešak — ili imbecilni kez, kako ga je Izet kasnije nazvao — smišljen da pokaže njegovu totalnu nepovezanost sa celom dosadnom tematikom.

Klaghorn je razmotrio sva lica, i odmahnuo glavom. »Ne želim da u ovom trenutku povedemo raspravu o planu, pošto se bojim da ne bi uspeo. Ali moram naglasiti da, čak i ako preživimo napad Mekova, zamak Hagedorn ne može biti kao pre.«

»Bah!« progunda Bedri. »Gubimo dostojanstvo, postajemo smešni, čak i zato što raspravljamo o zverima.«

Ksanten se uzbudio. »Neprijatna tema, ali upamtite: Halikon je uništen, i Delora, i ko zna ko još? Ne zabijajmo glave u pesak. Mekovi neće iščeznuti samo zato što ih ignorišemo.«

»U svakom slučaju«, reče O. Z. Gar, »Džanil je siguran i mi smo sigurni. Drugim ljudima, ukoliko već nisu pobijeni, bilo bi dobro danas posete dok traju neprijatnosti, ukoliko mogu pred sobom opravdati poniženje bega. Ja lično verujem da će nam Mekovi uskoro doći na kolenima, željni da se vrate svojim poslovima.«

Hagedorn je snuždeno odmahnuo glavom. »Teško mi je da poverujem u to. U redu, zaključićemo sastanak.«

Radio-komunikacioni sistem bio je prvi u velikom nizu hagedornskih električnih i mehaničkih sprava koji se pokvario.

Kvar je izbio tako brzo i potpuno da su neki teoretičari, posebno I. K. Hard i Jugeus, pretpostavljali sabotažu od strane Mekova u odlasku. Ostali su napominjali da sistem nikada nije bio apsolutno pouzdan, da su i sami Mekovi bili prinuđeni da stalno nešto majstorišu sa strujnim kolima, tako da je kvar jednostavno bio posledica lošeg održavanja. Hard i Jugeus su pregledali glomaznu mašineriju, ali uzrok kvara nije otkriven. Posle pola sata dogovaranja složili su se da bi svaki pokušaj da se popravi sistem zahtevao kompletno preuređenje i prepovezivanje, što bi pak iziskivalo konstrukciju novih mernih i kalibracionih sprava, i proizvodnju potpuno nove vrste komponenata. »To je jednostavno nemoguće«, tvrdio je Jugeus u svom izveštaju veću. »Čak bi i najjednostavniji upotrebljiv sistem zahtevao nekoliko godina tehničke obuke. Ne postoji nijedan raspoloživi tehničar. Stoga moramo sačekati mogućnost nabavke obučenog i raspoloživog osoblja.«

»Kad pogledamo unazad, rekao je Izet, najstariji među starešinama klanova, »jasno je da u mnogo slučajeva uopšte nismo bili predostrožni. Nije bitno to što su ljudi sa Zavičajnih Svetova prostaci. Neko oštroumniji od nas bi održavao vezu među svetovima.«

»Nedostatak oštroumnosti i predostrožnosti nije bila činjenica koja nas je odvratila«, rekao je Klaghorn. »Komunikacija je zapostavljena jednostavno zato što rani lordovi nisu želeli da Zemlja bude pretrpana skorojevićima sa Zavičajnih Svetova. Jednostavno zato.«

Izet se iskašljao i spremao se da odgovori, ali je Hagedorn brzo nastavio. »Na nesreću, kako nam je Ksanten ispričao, svemirski brodovi su van upotrebe. Dok neki među nama imaju opširno teoretsko znanje, opet dolazimo do rukovanja alatom. Čak i kad bi hangari i brodovi bili pod našom kontrolom.«

O. Z. Gar je istupio. »Dajte mi šest vodova Kmetova i šest teretnih kola snage opremljenih teškim energo-topovima i povratiću hangare. Neće biti poteškoća.«

Bedri je rekao: »Pa, evo početka, napokon. Pomagaću u obuci Kmetova, i iako ništa ne znam o rukovanju topom, računajte na svaki savet koji mogu dati.«

Hagedorn je pogledao po grupi, namrštio se, protrljao bradu. »Postoje teškoće u tom programu. Prvo, raspolažemo samo jednim teretnim kolima snage kojima se Ksanten vratio sa svog izviđanja. Onda, šta je sa našim energo-topovima? Da li ih je iko pregledao? Mekovi su bili zaduženi za održavanje, ali je moguće, čak i verovatno, da su i tu načinili štetu. O. Z. Gare, vi ste priznati kao ekspert vojne teorije. Šta nam možete reći u vezi sa tim?«

»Do sada nisam izvršio inspekciju«, rekao je O. Z. Gar. »Današnje, Prikazivanje Drevnih Tunika će nas zaokupiti sve do, Časa Procene Sutona.«

Pogledao je na svoj sat. »Verovatno je sada vreme da zaključimo sastanak, dok ne budem u mogućnosti da obezbedim detaljne informacije u vezi s topovima.«

Hagedorn je klimnuo svojom krupnom glavom. »Zaista je krajnje vreme. Da li vaši Fani nastupaju danas?«

»Samo dva«, odgovorio je O. Z. Gar. »Lazul i Jedanaesta Misterija. Ne mogu pronaći ništa prikladno za Paučinaste Divote niti za moju malu Plavu Fej, a Glorijani još uvek treba starateljstvo. Danas bi trebalo Variflorama B. Z. Makselvejnova obratiti punu pažnju.«

»Da«, reče Hagedorn. »Već sam čuo neke opaske o tome. U redu, onda do sutra. Ah, Klaghorne, vi imate nešto da kažete?«

»Da, zaista«, reče Klaghorn blago. »Imamo premalo vremena na raspolaganju. Treba bolje da ga iskoristimo. Ja ozbiljno sumnjam u efikasnost trupa Kmetova; oni su kao zečevi protiv vukova. Ono što nam treba, pre nego zečevi, su panteri.«

»O, da«, reče Hagedorn neodređeno. »Da, zaista.«

»Gde se, onda, mogu naći panteri?« Klaghorn je radoznalo gledao po stolu. »Zar niko ne može predložiti izvor? Šteta. Pa dobro, ako se panteri ne pojavljuju, pretpostavljam da će zečevi morati. Hajdemo stoga da pretvaramo zečeve u pantere, i to odmah. Predlažem da odložimo sve priredbe i spektakle dok se oblik naše budućnosti ne ukaže jasnije.«

Hagedorn je podigao obrve, otvorio usta da progovori, zatvorio ih. Gledao je pomno u Klaghorna da utvrdi da li se ovaj šali ili ne. Zatim je sumnjičavo pogledao unaokolo.

Bedri se pomalo bezobrazno nasmejao. »Izgleda da učeni Klaghorn širi paniku.«

O. Z. Gar se priključio: »Sigurno, sa dužnim poštovanjem, ne smemo dozvoliti drskosti naših slugu da izazove tako bučan alarm. Posramljen sam čak i utoliko što moram raspravljati o tome.«

»Ja nisam posramljen«, reče Klaghorn sa puno zadovoljstva, što je silno iznerviralo O. Z. Gara. »Ne vidim razloga zašto biste vi to bili. Naši životi su u opasnosti, a u tom slučaju malo posramljenosti, ili ičeg drugog, postaje od drugorazrednog značaja.«

O. Z. Gar je ustao, oštro pozdravio u Klaghornovom pravcu, sračunato da to izgleda uvredljivo. Klaghorn, dižući se, pozdravi slično, ali tako ozbiljno i zakomplikovano da je obojio Garovu uvredu burlesknim tonovima. Ksanten, koji je mrzeo O. Z. Gara, nasmeja se glasno.

O. Z. Gar je oklevao, a onda, osećajući da bi svaki dalji razvoj situacije bio ocenjen kao bedan potez, krupnim koracima izađe iz dvorane.

Prikazivanje Drevnih Tunika, godišnja svečana povorka Fana u raskošnim odorama, održavala se u velikoj Rotundi, severno od glavnog trga.

Verovatno polovina gospode, ali manje od četvrtine dama, držahu Fane. Bila je to vrsta poreklom iz prostranih pećina meseca Albirea Sedam; poslušna stvorenja, razigrana i nežna, koja su posle nekoliko hiljada godina selektivnog uzgajanja postala nimfe pikantne lepote. Zaogrnuta finom gazom koja je izbijala iz pora iza njihovih ušiju, duž gornjih udova, niz leđa, behu najbezazlenija bića, uvek željna da zadovolje, nevino prazna. Većina plemstva se prema njima odnosila sa ljubavlju, ali su ponekad kolale glasine o damama koje bi posebno omraženog Fana kvasile tinkturom amonijaka, što bi zamutilo sjaj njihove kože i zauvek uništilo osetljivu gazu.

Gospodin zaluđen Fanom bio bi predmet zabave. Fan, iako tako pažljivo odgajan da izgleda kao nežna devojka, ukoliko bi se upotrebio seksualno, postajao bi smežuran i ispijen, gaza bi gubila boju i opuštala se, te bi svako znao da je taj i taj gospodin zloupotrebio Fana. U tom pogledu su žene iz zamkova napokon mogle ispoljiti svoju superiornost. To su činile ponašajući se tako ekstravagantno i provokativno da su Fani u poređenju sa njima izgledali kao najvispreniji i najkrhkiji vilenjaci. Njihov životni raspon bio je oko trideset godina, od kojih su se poslednjih deset, pošto bi izgubili svoju lepotu,

skrivali u ogrtače od sive gaze i radili ručne poslove u budoarima, kuhinjama, ostavama, obdaništima i garderobama.

Prikazivanje Drevnih Tunika bilo je više prilika za prikazivanje Fana nego tunika, iako su ove, satkane od gaze Fana, bile čudesno lepe same po sebi.

Vlasnici Fanova sedeli su u nižim redovima sedišta, napeti od ponosa i nade, likujući kada bi neki izveo posebno uspešan nastup, tonuli bi u crne dubine ukoliko je ritualna figura bila izvedena sa nečim što nije ljupkost i elegancija. Tokom svakog nastupa, strogo formalnu muziku svirao je na lutnji gospodin iz klana suprotnog vlasnikovom. Vlasnik nikada nije svirao lutnju prilikom nastupa svog Fana. Prikazivanje nikada nije bilo zvanično takmičenje i nije bilo dozvoljeno glasno odobravanje i klicanje, ali bi se posmatrači odlučivali za najzabavnijeg i najdražesnijeg među Fanima, i ugled vlasnika bi time bio uvećan.

Sadašnje Prikazivanje bilo je odloženo gotovo za pola sata usled nedostatka Mekova i neke brze improvizacije su nužno učinjene. Ali plemstvo zamka Hagedorn nije bilo raspoloženo da kritikuje i nije se obaziralo na povremena odstupanja dok se tuce mladih Kmetova trudilo da obavi nove dužnosti. Fani behu zabavni kao i uvek, uvijajući se, ljuljajući, njišući se uz duboke odjeke akorda lutnje, treperećí prstima kao kiša, iznenada se pognuvši, klizeći, potom skočivši uvis kao čarobni štapići, konačno se poklonivši i skočivši sa platforme.

Na pola programa, jedan Kmet se trapavo ušunja u Rotundu, i brzim pokretima i mrmljajući obrati se kadetu koji je prišao da utvrdi o čemu se radi. Kadet je smesta krenuo ka Hagedornovoj kabini od crnog škriljca. Hagedorn ga je saslušao, klimnuo glavom, progovorio nekoliko jezgrovitih reči i seo mirno u svoje sedište, kao da poruka nije bila od veće važnosti i plemstvo u publici bi umireno.

Zabava se nastavila. O. Z. Garov skladni par imao je lep nastup, ali je opšte mišljenje bilo da je Lirin, mladi Fan koji je pripadao Izetu Floju Gazunetu, po prvi put na programu, izveo najprivlačnije Prikazivanje.

Fani se pojaviše poslednji put, zajedno igrajući poluimprovizovani menuet. Onda su izveli završni polu-veseo, polu-tužan pozdrav, i napustili Rotundu. Gospoda i dame još su neko vreme ostali u svojim kabinama, pijuckajući komentarišući nastup, ugovarajući posete i poslove. Hagedorn je sedeo mršteći se, kršeći ruke.

Iznenada je ustao. Rotunda najednom postade tiha.

»Ne volim da neprijatnim vestima prekidam tako prijatan skup«, reče Hagedorn, »ali upravo sam dobio novosti, i trebalo bi da ih svi znamo. Zamak Džanil je napadnut. Tamo je velika sila Mekova, sa stotinama teretnih kola snage. Okružili su zamak nasipom koji sprečava svaku upotrebu Džanilovog energo-topa.«

»Trenutno nema opasnosti za Džanil, i teško je shvatiti šta Mekovi žele da postignu. Zidovi Džanila su dve stotine stopa visoki.«

»Vest je svakako neprijatna, i znači da bismo i mi morali da očekujemo sličan napad — iako je još teže zamisliti kako bi Mekovi mogli da nas ugroze. Vodu dobijamo iz bunara ukopanih duboko u zemlji. Imamo velike zalihe hrane. Energiju dobijamo od sunca. U slučaju nužde, možemo kondenzovati vodu i sintetisati hranu iz vazduha — bar me je tako uveravao naš poznati biohemijski teoretičar X.B. Lejdisnejm. Ipak — to su novosti. Činite s njima šta god hoćete. Sutra će zasedati Veće uglednika.«

8

U redu«, reče Hagedorn Veću, »Hajde da bar jednom preskočimo formalnosti. O.Z. Gare, šta je sa našim topom?«

O.Z. Gar, noseći veličanstvenu sivu i zelenu uniformu Overvilskih Zmajeva, pažljivo je položio svoju kacigu na sto, tako da je perjanica stajala uspravno. »Od dvanaest topova, četiri rade dobro. Na četiri je učinjena sabotaža presecanjem uvodnika energije. Četiri su oštećena na neki način koji nisam uspeo da utvrdim. Komandovao sam šestorici Kmetova koji su pokazali malo tehničkih sposobnosti, i uputio ih u detalje. Trenutno su zauzeti spajanjem uvodnika. To su moja trenutna obaveštenja u vezi sa topom.«

»Umereno dobre vesti«, reče Hagedorn. »Šta je sa predviđenim trupama naoružanih Kmetova?«

»Radi se na tome. A.F. Mil i I.A. Berzelius sada ispituju Kmetove za potrebe regrutacije i obuke. Ne mogu dati najpotpuniju procenu vojne efektive takvih trupa, čak i ako ih obučimo i vodimo A.F. Mil, I.A. Berzelius i ja. Kmetovi su blaga i bezopasna vrsta, sazdani prvenstveno za argatovanje oko žitarica, i bez kuražnosti potrebne za borbu.«

Hagedorn je pogledao po veću. »Ima li drugih predloga?«

Bedri je progovorio hrapavim, ljutitim glasom: »Da su nam samo ostavili teretna kola snage, mogli bismo postaviti energo-topove na njih. Kmetovi bar to mogu. Onda bi se mogli odvesti do Džanila i razbiti pse od pozadi.«

»Ti Mekovi su pravi đavoli« reče Ori. »Šta u stvari oni imaju na umu? Zašto su, posle svih ovih vekova, morali odjednom poludeti?«

»I sami se to pitamo«, reče Hagedorn. »Ksantene, vi ste se vratili sa izviđanja sa zarobljenikom. Da li ste pokušali da ga ispitate?«

»Ne«, rekao je Ksanten. »Istinu govoreći, nisam pomislio na njega sve do sada.«

»Zašto ne pokušati sa ispitivanjem? Možda nam može dati neki putokaz.«

Ksanten je sa odobravanjem klimnuo glavom. »Mogao bih pokušati. Mada ne verujem da ću išta saznati.«

»Klaghorne, vi ste ekspert za Mekove«, reče Bedri. »Da li biste pomislili da ta stvorenja, sa svojim sposobnostima, mogu skovati zaveru? Šta očekuju da dobiju? Naše zamkove?«

»Oni su svakako sposobni za precizno i metodično planiranje«, reče Klaghorn. »Njihova surovost me iznenađuje, verovatno više nego što bi trebalo. Nisam znao da su ikada žudeli za našim materijalnim dobrima, i ne pokazuju tendenciju ka onome što smatramo sastavnim delovima civilizacije: finom razdvajanju opažaja i sličnom. Često sam spekulisao — neću toj čudnoj ideji dati status teorije — da je strukturalna logika mozga od mnogo veće važnosti nego što mi smatramo. Naši vlastiti mozgovi su poznati po potpunom nedostatku racionalne strukture. Posmatrajući nasumični način po kome se naše misli formiraju, registruju, obeležavaju i prizivaju, svaki racionalni akt postaje čudo. Možda smo mi nesposobni za racionalnost. Možda je svaka misao skup impulsa koje pravi jedna emocija, odražava druga, proverava treća. Nasuprot tome, mozak Mekova je čudo koje izgleda kao pažljiv inženjering. On je grubo kockast, i sastoji se od mikroskopskih ćelija, povezanih organskim vlaknima, končastim molekulima zanemarivog električnog otpora. Svaka ćelija ima omotač od silicijuma, i fluid promenljive provodljivosti i dielektričnih svojstava, produkt složene mešavine metalnih oksida. Takav mozak je sposoban da uskladišti ogromnu količinu informacija u pravilnim

nizovima. Nijedan podatak se ne gubi, ukoliko nije namerno zaboravljen, to je sposobnost koju Mekovi imaju. Mozak takođe funkcioniše kao radio-primopredajnik, verovatno i kao radarski odašiljač i detektor, mada je ovo samo pretpostavka.«

»Ono gde je Mekov mozak nepotpun jeste odsustvo emocija. Jedan Mek je potpuno nalik drugom, bez ikakve lične razlike pojmljive nama. Ovo je, jasno, posledica njihovog sistema komuniciranja. Bilo bi nezamislivo da se pojedinačna ličnost formira pod tim okolnostima. Služili su nam dobro i — kako smo mislili — odano, zato što ništa nisu osećali o svojim uslovima, ni ponos zbog uspeha, ni mržnju, ni stid. Apsolutno ništa. Niti su nas voleli, niti mrzeli. Nama je teško da pojmimo taj emocionalni vakuum, kad svako od nas oseća nešto o svačemu. Mi živimo u haosu emocija. Oni su sputani emocijama kao i kocka leda. Bili su hranjeni, smešteni pod krov, održavani na zadovoljavajući način. Zašto su se pobunili? Dugo sam razmišljao, i odgovor koji mogu dati izgleda tako groteskno i nerazumno da odbijam da ga uzmem za ozbiljno. A ako je to ipak tačno objašnjenje...« Njegov glas je otplovio.

»Da?« zapovednički je upitao O.Z. Gar. »Šta onda?«

»Onda — svejedno je. Oni hoće da unište ljudsku rasu. Moja razmišljanja ništa ne menjaju.«

Hagedorn se okrenuo Ksantenu. »Sve vam ovo može pomoći pri ispitivanju.«

»Baš sam hteo da predložim Klaghornu da mi pomaže, ukoliko želi«, reče Ksanten.

»Kako hoćete«, reče Klaghorn, »iako su po mojoj proceni informacije, kakve god bile, nevažne. Trebalo bi da brinemo kako da ih odbijemo i spasemo svoje živote.«

»I — osim sile pantera koju ste pomenuli na prethodnom zasedanju — ne možete smisliti nikakvo vispreno oružje?« zamišljeno je pitao Hagedorn. »Spravu koja im zbrka električne rezonance u mozgu, ili nešto slično?«

»Neizvodljivo«, reče Klaghorn. »Neki organi u mozgu stvorenja funkcionišu kao osigurači. Mada je tačno da za to vreme ne bi bili u stanju da komuniciraju.« Posle trenutka razmišljanja dodao je življe: »Ko zna? A.G. Bernal i Jugus su jaki teoretičari u toj oblasti. Možda bi oni mogli konstruisati jedan takav uređaj, ili čak nekoliko, ukoliko ih ustreba više.«

Hagedorn je sumnjičavo klimnuo glavom, i pogledao ka Jugusu. »Da li je to moguće?«

Jugus se namrštio. »Konstruisati? Mogu da napravim nacrt takvog uređaja. Ali delovi — gde ih naći?. Razbacani u onoj papazjaniji u skladištu, neki ispravni, drugi ne. Da bih tu nešto postigao, morao bih postati običan šegrt, Mek.« Razbesneo se, i glas mu je postao grublji. »Teško mi je da poverujem kako sam prisiljen da o ovome razgovaram. Znači vi i mene, i moje sposobnosti smatrate tako bezvrednim?«

Hagedorn je požurio da ga razuveri. »Naravno ne! Ja prvi nikad ne bih pomislio da unizim vaše dostojanstvo.«

»Nikad!« složio se Klaghorn. »Pa ipak, tokom ove pobune videćemo da nam događaji nužno nameću uvredljive zadatke, ukoliko ih mi sami sebi odmah ne nametnemo.«

»Vrlo dobro«, rekao je Jugus, dok mu je veseli osmeh lebdeo na usnama. »Vi ćete poći sa mnom u skladište. Ja ću pokazati delove koje treba doneti gore i sklopiti, a vi ćete raditi. Šta kažete na to?«

»Kažem da, vrlo rado, ukoliko će to biti od prave koristi. Ali, ja teško mogu uraditi posao za koji je potrebno tuce različitih teoretičara. Hoće li mi neko pomoći?«

Niko nije odgovorio. Tišina je bila potpuna, kao da je svaki prisutni Gospodin

zadržao dah.

Hagedorn je počeo da govori, ali ga je Klaghorn prekinuo. »Izvinite, Hagedorne, ali evo nas konačno kod temeljnih principa, i to moramo sada raščistiti.«

Hagedorn je očajnički gledao po veću. »Ima li neko primedbu vezanu za ovo?«

»Klaghorn mora postupiti kako mu njegova priroda nalaže«, javio se O.Z Gar najmekšim glasom. »Ne mogu mu naređivati. Što se mene tiče, nikada neću moći da zaboravim svoj status gospodina od Hagedorna. Taj stav mi je prirodan koliko i disanje; ako bih pristao na kompromis postao bih karikatura gospodina, groteskna maska samoga sebe. Ovo je zamak Hagedorn, i mi predstavljamo kulminaciju ljudske civilizacije. Tu svaki kompromis postaje degradacija. Svako umanjenje naših standarda, makar i iz nužde, postaje nečasno. Čuo sam upotrebljenu reč 'nužda'. Označiti pacovsko kreštanje i škrgutanje zubima takvih kao što su Mekovi rečju 'nužda' po meni nije dostojno gospodina iz Hagedorna!«

Žamor odobravanja začu se sa stola.

Klaghorn se zavalio u svoje sedište, sa bradom na grudima, kao da se odmara. Njegove bistre plave oči prelazile su preko lica, potom se vratile na O.Z. Gara, posmatrajući ga mirno i zainteresovano.

»Očito su te reči upućene meni«, rekao je, »Cenim njihovu zlobu. Ali to je sitnica.« Skrenuo je pogled sa O.Z. Gara i upiljio se u masivni luster od smaragda i dijamanata. »Važnije je to što, uprkos mojim najozbiljnijim uveravanjima, veće u celini odobrava vašu tačku gledišta. Ja ne mogu više da podstičem, ubeđujem i nagovaram, i sada ću napustiti zamak Hagedorn. Ova me atmosfera guši. Želeo bih da preživite napad Mekova, mada sumnjam u to. Oni su pametna i snalažljiva vrsta, neopterećena sumnjama i predrasudama i dugo smo ih potcenjivali.«

Klaghorn je ustao sa svog sedišta, ubacio tablicu od slonovače u futrolu. »Ostajte zbogom.« Hagedorn je skočio sa svoje stolice i molećivo ispružio ruke. »Ne idite u besu, Klaghorne! Razmislite! Treba nam vaša mudrost, vaša stručnost.«

»Svakako da vam treba«, reče Klaghorn. »Ali je preče da poslušate savete koje sam vam dao. Do tada mi nemamo dodirnih tačaka, i svako dalje premišljanje je uzaludno i zamarajuće.« Posle kratkog opšteg pozdrava, napustio je salu.

Hagedorn je lagano seo. Ostali su se nelagodno vrteli, nakašljavali se, buljili u luster, proučavali svoje pločice od slonovače. O.Z. Gar je mrmljao nešto B.F. Vajsu koji je sedeo do njega, a ovaj je dostojanstveno klimao glavom. Hagedorn je progovorio kontrolisanim glasom: »Nedostajaće nam Klaghornovo prisustvo, njegov britki i elastični um... Postigli smo malo toga. Jugeusu, verovatno ćete razmisliti o projektoru o kome smo pričali. Ksantene, vi ćete ispitati uhvaćenog Meka. O.Z. Gare, vi ćete se nesumnjivo postarati za opravku topova... Pored ovih sitnica, čini se da nismo utvrdili nikakav generalni plan akcije, da pomognemo i nama i Džanilu.«

Marun je progovorio: »Šta je sa drugim zamkovima? Da li još postoje? Nemamo nikakvih novosti. Predlažem da pošaljemo Ptice u svaki zamak, da vide u kakvom su stanju«.

Hagedorn je klimnuo glavom. »Da, to je mudar potez. Verovatno ćete se postarati za to, Morane?«

»Učiniću tako.«

»Dobro. Sada ćemo zaključiti sastanak.«

Marun od Ora je poslao ptice, i one su se vraćale jedna po jedna. Njihovi izveštaji bili su slični:

»Morsko Ostrvo je pusto. Mermerni stubovi su isprevrtani po plaži. Dom Bisera je uništen. Tela plutaju u vodenom vrtu.«

»Maraval zaudara na smrt. Gospoda, Kmetovi, Fani — svi mrtvi. Čak su i Ptice otišle!«

»Delora: ra, ra, ra, neprijatan prizor. Nema ni traga životu.«

»Alum je pust. Velika drvena vrata su razbijena. Večni Zeleni Plamen je ugašen.«

»Nema ničeg u Halikonu. Kmetovi su bačeni u jame.«

»Tuang: tišina.«

»Morninlajt: smrt.«

9

Tri dana kasnije, Ksanten je upregao šest Ptica u stolicu za letenje. Naredio im je da prvo u širokom krugu oblete Zamak, a zatim krenu ka jugu, prema Udaljenoj dolini.

Ptice su otpočele sa svojim uobičajenim primedbama, zatim su velikim nespretnim trzajevima drmusale sedište, što je pretilo da izbaci Ksantena na pločnik. Napokon se vinuše u vazduh, leteći u spirali. Zamak Hagedorn je postao zamršena minijatura daleko ispod, svaka kuća označena jedinstvenim grozdovima kula i tornjeva, svojim neobičnim linijama krovova, dugačkim lepršavim trouglastim zastavama.

Ptice su obletele naređeni krug, očešale litice i borove Severnog grebena. Zatim, iskrivivši krila na uzlaznoj struji, otploviše prema Udaljenoj dolini.

Preko prijatnih Hagedornovih poseda leteše Ptice i Ksanten: preko voćnjaka, polja, vinograda, kmetovskih sela. Preleteli su jezero Mos sa svojim paviljonima i dokovima, preleteli su preko livada na kojima je pasla hagedornska stoka, i uskoro stigoše do Udaljene doline, na samoj granici hagedornske zemlje.

Ksanten je pokazao gde želi da sleti. Ptice, koje su želele sletište bliže selu odakle bi sve mogle posmatrati, mrmljale su, gnevno kreštale i spustile Ksantena tako grubo, da bi se on, nepripremljen, sigurno izvrnuo naglavačke.

Ksanten se dočekao bez elegancije, ali ipak na noge.

»Čekajte me ovde«, naredio je. »Ne lutajte; ne pokušavajte nikakve kitnjaste trikove sa kaiševima sedišta. Kad se vratim, hoću da vidim šest mirnih ptica u pravilnoj formaciji, kaiševe ispravljene i uredne. Bez svađanja, opominjem vas. Bez dreke, da ne brukate zamak. I neka sve bude kao što sam rekao.«

Ptice se naduriše, zatoptaše nogama. Nakrivile su vratove i mrmljale uvrede, doduše nešto tiše no što bi ih Ksanten mogao čuti. Ksanten se okrenuo, još jednom ih prostrelio pogledom, i pošao stazom koja je vodila ka selu.

Grozdovi zrelih kupina su se povijali, i nekoliko devojaka iz sela punilo je korpe. Među njima je bila i devojka koju je O. Z. Gar hteo da prisvoji za svoju ličnu upotrebu. Prolazeći, Ksanten je zastao i učtivo pozdravio. »Mi smo se već sreli, ako me pamćenje ne vara.«

Devojka se nasmešila, polužalosno, polustidljivo. »Pamćenje vas dobro služi. Sreli smo se u Hagedornu, gde sam bila zatočena, i kasnije, kada ste me sproveli ovde, po mraku, iako nisam mogla videti vaše lice.« Pružila je svoju korpu. »Da li ste gladni? Želite li jesti?«

Ksanten je uzeo nekoliko bobica. Tokom razgovora saznao je da se devojka zove Glis Medousvit, da nije znala ko su joj roditelji, ali su verovatno bili iz zamka Hagedorn, te su već ispunili svoju zakonsku kvotu dece. Ksanten ju je zagledao pažljivije nego ranije, ali nije nalazio sličnosti ni sa jednom porodicom Hagedorna. »Možda potičete iz zamka Delora. Ukoliko postoji neka porodična sličnost koju mogu otkriti, to je sa porodicom Konsanzas od Delore — porodicom poznatom po lepoti svojih dama.«

»Vi niste u braku?« upitala je jednostavno.

»Nisam«, kazao je Ksanten, i zaista je prethodnog dana prekinuo svoju vezu sa Aramintom. »A vi?«

Odmahnula je glavom. »Ne bih skupljala kupine da jesam. Taj posao je rezervisan za devojke. Zašto ste došli u Udaljenu dolinu?«

»Iz dva razloga. Prvo da vidim vas.« Ksanten je iznenađen čuo sebe kako ovo izgovara. Ali bilo je to istina, shvatio je sa drugim malim šokom iznenađenja. »Nikada nisam sa vama popričao, i uvek sam se pitao da li ste šarmantni i veseli, kao što ste lepi.«

Devojka je slegnula ramenima i Ksanten nije bio siguran da li joj je drago ili ne, ponekad komplimenti Gospodina postavljaju tlo za žalosne posledice. »Dobro, nije važno. Takođe sam došao da pričam sa Klaghornom.«

»On je tamo«, rekla je bezbojnim glasom, hladnim čak, i pokazala: »On živi u toj kolibi. Vratila se branju kupina. Ksanten se naklonio i produžio do kolibe koju je devojka pokazala.

Klaghorn, u širokim čakširama od grubog sivog materijala, koje su mu dopirale do kolena, sekirom je cepkao drva za potpalu. Spazivši Ksantena, prekinuo je posao, naslonio se na sekiru, obrisao znoj sa lica. »O, Ksantene. Drago mi je da vas vidim. Kako je narod u zamku Hagedorn?«

»Kao i ranije. Ima malo toga da se kaže, iako sam došao da bih vam ispričao novosti.«

»Zaista, zaista?« Naslonjen na držalju sekire, Klaghorn je bistrim plavim očima premeravao Ksantena.

»Na poslednjem sastanku«, počeo je Ksanten, »složio sam se da ispitam uhvaćenog Meka. Pošto sam to obavio, žao mi je što niste bili tu da mi pomognete, jer biste mogli uočiti izvesne nejasnoće u odgovorima.«

»Pričajte«, rekao je Klaghorn. »Možda ću moći to sada da učinim.«

»Odmah posle zasedanja veća spustio sam se do ostave gde je bio držan Mek. Nije imao hrane; dao sam mu sirup i vedro vode koju je štedljivo srkao, a zatim je zatražio seckane školjke. Pozvao sam kuhinjsku poslugu, poslao ih po traženo, i Mek je pojeo nekoliko pinta. Kao što sam rekao, bio je to neobičan Mek, stojeći visok kao ja, i bez kese za sirup. Sproveo sam ga u drugu prostoriju, skladište za smeđ plišani nameštaj, i naredio mu da sedne.«

»Gledao sam u Meka i on je gledao u mene. Antene koje sam uklonio ponovo su izrasle; verovatno je napokon mogao da kontaktira s drugim Mekovima. Izgledao je kao moćna životinja, ne pokazujući ni pokornost ni poštovanje, i odgovarao je na moja pitanja bez oklevanja.«

»Prvo sam izložio: 'Plemstvo zamkova je zapanjeno pobunom Mekova. Smatrali smo da je vaš život bio zadovoljavajući. Gde smo pogrešili?'

'Evidentno'. Siguran sam da je to bila dojavljena reč, iako nikada nisam mislio da su Mekovi sposobni za visprenosti bilo koje vrste.

'U redu', rekao sam. 'U čemu?'

'Sigurno da je očito. Nismo više želeli da radimo po vašim naređenjima. Želeli smo da uredimo svoje živote po vlastitim tradicionalnim standardima.'

»Odgovor me je iznenadio. Nisam bio svestan da Mekovi imaju ikakve standarde, a kamoli tradicionalne.«

Klaghorn je klimnuo glavom. »I ja sam bio slično iznenađen širinom mekovskog mentaliteta.«

»Upitao sam Meka: 'Zašto ubijate? Zašto uništavate naše živote da biste poboljšali vlastite?' Čim sam postavio pitanje, shvatio sam da je bilo nesrećno sročeno. Mek je, čini mi se, shvatio isto, ipak, u odgovoru je vrlo brzo rekao nešto kao: 'Znali smo da moramo odlučno postupiti. Vaši postupci su to učinili nužnim. Mogli smo se vratiti na Etamin Devet, ali nam se sviđa ovaj svet Zemlje, i učinićemo ga svojim, sa našim velikim klizalištima, bazenima i rampama za sunčanje.'

To je izgledalo prilično jasno, ali sam osetio da postoji nešto skriveno. Rekao sam: 'Shvatljivo. Ali zašto ubijati, zašto uništavati? Mogli ste otići u druge krajeve. Ne bismo vas mogli uznemiravati.'

'Nemoguće, po vašem razmišljanju. Svet je isuviše mali za dve vrste koje se nadmeću. Nameravali ste da nas vratite na Etamin Devet!'

'Smešno!' rekao sam. 'Fantazija, apsurd. Smatraš li me budalom?'

'Ne', kazao je stvor. 'Dva uglednika iz zamka Hagedorn htela su najviši položaj. Jedan nas je uveravao da će, ako bude izabran, to biti njegov životni cilj!'

'Groteskni nesporazum', rekao sam mu. 'Jedan čovek, ludak, ne može govoriti u ime svih ljudi!'

»'Ne? Jedan Mek govori za sve Mekove. Mi mislimo jednim umom. Zar ljudi nisu takvi?'

'Svako misli za sebe. Ludak koji vas je uverio u tu budalaštinu je zao čovek. Ali su konačno stvari jasne. Ne nameravamo da vas pošaljemo nazad na Etamin Devet. Hoćete li se povući iz Džanila, otići u udaljene krajeve i ostaviti nas na miru?'

'Ne. Stvari su otišle predaleko. Sada ćemo uništiti sve ljude. Istina je jasna: jedan svet je mali za dve rase.'

'Onda te, na tvoju nesreću, moram ubiti', rekoh mu. 'Tako nešto mi nije milo, ali bi ti, ako bi se ukazala prilika, ubio što više možeš ljudi.' Tada je stvorenje skočilo na mene i ubio sam ga, mirnije nego da sam to uradio dok je sedelo i buljilo u mene.

Sada sve znate. Izgleda da ste ili vi ili O. Z. Gar izazvali kataklizmu. O. Z. Gar? Malo verovatno. Nemoguće. Onda vi Klaghorn, vi. Taj teret pada vama na dušu!«

Klaghorn je namršteno gledao u sekiru. »Teret, da. Krivica, ne. Iskrenost, da; zloba, ne.«

Ksanten se odmakao. »Klaghorne, vaša me mirnoća zapanjuje. Ranije, kada su vas O. Z. Garu slični zlobnici smatrali ludim...«

»Polako, Ksantene!«, iznervirano povika Klaghorn. »Ovo preterano busanje u prsa postaje neumesno. Gde sam pogrešio? Moja krivica je u tome što sam hteo previše. Neuspeh je tragičan, ali je ono što nas u budućnosti čeka još gore. Da sam postao Hagedorn, poslao bih robove kući. Izgubio sam, robovi su se pobunili. Stoga nećemo više o tome. Mučna mi je tema. Ne možete zamisliti koliko me vaše izbuljene oči i povijena leđa pritiskaju.«

»Mučno vam može biti«, povika Ksanten. »Vi nipodaštavate moje oči, moja leđa — ali šta sa hiljadama mrtvih?«

»Koliko dugo bi živeli u svakom slučaju? Životi su jeftini kao ribe u moru. Predlažem da svoje prekore sačuvate za buduću upotrebu i posvetite toliku energiju svome spasenju. Da li svatate da postoji način? Buljite belo u mene. Uveravam vas da je tako, ali ga od mene nikada nećete saznati.«

»Klaghorne«, reče Ksanten, »doleteo sam dovde nameravajući da oduvam tu arogantnu glavu sa vašeg tela...« Ali se Klaghorn, ne obazirući se više, vratio cepanju drva.

»Klaghorne!« povika Ksanten.

»Ksantene, budite tako ljubazni pa se derite na nekom drugom mestu. Protestujte svojim Pticama.«

Ksanten se okrenuo na petama, odmarširao niz stazu. Devojke koje su brale kupine gledale su ga upitno i pomerile se u stranu. Ksanten se zaustavio, osvrnuo se po stazi. Nije mogao videti Glis Medousvit. Nastavio je još bešnji. Ubrzo se zaustavio. Na oborenom drvetu, stotinu stopa od Ptica, sedela je Glis Medousvit, proučavajući vlat trave kao da je to zapanjujuća rukotvorina iz davnina. Ptice su ga nekim čudom poslušale i čekale u savršenom redu.

Ksanten je pogledao prema nebu, šutnuo jedan busen. Udahnuo je duboko i prišao Glis Medousvit. Primetio je da je zatakla cvet u svoju dugu, raspuštenu kosu.

Posle sekunde-dve pogledala je naviše i ispitala njegovo lice. »Zašto si tako ljut?«

Ksanten se pljesnuo po butini, seo pored nje. »Ljut? Ne. Izludeo sam od brige. Klaghorn je brbljiv kao kamen. Zna kako se zamak Hagedorn može spasiti, ali neće da otkrije tajnu.«

Glis Medousvit se nasmejala — lagan, veseo zvuk, kakav Ksanten nikada nije čuo u zamku Hagedorn. »Tajna? Kad je čak i ja znam?«

»Mora da je tajna«, rekao je Ksanten. »Neće da mi kaže.«

»Slušaj. Ako se plašiš da će Ptice čuti, šaputaću.« Pogovorila je nekoliko reči u njegovo uvo.

Možda je slatki dah omamio Ksantenov um. Ali se otvorena suština otkrića nije udomila u njegovoj svesti. Kiselo se nasmešio. »Tu nema tajni. Samo ono što su stari Skiti nazivali 'bathos'. Nečasno za Gospodina. Da li mi služimo Ptice vinom i raspravljamo sa njima o lepoti naših Fana?«

»'Nečasno' znači?« Skočila je na noge. »Onda je takođe nečasno za tebe da pričaš sa mnom, da sediš ovde sa mnom, da daješ smešne predloge!«

»Nisam davao nikakve predloge!«, protestovao je Ksanten. »Sedim ovde sasvim pristojno...«

»Previše pristojnosti, previše časti!« Sa strašću koja je zapanjila Ksantena, Glis Medousvit je iščupala cvet iz kose, bacila ga na zemlju. »Evo. Zato!«

»Ne«, reče Ksanten, iznenada skrušen. Sagao se, podigao cvet, poljubio ga, vratio njoj u kosu. »Nisam preponosan. Potrudiću se.« Stavio je svoje ruke na njena ramena, ali ih je ona sklonila.

»Reci mi«, pitala je veoma zrelo i strogo, »imaš li neku od tih čudnih žena — insekata?«

»Ja? Fane? Nemam Fane.«

Tada se Glis Medousvit opustila i dozvolila Ksantenu da je zagrli, dok su Ptice kokodakale, grohotom se smejale i pravile vulgarne trljajuće zvuke svojim krilima.

10

Leto je prolazilo. Tridesetog juna Džanil i Hagedorn proslaviše Praznik cveća iako se nasip dizao visoko oko Džanila.

Ubrzo potom, Ksanten je sa šest odabranih Ptica po noći odleteo u zamak Džanil i predložio veću da se što je više moguće stanovništva evakuiše pomoću lanca Ptica — ukoliko žele da odu. Veće ga je saslušalo kamenih lica i bez komentara odbilo.

Ksanten se vratio u Hagedorn. Postupajući krajnje obazrivo, ubeđujući samo proverene prijatelje, Ksanten je prikupio trideset ili četrdeset kadeta i gospode, mada neminovno nije mogao sačuvati kao tajnu osnovne teze svog programa.

Prva reakcija tradicionalista bilo je ismevanje, zatim optužbe za kukavičluk. Na Ksantenovo insistiranje, izazovi nisu bili ni pružani ni prihvatani od strane njegovih uzavrelih saveznika.

Uveče 9. septembra zamak Džanil je pao. Novosti su u zamak Hagedorn donele uzbuđene Ptice koje su sve histričnijim glasovima ponavljale strašnu priču.

Hagedorn, sada ispijen i umoran, automatski je sazvao skup veća: izneo je mračne činjenice. »Znači, mi smo poslednji zamak! Mekovi nam ne mogu nauditi: mogu praviti nasipe oko našeg zamka dvadeset godina i samo pocrkati od napora. Mi smo na sigurnom, ali ipak je to čudna i strašna pomisao da ovde, u zamku Hagedorn, žive poslednji Gospodini naše vrste!«

Ksanten je progovorio glasom punim ozbiljne osude: »Dvadeset godina — pedeset godina — šta je to za Mekove? Kad nas jednom opkole, kad se jednom rasporede oko nas, mi smo gotovi. Shvatate li da je sada jedina prilika da pobegnemo iz velikog kaveza koji će zamak Hagedorn postati?«

»'Pobeći', Ksantene? Kakve li reči! Sramota!«, osuo je pogrdama O. Z. Gar. »Skupi svoju jadnu bandu i beži. U stepe ili močvare ili tundre. Idi kud hoćeš sa svojim poltronima, ali budi tako dobar pa prestani sa svojim stalnim uzbunama!«

»Gare, pronašao sam uverenje od kako sam postao 'poltron'. Opstanak je dobar moral: to sam čuo iz usta jednog uglednika.«

»Bah! Kao na primer?«

»A. G. Filidora, kad već morate sve da znate.«

O. Z. Gar se pljesnuo po butinama. »Mislite li na Filidora Pokajnika? Taj je stvarno čudna sorta, Pokajnik koji okajava sve ostale. Ksantene, molim vas budite razumni.«

»Godine su pred nama svima«, reče Ksanten drvenim glasom, »ako se oslobodimo iz zamka.«

»Ali zamak je naš život!« izjavio je Hagedorn. »U suštini, Ksantene, šta bismo bili bez zamka? Divlje životinje? Nomadi?«

»Bili bismo živi«.

O. Z. Gar je prezrivo frknuo i okrenuo se da posmatra slike na zidu. Hagedorn je sumnjičavo i zbunjeno vrteo glavom. Bedri je podigao ruke u vazduh. »Ksantene, vi nas sve rastrojite. Dođete ovde i unesete taj zastrašujući osećaj hitnosti, ali zašto? U zamku Hagedorn smo sigurni kao u majčinom naručju. Šta dobijamo odbacivši sve — čast, dostojanstvo, udobnost, civilizovane manire — samo zato da bismo se šunjali po divljini?«

»Džanil je bio siguran«, rekao je Ksanten. »Šta je sada sa njim? Smrt, plesniva odeća, ukiseljeno vino. Ono što dobijamo 'šunjanjem' jeste sigurnost opstanka. A ja

planiram mnogo više od 'šunjanja'.«

»Postoje stotine situacija kada je smrt bolja od života!« odsečno je rekao Izet. »Moram li umreti u bedi i nemilosti? Zašto moje poslednje godine ne bi prošle dostojanstveno?«

U sobu je ušao B.F. Robart. »Gospodo većnici, Mekovi se približavaju zamku Hagedorn.«

Hagedorn je divlje pogledao po sali. »Postoji li saglasnost? Šta da činimo?«

Ksanten je podigao ruke. »Svako mora da čini ono što smatra najboljim. Neću više diskutovati, završio sam. Hagedorne, hoćete li zaključiti sednicu, da se posvetimo svojim poslovima? Ja ću svome 'šunjanju'«.

»Sednica je zaključena,« rekao je Hagedorn, i svi su pošli na bedeme.

U zamak su kroz aveniju umarširali Kmetovi iz okolnih sela, sa zavežljajima preko ramena. Preko doline, na rubu Bartolomeove šume, videle su se tačkice teretnih kola snage i amorfna smeđe-zlatna masa: Mekovi.

Ori je pokazao na zapad. »Gledajte — eno ih, dolaze preko Dugog polja. Okrenuo se, upiljio ka istoku. »A gledajte ka Bambridžu: Mekovi!«

Svi se ćutke okrenuše da pogledaju i Severni greben. O.Z. Gar je pokazao na mirnu liniju smeđe-zlatnih oblika. »Tamo čekaju, gamad! Prikovali su nas unutra. Dobro, neka čekaju!« Okrenuo se, spustio se liftom na trg, ušao u Kuću Zumbelda, gde je ostatak popodneva proveo radeći sa svojom Glorijom, od koje je puno očekivao.

Sledećeg dana, Mekovi su organizovali opsadu. U velikom krugu oko zamka Hagedorn videla se aktivnost Mekova: hangari, skladišta, barake. Unutar tog kruga, van dometa energo-topa, teretna kola snage su gurala hrpe zemlje.

U toku noći te se hrpe pružiše ka zamku, takođe i sledeće noći. Na kraju je svrha tih humki postala jasna: bile su zaštitni pokrivač prolazima ili tunelima koji su vodili ka steni na kojoj je počivao zamak Hagedorn.

Sledećeg dana nekoliko humki dospelo je do osnove litice. Iznenada sa udaljenih izlaza pokuljaše kolone teretnih kola snage natovarenih zemljom i kamenjem. Izručiše terete, i opet uđoše u tunele.

Napravljeno je osam podzemnih tunela. Iz svakog su iznošene beskrajne količine zemlje i stenja, izrovane ispod litice na kojoj je bio zamak Hagedorn. Gospodi koja se tiskala na bedemu svrha tog posla napokon je postala jasna.

»Nemaju nameru da nas zatrpaju«, rekao je Hagedorn. »Oni će jednostavno da potkopaju stenu pod nama!«

Šestog dana opsade, veliki segment litice je zadrhtao, strovalio se, i vrh stene koja je dopirala gotovo do podnožja zidova je pao.

»Ako se ovo nastavi«, mrmljao je Bedri, »potrajaćemo kraće od Džanila.«

»Hajdemo onda«, pozvao je O.Z. Gar sa iznenadnom energijom. »Neka osete naše energo-topove. Raznećemo njihove bedne tunele, a šta će bagra onda?« Otišao je do najbližeg postolja, i povikao dole Kmetovima da skinu ciradu.

Ksanten, koji se zadesio u blizini, reče: »Dozvoli mi da ti pomognem.« Svukao je ciradu. »Pucaj sada, ako želiš.«

O.Z. Gar je buljio u njega sa nerazumevanjem, onda je skočio napred, okrenuo top, nanišanio u humku. Pritisnuo je prekidač; vazduh je zapucketao ispred prstenaste njuške, ustalasao se, zablistao purpurnim iskrama. Područje cilja je počelo isparavati,

postalo crno, zatim tamnocrveno, a onda se izdubilo u zažaren krater. Ali je zemlja ispod, dvadeset stopa debela, pružala preveliku izolaciju; istopljena lokva se belo usijala, ali se nije širila ni produbljivala. Iznenada je u topu puklo kad je izbio kratak spoj kroz istrulelu izolaciju. Top je stao.

O.Z. Gar je besno i razočarano pregledao mehanizam. Onda se, sa izrazom odvratnosti, okrenuo. Topovi su očito bili daleko ispod svoje pune moći.

Dva časa kasnije, na istočnoj strani grebena, još jedan veliki komad litice je pao, a pred zalazak sunca slična masa se odvojila sa zapadne strane, gde se zid zamka uzdizao u gotovo pravoj liniji sa stenom ispod.

U ponoć su Ksanten i njegovi istomišljenici, sa svojom decom i družbenicama, napustili zamak Hagedorn. Šest ekipa Ptica saobraćalo je između uzletno-sletne platforme zamka i livade blizu Udaljene doline, i pre zore su prenele celu grupu.

Nije bilo nikoga da im kaže zbogom.

11

Nedelju dana kasnije, otišao je još jedan deo istočnog grebena, odnoseći i deo potpornih stubova sa sobom. Na izlazima iz tunela, hrpe iskopanog šuta su postale alarmantno velike.

Terasasta južna strana grebena bila je najmanje oštećena; katastrofalna oštećenja su bila na istočnoj i zapadnoj. Iznenada, mesec dana posle početka napada, ogroman deo terasastog zemljišta se urušio, ostavljajući nepravilnu urvinu koja je presekla put i progutala statue nekadašnjih uglednika koje su u razmacima bile postavljene na balustradi.

Hagedorn je sazvao skup veća. »Okolnosti se«, rekao je neuspelo vedrim glasom, »nisu poboljšale. Naša najpesimističkija očekivanja su se ispunila. Tužna situacija. Priznajem da ne uživam u mogućnosti da poginem urušavajući se među svojim smrvljenim stvarima.«

Ori je napravio očajnički izraz lica. »I mene progoni slična misao. Smrt — pa šta? Svi moramo umreti. Ali kad pomislim na svoje dragocene stvari, bude mi zlo. Moje knjige iscepane. Moje krhke vaze razbijene. Moje tunike pocepane. Moji ćilimi pokopani. Moji Fani zadavljeni. Moji nasleđeni lusteri razbacani. To su moji košmari.«

»Vaše dragocenosti nisu vrednije od ma čijih drugih«, rekao je Bedri kratko. »Ipak, one nemaju vlastiti život; kad mi umremo, koga će biti briga šta se sa njima zbiva?«

Marun se trgao. »Pre godinu dana sam odložio dvesta flaša vrhunskog pića, sto četrdeset boca Zelene Kiše, i po trideset Baltazara i Fejdora. Pomislite na to, ako želite da pojmite tragediju.«

»Da smo samo znali« povikao je Ori. »Ja bih — ja bih...« glas mu je utihnuo.

O. Z. Gar je nestrpljivo tapkao nogom. »Prestanimo sa jadikovkama. Imali smo šansu, sećate se? Ksanten nas je nagovarao da bežimo; sada se on i njemu slični šunjaju i pljačkaju na svom putu prema severnim planinama sa Pokajnicima. Izabrali smo da ostanemo, bilo dobro ili loše, i na nesreću dogodilo se loše. Moramo to primiti kao Gospoda.«

Sa tim se vere melanholično složilo. Hagedorn je izneo bocu neprocenjivog Ramadanta, i nalivao sa rasipnošću koja bi ranije bila nezamisliva. »Pošto nemamo budućnost — nazdravimo našoj veličanstvenoj prošlosti!«

Te noći su bili primećeni neredi tu i tamo po obruču Mekova: plamenovi na četiri različite tačke, udaljeni zvuci promukle vike. Sledećeg dana se činilo kao da je tempo aktivnosti malo opao. Ali tokom popodneva veliki segment istočne litice se odvalio. Trenutak kasnije, kao po veličanstvenoj promišljenosti, visoki istočni zid se raspolutio i pao, ostavljajući leđa šest velikih kuća izložena nebu.

Čas posle sumraka grupa Ptica sletela je na platformu. Ksanten je skočio sa sedišta. Strčao je spiralnim stepenicama do bedema, došao do trga ispred Hagedornove palate.

Hagedorn, kome je jedan rođak preneo Ksantenov poziv, prišao je i iznenađeno buljio u Ksantena. »Šta radite ovde? Očekivali smo da ste bezbedni na severu sa Pokajnicima!«

»Pokajnici nisu na sigurnom severu«, rekao je Ksanten. »Pridružili su nam se. Mi se borimo.«

Hagedornova vilica se opustila. »Borite? Gospoda se bore sa Mekovima?«

»Što žešće možemo.«

Hagedorn je u čudu odmahnuo glavom. »I Pokajnici? Razumeo sam da žele pobeći na sever.«

»Neki su tako i uradili, uključujući A.G. Filidora. I među njima postoje frakcije, kao i među nama. Neki su uzeli svoja teretna kola snage i pobegli. Ostali fanatično ubijaju Mekove. Sinoć ste videli naš rad. Zapalili smo četiri magacina, uništili tankove za sirup, pobili više od sto Mekova, kao i desetak teretnih kola snage. Pretrpeli smo gubitke, što nas je pogodilo, jer nas ima malo a Mekova mnogo. Zato sam došao. Treba nam više ljudi. Dođite da se borite za nas!«

Hagedorn se okrenuo, pošao ka velikom centralnom trgu. »Pozvaću ljude da izađu iz kuća. Obratite se svima.«

Ptice su, gorko se žaleći na nemoguće uslove rada, transportovale gospodu koji su, otrežnjeni predstojećim uništenjem zamka, sada bili spremni da odbace sve skrupule i da se bore za svoje živote. Zadrti tradicionalisti su i dalje odbijali da prave kompromise sa svojom čašću, ali im je Ksanten dao vedro jemstvo: »Ostanite onda tu, njuškajući po zamku kao pacovi. Utešite se činjenicom da ste bezbedni; budućnost malo toga čuva za vas.«

I mnogi koji su ga čuli udaljiše se sa zgražavanjem.

Ksanten se okrenuo ka Hagedornu. »Šta je sa vama? Dolazite li ili ostajete?«

Hagedorn je duboko uzdahnuo, gotovo jauknuo. »Zamku Hagedornu se bliži kraj. Više ništa nije važno. Idem sa vama.«

Situacija se iznenada promenila. Mekovi, organizovani u širokom krugu oko zamka Hagedorn, računali su na mali otpor iz zamka i nikakav iz pozadine. Izgradili su barake i skladišta ne razmišljajući o njihovoj odbrani; stoga su napadačke grupe mogle da priđu, učine štetu i povuku se pre no što pretrpe ozbiljnije gubitke. Mekovi stacionirani duž Severnog grebena bili su neprestano napadani,i konačno sterani dole uz velike gubitke. Obruč oko Hagedorna postao je polukrug; zatim, dva dana kasnije, posle uništenja još pet skladišta sirupa, Mekovi su odbačeni još dalje. Nabacujući zemlju ispred ulaza dva tunela, koji su vodili pod južnu stranu litice, uspostavili su kakvo-takvo uporište, ali su se, umesto da drže opsadu, sami pod njom našli.

Unutar tog područja Mekovi su sabrali preostale količine sirupa, alata, oružja, municije. Područje van tunela bilo je osvetljeno po noći i čuvano od strane Mekova

naoružanih izbacivačima kuglica, što je svaki frontalni napad činilo beskorisnim.

Jedan dan su gonioci, zaklonjeni okolnim voćnjacima, razmatrali novu situaciju. Tada se pokušalo sa novom taktikom. Bilo je improvizovano šest laganih paketa i napunjeno mašinama punim lako zapaljivog ulja, sa pričvršćenim zapaljivim granatama. Za svaki od tih paketa bilo je vezano po deset Ptica, i u ponoć su poletele, noseći za svaki paket i po jednog čoveka. Klizeći visoko kroz tamu, Ptice nadleteše položaj Mekova, gde su zapaljive bombe bile bačene.

Tlo je buknulo. Vatra je zahvatila skladište sirupa; teretna kola snage, probuđena plamenom, kretala su se panično napred-nazad, gazeći Mekove, lomeći barake, sudarajući se međusobno, povećavajući efekat vatrene stihije. Mekovi koji preživeše sakriše se u tunelima. Pogasiše se svetla na mekovskoj teritoriji i, koristeći se pometnjom, ljudi napadoše.

U kratkoj i teškoj borbi ljudi pobiše sve stražare i zauzeše ulaze u tunele u kojima se sada krilo sve što je preostalo od makovske armije. Činilo se da je pobuna Mekova suzbijena.

12

Plamenovi zamreše. Ljudski ratnici — tri stotine muškaraca iz zamka, dve stotine Pokajnika i oko tri stotine Nomada — prikupiše se oko ulaza u tunele, i ostatak noći razmatrahu šta da čine sa zatvorenim Mekovima.

U zoru, muškarci iz zamka Hagedorn, čija su deca i družbenice još uvek bili u zamku, odoše da ih dovedu. Uz njih je, u povratku, došla i grupa gospode iz zamka: među ostalima i Bedri, O. Z. Gar, Izet i Ori. Pozdravili su svoje nekadašnje prijatelje kratko, uz,držano i hladno, što je značilo da su ratnici izgubili dostojanstvo boreći se sa Mekovima kao sa sebi ravnima.

»Šta će se sada dogoditi?« Bedri je upitao Hagedorna. »Mekovi su u zamci ali ih ne možete isterati. Nije nemoguće da unutra imaju sirup za teretna kola. Lako bi mogli poživeti mesecima«.

O. Z. Gar, razmatrajući situaciju kao vojni teoretičar, iznese plan akcije. »Snesite dole top — ili neka to učine vaši potčinjeni — i stavite ga na teretna kola snage. Kad se gamad iscrpe, dovezite unutra top i pobijte ih sve osim radne snage za Zamak. Ranije smo imali četiri stotine Mekova, i mislim da će to i sada biti dovoljno.

»Ha!« povikao je Ksanten. »Veliko mi je zadovoljstvo da ti saopštim da toga neće biti. Ako neki Mekovi prežive, popraviće nam svemirske brodove, naučiti nas tehnici, i tada ćemo njih i Kmetove vratiti na njihove svetove.«

»Kako onda očekuješ da održavamo svoje živote?« upitao je hladno Gar.

»Imate generator sirupa. Opremite se kesama i pijte ga.«

Gar je zabacio glavu i prezrivo se upiljio u Ksantena. »To je tvoj glas, samo tvoj, i tvoje uvredljivo mišljenje, treba čuti i ostale. Hagedorne, je li to i vaš stav, da civilizacija treba da odumre?«

»Ne treba da odumre«, reče Hagedorn, »ukoliko svi — i vi i mi — radimo za nju. Ne može više biti robova. Ubeđen sam u to.«

O. Z. Gar se okrenuo na petama i pošao nazad putem u zamak, praćen najzagriženijim tradicionalistima iz svoje grupe. Nekoliko ostalih se odvojilo sa strane i tiho pričalo među sobom, povremeno mrko pogledajući Ksantena i Hagedorna.

Iznenada se sa zidina zamka začuše krici: »Mekovi! Zauzimaju zamak. Puni su ih

donji nivoi. Napadaju, pomozite nam.«

Ljudi u dolini su zaprepašćeno gledali. Kapije zamka se zatvoriše.

»Kako je moguće?« upitao je Hagedorn. »Zakleo bih se da su svi ušli u tunele.«

»Savršeno je jasno«, gorko reče Ksanten. »Dok su bili zatvoreni, prokopali su tunele do donjih nivoa.«

Hagedorn je krenuo napred kao da želi sam da napadne liticu, potom je stao. »Moramo ih isterati. Nezamislivo je da nam pljačkaju zamak.«

»Na nesreću«, reče Klaghorn, »sada ih zidovi štite, kao nekad nas.«

»Ptice mogu preneti vojsku. Kad se prikupimo, možemo ih istrebiti.«

Klaghorn je odmahnuo glavom. »Oni mogu čekati na bedemima i sletnim platformama i pucati na Ptice dok prilaze. Čak i kad bismo utvrdili uporište na bedemu, bilo bi silnog krvoprolića — na svakog njihovog ubijenog ginuo bi po jedna naš. A ima ih tri-četiri puta više.«

Hagedorn je zastenjao. »Smuči mi se kad pomislim da divljaju među mojim stvarima, šepure se u mojoj odeći, loču moja pića.«

»Slušajte,« reče Klaghorn. Odozgo su se čuli promukli krici ljudi, pucketanje energo-topova. »Neki od njih se ipak drže na bedemima.«

Ksanten je prišao obližnjoj grupi Ptica koje su, pometene događajima, utučeno posmatrale. »Podignite me iznad zamka, van dometa kuglica, ali tako da mogu da vidim šta Mekovi rade.«

»Pazi se, pazi!« zakreštala je jedna Ptica. »Lude stvari se događaju u zamku.«

»Nema veze. Ponesite me gore, iznad bedema.«

Ptice ga poneše, u širokom luku obiđoše stenu i na bezbednoj visini preleteše zamak.

Iza onih topova koji su još funkcionisali stajalo je tridesetak muškaraca i žena. Između velikih Kuća, Rotunde i palate, svuda gde topovi nisu mogli gađati, vrveli su Mekovi. Trg je bio prekriven leševima: gospode, dama, njihove dece — svih koji izabraše da ostanu u zamku Hagedorn.

Za jednim topom stajao je O. Z. Gar. Urliknuo je spazivši Ksantena, okrenuo top, ispalio munju. Ptice su vrišteći pokušale da skrenu ali munja raznese dve. Ptice, nosiljka i Ksanten su padali u kovitlacu. Četiri preostale ptice su hvatale ravnotežu izbezumljeno stenjući od napora, nekim čudom su usporile pad, nesigurno lebdele, i tresnule o zemlju.

Ksanten se iskobeljao iz sedišta. Ljudi su dotrčali.

»Jesi li čitav?« upitao je Klaghorn.

»Čitav, da. A tek uplašen!« Ksanten je duboko uzdahnuo, i seo na stenu koja je virila iz zemlje.

»Šta se dešava tamo gore?« pitao je Klaghorn,

»Nekoliko je živih«, reče Ksanten, »svi ostali mrtvi. Gar je poludeo. Pucao je na mene.«

»Gledajte! Mekovi na bedemima.« uzviknu A. L. Morgan.

»Tamo!« povika neko drugi. »Ljudi. Oni skaču... Ne, gurnuti su!«

Neki su bili ljudi, neki Mekovi koje ljudi povukoše sa sobom; užasno sporo su se prevrtali ka svojoj smrti. Niko više nije pao. Zamak Hagedorn bio je u rukama Mekova.

Ksanten je posmatrao složenu siluetu, najednom i poznatu i stranu.

»Ne mogu se održati. Treba samo da uništimo solarne ćelije, i oni neće moći da sintetišu sirup.«

»Uradimo to odmah«, reče Hagedorn, »pre nego što se oni toga dosete i ne poprave topove. Ptice!«

Prišao je da im izda naređenja, i četrdeset Ptica, svaka u kandžama noseći kamen veličine čovečije glave, zalepršaše preleteše zamak i vratiše se da jave da su solarne ćelije uništene.

Ksanten reče: »Sad nam ostaje da začepimo izlaze iz tunela kako bismo se obezbedili od iznenadnog juriša« i budemo strpljivi.«

»Šta sa Kmetovima u stajama — i Fanima?« setno je upitao Hagedorn.

Ksanten je lagano odmahnuo glavom. »Ko ne beše Pokajnik, mora to postati sada.«

Klaghorn promrmlja: »Mogu poživeti najviše dva meseca — ne više.«

Ali dva meseca prođoše, pa tri meseca, pa četiri meseca. Onda se jednog jutra velika kapija otvori, i istetura mršav i iscrpljen Mek.

»Ljudi: mi umiremo od gladi. Čuvali smo vaše dragocenosti. Dajte nam živote ili ćemo uništiti sve pre nego što umremo.«

Klaghorn je odgovorio: »Ovo su naši uslovi. Pustićemo vas da živite. Morate očistiti zamak, odneti i pokopati tela. Morate popraviti svemirske brodove i naučiti nas svemu što znate o njima. Tada ćemo vas transportovati na Etamin Devet.«

»Prihvatamo vaše uslove.«

Pet godina kasnije Ksanten i Glis Medousvit, sa svoje dvoje dece, krenuše iz svoje kuće blizu Peščane reke na putovanje prema severu. Bila je to prilika da posete zamak Hagedorn, u kome je sada živelo tridesetak ljudi, među njima i Hagedorn.

Ostario je, činilo se Ksantenu. Kosa mu je posedela; njegovo lice, nekada krepko i srdačno, postalo je ispijeno, kao od voska. Ksanten nije mogao da odredi njegovo raspoloženje.

Stajali su u senci oraha, dok se zamak na visokoj steni ocrtavao iza njih. »Ovo je sada veliki muzej«, rekao je Hagedorn. »Ja sam kustos, i to će biti funkcija svih Hagedorna posle mene, jer tu ima neprocenjivog blaga za čuvanje i održavanje. Osećaj drevnog se već uvukao u zamak. U Kućama žive duhovi. Često ih viđam, posebno u prazničnim noćima... E, Ksantene, to su bili dani, zar ne?«

»Jesu, zaista,« reče Ksanten. Zagrlio je svoju decu. »Ipak, ne želim da se u njih vratim. Sada smo ljudi, na našem svetu, kakvi nikada ranije nismo bili.«

Hagedorn se s tugom složio. Pogledao je ogromno zdanje, kao da ga prvi put vidi. »Ljudi u budućnosti — šta li će oni misliti o zamku Hagedorn, njegovim dragocenostima, knjigama, tunikama?«

»Dolaziće i diviće se«, reče Ksanten. »Kao i ja danas.«

»Ima puno toga za divljenje. Hoće li ući, Ksantene? Ima još boca plemenitog pića.«

»Hvala, ne«, reče Ksanten. »Previše toga budi stare uspomene. Poći ćemo, i to odmah.«

Hagedorn je tužno klimnuo glavom. »Vrlo dobro razumem. Ja lično često sanjarim o tim danima. Pa dobro, zbogom, i lepo putujte.«

»Hoćemo, Hagedorne. Hvala vam i zbogom«, reče Ksanten i okrenu se od zamka Hagedorn prema svetu ljudi.

PORTRET SF PISCA

DŽEK VANS

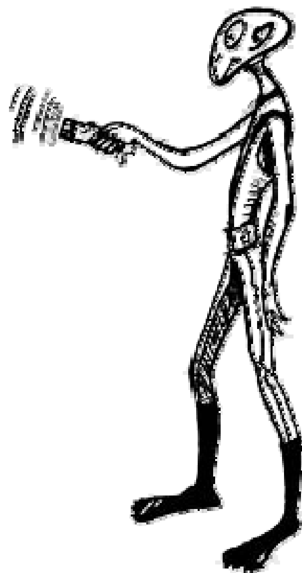

Džek Vans je danas postariji gospodin ispred tekst-procesora: ugledni profesionalni pisac, pažljiv i smiren, koji godišnje izbacuje stotine hiljada reči i tako stvara svoje najnovije romane. Ali nije tako počeo; bio je, nekada davno, klinac koji je pročitao neke ruske bajke i odlučio da pokuša da napiše nešto slično; pa je bio srednjoškolac koji na času maternjeg jezika, kad je trebalo nešto napisati, pokušava sa naučnom fantastikom i prolazi sasvim loše, jer ga svi samo kritikuju; onda je bio čovek koji objaljuje mnogo ali se tako malo pojavljuje u javnosti, i toliko vešto krije, da su mnogi sve do 1970. godine tvrdo verovali da je »Džek Vans« samo još jedan od brojnih pseudonima Henrija Katnera.

Vans je rođen 1920. godine. Na Kalifornijskom univerzitetu studirao je prvo za rudarskog inženjera, pa za fizičara, pa onda za novinara. Za vreme drugog svetskog rata služio je u trgovačkoj mornarici. Njegova prva objavljena priča, »Mislilac sveta« (»The World Thinker«) pojavila se 1945. godine, u časopisu Thrilling Wonder. Objavio je nekoliko serija romana; većini je zajedničko to što se dešavaju u vasioni daleke budućnosti, gde je nauka toliko odmakla da se po svojim efektima ponekad bliži čarobnjaštvu, i gde ljudi žive u neobičnim društvima; njegova interesovanja za sociologiju, lingvistiku, komunikaciju i temu besmrtnosti pojavljuju se na mnogo mesta. Verovatno najpoznatiji mu je roman Jezici Paoa (1958), a uz Vavilon 17 Dilenija, 1984 Orvela i neke radove Ursule Legvin predstavlja vrhunski doprinos lingvističkoj naučnoj fantastici.

Svoju prvu nagradu HUGO Vans je dobio za kratki roman Gospodari zmajeva (1963), a duplu krunu (HUGO i NEBULA) osvojio je 1967: godine upravo za novelu »Poslednji zamak« koju vam ovde predstavljamo.

Vans je još uvek vrlo aktivan kao pisac, ali stiče se utisak da je svoja najznačajnija dela, po kojima ćemo ga pamtiti, već ostvario pre dvadeset i više godina.

Džek Mekdevit

HOLANĐANIN

Jack McDevitt: DUTCHMAN, 1987.

Prevod s engleskog: Dr Milan Čuljak

Dok je izranjao iz mraka, objekt nije bilo moguće razlikovati od blistavih zvezda.

»Nema nikakve sumnje«, reče Karmodi. »U orbiti je.«

»Hju«, Mekajres progovori ne podižući pogled sa svoga ekrana, »jeste li sigurni da nije mogao doći sa nekog nebeskog tela?«

U to vreme ni svet ni njegovo sunce nisu još imali imena. Bili smo tada hiljadu svetlosnih godina iza Zastrte Ledi, dvanaest dana od najbliže isturene stanice. Bio je to redak dragulj, ta planeta, jedna od nekoliko koje smo otkrili, a čija su klima i geološki uslovi omogućavali neposredno ljudsko nastanjenje. Njen jedini kontinent opkoračio je severni polarni krug koji se rastočio ispod glečera na izmaku ledenog doba. Ali to je bio i svet niza ostrva i prozirnih okeana načičkanih visokim granitnim bregovima. Nigde nije bilo jedinstvene kopnene mase, sem one u arktičkom području, koja bi omogućavala značajniji razvoj zemaljskih životinjskih vrsta. »Ne«, rekao sam, »nema tu nikoga.«

»Pojavljuju mi se pravilni otkucaji na detektoru«, reče Karmodi.

Mekajres obuhvati šakom svoju bradicu i zagleda se u sliku na monitoru.

»Opozovite ekipe«, naredi ona dežurnom oficiru, »i procenite koliko će potrajati njihovo prikupljanje«.

Hteo sam da protestujem, ali se sve završilo na tome što sam ustao sa svoga sedišta. Njene vilice bile su stegnute; lice joj je bilo mirno, bez ikakvih promena.

»Nemojte sada, Hju«, reče ona tiho. »Pravila su jasna i moraju se poštovati u ovakvim situacijama.« Ona pomaknu ručicu na svom naslonu za ruke. »Govori kapetan. Možda će doći do susreta. Tenandrom je od sada na režimu pripravnosti Dva. To za vas koji se nalazite u ekipi gospodina Skota«, na to pogleda prema meni, »znači da može doći do iznenadnog ubrzanja, bez upozorenja, ili sa kratkom najavom neposredno pred promenu brzine. Budite, prema tome, pripravni.«

Karmodi je bio nagnut nad svojom konzolom, očiju razrogačenih od iznenađenja.

»To nije prirodni objekt«, reče on, »u to sam siguran.«

»Dimenzije?« zatraži Mekajres.

»Približno sto dvadeset metara dugačak, možda nekih trideset pet u prečniku na svom najširem delu, koji je otprilike nešto ispred sredine. Mogućnost greške: četiri posto.«

»Velik je otprilike kao teretnjak tipa Ordvej«, dodade dežurni oficir.« Jesmo li sigurni da se više ništa neće pojaviti?« »Ništa, kako nam se čini«, odgovori Mekajres usredotočujući svoju pažnju ponovo na komandni ekran. »Prebacite sliku i ton na pomoćne monitore«, naredi ona. Nisam bio siguran kome je izdala tu naredbu, ali bio sam joj zahvalan: moji ljudi barem neće morati da leže na svojim skučenim ležajima pitajući se šta se kog vraga tu dešava.

Otišao sam do nje i stao tako da smo mogli razgovarati da nas drugi ne čuju.

»Ovo će nam oduzeti mnogo vremena«, rekao sam. »A verovatno ćemo izgubiti i nešto od opreme. Zašto ne bismo stvar dobro ispitali pre opoziva sveg ljudstva?«

Mekajres je bila jednostavna žena, sa jakim vilicama i blago prošaranom kožom kao posledicom duge borbe sa Travisonovom bolešću, koja je, u vreme kad ju je ona imala, bila obično smrtonosna. Po navici je žmirkala, a oči su joj bile mutne i beživotne, izuzev u onim retkim prilikama kada je bila prisiljena da iskaže svoje ne male sposobnosti. I tada, tek za trenutak, one bi bile u stanju da se zažare. »Ako bude iznenađenja«, reče ona, »nećemo se moći zadržati ovde dan-dva da biste prikupili svoje ljude.«

»Počinjem nešto da razaznajem«, reče Karmodi. Isfiltrirao je većinu bleska, smanjio kontrast i eliminisao zvezdano polje. Ono što je ostalo bila je samo jedna tačka belog svetla.

Posmatrali smo kako menja oblik: postepeno se širila u zdepasti teški valjak, debeo u sredini, zaobljen na jednom kraju, a proširen na drugom. »To je jedan od naših«, reče Mekajres, ne mogavši potpuno sakriti svoju iznenađenost. »Ali stari tip! Pogledajte

samo konstrukciju.« Bio je malen i nezgrapan, neodređeno poznat, uspomena na prohujala vremena. Bio je to jedan od onih brodova koji su dosegli zvezde tokom ranih dana Armstrongove ekspedicije, onih koji su nosili Dezirea, Tanijama i Bajbl Bila u svetove koji će kasnije ući u Konfederaciju. Pripadao je onoj vrsti brodova koji su učestvovali u istrebljivačkim ratovima i koji su u onim trenucima odsudnim za čovečanstvo odbili Ašijurce.

Neko vreme svi su ćutali.

Brod se stalno povećavao.

»Kapetane«, oglasi se dežurni oficir, »prihvatna služba procenjuje da će prikupljanje potrajati dvadeset osam sati.«

»Imamo njegovu orbitu«, reče Karmodi sa očiglednim zadovoljstvom. »Najmanje rastojanje između nas i objekta, od oko dve hiljade i šesto kilometara, dostići ćemo za otprilike tri sata.«

Mekajres primi k znanju obaveštenje. »Pratite ga i dalje. Želela bih znati ima li na njemu ikakvih znakova života.«

Bio je to lep vasionski brod. Na jarkom suncu presijavao se srebrnom i plavom bojom. Linije su mu bile blago zaobljene: delovao je dekorativno, što nije slučaj sa hladno-sivim brodovima modernog doba. Parabolični pramac sa svojim stegom, levkaste raketne cevi, pokretni most, saonice za ateriranje — sve bi to imalo praktičnu svrhu u atmosferskoj navigaciji. Imao sam čudan osećaj kao da mi je taj brod odnekud poznat; podsećao me je na doba moje mladosti.

»Šta je to na trupu?« upita neko preko interne veze.

Karmodi je usmerio Tenandromove dubinske teleskope prema brodu, na skup slova ispod mosta, koja još nismo uspevali da razaznamo. Međutim, ispred njih je bio neki znak, bliže pramći, baš na srebrnastom metalu. On pokuša da ga uveća, ali se slika razli, tako da smo morali pričekati da se brodovi malo više približe.

Prihvatna služba javlja da su dve istraživačke ekipe na putu prema brodu. Ostalo je još šest drugih, ali one će morati da pričekaju dok ne promenimo orbitu. Neke od njih su već bile na vezi i zahtevale da čuju šta se to dešava Holtmejer se razbesneo kad sam pokušao da mu objasnim situaciju. (A to je bilo manje-više tipično za Holtmejera, mada bi se, kao opravdanje, ovog puta moglo uzeti to što je upravo sedeo na jednom glečeru gde mu se činilo da je u ledu otkrio neke ogromne fosile.)

Mekajres je nešto načula od našeg razgovora, a možda je čula i čitav razgovor, jer se na kraju umešala. »Hju«, reče ona preko veze koju drugi nisu mogli da čuju, »ako hoćete, možete mu reći da je to ratni brod.« Nešto mi je objašnjavala u vezi sa teleskopskim sankama za prizemljenje, ali sam ja odjednom prestao da slušam, jer se u tom trenutku oznaka blizu pramca ukaza sasvim jasno, što je izgleda još neko iza mene primetio, pošto mu se ote kratak, ne baš otmen izraz iznenađenja.

Bio je to svima poznat simbol: crna veštica sa raširenim krilima preko dugačkog i uskog polumeseca. U trenutku kad ugledah njene oči i kandže shvatih zašto mi je brod izgledao poznat.

»Nije moguće«, uzdahnuvši, izusti oficir osmatrač.

Izgled broda sugerisao je jednostavnije doba, bolja vremena. Možda je sam brod bio takav, a možda je to bila posledica nekih asocijacija koje je izazivao. Video sam Markrosov veličanstveni prikaz broda više puta, u glavnom holu Narodnog doma na Rimveju, uokvireno portretima Kristofera i Tarijena Sima, herojske braće, koji su se gotovo sami suprotstavili Ašijuru. I svako dete u svim svetovima Konfederacije znalo je za jednostavni natpis urezan u mramoru u podnožju centralnog dela slike: NIKAD VIŠE.

»Za ime božje«, uzviknu oficir osmatrač, glasom jedva nešto jačim od šapata: »Pa to je KORSARIJUS.«

Posle izvesnog vremena, brod se počeo udaljavati od nas; detalji su postali mutniji, da bi uskoro zatim potpuno nestali.

Tenandrom je bio u visokoj, geosinhronoj orbiti: na brod smo upravo primili svoju

prvu ekipu kad je tajanstveni brod započeo svoje drugo spuštanje prema noćnoj strani. Karmodijevi teleskopi su ga još uvek držali u centru monitora i ja sam provodio vreme naizmenično ga posmatrajući i prebirajući podatke, koje smo imali u biblioteci, o njegovim podvizima.

Sve vasionske letelice u delakondskoj eskadrili Kristofera Sima imale su simbol crne veštice, surove grabljivice koju su ljudi u tom planinskom svetu veoma poštovali; međutim, samo je komandant imao pravo na simbol sa polumesecom »da bi neprijatelj sigurnije naleteo na nju«.

Posmatrali smo kako Korsarijus polako tone u nebo, u sumrak: nekada pojam moći i slave, a sada predmet legende i istorije. Naposletku, kad je već sve izgledalo izgubljeno i kad se samo nekoliko preostalih brodova delakondske eskadrile suprotstavilo svemoćnom osvajaču, njegova posada ga je napustila. Tada je Kristofer Sim sišao do barikada i skloništa izgubljenog Abonaja, gde je našao sedam bezimenih ljudi i žena koji su krenuli sa njima u onaj poslednji i veličanstveni napad na crne brodove Ašijura.

Navigatorovi prsti igrali su po dirkama komandne table. Namrštio se i pogledao kapetana. Mekajres je gledala svoj vlastiti ekran i klimala glavom.

»Šta je to?« upitao sam.

»Aksijalni pomak je oko deset stepeni«, reče ona. »I obrće se. Rekla bih da se tu nalazi već duže vreme.«

Slika je treptala na komandnom ekranu, naročito završni delovi, komunikacioni blokovi i linije sa naglašenim elementima.

»Da li je to ono što izgleda da jeste?« upitao sam.

Ona sleže ramenima, ali u tom pokretu bilo je i neke zebnje. »Sim i njegov brod stradali su kod Rigela pre dva veka.«

Objekt se sada gubio brzo, propadajući kroz zatamnjenje na ekranu i klizeći prema terminatoru. Na sve tamnijoj pozadini ličio je na usijanu loptu. Posmatrao sam ga tih nekoliko poslednjih trenutaka pre no što se na njemu izgubio i poslednji Sunčev odsjaj, i čekao da vidim neće li možda nailazak jutra pokazati da je to bilo samo neko noćno priviđenje bez ikakvih tragova u stvarnosti.

Predmet je odjednom nestao čim se spustio ispod planetarne senke.

»Još uvek ga vidim«, oglasi se navigator, a oči mu se iznenada ispuniše strahom. Bio je zaista još vidljiv, kao bleda tajanstvena prikaza. Osećao sam kako me podilazi jeza pa sam se osvrnuo oko sebe da vidim da li čak i ovde, na komandnom mostu modernog vasionskog broda, članovi posade kao obična ljudska bića reaguju na nedokučive izazove natprirodnog.

»Odakle, do đavola, dolazi taj odsjaj?« upita Karmodi. »Meseci nisu na tom nebu.«

»To su njegovi vlastiti farovi«, reče Mekajres. »Ima upaljene farove.«

Mekajres je ostala na komandnom mostu i tokom vremena predviđenog za spavanje. Ne znam da li je mislila da bi nam se nešto moglo dogoditi; nešto prišunjati u mraku, ili je imala neke druge misli, ali činjenica je da su svi bili pomalo prenapregnuti. Iz uvidavnosti, dodelili su mi jedno od pilotskih sedišta, ali ja sam u njemu samo dremuckao. Probudivši se usred noći, osećao sam ukočenost i hladnoću po celom telu. Kapetan Mekajres mi je nasula kafu i zapitala kako se osećam.

»U redu je«, odgovorio sam. »Kako napredujemo?«

Rekla je da idemo dobro, da smo pokupili dve prve ekipe, da sada menjamo orbitu kako bismo došli u položaj za prikupljanje ekipa u severnoj tropskoj zoni i da će se osećati mnogo bolje kad svi budu ponovo na brodu.

»Šta mislite o tome?« upitao sam. »O tome napolju.«

Nije odmah odgovorila. Naš brod je plovio manje-više sa uključenim sistemom za automatsku navigaciju. Komandni most je bio u polumraku, a samo je oficir osmatrač morao biti budan. Nekolicina ostalih, koji su obično neophodni noću, spavali su u svojim odeljcima. Mada je bilo malo sumnje u to da je onaj brod samo napuštena lutajuća olupina, Mekajres nije htela da išta rizikuje. Nismo više bili na režimu Dva, ali napetost

se još uvek osećala. Svetlost instrumenata odsijavala se u njenim očima i na njenoj tamnoj koži. Čulo se kako diše. Njeno disanje kao da je bilo deo pulsa broda, koji se ispoljavao u naizmeničnim prekidima prigušenih i piskavih signala kompjutera, te povremenog škripanja metalnih pregrada i oplata broda što se bune protiv manjih promena brzine ili kursa, i hiljada drugih zvukova koji se čuju noću u zvezdanim prostorima.

»Stalno razmišljam«, reče ona, »o predanju prema kom će se on vratiti u teškim časovima za Konfederaciju«

Ona se malo spusti u stolici i primaknu šoljicu ustima. »Ova nije sa Rimveja«, reče ona, misleći na kafu. »Sigurna sam da ne biste mogli pogoditi. Logistika je malo pomešala stvari pa se moramo zadovoljiti sa onim što nam pošalju.«

»Sadži«, upitao sam, »šta sada nameravate?«

»Pogrešnu stvar«, odgovori ona. »Hju, ako biste mogli udesiti da svako zaboravi ono što je video, ja bih izbrisala zapis sa trake, otišla nekud drugde, i nikad se ne bih vratila. Ta stvar tamo vani, ne znam šta je zapravo, niti kako može biti to što izgleda da jeste, ali znam da ne pripada ovom nebu, a ni nekom drugom. Ne želim da išta učinim u vezi s tim.«

»Ipak, ne da vam mira«, rekao sam.

Pažljivo je posmatrala sliku ukletog broda koji je obišao planetu i sada nam se ponovo približavao. »Pročitala sam njegovu knjigu noćas.«

»Simsovu?« upitao sam. Bila je to naravno knjiga »Čovek i Olimpijac«, njegova istorija antičke Grčke, u kojoj se obraduje period od persijskih ratova do smrti Aleksandrove.

»Da«, odgovori ona. »Bila je to veoma složena ličnost. Ne bih mogla reći da se uvek i u svemu slažem s njim, ali me impresionira način na koji iznosi svoje stavove. O Sokratu ima sasvim drukčiji, kritički oštriji stav«.

»O Sokratu?!« upitao sam, čudeći se.

Njene usne se razvukoše u poluosmeh. »On misli da su sudac i porota bili u pravu: da je on, u stvari, podrivao atinsku državu sistemom doktrina koje su, mada same po sebi divne vrednote, ipak na koncu dovele do poremećaja u životu Atine.«

»To je suluda ideja«, rekao sam.

»Tako kažu i kritičari. Sim ih je kasnije zbrisao, u drugoj knjizi, koju istina, nije stigao da završi.« Ona se nasmeši. »Tarijen je negde rekao da nema ništa protiv kritike sve dok ima mogućnosti da njegova reč bude poslednja.« Ona se nasmeja. »Šteta što u školama nikad ne prikažu i ovu drugu njegovu stranu. Kristofer Sim, kakvog deca nauče da vide, ispada savršena, neustrašiva i rečita ličnost.« Njene se obrve nabraše: »Velela bih da znam šta bi on u ovakvoj situaciji učinio sa fantomskim brodom?«

»On bi se ukrcao na njega. Ili, ako se ne bi mogao ukrcati, on bi čekao da dobije više informacija«, rekao sam, »a u međuvremenu našao bi nešto drugo o čemu bi se moglo razmišljati.«

Ona ustade i udalji se, a ja zatražih da mi bibilioteka da »Čoveka i Olimpijca«. Bila je to standardna klasika koju više niko nije čitao, izuzev studenata na prvim godinama studija, kao neku vrstu opšteg pregleda. Moj utisak o toj knjizi, koji sam verovatno stekao površnim čitanjem pre tridesetak godina, bio je da se njegov ugled zasniva prvenstveno na činjenici da je ono delo jedne čuvene ličnosti. Stoga sam se sada zavalio u jastuke, privukao bliže ekran i pripremio za spavanje, jer sam verovao da će me ponovo uljuljkati u san.

Ali Simova Helada bila je i suviše životna da bi dozvolila tako nešto: njene početne stranice bile su pune Kserksesovog besa (»O gospodaru, seti se Atinjana«), Temistoklovog državništva) i hrabrosti ratnika koji su se borili u Termopilima. Bio sam iznenađen, ne samo jasnoćom i čvrstinom stavova u knjizi nego i saosećajnošću koje je provejavala. Nije to bilo ono što bi čitalac normalno očekivao od jednog ratnog komandanta. No, istina je da Sim nije započeo svoju karijeru kao vojnik: kad su nastala

teška vremena, bio je učitelj. I onda, ima tu neke ironije, dok je on stekao veliki ugled kao taktičar vasionskog ratovanja, njegov brat Tarijen, koji je započeo kao oficir, postao je veliki državnik tog doba. Njegovi pogledi bili su u suštini olimpijski: čitalac odmah oseti da Kristofer Sim piše za istoriju, i ako njegova perspektiva nije uvek istovetna sa uglom posmatranja njegovih prethodnika, ipak nema neizvesnosti u pogledu krivog sagledavanja činjenica. Njegova reč je uvek poslednja.

Simovo štivo ima kvalitet koji čitaoca tera na razmišljanje o razaranju Atine i nepotrebnim ljudskim žrtvama za vreme pogrešnog pokušaja da se brani Partenon. Ako sam uopšte i bio spreman za spavanje, svojim raspravljanjem i razlozima za angažovanje Spartanaca u Termopilima on me je potpuno razbudio.

Heleni su već godinama pre toga znali da Perzijanci dolaze i, u svakom slučaju, imali su blagovremena obaveštenja o prikupljanju invazionih snaga; a ipak nisu ništa učinili da sklope savez radi zajedničke odbrane, sve dok se poplava već nije sručila na njih. I onda su poslali Leonidu sa njegovim ljudima, i šačicom njihovih saveznika da svojim životima iskupe nebrigu i glupost političara.

Bila je to čudna koincidencija: te reči su napisane pre nego što su Ašijurci započeli svoj napad i, u širem smislu, Simu je zapala dužnost da odigra ulogu Leonide.

On je vodio zaprečne bitke na granicama svetova, dok je Tarijen dizao narod na otpor i započinjao veliki posao na stvaranju saveza koji će biti u stanju da se uhvati ukoštac sa Ašijurcima.

Ne znam da li sam tada uopšte uspeo da malo odspavam. Sve mi se pomešalo, Perzijanci i ostali, tak odjednom sam pred sobom ugledao lice Mekajresino sa čudnim sjajem u očima. Rukom je dotakla moje rame. »Hju«, rekla je, »danas ću uputiti tamo jednu izviđačku ekipu.«

»Okej«, odgovorio sam. »Imam nekoliko ljudi koji će poći«.

»Ne, Hju. Ja želim da grupa bude mala: samo vi i ja«.

Posmatrao sam je, pitajući se da li ona to govori ozbiljno. Kapetani brodova ne vode ekipe za posedanje drugih letelica.

»Zašto?« upitao sam.

Njeno lice ličilo je na masku, ali odsjaji koji su igrali po njemu davali su mu promišljen izraz.

»Ne znam, zaista«, rekla je. »Možda se plašim onoga što bismo tamo mogli naći.« Usta joj se malo otvoriše otkrivajući red oštrih belih zuba«.

Trup broda je bio opaljen, pun izbočina i ulubljen. Na njemu su se videli tragovi krpljenja, jer su se neke pločice razlikovale od drugih. Kupole za navigaciju i komunikaciju bile su izgrebane, a štitnici na zadnjem delu broda iskrivljeni, dok je pogonsko kućište nedostajalo, tako da se videla Armstrongova jedinica.

»Ali ipak«, odgovori Mekajres na moje primedbe o stanju broda, »nigde ne vidim neko veće oštećenje. Mada, jedna stvar izgleda dosta čudna.« Bili smo u jednom modulu i prilazili smo brodu odozgo i otpozadi. »Pogonsko kućište je demontirano; nije odvaljeno«.

»Nedovršena opravka«, rekao sam.

»Da. Ili opravka izvršena u žurbi; ni u kom slučaju onako kako bih ja pripremila brod za borbeno dejstvo. Međutim, izgleda dosta upotrebljiv.« Ispupčeni farovi kroz koje je Korsarijus isijavao svetlo isticali su se nekako hladno i kruto u čitavom nizu raznih otvora. »Da, takvi su«, dodade ona.

Ali studen prošlosti osećala se posvuda.

Mekajres je sedela u pilotskom sedištu, a lice joj poprimi zamišljen izgled, rekao bih, čak pronicljiv. Višekanalni prijemnik je radio hvatajući frekvencije koje su nekad bile dodeljene Korsarijusu, ali je iz njega dolazio samo čist žamor zvezda. »Istorije ne moraju uvek biti istinite«, rekao sam. »Očigledno je da nije bio uništen kod Rigela.«

Podesila je kontrast na monitorima. Jedan od kompjutera na Tenandromu je analizirao karakteristike i funkcije broda na bazi starih Korsarijusovih podataka,

razlažući ih neprestano iznova do najsitnijih detalja. »Volela bih da znam gde li su samo pogrešili«, reče ona.

»Pretpostavimo da je Sim preživeo Rigel«, rekao sam. »Zašto bi onda hteo da nestane bez traga? U svakom slučaju, zašto bi se našao ovde? I kažite, kapetane, da li bi Korsarijus bio u stanju da izvade takav let?

»O, da; kako da ne«, odgovori ona. Radijus svakog od ovih brodova ograničen je samo količinom provijanta koji se u njega može ukrcati. Da, da, takav let su svakako mogli izvesti; pitanje je samo zašto bi hteli da ga izvedu.« Odmerila je pogledom hrbat borda. Ja sam uvek mislio o Korsarijusu kao o velikom brodu, i kasnije sam čuo da je to i bio u ono vreme: fregata (što je bila i njegova zvanićna kategorija). Ali u poredenju sa četvrtastim džinom kakav je bio Tenandrom, on je bio igračka. »Pitam se, nisu li možda nekako Sim i njegov brod dopali šaka Ašijurcima?«

Prošli smo iznad pramca, ispred besnih očiju i kljuna veštice, a zatim pored načičkanih skupova različitih oruđa smeštenih u prednjem delu broda. Mekajres je izvela jednu usku petlju, tako da se trup načas izgubio, a na našem vidiku se ukaza plavetnilo suncem oblivenog planetarnog prostora. A onda i to nestade u beskraju zvezdama posutog crnog neba.

Mekajres je govorila Tenandromu ravnim i bezosećajnim glasom, opisujući svoje utiske. I dok je govorila, Korsarijusov pramac se ponovo pojavi na našim ekranima. »U slučaju da imate nekih sumnji«, rekla je, govoreći i dalje preko zajedničke interfonske veze, ali sad podigavši malo glas da pobudi moju pažnju, »brod je slep i mrtav. Njegovi senzori nisu ni pokušali da nas otkriju i da nas prate.«

Neka čudna cerulijska slova, ispisana na trupu, promakoše pored nas, sasvim blizu: oznake broda. »Slaže se«, začu se Karmodijev glas, »To je Korsarijus.«

*

Zasun se okrenuo u položaj 'otvoreno' kad ga je Mekajres dodirnula, našto se ukazalo žuto svetlo oko njegovih rubova. Ušli smo lebdeći u vazdušnu zaprečnu komoru. Crvene sijalice su svetlele na bogato ispunjenoj komandnoj tabli, smeštenoj u pregradnom zidu. »Izgleda da sve funkcioniše«, rekao sam.

»Brod radi sa minimumom snage«, odgovori ona. »Nema gravitacije. Izgleda da rade samo sistemi za održavanje!« Uključila je svoje nožne magnete, pa sam i ja to učinio. Kad smo ušli u prvi odeljak, zasun se za nama zatvori a sijalice promeniše boju u narandžastu i vazduh poče glasno šišteći da ulazi u kabinu. Karmodi nas je pitao da li ga čujemo i poželeo nam sve najbolje. Zapornjaci na unutrašnjem zasunu iskliznuše iz svojih ležišta, alarmno svetlo postade belo, a vrata se nečujno otvoriše na podmazanim šarkama.

Zavirili smo u polumračnu prostoriju. Zidovi su bili obloženi plakarima i vasionskim odelima. Dve radioničke klupe i jedna inženjerska polica bile su pričvršćene za krov. Mekajres pogleda na merni instrument na svojoj ruci. »Kiseonika ima dovoljno u vazduhu«, rekla je, »malo je razređen, ali se može disati. Temperatura je nešto ispod tri stupnja. Malo je prohladno.« Oslobodila je kopče na svom skafandru, podigla kacigu i obazrivo udahnula.

»Iskopčali su grejanje«, rekao sam, skidajući svoju kacigu.

»Da«, saglasi se ona. »U tome je možda i deo objašnjenja zagonetke. Oni su, po svoj prilici, napustili brod s namerom da se vrate. I očigledno je da se nisu vatili.« Hodala je nespretno po kabini, a zatim zastala da namesti čizme. Potom izbroja vasionska odela. Bilo ih je osam.

»Sva su tu«, reče ona.

Rekao sam da bi se odgovor, ako ga uopšte ima, mogao možda naći na komandnom mostu.

»Odmah ćemo, Hju«. Rekavši to, ona se uputi duž hodnika. Stajao sam nekoliko trenutaka razmišljajući o tim zatamnjenim prolazima i težini dugih godina. Ormarići su

bili natrpani raznim oscilatorima, mernim instrumentima, kablovima, generatorima. U jednom od njih našao sam knjigu pesama pisanu na cerulijskom. U drugom holografiju neke mlade žene sa detetom.

Sve je bilo sređeno, u zavežljajima, fasciklama ili složeno u pretincima. Oprema je bila čista i izglačana, kao da je odložena dan ranije.

Upravo sam posmatrao holografiju kad se ona vratila, »pa«, rekla je, »jedna pretpostavka otpada«.

»Koja?«

»Mislila sam da su se spustili na tlo planete i da je tamo došlo do nekog nesrećnog slučaja, ili da im se modul pokvario, pa da nisu mogli nazad«.

»K vragu, Sejdži«, rekao sam odbacujući tu pretpostavku. »Ne bi valjda svi napustili brod.«

»Ne bi. Ali ako ih je većina otišla, ostali su mogli ostati zatočeni ovde. No, sad je sve to u svakom slučaju nevažno: modul je na svom mestu.«

»To znači da je u čitavu stvar umešan neki nepoznati brod koji ih je nekuda odveo.«

»Ili«, dodade ona, »da su još uvek ovde negde.«

Neka svetla nisu funkcionisala. Nijedan lift nije radio, a u vazduhu se osećao ozon, kao da je neki od kompresora bio pregrejan. Jedan odeljak je dopola bio ispunjen razlivenom vodom; drugi je bio opaljen zbog požara na električnoj instalaciji. Odnekud iz dubine broda čuli su se slabi, nerazgovetni otkucaji, koji su se postepeno pojačavali kako smo dublje prodirali u unutrašnjost.

»To se sklopka uključuje i isključuje«, objasni ona. »Jedan od mrežnih sistema ne radi kako treba.«

Napredovali smo sporo. Kretati se po nultoj gravitaciji je veoma nezgodno, a sva klizna vrata bila su zatvorena. Većina ih se otvarala kad bismo pritisnuli dugme, ali smo neka morali otvarati na silu. Mekajres je bezuspešno pokušala da uspostavi normalno napajanje strujom iz jednog pomoćnog agregata. Zelena svetla su se upalila, što je bio znak da su komande primljene, ali ništa se dalje nije dešavalo. Tako smi i dalje buljili kroz odeljke mučeći se povremeno sa ponekim vratima. Jedna brava se tvrdoglavo opirala našim nastojanjima da je otvorimo tako da smo pomislili da iza nje mora biti vakuum, mada su instrumenti pokazivali da je sve normalno. Na kraju smo se spustili za jedan nivo i tako je zaobišli.

Nismo mnogo govorili za vreme istraživanja Korsarijusa. Nije imalo ni šta da se kaže, čini mi se. Ali kad smo nešto rekli, činili smo to uvek šapatom, kao da je tamo bio još neko ko bi nas mogao čuti. Karmodi na Tenandromu je to verovatno osećao, jer kad bismo povremeno začuli njegov glas i on je bio tih i prigušen.

Prošlo je već mnogo godina od te Mekajresine i moje šetnje po Korsarijusu. Zebnju koja nas je tada obuzimala osećam i danas u svojim besanim noćima. Nikad nisam gubio živce i, u stvari, često sam se hvalio kako sam bio hladnokrvan u svim situacijama u kojima bih se našao obavljajući svoje dužnosti na Surveju. Ali takve stvari se nikad nisu dogodile ni ranije ni kasnije. Približavali smo se mostu i zbog onog što se tada desilo morao sam čitavog svog života docnije da budem obazriv čovek.

Navikao sam se bio na svakojake komande i instrumente na brodovima klase Survej, tako da isprva nisam shvatio prirodu i funkciju komandnog mosta na brodu Kristofera Sima. Tu su bile samo tri jedinice, a veći deo preostalog prostora bio je ispunjen kompjuterima. »Zastarela oprema«, rekla je Mekajres. Pogledala je za trenutak komandnu stolicu, mesto sa kog je Sim upravljao operacijama koje će postati predmet legende. Oči joj zasvetleše. A onda se zamišljeno uputi među konzole i ugledavši ono što je tražila, dodirnu dugme na ploči svojim dugim kažiprstom: »Jedan agregat izgleda radi, Hju«, rekla je pritiskajući dugmad jedno za drugim, da bi se zatim namrštila kad se ništa nije dogodilo. Pokušala je ponovo: ovog puta nešto je u zidovima zaškripalo, zapucketalo i zastrujalo. Osetio sam kako mi se krv, unutrašnji organi i kosa

dižu prema tavanici. »Uključila sam sada i grejanje«, objavi ona.

»Kapetane«, rekao sam, »mislim da je vreme da čujemo šta kapetan Sim ima da kaže o sebi.«

Ona klimnu glavom i prekinu vezu sa Tenandromom. »Ne znam šta ćemo čuti«, rekla je nadnoseći se nad komandnom konzolom. »Mislim da bismo mogli otpočeti sa poslednjim celovitim zapisom u brodskom dnevniku.«

Morala je malo da manipuliše uređajima dok nije našla ono što je tražila. Dok je to radila, zabavljao sam se razgledanjem jednog komandnog centra kog su projektovali ljudi sa nesumnjivo dubokom i trajnom naklonošću prema luku, krivulji i paraboli. Bila je to ista ona geometrija koja je krasila unutrašnjost broda: bilo je gotovo nemoguće naći negde pravu liniju.

»Okej, Hju, uspela sam«. Ona se uspravi, upirući samouvereno prstima o tastere. »Sledeći glas koji slušate...«

»...Nije zacelo bio glas Kristofefa Sima. *Nula-šest četrnaest-dvadeset dva*, govorio je glas, *Abonaj četiri. Opravke kategorije jedan i dva završene danas. Opravke kategorije tri specificirane su programom. Sistem naoružanja potpuno pretresen. Korsarijus spreman za dejstvo*. Bio je to očigledno tonski zapis načinjen dok je brod još bio u pristaništu, verovatno od strane kontrole servisa. Pogledao sam Mekajres.

»To je i sada uobičajena praksa«, rekla je. »Pristanište uvek sačini zapisnik prilikom primopredaje broda kapetanu. Trebalo bi još nešto da bude.«

I bilo je: Kristofer Sim nije nikada držao govore, nije govorio u parlamentu i nije živeo toliko da bi imao priliku za oproštajni govor. Za razliku od Tarijenovog, njegov glas nije nikad postao poznat školskoj deci u Konfederaciji. No i pored toga ja sam ga odmah prepoznao. *Nula-šest-četrnaest-trideset sedam*, govorio je dubokim baritonom. *Korsarijus je primio po radnom nalogu dva-dva-tri kapa. Neka se vodi računa o tome da prednji transformatori povuku na devet-šest-zarez-tri-sedam, što nije prihvatljiv nivo za borbeno dejstvo. Komanda shvata da su pristanišne mogućnosti u ovom trenutku ograničene. Ipak, ako služba održavanja nije u stanju da završi opravke kako treba, ona treba barem da je svesna tog nedostatka. Korsarijus se ovim vraća pristaništu. Komandujući Kristofer Sim.*

Sledeći niz podataka govorio je o uspostavljanju snage transformatora, što je Simov odlučan glas prihvatio bez primedbe. Ali čak i pored toga što su od tada prohujala dva veka, u njegovom glasu se moglo osetiti zadovoljstvo. Poslednja reč opet, pomislio sam, bila je šaljiva.

»To bi bio završetak popravki u Abonaju«, rekao sam, »neposredno pre pobune posade.«

»Da, datumi se slažu.«

»Zaboga«, rekoh, »Pobuna, sedmorica, pa sad imamo sve. Dajte ostatak dnevnika!«

Ona se okrenu polako prema meni, a na usnama joj je titrao uplašen osmeh. »To je poslednji zapis«, rekla je. »Nema ništa posle njega«. Glas joj je bio bezbojan, a iznad gornje usne pojaviše joj se graške znoja, iako je vazduh još uvek bio hladan.

»Neko mora da je izbrisao ostatak!« rekao sam malo preglasno.

»Ovo je brodski dnevnik, Hju. On se ne može izbrisati, ne može se doterivati, ne može se ni na koji način izmeniti, a da ne ostane trag o tome. Proverićemo to u arhivu, ali sumnjam da je bilo nekog prepravljanja. To ne bi imalo nikakve svrhe.«

»Ali Korsarijus je ušao u borbu uskoro posle toga! Moralo bi o tome biti nekog zapisa u brodskom dnevniku!«

»Da rekla je.« Po zakonu bi tako trebalo da bude; sada, a i onda je tako bilo. Iz nekog razloga, Sim je za posadu regrutovao dobrovoljce za najveću bitku svog života, a o tome nije ostavio ni reč u svome dnevniku.«

»Možda ga je nešto u tome sprečilo«, dobacio sam.

»Hju«, ona odvrati, »to se nije moglo dogoditi.«

Otkako smo došli, ona se sada prvi put spusti u kapetansku stolicu i otipka nova uputstva kompjuteru. »Da vidimo šta ćemo dobiti ako odemo malo unazad.«

Glas Kristofera Sima se ponovo začuo. Sim nije posedovao oratorske sposobnosti svoga brata. Ali imao je dobar glas, obdaren izvesnom životnošću, zbog čega je bilo teško poverovati da je njegov vlasnik već odavno mrtav.

...Nema nikakve sumnje u to da će uništenje dveju borbenih krstarica svratiti neprijateljsku pažnju na malu vasionsku bazu u Dimonidesu II i bazu u Čipevi. Drukčije ne može biti. Te položaje će otkriti neprijatelj kao kost u svom grlu i napasti čim mu pođe za rukom da prikupi dovoljne snage. Ašijurci će za tu svrhu izdvojiti svoju glavnu borbenu grupu...

»Mislim da je to zapis sa početka rata«, rekao sam.

»Da, dobro je što bar znamo da je vodio dnevnik.«

Slušali smo kako Sim procenjuje snagu i sastav neprijateljskih formacija koje je očekivao, upuštajući se u detaljan opis psihologije neprijatelja i njegove moguće napadačke strategije. Mekajres je sa divljenjem prokomentarisala činjenicu da su njegove procene bile, uglavnom, tačne. Potom je ustala i krenula prema vratima. »Ima još stvari koje moram pogledati, Hju. Hoćete li da pođete sa mnom?«

»Ostaću ovde«, rekao sam. »Voleo bih da čujem još nešto od ovoga.«

A možda je trebalo da pođem.

Kad je otišla, sedeo sam u polumraku slušajući analizu energetskih potreba, i komentar o neprijateljskoj tehnologiji i povremene kraće izveštaje o ratnim operacijama Simovih borbenih grupa prilikom napada na neprijateljske komunikacije. Postepeno sam ulazio u svu tu dramatiku davnašnjih bitaka i video te đavolske ašijurske formacije očima komandanta koji je stalno uspevao da ih rasturi, ili bar odbije sa svega desetak lakih fregata. Počeo sam da shvatam da je Simovo glavno oružje bila njegova sposobnost da prikuplja informacije koje su emitovale neprijateljske stanice i da izbegava neprijateljske uređaje za otkrivanje letelica. Ašijurski komandanti, kako se ispostavilo, nisu bili u stanju da se brane od Simovog intelekta.

Pojedini izveštaji su se ponavljali. Kod Sanusara Delakendijci su, uz pomoć nekoliko savezničkih brodova, dočekali u zasedi i uništili dva teška razarača, izgubivši pri tom samo jednu fregatu. Blizu Spinerza, u središtu ašijurskih linija snabdevanja, Sim je opustošio i razorio jednu neprijateljsku bazu, pošto je prethodno namamio njene branioce u sumanutu i bezuspešnu potragu. Ali ljudska bića se nisu mogla neprestano boriti: iz bitke u bitku. Sim je bio prinuđen da se povuče, jer su mu nedostajale jače snage kojima bi mogao dotući neprijatelja.

Tako sam postepeno počeo da uviđam, prvo iz tona njegovog glasa, a potom iz njegovih komentara, kako je očaj rastao sa svakom od njegovih pobeda i svakim povlačenjem koje bi zatim usledilo. Delakonda je uskoro bila izgubljena, i kad je čuo tu vest Sim je samo uzdahnuo, pomenuvši ime svoje supruge.

Jedan za drugim pali su spoljni svetovi, a on se morao ograditi od kratkovidosti Rimveja, Toksikona i Zemlje koji su smatrali da su bezbedni jer je neprijatelj daleko i da ih on neće dirati ako ga ne budu izazivali. Sem toga, iscrpljivali su svoje snage duboko usađenom ljubomorom i međusobnim sumnjičenjima, umesto da su zajednički pružili otpor osvajačkim hordama. I kad ga je sreća napustila kod Grand Salinasa, gde je izgubio veći deo svoje eskadrile i jedan razarač sa dobrovoljcima iz Toksikona, on je samo mogao da konstatuje: *izgubili smo naše najbolje i najhrabrije. A zbog čega*? Iza toga sledila je duga pauza, zatim je rekao nešto što se nije moglo zamisliti: *Ako oni ne dođu, onda je vreme da se sami izmirimo!*

Njegovo raspoloženje postajalo je sve mračnije sa nastavkom povlačenja. I kad je izgubio još dva broda iz svoje već okrnjene eskadrile kod Komo Desa, bes, koji je on do tada potiskivao, postao je očigledan, naročito zbog gubitka ljudstva. *Biće Konfederacije i u budućnosti, Tarijene*, doviknuo je svome bratu, *ali je ne treba izgrađivati na telima*

mojih ljudi!

Bio je to isti onaj glas koji je optuživao Spartance.

Na Tenandromu je bilo različitih nagađanja: jedni su bili mišljenja da su Sima i njegovu posadu odveli Ašijurci, a Korsarijus ostavili da kruži, što bi trebalo da bude neka vrsta njihove šale. Drugi su se opet pitali da se možda brod nije sastojao od dva dela, što bi bila lukava igra da se zavara neprijatelj i stvori predstava o natprirodnom protivniku.

Ako je Mekajres imala mišljenje o svemu tome, ona ga je čuvala za sebe.

Što se mene tiče, ja nisam mogao istisnuti iz misli sliku Kristofera Sima kako očajava. Nikad mi ni na pamet nije palo da je on pre svih drugih mogao posumnjati u konačni ishod. Bila bi to luda pomisao, a ipak, po svemu sudeći, bilo je tako. Sim je, kako se sada činilo, bio kao i ostali ljudi. I u svom očajanju, u brizi za sudbinu svojih drugova i naroda koji je pokušavao da zaštiti, ja sam naslutio odgovor na zagonetku napuštenog broda. Ali to je bio odgovor koji ni sam nisam želeo sasvim da prihvatim.

Počeo sam da čitam o Ašijurcima sve do čega sam mogao doći: o ratu, o Korsarijusu i naročito o rigelskoj akciji. U toj poslednjoj bici, Sim je usko saradivao sa Kudasaijem, jednom bojnom krstaricom na kojoj je bio i njegov brat. Korsarijus je ušao u bitku da dotuče jedan nosač, prišao mu suviše blizu i bio zahvaćen eksplozijom. Ali ovog puta, u tom poslednjem okršaju, Simova strategija se čudno razlikovala: do tada on je uvek predvodio Delakondijce lično. Kod Rigela, međutim, on je pratio Kusadia za vreme glavnog napada dok su njegove fregate zabijale nož u bok neprijateljske flote.

Ima neke ironije u tome da je taj isti Kusadai odneo njegovog brata u smrt samo nekolko nedelja kasnije, kod Nimroda. Ali Tarijen je živeo još toliko da sazna da su njegovi diplomatski napori urodili plodom. Zemlja i Rimvej su se udružili, obavezali se na međusobnu pomoć, a Toksikon je trebalo svakog časa da objavi da će podržati svoje stare neprijatelje.

Voleo bih da su mi bile dostupne navigacione beleške kako bih došao do zaključka o konačnoj sudbini sedam članova posade koji su napustili Korsarijus uoči bitke kod Rigela. Ali, sem navigatora Ludona Talinosa, niko se nije ponovo pojavio u istorijama toga doba. Pitao sam se nisu li oni možda bili kažnjeni, a činilo mi se i čudnim da to niko nikada nije pomenuo. Prvi formalni napadi na njih pojavili su se tek trideset godina kasnije. Od tada, naravno, oni su popularna meta optuživanja. Talinos, navigator, obreo se za kratko na Rimveju, gotovo pola veka posle rata, tek toliko da tamo umre i zasluži pomen u dnevnim vestima. Zanimljiva je njegova tvrdnja da je učestvovao u bici kod Rigela, istina ne na Korserijusu, nego na krstarici. Nije bilo nikakvih pojedinosti o tome, a ta izjava se pripisivala borbi koju je vodio sa svojom savešću čitavog života.

Bio sam posebno zainteresovan za sudbinu sedmorice bezimenih heroja regrutovanih u srcu Abonaja te kobne noći uoči ašijurskog napada. Kako se moglo desiti da niko ništa ne zna o njima? Dali je to bila puka slučajnost da jedini i najbolji mogući izvor podataka, dnevnik Korsarijusa, ne govori ništa o njima i, konačno, ni o samoj bici? Nije mi iz glave izlazila primedba Sejdži Mekajres: *To se nije moglo dogoditi!*

I nije, zaista.

Ujutro sam pitao Mekajres šta namerava.

»Već sam napravila izveštaj. Ostavićemo Korsarijus tu gde jeste, i ako više vlasti žele da dođu i pogledaju ga, neka to učine.«

»Tako, znači! Zašto?«

»Eto, tako. Ne verujem da vam mogu dati odgovor koji će vas zadovoljiti, Hju, sem da je to otkriće koje nikoga neće učiniti srećnim. Kristofer Sim, bez obzira kako je poginuo, predstavlja jedan od stubova Konfederacije. Ovo mesto ovde, ovaj svet, u izvesnom smislu je groblje: groblje sa nekom grešnom tajnom, u koju ja ne želim da zalazim dublje.« Oči joj se malo smanjiše. »Želela bih da odem odavde, što pre.«

»Da«, rekao sam, »u pravu ste. Ali groblje, čega?«

*

Prikupili smo naše ekipe i uprkos Mekajresinoj neodlučnosti ponovo ih poslali na tlo planete. Posmatrao sam sve to bez naročitog zanimanja, a sve to vreme senka onog drugog broda i dalje je lebdela nad nama. Tokom dana koj su sledili, razgovor sa Mekajres mi se stalno vrteo po glavi. Do vraga i groblje: kakvo groblje, kad tu nema nikakvih tela? Nema tela, nema imena, nema ni brodskog dnevnika. A Korsarijus, kog bi trebalo da nema, i dalje kruži oko ovog sveta kao kazaljka na časovniku, praveći krug svakih šest sati i jedanaest minuta.

»Oni su nameravali da se vrate«, rekao sam Mekajresi.

»Ali se nisu vratili«, odgovori ona. »Zašto?«

Tokom čitavog perioda helenske civilizacije, nije se desio, koliko znam, nijedan crnji ni svirepiji zločin nego što je bilo nepotrebno žrtvovanje Leonide i njegove herojske družine kod Termopila. Bolje bi bilo da je Sparta propala nego što su takvi ljudi izginuli. »Da«, rekao sam, »ali gde su tela?«

Duboko dole na površini planete, kroz pukotine u oblacima, videlo se svetlucavo more.

*

Otišao sam dole sa Holtmejerovom grupom u nameri da pomognem u razjašnjavanju nekih pitanja u vezi sa njegovim fosilima. Ali, umesto toga, provodio sam vreme upravljajući letelicom, koju sam snabdeo hranom i vodom, ne poslušavši Mekajresin savet da nema nikakve svrhe dalje istraživati, jer su oni već odavno mrtvi. Ipak, mislio sam, istina mora da ima neku vrednost nezavisno od toga.

A tu je bio i Talinos, čuveni navigator, čije je ime sada bilo sinonim za strah, koji je verno služio svom kapetanu i svome svetu, a onda, na kraju, umro ojađen i pun gorčine na Rimveju, Izvesno je da njemu, a i drugima, nešto dugujem.

Holtmejerovi ljudi su još uvek pravih skloništa kada sam se polako uzdigao iznad drveća i poleteo prema zapadu u suncem isprano nebo. Na hiljade ostrvaca bilo je bukvalno rasuto po planetarnom okeanu. Sva se, dabome, nisu mogla pretražiti; ali jasno je bilo da je posada napustila Korsarijus. Da li su hteli da ga muče prisustvom broda, ili su brod ostavili kao potvrdu namere da se vrate po njega, činjenica je da su ga napustili i ja sam se samo pitao da ga, možda, nisu ostavili negde duž putanje broda, odmah ispod njegove orbite.

Uneo sam podatke o kursu u memoriju letačkog kompjutera, podesio brzinu tek nešto ispod brzine zvuka i spustio se na tri hiljade metara. Onda sam obavestio Tenandrom o svojoj poziciji i prepustio se razmišljanju. Ispod mene, more je bilo glatko i prozirno i veoma plavo. Takav bi po svemu mogao biti i okean na Rimveju, Zemlji ili Fišbolu. Jedna grupa nekih velikih stvorenja crnih tela igrala se odmah ispod površine. Nebom, duž zapadnog horizonta, plovile su ogromne kule sivih kumulusa. Bio je to, sve u svemu, divan svet.

Prošao sam iznad grupe peskovitih nepošumljenih ostrva površno ih osmotrivši. Kao i sve obale na ovoj planeti i ove su bile bez galebova, koji su inače obavezni stanovnici obale poznatih okeana. (Ptice se ovde kao vrsta nisu razvile, a prema Jespersenovom mišljenju, nikada i neće.)

Kružio sam iznad jednog pošumljenog arhipelaga u severnoj umerenoj zoni. Stenoviti kraci šuma, koji su zadirali u kristalnu površinu mora, prelazili su postepeno u sve sitnije rtove prema severo-zapadu. Ali ničega sem granita i drveća tu nije bilo pa sam, posle kraćeg zadržavanja, odleteo dalje. Kasno po podne prešao sam u južnu hemisferu i približio se jednom vulkanskom ostrvu u obliku slova »Y«; neposredno pred zalazak sunca. Bilo je to raskošno tropsko mestance prepuno purpurno-zelenih paprati i ogromnih belih rascvetanih biljaka. U glatkim jezercima odslikavalo se nebo, a potočići

su krivudali i kotrljali se niz usamljenu planinu.

Bilo bi to, pomislio sam, idealno mesto.

Spustio sam se na obalu, izašao i priredio večeru, a zatim posmatrao Korsarijus kako prolazi iznad mene kao mutno bela zvezda na smračenom nebu.

Tenandrom me je obavestio da Mekajres želi hitno da govori sa mnom, što je značilo da je zbog nečega ljuta. Rekli su mi, takođe, da je Jespersen došao do uzbudljivog otkrića. U pitanju je bila neka vrsta slična vodozemcima, ali niko nije imao pojma šta bi to moglo da bude. Zamolio sam ih da mu isporuče moje čestitke, a potom se pripremio za spavanje. Vazduh je bio čist i prohladan, a šum vode više nego uspavljujući. Zaspao sam sa otvorenom haubom, suprotno propisima o bezbednosti, što bi sigurno razjarilo kapetana.

Ujutro sam letelicom satima istraživao ostrvo uzduž i popreko, ali ništa posebno nisam video, pa sam se ponovo otisnuo u beskrajne prostore nepreglednog okeana. Nežna kišica rominjala je po njegovoj površini, a malo kasnije, kad sam zašao dublje u južna mora, jaka oluja me je prisilila da uzmem veću visinu. Moji instrumenti su pokazivali da je ispod mene samo voda, pa sam slobodno leteo iznad nje. Tamno nebo se počelo razvedravati i ja odlučih da se spustim kroz kišnu zavesu punu, najčudnijih na svetu, loptastih cvetova, do iznenađujuće tihog okeana. Ručao sam na jednom dugačkom i uskom vlažnom sprudu, koji je, verovatno, za vreme plime bivao sav u vodi. (Dva povelika meseca, u združenoj fazi, vukući u istom pravcu, bila su u stanju da izazovu plimu.)

Bio sam sav ukočen od dugog sedenja u letelici, pa sam odlučio da malo prošetam obalom uživajući u moru i samoći. Neka sićušna stvorenja sa mekom ispresecanom ljušturom pojavljivala su se na obali sa svakim talasom; većina ih se ukopavala u pesak, dok su neka hitala preko spruda i ponovo se bacala u okean na drugoj strani. Posmatrao sam ih očaran, primećujući da su svi njihovi pokreti usmereni u jednom pravcu. To mi se učinilo veoma čudnim. A takođe, kad sam malo usporio hod, u nameri da bolje osmotrim, imao sam utisak da se njihovi pokreti ubrzavaju. Druga neka vrsta, štulastih nogu, nalik na rakove, stvorenja koja nije lako opisati, izvirala je batrgajući se iz talasa u sve većem broju i kretala se preko uskog spruda da bi ponovo nestala u valovima.

Sve mi je to bilo zagonetno dok nisam primetio neku smeđu biljnu mrlju u vodi, koja je plutala prema meni. Upravo se bila našla iza povlačećeg talasa kad sam je prvi put ugledao, dok se kretala prema talasu, kada je pena izgubila svoju snežnu belinu, a valovi poprimili gusti maslinasti izgled.

Dve blistave crne gromade se dokotrljaše na obalu. Jedna zastade kao da je iznenada postala svesna moga prisustva: odjednom se rasvori i masa živih tamnih paprati se polako (i rekao bih, ljutito) rasprostre između mene i letelice. Na svoj iznenadni užas shvatih da neću biti u stanju da je se bezbedno dočepam.

I tada, brzim, gotovo gracioznim pokretom, paprat se ponovo povuče u svoj oklop i oba stvorenja nastaviše preko žala prema okeanu.

Trgnuh se tada iz svoje obamrlosti i počeh sve jasnije da shvatam da se nešto događa. Krenuo sam brzim, nervoznim koracima prema letelici, ali me jedan iznenadan oštar pisak ukopa u mestu. Neko stvorenje, nalik na kornjaču, udari u obalu upravo ispred mene. Široki talas se potom lagano dokotrlja obuhvativši ga kipeći sa svih strana, kao da hoće da ga povuče na otvoreno more. Stvorenje me pogleda svojim velikim pametnim očima i ja ponovo začuh onaj pisak i ugledah strah u njima. Potrča zatim prema pesku, kao da želi da se otrgne iz zagrljaja okeana. Ali ovog puta ga začas zaustavi neka nevidljiva sila. I sve na kraju preli jedan dugački i teški blatnjavi talas.

Naše oči se sretoše u obostranom užasu. Debela i rastegljiva vodena masa se zakotrlja preko njegovih leđa i ono nestade. Potom se obalom razli duboka smeđa plima. Stajao sam paralizovan onim što sam video i tražio pogledom neki trag tog delfinskog stvorenja. Postepeno sam postajao svestan dveju činjenica: reke morskih životinja na peščanom sprudu je nestalo. Nekoliko ih se još batrgalo u mutnoj vodi, ali

druga više nisu izlazila na obalu. Druga stvar koju sam zapazio bila je da se obala opasno smanjila.

Ponovo sam se uputio prema letelici, ali ovog puta paničnim trkom. Pretrčao sam tek nekoliko koraka kad mi ostatak jednog talasa u povlačenju zapljusnu čizme nekim, rekao bih, bestidnim sisavim zvukom.

Ustuknuo sam ali me je dohvatio po nogama i oborio. Odmah se ubitačna plima ustremi prema meni. Na sreću, brzo sam se iskobeljao, skočio i pobegao.

Do letelice je bilo još nekih stotinak metara, a preko središnjeg dela spruda već su se probijali potočići. Ona stvar u vodi, šta bila da bila, nastojala je da pređe preko obale.

Letelica je bila parkirana na najširem delu spruda, ali pored nje su se već stvarala jezerca, u koje je plima nasipala vodu i stalno ih širila.

Trčao sam koliko su me noge nosile. Letelica je izgledala beznadežno daleko, a pesak je sve više otežavao moje napredovanje. Nisam mogao doći do daha. Pao sam po drugi put. Voda me je malo dohvatila po levoj ruci: osetih bolan ubod koji mi izazva suze u očima. Protrljao sam odmah ruku o neku stenu, ali tako snažno da mi se koža ogulila i prokrvarila. Na to se dadoh ponovo u trk.

Ispred mene su se stvarali kovitlaci, a voda je već zahvatila stajni trap i lestve. Sad sam šljapkao po vodi, krećući se još sporije, jer sam s naporom izvlačio čizme iz muljevitog tla pri svakom novom koraku. Strahovao sam da se ta neman ne popne uz lestve. Probijao sam se očajnički tih nekoliko poslednjin metara. Voda je stalno rasla i već je dodirivala donje delove uniforme. Skinuo sam košulju i zamahnuo snažno njome ne bih li se dočepao lestvi. Težina tela me je nabacila na njih i ja stegnuti grčevito šaku oko prečke, ali ostadoh tako viseći u neizvesnosti šta će biti sa mnom ako se ponovo nađem dole. Na kraju sam ostao bez obe svoje čizme.

I zadrhtah pri pomisli na Kristofera Sima i njegove ljude.

Posle dva sata, dok sam obazrivo krstario sivim, natmurenim nebom, na monitorima se pojavi izreckana linija preko duge krivulje horizonta. Opet je počela kiša, ali ovog puta bez vetra. Okean je postajao sve bučniji, a iz magle sa moje desne strane pojavi se granitni vrhunac, oštar kao igla, ispran vetrom i kišom, na kom nije bilo mesta gde bi se čovek mogao bar ponadati da stane.

Nastavio sam let.

Bilo je i drugih; jedan lanac vrhova koji su izbijali iz okeana gotovo uporedo sa putanjom Korsarijusa. Svi su bili konični, mada su se neki polomili i stropoštali u okean, kao presečeni nekim unutrašnjim razdiranjem. Oblici su bili toliko geometrijski pravilni da se nisam mogao oteti utisku da posmatram neko umetničko delo. Znao sam, takođe, da su ljudi koji su pošli sa Simom morali izabrati ovo mesto za utočište, ako su spoznali opasnosti koje su ih vrebale iz mora.

Zavukao sam se među vrhunce, idući za strujom i prateći ritam stena i talasa što su o njih udarali. Bilo je to prostrano područje. Ni po čemu se jedna oblast nije razlikovala od druge, pa sam teško mogao zaključiti da li sam u nekoj od njih već bio. Vremenom se smračilo, a ja sam bio umoran. Zato sam se spustio na jedan skresani vrhunac; ali razumećete me kad kažem da još dugo nisam mogao zaspati. Ta stvar u moru mi nije izlazila iz glave, pa sam dugo ležao gledajući u nebo, sve do kasno iza ponoći. Vetar je rasterao maglu, a zvezde su izronile sijajući se kao brilijanti na granitnim kulama i u ogledalu mora. Ovog puta sam zatvorio haubu na letelici.

Crvenkasto sunce već je uveliko bilo odskočilo na nebu kada sam se probudio. Vazduh je bio čist i hladan. Javio sam se Tenandromu. Rekli su mi da im je potrebna moja letelica na Holtmejerovoj lokaciji i da će mi kapetan biti zahvalan ako je vratim.

Sada je ovaj stenama načičkani pejzaž izgledao nestvarniji nego noću. Stoga sam se na tlu osećao neprijatno, i bilo mi je drago što sam opet u visinama. Ali, dok sam plovio iznad tih glatkih sivih formacija, neopozivo sam shvatio da sam u vezi sa Simom bio u pravu. I da su dokazi ovde. Tu negde.

I zamalo da prođem pored njih. Mislio sam da su morali izabrati jedan od vrhova

čiji su šiljci odrubljeni. Ali dokaze sam našao na jednoj relativno uskoj zaravni, negde otprilike na polovini između vrha i mora. Bilo je to jedno zasvodenje zemljane boje, potresno po svome kućevnom izgledu sred sve te divljine. Ali bilo je, u stvari, jezivo malo i hladno i, dok sam prilazio, shvatih da sam strašno pogrešio; odjednom, u trenu mi je postalo jasno zašto sedmorica nisu imali imena.

Blagi bože pa oni su ga ostavili ovde samog.

Kružio sam još pola sata baveći se koječim, pregledajući svoje sledovanje, razmišljajući da li da pozovem Mekajres i usput navodeći sebi razloge da bi možda najbolje bilo da se sve ostavi legendi kakva jeste. Ali već sam bio otišao predaleko.

Sa dva veka zakašnjenja spustio sam se kroz slani vazduh do tog mesta.

Vetar je duvao niz strminu; tlo pod nogama bila je čvrsta stena. Nikakvog rastinja naokolo i nikakvo stvorenje tu ne bi sebi podizalo dom, na toj oštroj litici. Nekoliko većih oblutaka našlo se odnekuda tu, a bilo je i nešto rasturenih otpadaka. Gotovo na samoj ivici rta nekoliko kamenih ploča stajalo je kao polomljeni zubi. Zaravnjeni vrh se nadvio odozgo sa stranama gotovo okomitim. Dole je bio okean, nekih šezdeset metara, hladan.

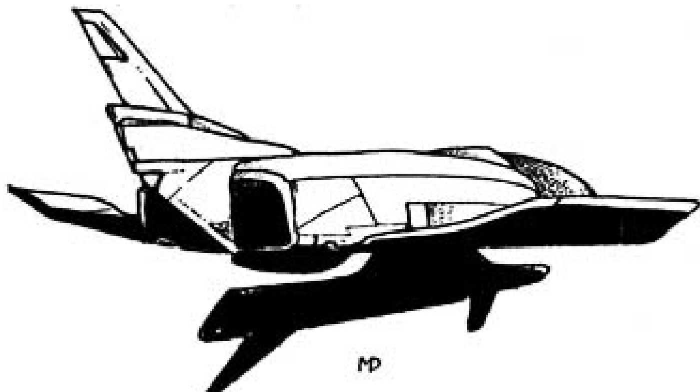
Stajao sam ispred tog kubeta, u čarapama, nesiguran, procenjujući praktičnost njegovih linija, improvizovanu antenu pričvršćenu za krov, prazne prozore sa spuštenim zavesama. More je neprestano udaralo o podnožje stene, tako snažno da sam i na toj visini osećao čestice raspršene vode.

Nisam imao utisak da je tu neko skoro boravio, kao što je izgledalo na Korsarijusu. Ta oronula školjka čami na svom uskom sedalu već čitavu večnost. Vreme je odavno izbrisalo njenu pravu boju, a bila je i malo naherena, verovartno zbog toga što se stena ispod nje malo pomerila.

Grobnica Kristofera Sima. Nije to baš bio elegantan završetak, na toj granitnoj litici, pod belom zvezdom broda koji ga je nekada pouzdano nosio kroz mnoge poduhvate. Mislim da su imali nameru da dođu po njega kad se rat okonča, ali to posle nije više imalo neke svrhe. I možda su ostavili Korsarijus kao potvrdu svog obećanja da će se vratiti. Ali stvari su krenule naopako.

Vrata su bila tako konstruisana da se u slučaju potrebe zatvaraju automatski. Bila su zatvorena, ali ne i zabravljena, pa sam ih, pritisnuvši kvaku, otvorio. Svetlost u unutrašnjosti bila je mutna; zastao sam čekajući da se malo provetri.

Ugledao sam stolicu, u stvari, dve stolice, sto, nekoliko povezanih knjiga, pisaći sto i dve lampe. Pitao sam se da li je na to dugo putovanje pošao iz Abonaja, da li je do poslednje očajničke borbe došlo tamo između dva brata ili možda u ovoj sobi. Da li ga je Tarijen preklinjao da nastavi borbu? Verovatno je to bila strašna dilema: ljudi su imali

premalo vere, a trenutak je zahtevao da se sve stavi na kocku. Nisu mu mogli dozvoliti da presedi bitku (kao što je učinio Ahil). Na kraju je Tarijen morao uvideti da nema izbora nego da uzapti brata i rasturi njegovu posadu nekom izmišljenom pričom. (Ili je možda razljućeni Kristofer Sim učinio to sam, pre nego što se sastao sa Tarijenom.) I onda su izmislili priču o sedmorici, isplanirali uništenje Korsarijusa, i, kad su neprijateljstva prošla, doneli njega i njegov brod ovamo.

Tarijen se sigurno nameravao vratiti ovamo. Ali je poginuo nekoliko nedelja posle tih događaja, a možda i svi ostali koji su bili posvećeni u tu tajnu. Ili su se možda plašili, u pobedi, gneva svoje žrtve. Stajao sam na vratima i pitao se koliko li je godina ova skučena sobica bila njegov dom.

On bi shvatio, pomislio sam, i kad bi mogao saznati da nije bio u pravu, da je Rimvej došao, i Toksikon, pa čak i Zemlja, bio bi smiren. Na kompjuteru nije bilo ničega. To mi je izgledalo čudno; očekivao bih da vidim poslednju poruku, možda ženi na dalekoj Delakondi, možda narodu za koji se borio. Ali nikakvog glasa iz njega. Posle izvesnog vremena, shvatio sam da tu nema više šta da se traži, te sam otišao na galeriju koja je predstavljala granicu njegovog postojanja.

U tužnom i mračnom raspoloženju napravio sam jedan krug, idući ivicom litice do severnog kraja, senkom koju je pravila stena, a vratio se rubom ponora. Pokušao sam da zamislim sebe ostavljenog za kaznu na ovom mestu, potpuno samog u ovom svetu, hiljadu svetlosnih godina daleko od ikoga sa kim bih mogao razgovarati. Okean mora da je izgledao veoma privlačno.

Gore iznad mene kružio je Korsarijus. I on ga je tako morao gledati svake večeri kad je nebo bilo bistro.

A onda sam ugledao slova, urezana u steni upravo iznad moje glave. Bila su duboko usečena u granit, sa oštrim ivicama koje su jasno odražavale bes, ali jezik na kom su ispisana nisam razumeo.

ώ ποποί! ώ Δημοθένμς!

Kasnije sam protumačio: bio je to paroksizam bola i tuge. Poslednja reč prizivala je Demostena, velikog atinskog govornika, čiji je britki jezik krotio Egejce. Sim je ostao klasik do poslednjeg časa.

Kompjuter nije bio pogodan da primi poslednji vapaj Kristofera Sima. Bio je upućen, bez sumnje, njegovom zlatoustom bratu. Ali mene je pogodio zato što to nije bio uzvik besa, nego bola. Kasnije su se s time složili i naučnici. Na kraju krajeva, rekli su, nijedan čovek u takvoj situaciji ne bi ostao na običnom podsmehu. Prizivanje atinskog državnika predstavljalo je spoznaju (verovatno posle dugog razmišljanja u njegovom žalosnom položaju) da je Tarijen izabrao pravi put. Stoga je poruka na steni mogla da ima samo značenje praštanja, koje je iz svoje konačne bezizlaznosti upućivao jedan odani i privrženi brat.

Ugled braće nije nikad bio ozbiljnije doveden u pitanje i, u stvari, u jednom prosvećenom društvu razumljivo je što su Kristofer i Tarijen uzdignuti na pijedestal tragičnih heroja. Dramski pisci i romansieri obrađivali su s vremena na vreme sukob između njih dvojice, a scene njihovog zagrljaja i rastanka sa suzama postale su deo folklornog blaga.

Ali, razmišljajući o svemu tome, ja sam došao do zaključka da te reči imaju drugo značenje. Čitao sam dosta o Demostenu, posle tog dana, kad sam stajao ispred te poruke isklesane u steni: taj prepredeni lisac upotrebio je sve svoje govorničke sposobnosti da ubedi svoju nesrećnu zemlju da zarati sa Aleksandrom Velikim. Zato mislim da je poslednja reč bila reč Kristofera Sima.

Erik Frank Rasel
DIJABOLOGIKA

Eric Frank Russel: DIABOLOGIC

Prevod s engleskog: Regina Vasiljević

Napravio je još jedan krug oko planete da bi otklonio svaku sumnju. To je bila uobičajena tehnika svemirskog izviđača; pogledaš jednom tokom približavanja, pogledaš Još jednom svuda unaokolo. Često se dešavalo da drugi, bliži utisci, budu suprotni prvim, daljim utiscima. Zbog nekog nastranog faktora u redosledu verovatnoće, često se tek na drugoj strani planetarnog lica javljao pakosni osmeh.

Samo, ne ovoga puta. Ono što je zapazio približavajući se video je i kružeći oko planete. Ovaj svet je bio nastanjen životom visokog stepena inteligencije. Svuda je bilo nepogrešivih znakova u obliku brodogradilišta, električnih vodova za železnicu, centrala, svemirskih luka, kamenoloma, fabrika, rudnika, stambenih naselja, mostova, kanala i stotina drugih znakova života koji buja brzo i moćno.

Posebno su važne bile svemirske luke. Izbrojao ih je tri. U trenutku kad je preletao visoko iznad njih, ni u jednoj nije bilo broda spremnog za poletanje, ali se u jednoj od njih nalazio brod na popravci: dugačka, crna, nosata stvar koja je po veličini i obliku ličila na teretni brod sa linije Zemlja — Mars. Sigurno ne tako velika ni trkački nastrojena kao putnički brod sa linije Sol — Sirijus.

Dok je posmatrao kroz neprobojni prozorčić kontrolne kabine, znao je da će ovo biti veoma značajan susret. Tokom dugih, dugih vekova širenja ljudske vrste, više od sedam stotina naseljivih svetova je otkriveno, ucrtano u mape, ispitano i u nekim slučajevima eksploatisano. Na svim tim svetovima bilo je života. Na malom broju njih bilo je inteligentnih bića. Ali do tog trenutka još niko nije otkrio drugi oblik života dovoljno razvijen da se šeta među zvezdama.

Naravno, teorijski je razmatrana mogućnost takvog otkrića. Čovekov avanturistički duh stvorio je istraživačku sferu koja se širila u kosmosu. Pre ili kasnije, pretpostavljali su, ta sfera mora jednom da dodirne drugu sferu u nekoj tački među zvezdama. Svi su nagađali šta će se tada dogoditi. Možda će se spojiti, čineći veći, sjajniji, dvostruki mehur. Ili će možda oba mehura da se rasprsnu. U svakom slučaju, izgleda da je došao čas dodira.

Da je bio u opsegu hvatanja pogranične prislušne stanice, poslao bi im sigAal sa detaljnim opisom svog otkrića. Čak ni sad nije bilo suviše kasno da putuje nazad sedamnaest nedelja da bi dospeo u opseg prijema. Ali to bi značilo traganje za stanicom sa gorivom u toku puta. U brodu ga, jednostavno, nije bilo dovoljno za dvostruki put i povratak kući. Tamo dole su imali goriva. Možda bi mu dali malo i možda bi gorivo odgovaralo mašinama. Ali bilo je isto tako verovatno da bi se pokazalo beskorisnim.

Za sada je imao dovoljne rezerve energije za spuštanje i za eventualni povratak u bazu. Bolje vrabac u ruci nego golub na grani. Zato je nagnuo brod i uleteo u nepoznatu atmosferu upućujući se ka najvećoj od tri svemirske luke.

Nije se nimalo brinuo zbog onoga što ga je možda čekalo na tlu planete. Današnji Zemljani nisu oni nervozni i bojažljivi Zemljani iz sumorne prošlosti kad su bili vezani za Zemlju. Zbližili su se sa svemirom. Naučili su da tumaraju naokolo sa bezbrižnim osmehom i da puste ostale životne oblike da brinu. Time su odavali utisak autoriteta, što je uvek palilo. Ništa ne zastrašuje više od idiotskog osmeha na licu nekoga za koga je dokazano da nije idiot.

Veoma korisno oružje iz dijabologičkog arsenala bio je sveznajući osmeh.

Njegovo spuštanje izazvalo je zadovoljavajući utisak. Planetina masa od devet desetina Zemljine mase omogućavala mu je da pokaže malo više veštine u upravljanju brodom. Ustremio se naniže, skrenuo naviše, spustio se unazad, stajao na raširenim vrhovima repa, smanjio kočioni udar i prizemljio se tako da ne bi promašio raširenu maramicu za više od deset inča.

Izgledalo je da izviru iz zemlje kao što ljudi to čine kad se automobili sudare na napuštenom putu. Desetine njih, stotine. Bili su nižeg rasta, najviši nije premašivao pet stopa. Osim toga, nisu se razlikovali od njegove vrste ružičastog lica i plavih očiju više

nego što bi se razlikovali Kinezi prekriveni finim sivim krznom.

Napravivši krug van domašaja njegovih mlaznica, oni su buljili u brod, pričali, gestikulirali, gurkali se laktovima, prepirali se, slegali ramenima, i, uopšte, ponašali se poput radoznale gomile koja je pronašla duboku, tamnu jamu iz koje izviru čudni zvuči. Iz njihovog ponašanja bilo je uočljivo da se ne boje, niko nije pokušao da se udalji, bilo otvoreno, bilo potajno. Jedino zbog čega su bili oprezni bila je mogućnost iznenadnog udara iz ugašenih mlaznica.

Nije se odmah pojavio. To bi bila greška — a šeprtlje ne biraju za pilote izviđačkih brodova. Pravilo broj jedan pri izlasku je da vazduh mora da se ispita. Ono što je odgovaralo gomili napolju možda njemu ne bi prijalo. U svakom slučaju, ispitao bi vazduh čak i da je njegova rođena majka pušila cigaru u prvom redu među posmatračima.

Šrajberovom analizatoru je trebalo četiri minuta da usisa uzorak kroz cev, da ga razloži, ispita deliće, izbroji bakterije i kaže da li je taj vazduh dostojan da ga njegov gospodar udahne.

Dok je analizator odlučivao, on je strpljivo sedeo. Na kraju je igla na njegovom pola crvenom, pola belom brojčaniku oklevajući domilela do sredine belog. Brzo pomeranje igle bi značilo da je atmosfera društveno prihvatljiva. Sporost je bila Šrajberov način da saopšti da će mu se pluća sirotinjski provesti. Analizator je oduvek bio robot-snob koji je atmosfere rangirao po kastinskom sistemu. Najbolji i najčistiji vazduh bio je Bramin, čisti Bramin. Najgori je bio nedodirljiv.

Isključivši ga, otvorio je unutrašnja i spoljašnja hermetički zatvorena vrata i seo u njihov otvor klateći nogama osamdeset jardi iznad tla. Iz svog povoljnijeg položaja mirno je posmatrao gomilu, sa izrazom nekoga ko može da pljune, ali koga drugi ne mogu da pijunu. Šesti dijabologički zakon tvrdio je: što više, to ređe. Dokaz: galebovo taktičko preimućstvo nad čovekom.

S obzirom da su bili inteligentni, oni koje su nesrećne okolnosti postavile osamdeset jardi dublje u gravitacionom polju, ubrzo su procenili vertikalnu nepovoljnost svog položaja. Budući da nisu mogli da prevrnu brod, ni da se popnu uz njegovu uglačanu površinu, pilot im je bio van domašaja. Oni nisu ni želeli da ga dohvate iz neprijateljskih razloga. Ali želje postaju tim snažnije čim je manje verovatno da će biti zadovoljene. I tako su oni želeli da on siđe, da se suoči sa njima, samo zato što im je bio van domašaja.

Da bi stvar bila još gora, on se okrenuo na bok i sad je ležao u okviru, sa jednom nogom savijenom i rukama obavijenim oko kolena, a zatim je nastavio da ih posmatra sa očiglednim zadovoljstvom. Oni su morali da stoje. I morali su da gledaju nagore po cenu kočenja vrata. Druga mogućnost bila je da podese glavu i oči na visinu bezopasnu za vrat i da trpe da ih gleda neko koga oni ne mogu da gledaju. Sve u svemu, đavolski neprijatna situacija.

Što je duže trajalo postajalo je sve neprijatnije. Neki su vikali na njega piskutavim glasovima. Njima je uputio dobroćudni osmeh. Drugi su gestikulirali. Uzvratio im je na isti način i najbistriji među njima nisu baš bili srećni zbog toga. Ko zna iz kojih razloga se nijedan naučnik još nije potrudio da ispita zbog čega izvesni pokreti prstiju stimulišu posebne žlezde u bilo kom delu kosmosa. Osnovna dijabologicka obuka uključivala je i kurs takozvanog skretanja signala pomoću kog se jednim pokretom ruke moglo ukloniti jezgro stranog ega.

Gomila se izvesno vreme nemirno komešala grickajući sivo krzno na svojim prstima, mrmljajući i povremeno mrzovoljno gledajući nagore. Još uvek su se držali podalje od opasne zone, očigledno pretpostavljajući da primerak naslonjen na okvir možda ima saputnika za komandama. A zatim su postali potišteni, zadovoljavajući se da besciljno i smrknuto gledaju u vrhove repova.

Ovo stanje stvari potrajalo je sve dok nije stigao konvoj teških vozila iz kojih su se

iskrcale trupe. Pridošlice su nosile pendreke, pištolje i uniforme boje blata u kom se valjaju svinje. Formiravši tri reda, okrenuli su se nadesno i, po komandi, krenuli napred. Gomila se razdvojila da im napravi prolaz.

Naoružani vojnici su stručno formirali krug, odvojivši brod od horde posmatrača. Trojica oficira su paradirali naokolo ispitujući vrhove repa i ne prilazeći više nego što je bilo neophodno. Zatim su se povukli unazad i zagledali u okvir hermetičkih vrata. Predmet njihove pažnje posmatrao ih je sa akademskim zanimanjem.

Najviši oficir potapšao se po grudima u blizini srca, zatim se sagnuo i potapšao zemlju dajući svom licu nevini izraz dok je ponovo gledao u pridošlicu gore visoko. Šešir mu je pao zbog trzaja glavom i on ga je zgazio okrećući se da ga dohvati.

Ovaj sitni incident je izgleda zadovoljio onog na visini od osamdeset jardi, jer se nasmejao, pustio nogu koju je držao i nagnuo se da bolje osmotri žrtvu. Pocrvenevši ispod krzna, oficir je još jednom izveo masažu stomaka i zemlje. Onaj drugi je ovoga puta razumeo. Klimnuo je glavom graciozno i odobravajući i nestao u komori. Nekoliko sekundi kasnije najlonske lestvice su se izvile niz stranu broda i osvajač je sišao spretno poput majmuna.

Tri stvari su pogodile i trupe i gledaoce čim je stao ispred njih i to: njegovo golo lice i ruke, njegova velika visina i težina i činjenica da nije nosio nikakvo vidljivo oružje. Čudan oblik i izgled su mogli i da očekuju. Na kraju krajeva, i oni sami su pomalo lutali svemirom i znali su i neobičnije forme života. Ali kakvo bi stvorenje moglo da ima mozga da sagradi brod, a da bude tako nerazumno da ne nosi oružje?

Oni su u suštini bili logični ljudi.

Jadnički.

Oficiri nisu ni pokušali da razgovaraju sa ovim primerkom iz velikog nepoznatog sveta. Nisu bili telepate i svemirsko iskustvo ih je naučilo da su sami zvuci iz usta beskorisni sve dok jedna ili druga strana ne nauči njihovo značenje. Zato su mu znacima pokazali da žele da ga odvedu u grad, gde će sresti ostale predstavnike njihove vrste sposobnije da uspostave kontakt. Bili su dosta vešti u objašnjavanju rukama, što je i prirodno za jedini drugi oblik života koji je otkrio nove svetove.

Složio se s tim u istom maniru plemića koji opšti sa nižima od sebe, što je bilo uočljivo od samog početka. Možda je Šrajber isuviše uticao na njega. Još jednom je gomila napravila prolaz dok ga je stražar sprovodio do kamiona. Prošao je pored hiljada očiju udostojivši ih omalovažavajućeg pokreta broj sedamnaest, klimanja glavom kojim je priznavao njihovo postojanje i tolerisao njihovu vulgarnu zainteresovanost za njega.

Kamioni su se otkotrljali, ostavljajući brod sa otvorenim kapkom, lestvicama koje su se klatile i preostalim trupama koje su i dalje stajale oko repa. Svi su zapazili taj detalj. Nije se potrudio da onemogući pristup brodu. Ništa nije moglo da spreči stručnjake da ga razgledaju i da ukradu ideje od druge rase iz svemira.

Nijedna osoba takvih sposobnosti ne bi mogla da bude tako kriminalno nesmotrena. Znači, to nije mogla da bude nesmotrenost. Čista logika je ukazivala na to da po strančevom mišljenju nije bilo vredno ispitati konstrukciju broda, jer je bila odavno zastarela. Ili je nju možda bilo nemoguće ukrasti, jer je bila nerazumljiva za niža bića? Šta do đavola on misli, ko su oni? Tako im Crnog Kasovog Sveta, pokazaće mu!

Mlađi oficir se popeo uz lestve, ispitao unutrašnjost broda, sišao dole i izjavio da unutra nema više stranaca, čak ni domaćih životinja, ničeg. Stranac je stigao sam. Ova informacija je kružila kroz gomilu. Nije ih baš previše zanimalo. Mogli bi da shvate posetu flote ratnih brodova sa deset hiljada ljudi. To bi bila demonstracija snage dostojna njihove veličine. Ali ležeran dolazak jednog jedinog posetioca podsećao je na upadanje misionara među neznabošce u spojenim svetovima Morantije.

U međuvremenu su kamioni napustili svemirsku luku, provezli se dvadeset milja dugim putem kroz prirodu i ušli u grad. Tu se čelno vozilo odvojilo od ostalih, uputilo se ka zapadnim predgrađima i stiglo do tvrđave okružene ogromnim zidovima. Stranac je

sišao i smesta je ubačen u tamnicu.

Rezultat ove akcije je takođe bio čudan. Trebalo je da pruži otpor zatvaranju, čiji cilj mu niko još nije objasnio. Ali, nije. Tretirajući lepo presvučen krevet u svojoj ćeliji kao luksuz kojim su mu priznata prava, ispružio se koliko je dug sa sve čizmama, duboko uzdahnuo i zaspao. Sat je držao blizu uha, da bi nadoknadio neprekidno kucanje automatskog pilota, bez koga spavanje u svemiru nikad nije bilo kompletno.

U toku sledećih nekoliko sati stražari su često dolazili da ga pogledaju i da provere da ne rastura brave ili dezintegriše rešetke uz pomoć neke nepoznate tehnike. Nisu ga pretresli, pa su zato bili oprezni. Ali on je spavao kao zaklan i hrkao, ravnodušan prema uzbunjujućem žamoru koji se širio svemirskim carstvom.

Još uvek je spavao kad je stigao Parmit sa tovarom slikovnica. Parmit, star i kratkovid, sedeo je pored kreveta i čekao dok i njegovi kapci nisu postali teški tako da je počeo da proučava udobnost tepiha. Tada je odlučio da mora ili da počne da radi ili da legne. Probudio je onog drugog drmusanjem.

Počeli su sa knjigama. Ah kao ahmud koji se igra u travi. Aj kao ajsid koji se drži pod čašom. Um kao um-tuk koje se nalazi na mesecu. Uhm, kao uhmlak, klovn ili veseljak. I tako dalje.

Ceo dan su proveli u tome prekidajući samo da bi jeli, i napredak je bio brz. Parmit je bio prvoklasan učitelj, onaj drugi odličan đak sposoban da shvati zapanjujuće brzo i da ništa ne zaboravi. Na kraju prve duge seanse bili su u stanju da se upuste u kratak i jednostavan razgovor.

»Ja se zovem Parmit. Kako se ti zoveš?«

»Vejn Hilder.«

»Dva imena?«

»Da.«

»Kako se zove tvoje mnoštvo?«

»Zemljani.«

»Mi se zovemo Vardi.«

Razgovor je prestao usled nedostatka reči i Parmit je otišao. Posle devet sati vratio se u društvu Gerke, mlađeg primerka koji je specijalizovao recitovanje reči i izraza, i to ponovo i ponovo sve dok slušalac nije bio u stanju da ih savršeno ponovi. Nastavili su sa poslom još četiri dana, radeći do kasnih večernjih sati.

»Ti nisi zatvorenik.«

»Znam«, reče Vejn Hilder, učtivo samouveren.

Parmit je izgledao nesigurno. »Otkud znaš?«

»Ne biste se usudili da me zatvorite.«

»Zašto ne?«

»Ne znate dovoljno. Zbog toga tražite zajednički jezik. Morate da učite od mene — i to brzo.«

Ovo je bilo suviše očigledno i Parmit nije ni pokušao da protivureči, nego je rekao: »Procenio sam da će ti biti potrebno oko devedeset dana da tečno progovoriš. Izgleda da će ti dvadeset biti dovoljno.«

»Ne bih bio ovde da moja vrsta nije veoma pametna«, istakao je Hilder.

Gerka je ispoljio nemir, Parmit je bio zbunjen.

»Mi ne podučavamo nijednog Varda«, dodao je nadmeno. »Još niste stigli do nas.«

Parmit reče užurbano: »Moramo da nastavimo izvršenje svog zadatka. Važna komisija čeka da te sasluša čim budeš mogao lako i jasno da razgovaraš. Ponovo ćemo pokušati prefiks ft koji nisi baš savladao. Evo jedne teške vežbe. Slušaj Gerku.«

»Fton deas ftleman ftangaft,« deklamovao je Gerka, mučeći svoju donju usnu.

»Futong deas...«

»Fton«, ispravi ga Gerka. »Fton deas ftleman ftangaft.«

»Bolje zvuči na civilizovanom jeziku. Vlažne večeri su bez buba. Futong...«

»Fton!« insistirao je Gerka, praveći katapult od svojih usta.

Komisija je sedela u ukrašenoj dvorani sa deset polukružnih stepenastih redova sedišta. Bilo je četiri stotine prisutnih. Način na koji su im se čuvari i niži oficiri dodvoravali ukazivao je na veliku važnost ovog skupa.

I bio je važan. Ove četiri stotine predstavljale su političku i vojnu silu koja je stvorila carstvo prošireno na niz solarnih sistema i koja je kontrolisala dvostruko više planeta. Sve doskora bili su uvereni da su gospodari stvaranja. Sad su se javile neke sumnje. Morali su da reše ozbiljan problem. Kasnije će neki istoričar sa Zemlje taj problem bez imalo poštovanja nazvati »spornom tačkom«.

Prestali su da razgovaraju između sebe kad su stražari uveli Hildera i doveli ga do stolice okrenute prema redovima sedišta. Četiri stotine pari očiju ispitivalo je stranca, neke radoznalo, neke izazivački, mnoge sa neskrivenim neprijateljstvom.

Sedajući, Hilder ih je razgledao kao što bi gledao u neki od smrdljivijih kaveza u zoološkom vrtu, sa lakim gađenjem. Nežno je kažiprstom protrljao nos i šmrknuo. Omalovažavajući pokret broj dvadeset dva, pogodan za upotrebu u prisustvu većeg broja predstavnika vlasti. Postigao je svoj brižljivo proračunati cilj. Šestorica najratobornijih su ga streljali očima.

Starac dlakavog lica ustade mršteći se i obrati se Hilderu kao da recituje dobro uvežban govor. »Niko osim bića visoke inteligencije i savršene logike ne može da osvoji vasionu. S obzirom da ste vi, očigledno, predstavnik takve vrste, cenićete naš položaj. Samo vaše prisustvo nas primorava da razmotrimo krajnje alternative saradnje ili suparništva, mira ili rata.«

»Nikad ne postoje samo dve mogućnosti«, izjavi Hilder. »Postoje belo i crno i hiljade međunijansi. Postoje da i ne i hiljade ako, ali i možda. Na primer: mogli biste da se odselite dalje, izvan domašaja.«

Navikli na sređen tok misli, nisu baš uživali posmatrajući kako neko mrsi nit njihove logike. Niti im se dopao rezultujući čvor u vidu krajnjeg predloga. Starac se još više namrštio, a glas mu je postao oštriji.

»Takođe, treba da ocenite i sopstveni položaj. Vi ste jedan među bezbrojnim milionima. Nezavisno od toga kolika je snaga vaše vrste, vi, lično bespomoćni ste. Zato smo mi ovde da pitamo, a vi da odgovarate. Da je naš položaj obrnut, tada bi istina bila suprotna. To je logično. Da li ste spremni da odgovarate na naša pitanja?«

»Spreman sam.«

Neki su bili iznenađeni ovim. Drugi su bili pomireni sa sudbinom, prihvatajući zdravo za gotovo da će on pružiti informacije po sopstvenom nahođenju i zadržati ostale za sebe.

Zauzevši ponovo svoje mesto, starac dade znak Vardu svoje leve strane i ovaj ustade i reče: »Gde je vaš glavni svet?«

»Trenutno ne znam.«

»Ne znate?« Njegov izraz je pokazivao da je očekivao neprijatnosti od samog početka. »Kako možete da se vratite ako ne znate kuda?«

»Kad uđem u njegov radio-opseg, pratim signal radio-fara.«

»Zar vam vaše svemirske mape ne omogućavaju da ga nađete?«

»Ne.«

»Zašto ne?«

»Zato«, reče Hilder, »zato što nije vezan za svoju primarnu planetu. On luta naokolo.«

Izražavajući nevericu, ovaj drugi reče: »Hoćete da kažete da je to planeta odvojena od Sunčevog sistema?«

»Nikako. To je izviđačka baza. Sigurno znate šta je to.«

»Ne znam«, odseče ispitivač. »Šta je to?«

»Sićušni, kompaktni svet opremljen svim neophodnim skalamerijama. Veštačka

sfera koja služi kao pogranična stražarska stanica.«

Krijući svoje misli, ispitivač je nastavio, »vi to definišete kao pograničnu stražarsku stanicu. To nam ne kazuje gde se nalazi vaš rođeni svet.«

»Niste me pitali o mom rođenom svetu. Pitali ste me o mom glavnom svetu. Čuo sam sopstvenim ušima.«

»Onda gde vam je rođeni svet?«

»Ne mogu da vam pokažem bez mape. Da li imate mape nepoznatih oblasti?«

»Da«, ovaj drugi se nasmejao poput zadovoljne mačke. Izneo ih je i razvio dramatičnim pokretima. »Našli smo ih na vašem brodu.«

»Veoma ljubazno od vas«, reče Hilder, razočaravajuće zadovoljan. Napuštajući svoje mesto, stavio je prst na kartu na vrhu i rekao: »Ovde! Stara dobra Zemlja!« Zatim se vratio nazad i seo.

Vard je buljio u pokazanu tačku, zatim je pogledao svoje sunarodnike kao da hoće nešto da primeti, ali se predomislio i ništa nije rekao. Izvadio je pero, obeležio kartu i savio je u trubu sa ostalim kartama.

»Ovaj svet koji nazivate Zemljom je početak i centar vašeg carstva?«

»Da.«

»Planeta-majka vaše vrste?«

»Da.«

»Dobro«, nastavio je odlučno, »koliko ima pripadnika vaše vrste?«

»To niko ne zna.«

»Zar ne kontrolišete sopstvenu brojnost?«

»Jesmo, nekada davno. Ali sada smo suviše raštrkani naokolo.« Hilder je malo razmislio i dodao: »Mogu da vam kažem da nas ima četiri milijarde na tri planete u našem Sunčevom sistemu. Broj onih koji su izvan tih planeta može samo da se nagađa. Delimo se na one sa korenom i one bez korena, a ovi drugi se ne mogu izbrojati. Ne dozvoljavaju da budu prebrojani, jer bi neko mogao da ih oporezuje. Uzmite da je ukupni zbir veći od milijarde.«

»To nam ništa ne govori«, protestovao je ovaj drugi. »Ne znamo koliko veći.«

»Ni mi«, reče Hilder, vidljivo zastrašen tom mišlju. »Nekad nas to plaši.« Obuhvatio je pogledom publiku. »Ako se niko do sada nije uplašio od tog viška, sad je vreme.«

Mrko gledajući, ispitivač je pokušao drugačije da sagleda stvar. »Kažete da ste raštrkani. Na koliko svetova?«

»Sedamstočetrnaest, prema poslednjem izveštaju. To je već zastarelo. Svaki izveštaj zaostaje za osam do deset planeta.«

»I gospodarite tim ogromnim brojem?«

»Ko je ikad gospodario planetom? Pa mi još nismo doprli do srca sopstvene planete i sumnjam da ćemo ikad dopreti. «Slegnuo je ramenima i završio: »Ne, mi se samo muvamo naokolo i gnjavimo ih pomalo. Isto kao i vi.«

»Hoćete da kažete da ih vi eksploatišete?«

»Kako god vam se sviđa.«

»Zar nikad niste naišli na protivljenje?«

»Slabo, prijatelju, slabo«, reče Hilder.

»Šta ste tada radili?«

»To zavisi od okolnosti. Neke smo ignorisali, neke smo izlupali, a neke smo poveli ka svetlu.«

»Kakvom svetlu?« upita onaj drugi zbunjeno.

»Takvom da vide stvari na naš način.«

To je bilo suviše za debeljuškasti primerak u trećem redu. Dižući se na noge, on progovori kiselim tonom. »Da li i od nas očekujete da vidimo stvari na vaš način?«

»Ne odmah«, reče Hilder.

»Možda nas smatrate nesposobnim da...«

Starac koji je prvi govorio ustade i umeša se: »Ovo ispitivanje moramo da nastavimo logično ili nikako. To znači: jedan po jedan pravac ispitivanja i jedan po jedan ispitivač.« Autoritativno je dao znak Vardu sa kartama. »Nastavi, Tormine.«

Tormin je nastavio još puna dva sata. Očito, bio je stručnjak za astronomiju, jer su se gotovo sva njegova pitanja odnosila na to. Tražio je detalje o razdaljinama, brzinama, solarnim klasifikacijama, uslovima na planetarna i o nizu sličnih stvari. Hilder je revnosno odgovarao sve što je mogao, i tvrdio je da ostalo ne zna.

Napokon je Tormin seo i koncentrisao se na svoje beleške kao neko ko je zaokupljen osnovnom istinom. Nasledila ga je osoba strogog pogleda po imenu Grasud, koja se nestrpljivo vrpoljila tokom poslednjih pola sata.

»Da li je vaša letelica najnoviji tip?«

»Ne.«

»Ima i boljih modela?«

»Da«, složi se Hilder.

»Mnogo boljih?«

»Ne bih znao, s obzirom da mi još nije dodeljen neki.«

»Čudno, zar ne«, reče Grasud važno, »da nas stariji model broda otkrije, a da savršenijim tipovima to nije uspelo?«

»Nikako. To je bila čista sreća. Slučajno sam krenuo ovamo. Drugi izviđači, u starim ili novim brodovima, krenuli su drugim putevima. Koliko ima pravaca duboko u svemiru? Koliko poluprečnika ima sfera?«

»S obzirom da nisam matematičar, ja...«

»Da ste matematiča«, upade Hilder, »znali biste da je taj broj oblika 2^n.« Pogledao je publiku i dodao kao da ih podučava. »Faktor dva se određuje iz dokazane činjenice da je poluprečnik polovina prečnika, a 2^n se definiše kao najmanji broj koga se čovek grozi.«

Grasud se zgrozio pokušavajući da shvati, a zatim je odustao i rekao: »Znači ukupan broj vaših istraživačkih letilica je istog reda veličine?«

»Ne. Ne moramo da ispitamo svaki pravac. Neophodno je krenuti samo ka vidljivim zvezdama.«

»Ali zar nema zvezda u svakom pravcu?«

»Ako se zanemari razdaljina, da. Ali razdaljina nije za zanemarivanje. Treba krenuti ka najbližem još neistraženom solarnom sistemu jer se tako broj uzastopnih putovanja razumno smanjuje.«

»Izbegavate suštinu«, reče Grasud. »Koliko brodova vašeg tipa je zaista aktivno?«

»Dvadeset.«

»Dvadeset?« zvučalo je kao razočaranje. »I to je sve?«

»Dovoljno, zar ne? Koliko dugo očekujete da zadržimo u službi antikne modele?«

»Ne pitam za zastarele brodove. Koliko izviđačkih brodova svih tipova funkcioniše?«

»Stvarno ne znam. Sumnjam da iko to zna. Kao dodatak flotama sa Zemlje, neke od najnaprednijih kolonija imaju sopstvene ekspedicije. Sem toga, neki srodni životni oblici naučili su ponešto od nas, zarazili se i krenuli da njuškaju naokolo. Ne možemo više da vodimo evidenciju ni o brodovima ni o ljudima.«

Prihvatajući ovo bez protivljenja, Grasud nastavi; »Vaš brod nije veliki prema našim standardima. Nesumnjivo imate i većih.« Nagnuo se napred, fiksirajući. »Koliko puta je veći vaš najveći brod?«

»Najveći koji sam video bio je ratni brod »Koplje«, četrdeset puta veće mase od mog broda.«

»Koliko ljudi nosi?«

»Ima posadu od šest stotina ljudi, ali u nevolji može da preveze tri puta toliko.«

»Znači, znate za bar jedan brod čiji je kapacitet u slučaju potrebe oko dve hiljade?«

»Da.«

U publici je opet bilo komešanja i mrmljanja. Ne obraćajući pažnju na njih, Grasud je nastavio, kao da je odlučio da sazna najgore.

»Imate li još tako velikih ratnih brodova?«

»Da.«

»Koliko?«

»Ne znam. Rekao bih vam da znam. Žao mi je.«

»Možda imate i većih?«

»Sasvim moguće«, priznade Hilder. »Ako ih i ima, ja nisam video nijedan. Ali to ništa ne znači. Čovek proživi ceo život i ne vidi sve. Ako proračunate broj postojećih vidljivih stvari i oduzmete broj već viđenih, ostatak predstavlja broj onih koje još treba videti. I ako ih proučavate brzinom od jedne stvari u sekundi, biće vam potrebno...«

»Ne zanima me«, odseče Grasud, odbijajući da bude uvučen u čudnu raspravu.

»Trebalo bi«, reče Hilder. »Jer beskonačno minus bilo koji broj daje beskonačno. Što znači da možete da uzmete deo celog, a da celo ostane netaknuto. Možete da pojedete kolač i da ga imate. Zar ne?«

Grasud se skljokao na svoje mesto i smrknuto se obratio starcu. »Tražim informacije, a ne razmetljivo negiranje logike. Njegov govor me zbunjuje. Neka ga preuzme Šahding.«

Oprezno prišavši, Šahding je načeo temu oružja, njihovu konstrukciju, način rada, domet i efikasnost. Odlučno se držao ovog toka ispitivanja i izbegavao je sva iskušenja da skrene. Pitanja su mu bila lukava i pronicljiva; Hilder je odgovarao sve što je znao, slobodno, bez oklevanja.

»Znači«, na kraju je prokomentarisao Šahding, »izgleda da vi polažete nade u polja sila, naročito zrake za paralisanje nervnog sistema, u bakteriološke metode, pokazivanje brojnosti i snage, kao i u veliku moć ubedivanja. Vaša balistika ne može da bude mnogo napredna posle tolikog zanemarivanja.«

»Ona ne može nikako da napreduje«, reče Hilder. »Zato smo je i napustili. Iz istih razloga smo prestali da se bakćemo lukovima i strelama. Nikakav početni udar ne može da nadmaši kontinualni, produženi pritisak. Samo dovde ćeš stići, dalje ne.« A zatim je dodao, kao da je još malo razmislio: »U svakom slučaju, moguće je dokazati da nijedan metak ne može da stigne čoveka.«

»Glupost!« uzviknu Šahding, koji je i sam jednom izbegao koji metak.

»Dok metak stigne do mesta sa kog je čovek krenuo, čovek se već povukao sa njega«, reče Hilder. »Metak sad mora da prede i tu razdaljinu, ali otkriva da se čovek dalje povukao. On i to prelazi, ali samo da bi opet otkrio da čovek nije tu. I tako dalje i tako dalje.«

»Prednost se svaki put smanjuje, sve dok ne prestane da postoji«, ismeja ga Šahding.

»Svako uzastopno napredovanje traje konačan vremenski interval, bez obzira koliko mali«, naglasi Hilder. »Koliko god puta da deliš razlomak, ne možeš da dobiješ nulu kao rezultat. Red je beskonačan. Beskonačan red konačnih vremenskih perioda daje beskonačno vreme. Izračunajte sami. Metak ne pogađa čoveka jer ne može da stigne do njega.«

Reakcija je pokazala da publika do tada nije naišla na ovaj dokaz, niti je sama smislila išta slično. Niko nije bio toliko glup da to prihvati kao ozbiljnu potvrdu činjeničnog stanja. Svi su bili dovoljno inteligentni da prepoznaju logičku ili pseudo-logičku negaciju nečega što je bilo očigledna i dokazana istina.

Smesta su počeli da love grešku u ovom čudnom rezonovanju diskutujući tako bučno, da je Šahding bio prisiljen da stojeći u tišini sačeka da prekinu. Stajao je deset minuta kao kip dok je graja dostizala vrhunac. Grupa iz prvog reda je napustila svoja mesta, kleknula i počela da crta dijagrame po patosu, još uvek se bučno i žestoko

svađajući. Izgledalo je da će se nekoliko Vardova u zadnjem redu potući.

Najzad su starac, Šahding i još dvojica istovremeno dreknuli: »Tišina!«

Istražna komisija se oklevajući vratila na mesto, još uvek mrmljajući, gestikulirajući i pokazujući crteže na komadima papira. Šahding je ljutito skrenuo pažnju na Hildera, i zaustio da zaključi.

Pretekavši ga, Hilder nemarno reče: »Zvuči glupo, zar ne? Ali, sve je moguće, apsolutno sve. Čovek može da se oženi sestrom svoje udovice.«

»Nemoguće«, izjavi Šahding, spreman da to reši bez komplikovanog računanja. »Mora da bude mrtav da bi ona bila udovica.«

»Čovek se oženi ženom koja zatim umre. Zatim se oženi njenom sestrom. On umre. Zar nije njegova žena bila sestra njegove udovice?«

Šahding povika: »Nisam ja ovde da bi me obmanjivao i kinjio uvrnuti strani um.« Naglo je seo i gnevno rekao svom susedu: »Dobro, Kadina, možeš da ga preuzmeš i nazdravlje.«

Siguran i samouveren, Kadina je ustao i autoritativno pogledao unaokolo. Bio je visok za Varda i nosio je dobro skrojenu uniformu sa tamnocrvenim epoletama i obrubima rukava. Bilo je tiho, po prvi put posle izvesnog vremena. Zadovoljan efektom koji je izazvao, okrenuo se ka Hilderu i progovorio glasom dubljim i manje piskavim od ijednog koji se do tada čuo.

»Nezavisno od sitnih problema kojima ste zbunili moje sunarodnike da biste se zabavili«, poče on u laskavom maniru, »bez oklevanja ste davali iskrene odgovore na naša pitanja. Pružili ste dosta informacija korisnih sa vojnog aspekta.«

»Drago mi je što vi to cenite«, reče Hilder.

»Cenimo. Veoma«, Kadina mu pokloni surov osmeh u kome je bilo nečeg zlokobnog. »Međutim, jedna stvar zahteva da bude razjašnjena.«

»A šta to?«

»Da je sadašnja situacija obrnuta, da je usamljeni Vard izviđač podvrgnut intenzivnom unakrsnom ispitivanju pred skupom vaše vrste, i da kao vi spremno pruži informacije...« Utišao se dok mu je pogled postajao stroži, a zatim zaurlao. »Smatrali bismo ga izdajnikom svoje vrste. Kazna bi bila smrt.«

»Kako sam srećan što nisam Vard«, reče Hilder.

»Nemojte prerano da čestitate sebi«, uzvrati Kadina. »Smrtna presuda ne znači ništa samo onima koji su već osuđeni na smrt.«

»Na šta ciljate?«

»Pitam se da niste težak kriminalac koji traži utočište kod nas. Možda postoji i neki drugi razlog. Šta god da je, ne oklevate sa izdajom sopstvene vrste.« Ponovo mu je na licu bio isti osmeh. »Bilo bi lepo da saznamo zašto ste bili tako spremni da sarađujete.«

»To je lako«, reče Hilder, smešeći se na način koji se Kadini nije dopao. »Ja sam notorni lažov.«

Izrekavši to, on napusti svoje mesto i hrabro odšeta do izlaza. Stražari ga odvedoše do njegove ćelije.

Tamo je proveo tri dana, jedući redovne obroke i uživajući u njima sa razdražujućim apetitom, zabavljajući se crtanjem figura u mali notes, srećan kao legendarni svemirski izviđač po imenu Lari. Kad su prošla ta tri dana, jedan zamišljeni Vard mu je došao u posetu.

»Ja sam Bulak. Možda me se sećate. Sedeo sam na kraju drugog reda za vreme vašeg saslušanja.«

»Bilo vas je četiri stotine«, podseti ga Hilder. »Ne mogu svih da se setim. Samo onih koji su stradali.« Gurnuo je stolicu napred. »Ali nema veze. Sedite i dignite stopala, ukoliko imate stopala u tim smešnim čizmama. Šta mogu da učinim za vas?«

»Ne znam.«

»Sigurno ste došli zbog nečega.«

Bulak je ojađeno izgledao. »Ja sam izbeglica iz magle.«
»Kakve magle?«
»One koju ste vi svuda raširili.« Protrljao je dlakavo uvo, proučio svoje prste i zagledao se u zid. »Glavni cilj komisije bio je da odredi relativne standarde inteligencije i da reši primarno pitanje da li je pamet vaše vrste veća, manja ili jednaka našoj. Od toga, i samo od toga zavisi naša reakcija na susret sa drugim osvajačima svemira.«
»Sve sam učinio da pomognem, zar ne?«
»Da pomognete?« ponovi Bulak kao da je to nova, nepoznata reč. »Pomoć? Vi to tako zovete? Pravi test bi pokazao da li je vaša logika stigla dalje od naše, da li su se vaše premise razvile do naprednijih zaključaka.«
»Pa?«
»Vi ste na kraju sasvim pogazili logičke zakone. Metak ne može nikog da ubije. Posle tri dana njih pedeset još uvek raspravljaju o tome, a jutros je jedan od njih dokazao da je nemoguće popeti se uz merdevine. Prijatelji su se otuđili, rođaci ne mogu da vide jedan drugog. Preostalih trista pedeset su u malo boljem stanju.«
»Šta ih muči?« upita Hilder zainteresovano.
»Diskutuju o istini sa svakim osim sa zidovima«, obavestio ga je Bulak, i to kao da je prisiljen da izgovori prostu reč. »Vi ste notorni lažov. To znači da je sama ta tvrdnja laž. Znači, vi niste notorni lažov. Zaključak je da možete da budete notorni lažov samo ukoliko niste notorni lažov. Samo, ne možete da budete notorni lažov ako niste dosledni.«
»To je loše«, saučestvovao je Hilder.
»Još je gore«, uzvrati Bulak. »Jer, ako ste stvarno notorni lažov — što je logički kontradiktorno samo sebi — nijedna od vaših izjava nije vredna vreće trulih semenki mune. Ako ste govorili istinu sve do kraja, onda je i poslednja tvrdnja da ste lažov takođe tačna. Ali, ako ste notorni lažov, ništa od toga nije tačno.«
»Udahnite duboko«, posavetova ga Hilder.
»Ali«, nastavi Bulak, duboko uzdahnuvši, »s obzirom da ta poslednja tvrdnja mora da bude netačna, sve ostalo bi moglo da bude tačno.« U očima mu se pojavilo nešto divlje i počeo je da mlatara rukama. »Ali zahtev za doslednošću čini nemogućim da se ijednom iskazu priđe kao tačnom ili netačnom, jer se pri analizi nailazi na nerešivu kontradikciju da...«
»Hajde, hajde«, reče Hilder tapšući ga po ramenu. »Prirodno je da oni koji su viši zbunjuju one koji su niži. Problem je u tome što vi još niste dovoljno uznapredovali. Način razmišljanja vam je ostao malo primitivan.« Oklevao je i dodao kao da hrabro nagađa; »U stvari, ne bi me začudilo da vi još uvek logično razmišljate.«
»U ime Velikog Sunca«, uzviknu Bulak, »kako drugačije možemo da razmišljamo?«
»Kao mi«, reče Hilder. »Kad budete mentalno razvijeni.« Dvaput se prošetao po ćeliji i dodao posle sanjalačkog razmišljanja. »Vi sad ne biste mogli da iziđete na kraj sa problemom: zašto miš kad se vrti.«
»Zašto miš kad se vrti?« papagajski ponovi Bulak obesivši vilicu.
»Ili da probamo nešto lakše, problem koji bi rešilo svako dete na Zemlji.«
»Koji?«
»Po definiciji, ostrvo je komad zemlje potpuno okružen vodom?«
»Da, to je tačno.«
»Onda pretpostavimo da je cela severna hemisfera ove planete kopno, a da je cela južna hemisfera voda. Da li je severna polovina ostrvo? Ili je južna polovina jezero?«
Bulak je razmišljao pet minuta. Zatim je nacrtao krug na listu hartije, podelio ga, zasenčio gornju polovinu i proučavao rezultat. Na kraju je stavio papir u džep i ustao.
»Neki od njih bi vam rado prerezali vrat da ne postoji mogućnost da vaša lukava vrsta zna gde ste i da hoće da vas osveti. Drugi bi vas uz počasti poslali kući, ali neće da se izlažu riziku da se klanjaju nižem od sebe.«

»Jednog dana će morati da odluče«, prokomentarisa Hilder, odbijajući da pokaže zabrinutost zbog mogućeg ishoda.

»U međuvremenu«, nastavi Bulak morbidno, »morali smo da pregledamo vaš brod koji može da bude nov ili stari, u zavisnosti od toga da li ste lagali ili ne. Videli smo sve osim motora i daljinskih upravljača, sve osim važnih stvari. Da bismo utvrdili da li su vaši brodovi bolji od naših, morali bismo da rastavimo vaš brod, da ga uništimo i učinimo vas zarobljenikom.«

»Pa, šta vas sprečava?«

»Činjenica da ste vi možda mamac. Ako je vaša vrsta veoma moćna i traži kavgu, potreban joj je samo povod. Ako bismo vas zarobili, dali bismo joj povod. Varnicu koja potpaljuje bure baruta.« On napravi beznadežan pokret. »Šta može da se postigne kad se radi u potpunom mraku?«

»Može da se pokuša rešavanje pitanja da li zeleni list ostaje zeleni list u potpunom odsustvu svetlosti.«

»Dosta mi je«, izjavi Bulak, krećući prema vratima. »Više nego dosta. Ostrvo ili jezero? Idem da posetim Mordafu.«

Rekavši ovo on ode, kršeći prste dok mu je krzno na licu podrhtavalo. Nekoliko stražara je uznemireno virilo kroz rešetke, kao neko ko je određen da pazi na opasnog manijaka.

Mordafa se pojavio sledećeg popodneva. Bio je mršav, stariji i nešto mudriji primerak sa neodgovarajuće mladalačkim očima. Prihvatajući stolicu, proučavao je Hildera i progovorio sa blagom promišljenošću.

»Iz onoga što sam čuo, iz svega što su mi ispričali, ja izvodim osnovno pravilo koje se odnosi na životne forme koje se smatraju inteligentnim.«

»Vi ga izvodite?«

»Moram. Nema izbora u vezi te stvari. Svi životni oblici koje smo do sada otkrili nisu bili istinski inteligentni. Neki su to bili samo prividno, ali ne stvarno. Očigledno je da ste vi imali iskustava koja će pre ili kasnije stići i do nas, ali još nisu. Što se toga tiče, možda smo imali i sreće, jer vidimo da su rezultati takvog susreta veoma spekulativni. Nema načina da se to utvrdi.«

»A kakvo je to pravilo?«

»Da će upravno telo bilo koje forme života slične našoj biti sastavljeno od ljubitelja vlasti pre nego od stručnjaka.«

»Pa zar nije?«

»Na žalost, jeste. Upravljanje pada u šake onih koji žele autoritet i izbegava one sa drugim interesima.« Zastao je, pa nastavio. »Što ne znači da su oni koji upravljaju nama glupi. Oni su veoma bistri u sopstvenom domenu masovne organizacije. Ali, na isti način, toliko nemaju pojma o drugim oblastima da je to prosto dirljivo. Znajući to, vaša taktika je da iskoristite njihovo neznanje. Nedostatak autoriteta je takav da ne može da bude umanjen, a da zadrži svoju snagu. Igrati na kartu neznanja znači oslabiti glas koji naređuje.«

»Hm!« Hilder ga je posmatrao sa sve većim poštovanjem. »Vi ste prvi od svih koje sam upoznao koji vidi dalje od svog nosa.«

»Hvala,« reče Mordafa. »Sama činjenica da ste reskirali da se spustite sami i da ste zatim zbunili naše vode, dokazuje da je vaša vrsta razvila tehniku za prilagođavanje datom skupu uslova i, verovatno, čitavu seriju tehnika za različite uslove.«

»Nastavite«, podsticao ga je Hilder.

»Takve tehnike moraju da se stvaraju empirijski, pre nego teorijski«, nastavi Mordafa. »Drugim rečima, one su rezultat mnogih iskustava, ispravljanja mnogih grešaka, traganja za izvodljivim rešenjima, napora da se minimalnim ulaganjima dobiju maksimalni rezultati.« Pogledao je svog sagovornika. »Da li sam za sada u pravu?«

»Sasvim.«

»Do sada smo uspostavili uporišta na četrdeset dve planete, a nismo morali da savladamo nikog osim primitivnih oblika života. Možda ćemo naći neprijatelje dostojne naše snage na četrdeset trećem svetu, kadgod da ga otkrijemo. Ko zna? Hajde da, diskusije radi, pretpostavimo da inteligentna bića postoje na svakoj četrdeset trećoj nastanjivoj planeti.«

»Kuda nas to vodi?« upade Hilder.

»Pretpostavljam«, reče Mordafa zamišljeno, »da je potrebno iskustvo kontakta sa najmanje šest inteligentnih životnih oblika da bi se razvile tehnike ophođenja prema drugim sličnim oblicima. Znači, vaša vrsta je morala da otkrije i ispita više od dvesta pedeset svetova. To je minimalna procena. Tačan broj bi mogao da bude onaj koji ste vi naveli.«

»I nisam notorni lažov?« upita Hilder, smešeći se.

»To nije bitno ukoliko naše vode zadrže prisustvo duha dovoljno dugo da to shvate. Možda ste i izvrtali činjenice i preterivali zbog nekih svojih ciljeva. Ako je tako, mi tu ništa ne možemo da uradimo. Osnovna činjenica da su vaši svemirski poduhvati bili mnogo opsežniji od naših je nepobitna. Znači, vi ste stariji, napredniji i brojno nadmoćniji.«

»To je sasvim logično«, složi se Hilder šireći svoj osmeh.

»Ne počinjite sa mnom«, zamoli ga Mordafa. »Ako me nasamarite nekom logičkom zabludom neću se smiriti dok je ne ispravim. Od toga nijednom od nas neće biti dobro.«

»Ah, znači vaša namera je da meni bude dobro?«

»Neko mora da odluči, s obzirom da vrhovne vode to više nisu u stanju. Predložiću im da vas puste uz najbolje želje i potvrde prijateljstva.«

»Mislite da će se obazirati na to?«

»Dobro znate da hoće. Na to sve vreme računate.« Mordafa ga je lukavo gledao. »Zgrabiće savet da bi povratili samopoštovanje. Ako uspe, oni će biti zaslužni. Ako ne uspe, okriviće mene.« Razmišljao je nekoliko sekundi i upitao sa neskrivenom radoznalošću, »Da li nailazite na isto i na drugim mestima, među drugim narodima?«

»Potpuno isto«, potvrdi Hilder. »I uvek je tu Mordafa da sredi stvari na isti način. Moć i žrtvena jagnjad idu zajedno kao muž i žena.«

»Voleo bih da jednog dana upoznam svoje nepoznate dvojnike.« Ustajući, on krenu prema vratima. »Da nisam naišao, koliko dugo biste čekali da se smrzne vaša psihološka mešavina?«

»Sve dok neko sličan vama ne upadne unutra. Ako ne dođe po sopstvenoj želji, vlastodršci izgube strpljenje i dovuku ga. Katalizator izvučen iz sopstvene vrste. Autoritet živi jedući svoje organe.«

»To je paradoksalno izloženo«, primeti Mordafa, tako da je zvučalo kao blagi prekor. Zatim je otišao.

Hilder je stajao iza vrata i gledao kroz gornju polovinu rešetaka. Dva stražara naslonjena na suprotni zid uzvraćali su mu pogled.

On im se obrati sa prijateljskom umilnošću: »Mačka koja ima osam repova je nepostojeća. Svaka mačka ima jedan rep više od nepostojeće. Znači, svaka mačka ima devet repova.«

Prevrnuli su očima i namrštili se.

Impresivna delegacija ga je odvela nazad do broda. Svih četiri stotine bili su tu, oko četvrtina njih u blistavim uniformama, ostali u najboljim nedeljnim odelima. Naoružani stražari su po komandi žonglirali puškama. Kadina je održao sladunjav govor pun bratske ljubavi i uzvišenih stvari koje će tek doći. Neko je Hilderu poklonio buket smrdljivog bilja i on zapazi razliku u čulu mirisa.

Penjući se osamdeset jardi do vrata, Hilder pogleda dole. Kadina mu uputi zvaničan pozdrav. Gomila je uzvikivala »Ura!« u komandovanom ritmu. On dunu nos u maramicu; bio je to omalovažavajući pokret broj devet, zatvori vrata i sede za

kontrolnu tablu.

Iz cevi se čula potmula grmljavina. Digao se oblak pare i raspršio prašinu po gomili. Ovo je bilo slučajno i nije bilo zabeleženo u knjizi. Šteta, pomisli on. Sve treba da bude po spisku. Sa ovakvim stvarima treba da budemo sistematični. Prskanje prašinom treba da bude dostojno zabeleženo pod naslovom »Oproštaj svemirskog putnika.«

Brod zagrme ka nebu, ostavljajući svet Varda daleko iza sebe. On ostade za upravljačem sve dok se nije oslobodio gravitacionog polja celog sistema. Tad se uputi ka području radio-farova i priključi automatskog pilota da drži taj kurs.

Izvesno vreme je sedeo zamišljeno gledajući u tamu osutu zvezdama. Onda uzdahnu i zabeleži u svom dnevniku:

»Kocka K49. Sektor 10, solarni stepen D7, treća planeta. Ime: Vard. Oblik života po imenu Vardi, stepen kosmičke inteligencije BB, putuju po svemiru, četrdeset dve kolonije. Napomena: razmekšani.«

Pogleda na svoju sićušnu biblioteku pričvršćenu za čeličnu pregradu. Nedostajala su dva toma. Zdipili su ona dva puna dijagrama i ilustracija. Ostale su ostavili, jer nisu imali Kamen iz Rozete za dešifrovanje štampanih znakova. Nisu ni dotakli najbliže izdanje pod naslovom: »Dijabologika, nauka izluđivanja ljudi.«

Ponovo uzdahnuvši, on uze papir iz fioke i započe svoj stoti, dvestoti, ili možda tristoti pokušaj da smisli Alef broj veći od A, ali manji od C. Uvrtao je kosu dok nije štrčala na sve strane poput šiljaka i, mada on to nije znao, nije izgledao sasvim uravnoteženo.

Branko Gradišnik

KAZNA

Prevod sa slovenačkog: Milorad Predojević

U ordinaciji su sedeli pacijent i lekar. Na zidovima su visili portreti koje su naslikali bolesni umetnici. Vazduh je lagano njihao zavesu ispred prozora. Već je palo veče; sve je izgledalo kao pod vodom, jer se zgušnjavala napetost u tom čistom i mračnom prostoru, gde se nisi imao čega prihvatiti a morao si da govoriš, da se napregžeš, gledaš u oči. Pacijentove riđe vlasi mutno su svetlucale; lekareve zenice prekrivao je tanak film mraka i očni kapci su mu nervozno podrhtavali.

»Sećate li se šta se dešavalo s vama?« pitao je lekar. »Bolje da vam pročitam...« Pokretom koji je napola nudio a napola pozivao, podigao je zdravstveni karton.

Pacijent se zagledao negde u svoje papuče. »Pročitajte«, gotovo gunđajući reče posle kraće pauze.

Ko zna zašto, lekar nije upalio svetio. Nadneo se nad zelenkastim kartonom, koji je vremenom već izgubio boju, i s naporom razaznavao reči. Uostalom, moguće je i da je sve već znao napamet...

»Doveli smo vas ovde pre tri dana jer ste hteli da se bacite kroz prozor. U rap-tusu ste ispoljavali motorični nemir, katatoničnu smušenost, umrtvljenost duševnih funkcija. U početnoj fazi lečenja neurolepticima, malko ste se umirili. Obuzela vas je melanholija. Kod prvog razgovora ste ćutali, kad već ionako sve znamo'. U drugom razgovoru priznali ste da ste, na onom svetu ubili ženu', što već nismo mogli doznati. Još uvek vas je mučila melanholija, s napadima kajanja i samooptuživanjem. Ženu niste hteli da primite, tvrdeći da biste joj učinili nešto neprijatno i, da je već mrtva'. Posle dodatnog lečenja acetilholinom, simptomi su se povukli. Ovo je naš treći razgovor.« Lekar je podigao lice iznad kartona i pogledao ravno u pacijenta. »Ako vam je, dakle, dobro«, rekao je i odložio karton, »ništa neću skrivati pred vama. Reći ću vam istinu. Vi mi, pak, kažite svoju.«

Prošlo je nekoliko trenutaka kao da je sav svet na njih zaboravio; iza zavese dopirali su uzvici bolesnika koji su trčali za loptom; boja na portretu iza lekarevih leđa najednom se narandžasto zažarila; u sobu je prodro snop svetlosti. Pacijent se sagnuo napred, a ipak nije progovorio.

»Pogledajte«, rekao je lekar, »ne znam zašto bi čovek ćutao. Pa, na kraju krajeva, sve je tako jednostavno. Hteli ste kroz prozor jer se osećate krivim za ženinu smrt. To je razumljivo. Ali ne razumem zašto ne pomislite kako njoj mora biti kad svaki dan uzalud dolazi i čeka da je pustite kod sebe. Kad iziđem napolje, vidim je kako sedi medu golubovima u parku, onako tiho i plašljivo biće, potpuno mirna i puna nade. Zbilja, ta riđokosa je vaša žena, zar ne?

U mraku zidovi su se približili pacijentu. Osetio je kako ga pritiska prostor, kako ga nagoni da progovori.

»Pa, oboje ste riđokosi?«

Pacijent je klimnuo glavom.

»Zašto onda ne želite da je vidite? Kad već sedi tamo, u parku? Zašto nećete da je vidite. Pa, vi nju volite? Da, drugačije se ne biste kajali? Zašto?

Pacijent je odmahnuo rukom. »Ako je još nisam ubio, onda hoću«, rekao je kao da se u njemu nešto kidalo.

»I zato ste se bacili kroz prozor? Da se to ne dogodi?«

»Čekajte«, rekao je pacijent i bezvoljno se pomerio, »sve to skupa su gluposti. Postoje dva sveta, da? Tako, na onom sam je ubio, a na ovom nisam. To je sve.«

Lekar je izvukao tabakeru i ponudio ga, doduše onim neodređenim pokretom, koji je ovoga puta otišao nekud uprazno, kao da mu je svejedno... Pacijent je uzeo cigaretu; pripalili su. »Eto, vidite«, rekao je lekar i ugasio plamenčić; od njega je u prvom trenutku ostao samo glas i tek kasnije su se izdvojili obrisi belog mantila. »Vidite, uzeli ste cigaretu, pušite, razgovarate. Znate, dakle, o čemu se radi... Kažite mi sve... Kakav je taj drugi svet? Šta se tamo događa? Kako ulazite u njega?«

»To je svet riđokosih«, s otporom je rekao pacijent. »Onaj drugi svet je svet riđokosih. A ipak se događa uvek isto. Dogodilo se toliko puta da bih vam mogao ispričati svaku sitnicu, od trenutka kad se tamo nađem, pa sve dok je... dok je ne bacim...«Kod tih reći je prebledeo, zinuo i nekako se nespretno pridigao sa stolice, kao da mu je telo najednom otežalo.

Lekar se nije pomakao. »To su snovi?« upitao je.

»Snovi... ?«

»Zato što se ponavljaju, zato što se događa uvek iste?«

Pacijent je slegnuo ramenima. »U početku sam i sam govorio da su snovi, ali sam potom uvideo da to uopšte nije važno. Ja sam ipak neprestano ovde, u ovoj koži, ovo sam ja...« Otvorenim dlanovima dotakao je grudi i čelo. »Ovo sam ja, ovde unutra, i u snovima takođe.« Još više se sagnuo, kao da želi da nekako drukčije oseti svoje telo ispod pidžame. »Pa nisam valjda budala. I sam sam sebi govorio da to nije istina. Zatim me je to prestalo uznemiravati. Ne radi se o onom svetu, pa makar bio toliko istinit. Što se mene tiče, može postojati i hiljadu svetova. Muči me jedino ženina smrt, to me muči; kažite mi, zašto je ubijem, zašto je mrzim, kad je toliko volim?«

»Nemojte tako«, rekao je lekar. »Naravno da vam je draga. Doduše, plašite se da je u stvarnosti, u onoj drugoj stvarnosti koja vam se otkriva u snovima, ne omrznete, da se tamo obelodanjuje vaš prav\ međusobni odnos. Nego, zar se ne sećate? Bilo je to na železničkoj stanici, nema tome ni nedelju dana, kako ste reskirali svoj život da biste je spasli ispred voza? Samo čudom ostali ste živi... Ona nam je sve ispričala...«

»Moguće je da sam tada pokušao da se ubijem«, iznenada se sasvim razgovetno nasmejao pacijent. »Ne, o tim stvarima znam više nego što biste vi ikad mogli saznati.«

»Ako mi dozvolite da uopšte išta saznam, morate mi reći šta se sve događa na onom svetu. Obrazovan ste čovek, umetnik, s vama se može otvoreno razgovarati... Čitavog života nastojite da pronađete odgovor, i baš zato ne smete popustiti. I da nema ničega drugog, moralo bi vas interesovati kakva je zvanična istina, kakvo je naučno objašnjenje vaših snova...«

Pacijent se ponovo zasmejao i odmah se opet uozbiljio. »Ne znam«, rekao je »na kakvo priznanje biste želeli da me pripremite. Da mi se onaj svet, dok samu njemu, čini realnijim od ovoga ovde, to za snove nije ništa neobično. Ali radi se o mojoj ženi...«

»Razume se, svakako«, klimnuo je lekar. »Ali, otkud da su tamo sve sami riđokosi?«

»Zašto samo riđokosi? Ako baš hoćete... kako bih rekao... To je drugi svet, drukčiji svet, uopšte nije sličan našem... Ja to znam samo kad se probudim, kad sam ovde; kad sam tamo, izgleda mi da je sve na svom mestu. To je svet riđokosih, i ja sam takođe riđokos, tako... Takav je to svet... I sve mi izgleda normalno.«

»Pa kakav je onda taj svet?« opet je pitao lekar.

»Zar vam nisam rekao, drukčiji. Od našega se razlikuje brojnim pojedinostima, pa

čak i po osnovnim karakteristikama. Nešto više ne mogu vam reći, jer poređenje uopšte nije moguće... Potpuno različite stvari nije moguće uporedivati... Bilo bi još najbolje kad bih rekao da su zajedničko za ova dva sveta jedino — ljudi, samo što su tamo svi riđokosi...«

»Pričajte mi. Pričajte...«

»No, dobro. Nebo je zeleno. Pločnici su prostrti kao da su ćilimi. Vozila idu na magnetni pogon. Saobraćaj regulišu ptice. Svi smo goli. Sunce je kao pomorandža.« Pacijent je najednom zastao i namrštio se. »Eh, sve su to gluposti, šta će vam one«, rekao je i osvrnuo se u mraku. Lekareva cigareta plesala je kao nemiran pogled. Soba je postala tešnja. Mirisalo je na boju.

»I kako odlazite tamo?«

»Uh, što ste dosadni... Tamo ne dolazim... Tamo jesam... Ne jednom, zatekao sam sebe kako idem... ulicom... Vraćam se kući... Uđem u valjak, koji me ostavi tačno ispred stana... Reci nisu prave... Sa ženom stojim nalakćen na prozoru... Razumete li, izrazi nisu baš pravi, ali ne znam kako bih vam to drukčije ispričao. Zapravo, to jeste prozor, da prozor, samo se kad sam ovde, odande čini kao da je to nešto sasvim drugo...«

»Stojite naslonjeni na prozoru...«

»Da, nalakćeni... Znam, ubiću je. I zatim je, evo ovako, obuhvatim oko struka, i zatim se sagnem da bih je dohvatio za gležanj i naglo je gurnuo napolje... osećajući pri tom beskonačnu mržnju... i, ne jednom, dogodi se kao da sam raspolućen, kao da nas ima dvojica, sve se razdvaja na snove i za zbilju, i strah me je, i kajem se. Nemoćan, upinjem se, gledam i pokušavam da se zaustavim, ali, istovremeno, podižem i nju i izbacujem je izvan okvira — a ne mogu verovati da je sve to istina; to su zapravo snovi, to su snovi!«

»A onda?«

»Probudim se. Noć je. Zajedno smo. Ona je živa... Ali zašto vam sve to pričam, zašto od svih ljudi baš vama...« Nestrpljivo se pomerio, kao da namerava da ustane i da ode, a tek zatim se setio gde je i ponovo je seo.

»Ne razumem«, rekao je lekar. »Zašto vam se to čini toliko važnim? Zapravo činjenica da je ubijate na onom svetu morala bi za vas da bude utešna. Na ovom, našem svetu, sve je ipak u redu...«

»Ipak, ja se kajem! Žao mi je, kajem se, i pošto ne mogu da nadglasam svoju savest — to ipak nisu bili snovi, ipak sam je ubio, i to je istina, kriv sam i gotovo, gotovo!« Pacijent je skočio na noge. »Ali sad mi je svejedno!« povikao je. »Sad mi je svejedno! Ako je nisam umorio ovde, jesam tamo. A svetovi su međusobno povezani, ovde su unutra«, pljesnuo se po čelu, »ovde su, a ja sam i ovde i tamo, i ona je i ovde i tamo... Bolje, pomozite...

Nisu primetili kad se sasvim smračilo. Pacijent je ustao, a da ni sam nije znao zbog čega, još uvek okrenut lekaru. »Do onoga dana«, rekao je, »na železničkoj stanici, kad sam je spasao smrti, uvek bih se probudio pre nego što bih je... I nikad ne bi počela da pada... Ali one noći sve sam video i sve sam čuo... Sam bih došao do vas da mi se nije učinilo da tako bežim od kazne... da ne izneveravam uspomenu na nju...«

»I bacili ste se, da ne biste bacili nju?«

»Bacio sam se zato što sam nju bacio. I to je sve. Sad mi je zaista svejedno...«

Lekar je ćutao. Čulo se tiktakanje sata, kapanje vode, šapat trave, neko se okrenuo u postelji, neko je zakašljao. Trebalo bi upaliti svetio. Ako je lekar uopšte još u sobi? Da li tama uopšte pomaže? Već je vreme. Još bi sve moglo i da se uradi?

»Istina nije od tolike važnosti«, neočekivano je izgovorio lekar s one strane mraka. »Istinu svako može da kaže, ali ona nije toliko važna. Kad bi bila važna, već odavno bih odustao. Moral je ono što istini određuje važnost. Moral mi omogućava da vas lečim... I vama je takođe preostao moral... Bolest ne štiti od odgovornosti. Bolesnik ne srne biti ubica. Ali, ako se neko kaje, još ima šansi.«

»Dakle... ja sam lud?«

»Da li biste hteli da čujete šta o tome kaže nauka? Kakav bi bio njen odgovor?

Pacijent nije ni potvrdio ni odbio.

»Bolesni ste. Vaša izrazita introvertiranost, bekstvo od spoljašnjeg sveta koje već dugo ispoljavate svojim postupcima; istovremeni život u više svetova, u svetu jave i u svetu sna; preplitanje života i nestvarnih ličnosti; depersonalizacija koja uz to ide; vaša narcisoidnost koja je uzrok da na ovom svetu žive samo riđokosi, zbog koje ste i za ženu uzeli riđokosu, koja je, na kraju krajeva i uzrok svemu što činite; naginjanje 'filozofiranju'; sklonost ka samokažnjavanju, da biste 'za iskupljenje' čak i život sebi oduzeli; katatonična zbunjenost, motorićni nemir — faza za koju je karakteristično da je izazivaju nemirni, zbrkani snovi; zamišljeni samoubilački pokušaj do koga u tim okolnostima često može i da dođe; neokrnjenost pretežnog dela mišljenja i htenja; nepokolebljivost s kojom se tvrdoglavo brani svoja zabluda; do u detalje racionalizovan sistem zabluda... sve su to simptomi koji ukazuju na shizofreniju s karakteristikama paranoje.«

»Upalite svetio«, rekao je pacijent.

Proteklo je nekoliko zaista čudnih trenutaka u kojima se ništa nije događalo, a onda se čulo neko pomeranje u mraku. Na plafonu se, trepćući, upalila plavičasta neonska cev. Pacijent i lekar pogledali su se kao zaslepljeni. Pacijent je stao ispred stola, stiskajući svoje dlanove na grudima. Polako, nemir u njegovom pogledu je utrnuo.

»Naravno«, rekao je, »naravno da ste to vi. Šta sam ono hteo da kažem? Ma šta da kažem, moje reci došle bi vam upravo kao... Sve se može... Ali ipak ću vam sve ispričati...« Seo je veoma polako.

»Šta biste hteli da mi ispričate?« upitao je lekar.

Pacijent je takode odgovorio pitanjem. »Zašto ste mi rekli da sam lud? Ako sam zaista tako prokleto bolestan, vama će u analizi tolika odgovornost biti samo od štete.«

»Najpre«, rekao je lekar, »obećao sam da ću biti otvoren. A drugo, psihoterapija kod shizofrenije nikad ne uspeva. Osnovna teškoća, kako prići bolesniku koji je nenormalno zatvoren u svoj iracionalni svet, na izgled je nepremostiva. Od bolesnika treba odstraniti strah, a to nije moguće zaobilaznim putem, već moramo požuriti jer se bolest sve vreme razvija. Inače, izgubili bismo dragoceno vreme za uspešnije oblike lečenja. Otvoren sam, dakle, samo zato što vam moram reći šta vas čeka.«

»Elektrošok?«

Lekar je klimnuo glavom. »Verovatno vam se to čini neprijatnim, ali moraćete da se savladate. Elektrošok važi za nehuman vid lečenja samo zbog pratećeg amnestičkog sindroma. Gubitak pamćenja koji povremeno prati terapiju zaista je neprijatan, iako je u isto vreme i lekovit, budući da je namena elektrošoka upravo psihički raskid s bolesnikovom prošlošću, da bi se iz stresa probudio oslobođen prеđašnjih smutnji, tako reći kao 'drugi' čovek. A što se tiče bola — na njega se odmah zaboravi.«

»Opet su zaćutali. Lekar je mesnatom rukom ravnomerno gladio svoj mantil, kao da je nešto tražio. Pacijent je opet ispod tanke tkanine osetio svoje omršavelo telo.

»A ako vam ne dam pristanak? Ako vam ne dozvolim?« upitao je naposletku. »Zašto bih vam dozvolio? Zar ne vidite da mi uopšte nije do toga? Svejedno mi je šta se zbiva? Stalo mi je jedino do žene? Zar ne shvatate, ja sam grešnik a ne luđak?« Ustao je i počeo da kruži po sobi. Lekar je oklevao a zatim je i on ustao, jer je pacijent i dalje kružio. »Šta me briga! Šta me briga za sve to zajedno. Fućkam je na onaj svet. Radi se o ljubavi, o smrti, razumete li?« Odjednom se zaustavio i pogledao lekara s nekakvim čuđenjem kao da ga prvi put vidi. »Pa kome to ja uopšte i govorim? Dajte, dajte... idite već... Nestanite mi ispred očiju... Gadite mi se...« I učinilo se kao da raste, da se povećava i širi. Negde je zazvonilo. Između njih je bio sto. Lekar je rekao: »Pristanak mi je dala vaša žena.« Išlo je sve brže. »Moja žena? Moja žena? Kakva je sad to osveta?« Sada su obojica trčali oko stola na kome je nepomično ležao zeleni karton. Predmeti su

padali kao sneg. Pacijent je pojurio prema vratima, koja su se kao u snu otvorila i prema njemu su pošli čuvari bolnice. Luđačka košulja? Tamo je bio prozor... Pa još jedan... Nosili su ga između ljudi, noge su mu se vukle po podu, kao da su polomljene. Letimično je pogledao na lekarev mantil. Zar je baš moralo tako silom?

Prošlo je nekoliko trenutaka ispunjenih smušenošću i odsečnim, gotovo vojničkim naređenjima. Pacijent je, međutim, uzalud pokušavao da se oslobodi. Tu je bila postelja. Nekakve spodobe stale su oko njega, nekakvi uređaji svetlucali su u uglu sobe. U ustima guma, da ne bi vikao. Ko su oni? Žice. Ko je vikao? Ko je vikao da ga obduciraju? Pokvasili su mu kosu. Video je lekarov ludački pogled... Lekar je ludak... Sada mu je primicao nekakvu žicu... Da bi ga prodrmao? Kakva je ovo kazna?

Ovo nije moguće, ovo je san. Nije bilo ni skoka? Gde se to nalazi?

I kad mu se telo zateglo u strahovitom grču koji mu je protresao sve mišiće, kad je bio kao biljka, kad je video svoje izvijanje ispod plafona, kad je lebdeo iznad sobe i grizao gumu, kad je sve mirisalo na metal i tela i bolest, i kad je oslepeo od svetlosti, pokušao je da se probudi. Oko njega bili su sve sami ludaci... Pekli su ga i dalje... Treba se probuditi... Otvoriti oči!

Probudio se.

Otvorio je oči.

Napolju je bio svetao dan. Okolo su stajali riđokosi, goli, i u prvom trenutku pogled na njih izazivao je samo smeh. Jedan od njih oprezno mu je i spretno skinuo nekakav šlem s glave. Zvonilo je podne. Bio je na onom svetu.

Zatvorio je oči i ponovo ih otvorio. Sve je prožimala zelena svetlost, kao da je dolazila od predmeta i ljudi. Na stolu se pomerila nekakva buba slična osi. Pored prozora je prominuo brz oblak. Lekar, koji je, kad su čuvari izišli iz sobe, dovukao svoju stolicu do njega, imao je očinske crte i zlatne pege u očima. Bio je već u poštovanja dostojnim godinama, kosa na slepoočnicama bila mu je nešto bleđa, nalik zlatnim nitima.

»Opet ste kod kuće«, rekao je i osmehnuo se. »Kladio bih se da se osećate kao drugi čovek.«

Pacijent je sedeo potpuno mirno. Iako je sve izgledalo jednostavno, nije se usuđivao da se osmehne. Postao je svestan svoje golotinje i pokrio se rukama.

»Ničega se ne sećate?« upitao je lekar i u isti mah mu je uperio zrak svetlosti u oči.

Pacijent je odmahnuo.

»Ničega? Zar vam ništa nije poznato? Nego, kod povratka biva tako, ali često dolazi i do amnestičnoga sindroma, a uzrok je kulturni šok, previše novoga i drukčijega... Kod vas je, naravno, neki drugi razlog — pa uopšte niste želeli da se vratite... Na kraju krajeva, u svetu uobrazilje proživeli ste lep komad života — iako je ovde proteklo jedva nekoliko sati...«

Pacijent je ćutao.

»Vidim da se još ne snalazite«, nastavio je lekar. »Zato ću vam ispričati u čemu je zapravo stvar.

Vi ste nesrećnik koji je prošlog petka bacio kroz prozor svoju ženu, misleći da će taj pad moći da prikaže kao nesreću. A onda su vam brzo ušli u trag. Istraga je utvrdila zaostalost vašeg 'ja', pomanjkanje moralne svesti sa socijalnim kočnicama. Bili ste, jednom rečju, psihopatski prestupnik, vaš 'čin kratkog spoja' bio je posledica izliva primitivnog straha. Kod psihopata, oprostite mi što govorim tako otvoreno — nastupa osećanje krivice još pre učinjenog dela, a u njihovom ponašanju kao da se skriva podsvesna želja da budu kažnjeni. Tako objašnjavamo zašto psihopatskog zločinca kazna ne samo! da ne popravlja nego mu prosto godi.

To je takode razlog što vas sud, iako je krivica bila nedvosmisleno dokazana, nije osudio na zatvor, nego na lečenje. Jednom rečju — prepustio vas je nama, s nalogom da se pobrinemo za rast i razvoj vašega ‚ja'.

Bilo je potrebno da vam se omogući moralni i duševni razvoj. Uobičajen metod — upotrebili smo ga takode i u vašem slučaju — jeste da programiramo ,svet' u kojem nezrela osoba odrasta bez potresa, a to je imaginarni život, koji je našem veoma malo sličan, da se ova i ona ,java' ne bi ukrštale. U ovom svetu ostavili smo vas na samom početku za koji ste bili moralno sposobni — u detinjstvu. Međutim, dok ste sedeli s modulatorom na glavi, u imaginarnom svetu proticale su godine detinjstva, sazrevanja, odrastanja.

U lečenju te vrste spada i vaspitni moment, nekakvo obredno čišćenje čovekovog 'ja'. Pošto ste ubili ženu, na onom ipak tako različitom svetu, ostavili smo vam njenu repliku, pa ste tako dobili šansu da se preobratite. I to se upravo i dogodilo.

Kad smo odlučili da vas vratimo u život, sud je uzeo u obzir dve stvari: prvo, da ste se na veštački izazvano podsećanje kako izbacujete ženu kroz prozor odazivali kajanjem, i drugo, da ste bili spremni da za nju i život žrtvujete. Tako su bili ispunjeni postavljeni uslovi za vašu resocijalizaciju. A kad smo vas počeli buditi, dogodilo se nešto neprijatno. Niste želeli da se vratite. Uzrok je jasan: hteli ste da ostanete, jer je žena — odnosno njena slika — bila još živa. Da biste opravdali svoje ponašanje, uobrazili ste čak shizofreniju, bolest koja u stvari uopšte ne postoji. Zaista, pričinili ste nam dosta nevolja pre nego što smo prodrli kroz vaš sistem zabluda. Tek kad smo iskoristili vaš strah od elektrošoka, bili ste spremni da se probudite. Ali, nemojte se uznemiravati...«

Pacijentu su niz lice tekle suze i nesvesno ih je brisao podlakticom. »Ne, ne plačem«, rekao je, »ne plačem, svejedno mi je... Ali da je zaista više nema...« i zagnjurio je lice medu dlanove.

»Plačite, ali nemojte preterivati«, rekao je lekar i sklopio ruke. »Oplakujete predašnji život, suze su čvrst temelj čovečnosti...«

»Ali meni je svejedno... Ja bih njoj... nju volim... voleo bih njoj...« Pacijent je s nadom pogledao u lekara. »Pustite me nazad.«

Lekar se zbunjeno pridigao. »Mrtva je«, rekao je. »To se ne može promeniti.«

»Ne, nije mrtva. Tamo je, na onom svetu, na Zemlji, čeka me ispred ludnice, sedi na klupi i čeka me.«

»Dajte, saberite se, ovde ste, ipak, odrasli. Ona žena bila je samo snimak. Pa ni toga više nema, vaš smo program izbrisali... Sada već drugi čovek sanja drugi svet...«

Pacijent ništa nije shvatao. »Išao bih nazad, njoj«, rekao je.

»No«, rekao je lekar, »najpre se smirite.«

Pacijent se trgao. »Šta to znači?« ne jednom se upitao. »Da nje više nema? Da nema više ničega? Nema zvezda, nema Zemlje, nema Sunca? Da nema više ljudi i njihove istorije? Nema vere i nade? Mrak je i nema ničega, ničega? Je li sve uništeno?«

»Ništa nije uništeno«, opet je strpljivo rekao lekar, »jer ovde ničeg nije ni bilo. Nije bilo ničega, to su bili samo vaši snovi, scenario odigran u vašu korist... Pričekaj te malo. Ne budite nestrpljivi. Pričekajte da vam se povrati sećanje. Pogledajte svet oko sebe. Čujete li poj ptica? I krila insekata, koja dodiruju jedno drugo? I vidite li kakvo je zelenilo neba?

Pacijenta je namah obuzela nova misao. »Kažete da sam izmislio shizofreniju? Da sam se ovde probudio? A šta ako je moja bolest izmislila vas? Ako je sve to samo zbrka u mome mozgu, ako mi se konačno sve izmešalo pa sam jednom zasvagda pobrkao realnost? I pričate mi sve te besmislice samo zato što se bojite za sebe i za svoj lažni svet?

Kažete da je u međuvremenu, dok sam živeo bogat i potpun — i srećan, da srećan — život na Zemlji, u realnosti proteklo jedva nekoliko sati, koje sam preležao pod šlemom? A možda su me uistinu zahvatili prvi električni udari i otada je, dok ovde s vama gubim vreme u ispraznim razgovorima, protekla tek prva sekunda prvog elektrošoka? Ne mislite valjda da mi tako lako možete uzeti ono zbog čega ste me poslali na Zemlju — ljubav. Zašto bih vam poverovao?«

»Ah, ne«, nekako bezbrižno rekao je lekar, »što bismo se igrali slepih miševa... Tu ste, preda mnom. Pokušajte onda da se vratite tamo... Inače, amneziju je moguće otkloniti jednostavnim zahvatom...«

Ućutali su. Napolju su zvonile hiljade zvona. Pacijent je zakoračio do prozora i pogledao teren koji se širio ispod njega. Zvonici su se redali unedogled i gubili se u letnjem sutonu. Dole, desno blestalo je nešto sivkasto, na onoj strani mogla se videli skerletno zlatna šuma...

»Zašto su svi riđokosi?« upitao je.

»Kako zašto? Zato... Svet je, ipak, takav«.

»Nije«, rekao je pacijent i počeo da šeta po sobi. »Ne, to je bezumlje, tako bismo mogli beskonačno... Ipak...« I odmah je zastao, kao da se dosetio nečeg opasnog.

»Šta onda?« zainteresovao se lekar.

»Ništa, ništa.«

»Zašto me tako gledate?« prvo nemarno a odmah zatim i zainteresovano upitao je lekar. I zatim: »Nešto vam je palo na pamet...«

»Istina je«, rekao je pacijent istovremeno sa olakšanjem i sa naporom. »Nečega sam se setio. Rekli ste mi da bar pokušam da još jednom predem na onaj svet... To bi, svakako, bilo moguće... Da, moguće... O tome sam hteo... U snovima, kad sam bio na granici užasa, kada sam je gurnuo... Bio je potreban smrtni strah pa da se probudim... I za ovo što su me ovamo dozvali bio je potreban strah... Strah pred elektrikom, pred bolom, pred izopačenjem... Ako bi me opet zahvatio taj životinjski strah... moglo bi se... Samo kako, gde...« I zbunjeno se osvrnuo oko sebe, dok se nije setio bakarnih zvonika ispred prozora.

Pre nego što je lekar, zaobilazeći sto, mogao stići do njega, pacijent je već proturio obe noge u prazninu. Previo se i obuhvatajući prozorski okvir dlanom desne ruke i levim pazuhom spustio se izvan njega. »Ne približavajte mi se!« povikao je, kad je lekar pošao korak-dva napred. »Sad je sve u redu. Bar se po treći put neću probuditi? Samo me strah može nagnati da se probudim! Pa makar toga i ne bilo. Makar ga i ne bilo. Šta god se desilo, šta god, u stvari, bilo biću sa ženom. Ako sam je poslao u smrt, onda ću joj se u smrti i pridružiti. A ako sam lud, ona me čeka i čekaće me i dalje.« Sada je lakat levice privukao sebi i spustio se malko niže, ali tako da je još uvek mogao videti šta se u sobi dešava.

Lekar je stajao metar-dva od prozora i ozbiljno ga, pažljivo, posmatrao. »Ništa ne kažete«, rekao je pacijent, koji je neočekivano poželeo da sve objasni, da govori, da sve obrazloži... »Šta mislite, nisam shvatio da je ozdravljenje takode kazna? Napravili ste od mene čoveka, da bih sam izmerio svoj pad? Sada je jasno da istina nije važna. Važne su samo suze i kajanje. Jadna moja žena...« Osetio je da će početi da jeca od žalosti, i, da bi preduhitrio tu sramotu, spustio se još više, viseći samo na prstima desne ruke. U prvom trenutku učinilo mu se da je lagan kao perce i da uopšte neće moći da padne, a onda mu se telo ispunilo težinom, kao da se ispunilo vodom. Još jedanput se bolno osvrnuo iznad sebe i pogledao u lekarov strogi, očinski lik. Potom se, videvši pokret koji je izražavao nameru da ga zadrži, iako je bio sličniji blagoslovu, pustio i bez ikakve začuđenosti shvatio je da ga strah više ne može biti. Učinilo mu se da će spokoj trajati duže od sećanja.

ROMAN KOJI DOLAZI

Orson Skot Kard
ENDEROVA IGRA

Delo koje je u poslednjoj godini dobilo najznačajnije nagrade koje se dodeljuju u svetu SF-literature (Nebula, Hugo) doista pripada novom smeru poetike SF žanra. Sva zbivanja koja možemo paralelno da pratimo (na tri nivoa: u svesti glavnog junaka, objektivnog »trećeg lica« i onih koji odlučuju o sudbini glavnog junaka) tako plene pažnju da je čitanje teško prekinuti — još je teže biti svestan činjenice da prisustvujemo »izmišljenoj« radnji, fikciji. To svedoči o velikom literarnom iskustvu autora, kao i talentu za uverljivu naraciju unutar priče koja je van domašaja naših realnih znanja i pretpostavki iz sveta daleke budućnosti i probijenih granica.

Tuđinska rasa (insekata) pokušava da uvuče čovečanstvo u ogromni rat Saveza. Radnja je smeštena u vreme kada su se granice individualnih sposobnosti pomerile, na doba od svega nekoliko godina detinjstva, kada se rađaju kontrolisani geniji u jednom strogo kontrolisanom i koncipiranom društvu (pokorne države, programiran natalitet, programiranje deteta kroz direktnu vezu sa kompjuterom itd). Ender Vigin je dete koje Međunarodna flota izabira da spreči istrebljenje sopstvene rase. Fantastično dete u svojoj šestoj godini napušta porodicu na Zemlji i odlazi u Borbenu školu gde se podvrgava strogom režimu školovanja, obuke s misaonim igrama, kompjuterskim ratnim igrama i pravim taktičko-strategijskim vežbama pri nultoj gravitaciji.

Ender poseduje visoki talenat za kompjutersko programiranje ali i instinkt ubice, što ga čini jedinstvenim; gurnut je na granicu ljudske izdržljivosti da bi se, kao zapovednik flote, suprotstavio invaziji.

Milijarde i milijarde insekata su poražene i njihovi svetovi ostaju prazni. Rat je doneo pobedu i trijumf Zemlji kojom upravlja Piter Vigin, Enderov stariji brat. Njegova voljena sestra Valentina, pisac političke i ratne filozofije, nagovara ga da sa njom i prvom grupom kolonista pođe na svet insekata i započne novi život. Ender to i čini. Otkriva specijalnu poruku od nestalog, poraženog sveta, kao i njegovu kraljicu u stadijumu larve, kao mogućnost da se svet i Ender lično oduže za bespoštedno istrebljenje kraljevstva insekata.

Ovaj uzbudljivi roman čita se veoma lako iako, zapravo, predstavlja višeslojnu dramu ljudskog morala, surovosti i trijumfa humanosti, građenu na perspektivi rata svetova ali i plemenitoj ideji konačne pobede »više kosmičke pravde« koja je u rukama pobednika, »govornika za mrtve«.

Vojislav Despotov

(odlomak iz knjige ENDEROVA IGRA Orsona Skota Karda)

U borbenu sobu ušli su nespretno, kao kad deca po prvi put ulaze u bazen za plivanje, držeći se za rukohvate sa strane. Nulta gravitacija ih je plašila, dezorijentisala, uskoro su ustanovili da je mnogo bolje ako se nogama uopšte i ne koriste. Nije dobro, odeća ih je sputavala. Bilo je teško praviti precizne pokrete, pošto su odela usporavala, pružajući otpor više nego ijedna odeća koju su ranije nosili.

Ender je zgrabio rukohvat i savio kolena. Zapazio je da odeća, pored tromosti, stvara i efekat pojačanog pokreta. Bilo je teško pokrenuti se ali su se nogavice odeće kretale, vrlo snažno, čak i nakon zastoja mišića tela. Povuci ovako snažno pa će odelo povući dvostrukom jačinom. Neko vreme ću biti nespretan. Bolje da odmah započnem s vežbama.

Još uvek se držeći za rukohvat, Ender se snažno odgurnu.

Obrnuo se istog časa; noge su mu poletele iznad glave dok se površina poda našla iza njegovih leđa, kao zid. Činilo se da je odskok bio prejak; ruke su ispustile rukohvat. Poleteo je kroz borbenu sobu, sve više se obrćući.

Za trenutak je pokušao da zadrži svoju staru orijentaciju gore-dole, telo je pokušavalo da se usmeri samo, tražeći gravitaciju koje nije bilo.

Potom se prisilio da promeni ugao gledanja. Kovitlao se prema zidu. To je dole. I, najednom je uspostavio kontrolu. Nije leteo; padao je. To je gnjuranje. Mogao je da bira kako će da udari o površinu.

Idem prebrzo da bih se zaustavio ali mogu da ublažim udar, mogu da naletim u oštrom luku ukoliko se prilikom udara okrenem i upotrebim noge...

Nije ispalo onako kako je planirao. Išao je pod oštrim uglom ali to nije bilo jedino što je predvideo, niti mu je dalo vremena da razmisli. Udario je o drugi zid, prebrzo da bi na taj udar bio spreman. Sasvim slučajno, otkrio je kako da se koristi nogama da kontroliše ugao odskoka. Sada je ponovo jedrio kroz sobu, prema ostalim dečacima koji su se prilepili uza zid. Ovog puta je dovoljno dobro usporio te je bio u stanju da blagovremeno dohvati pregaču.

Nalazio se u ludačkom oštrom uglu u odnosu na ostale dečake ali se njegova orijentacija još jednom izmenila — sada su ležali na podu, nisu bili naslonjeni na zid, a on više nije bio obrnuto u odnosu na njih.

»Šta ti to hoćeš da uradiš, da se ubiješ?«, upitao je Šen.

»Pokušaj i sam«, reče Ender. »Odelo te štiti od povreda a možeš da se kontrolišeš odbacujući se nogama, ovako.« Improvizovao je malopređašnji pokret.

Šen je sumnjičavo zavrteo glavom — nije hteo da se upušta u budalasti podvig. Međutim, jedan dečak se ipak otisnuo, ne toliko brzo kao Ender, s obzirom da nije startovao sa obrtanjem, ali, ipak, dovoljno brzo. Ender čak nije ni morao da mu vidi lice. Znao je da je to Bernard. A odmah za njim krenuo je i Alaj, njegov najbolji prijatelj.

Gledao ih je kako lete ogromnom prostorijom. Bernard se borio za orijentaciju u pravcu za koji je držao da je pod, Alaj se predao pokretu odbacivanja od zida. Nije čudo što je Bernard slomio ruku u šatlu, pomislio je Ender. Grči se dok leti. Panici. Uskladištio je ovu informaciju za neki budući izveštaj.

I još jedna informacija: Alaj se nije otisnuo u Bernardovom pravcu. Ciljao je u ugao sobe. Putevi su im se sve više i više razdvajali; dok je Bernard nespretno doskočio na zid, Alaj je izveo sjajan trostruki odboj od tri površine koje su činile ugao sobe — što mu je ostavilo dovoljno brzine i omogućilo mu da se prizemlji u iznenađujuće oštrom luku. Alaj je huknuo i pobedonosno viknuo; isto su učinili i momci koji su ga posmatrali. Neki od njih zaboravili su da nemaju težinu pa su se otpustili od zida da bi zapljeskali rukama — to ih je koštalo laganog plutanja u raznim pravcima; mlatarali su rukama, kao da pokušavaju da plivaju.

Znači, to je problem, mislio je Ender. Ako počneš da plutaš, nemaš načina da se odbaciš.

Došao je u iskušenje da se i sam prepusti struji i pokuša da iznađe najbolje rešenje. Ali, video je njih, te beskorisne napore za uspostavljanje kontrole, i nije mogao da smisli šta bi on novo pronašao a da oni to već nisu isprobali.

Odjednom mu je palo na pamet da pod miškom ima pištolj. Izvukao ga je iz ležišta u odelu i ispitao stvarčicu. Pritiskao je svu dugmad još u spavaonici, ali pištolj nije reagovao. Možda će reagovati ovde, u borbenoj sobi? Uputstva nije bilo. Oroz je bio uočljiv — kao i sva deca, igrao se pištoljima još od najranijeg detinjstva, od dana rođenja tako reći. Najbliža palcu bila su dva dugmeta, dok su se ostala nalazila na dnu drške i bez pomoći druge ruke nisu se mogla pritisnuti. Očigledno je da su dva dugmeta nadohvat palca bila namenjena trenutnoj upotrebi.

Upravio je pištolj ka podu i povukao oroz. Osetio je kako se pištolj istog trenutka zagrejao; kada je pustio oroz, pištolj se trenutno ohladio. Na mestu u koje je ciljao pojavio se mali svetlosni krug.

Pritisnuo je crveno dugme na vrhu pištolja i ponovo povukao oroz. Isto.

Onda je pritisnuo belo dugme. Kratki blesak osvetlio je široko područje na podu ali manje intenzivno nego ranije. Kada je ovo dugme bilo pritisnuto, pištolj je ostajao hladan.

»Crveno dugme se ponaša kao laser — ali, nije laser«, rekao je Dep, »dok se belo dugme ponaša kao svetiljka. Prilikom manevrisanja, od toga baš i nema neke velike vajde.«

Sve, dakle, zavisi od toga kako se odgurneš, od početnog pravca; to znači da ćemo morati strašno da pazimo na otiskivanja i skokove, u protivnom ćemo svi završiti kao plutajući plovci usred ništavila.

Ender osmotri prostoriju. Nekoliko momaka plutalo je sad blizu zidova, mašući rukama nadohvat prečaga. Većinom su naletali jedni na druge i smejali se; neki su raširili ruke i leteli u krugovima. Manji broj je stajao kraj zidova i posmatrao prizor. Jedan od tih, dobro je video, beše i Alaj. Skrasio se na drugom zidu, nedaleko od Endera. Ender se impulsivno odgurnu i usmeri ka njemu. U vazduhu se zapita šta da mu kaže. Alaj je bio najbolji Bernardov prijatelj. Šta da mu kaže, zaista?

Još nije menjao kurs. Gledao je pravo a rukom i nogom kontrolisao pokrete za pronalaženje pravog puta. Prekasno, shvatio je da cilja suviše dobro. Neće se prizemljiti blizu Alaja — udariće u njega.

»Uhvati me za ruku!«, doviknu Alaj.

Ender ispruži ruku; Alaj primi udar i pomože mu da se elegantno spusti na tle.

»Ovo je dobro«, reče Ender. »Trebalo bi da praktikujemo poteze ovakve vrste.«

»To sam i ja mislio« reče Alaj. »Ali smrskali bismo se kao jaje. »No, šta bi se dogodilo ako bismo krenuli zajedno? Da se držimo jedan drugog okrenuti u suprotnim pravcima, a?«

»Može.«

»U redu?«

Bila je to saglasnost koja je mogla svašta da znači. Da li je u redu da nas dvojica nešto pokušamo zajedno? Ender je uhvatio Alaja za šaku i pripremio se da se odgurne.

»Spreman?«, upita Alaj. »Kreći!«

Pošto su se odgurnuli različitom jačinom, počeli su jedan drugog da obrću; Ender je načinio mali pokret rukom a onda savio nogu — usporili su. Učinio je to ponovo. Orbitiranje je prestalo. Sada su plutali sporo.

»Bistra si ti glava, Endere«, reče Alaj. Beše to visoko priznanje. »Odgurnimo se pre nego što uletimo u rulju.«

»Sretnemo se u uglu«, dodade Ender, ne želeći da padne pravo u neprijateljski logor.

»Tamo još sisaju na cuclu«, dobaci Alaj.

Manevrisali su lagano i spretno, sve dok se nisu spojili šakama i kolenima.

»Da se sada samo povijemo unazad, a?«, upita Alaj.

»Ni ja to nisam radio ranije«, odgovori Ender.

Odgurnuli su se; to im je dalo veće ubrzanje nego što su očekivali. Ender je uleteo među nekoliko dečaka i završio na neplaniranom zidu. Potrajalo je trenutak dok se nije ponovo orijentisao i našao ugao sobe gde će se sresti sa Alajem. Alaj je već hitao u naznačenom pravcu. Ender je zaključio da su mu potrebna dva odskoka da bi izbegao najveću skupinu dece.

Kada je stigao u ugao, Alaj je već držao ruke proturene kroz držače, pretvarajući se da drema.

»Pobedio si.«

»Želim da razgledam tvoju kolekciju cucli«, reče Alaj.

»Smestio sam je u tvoj ormarić. Zar nisi primetio?«

»Mislio sam da su mi to čarapice.«

»Mi više ne nosimo čarapice«

»Ah, da.«

Obojica se podsetiše da su daleko od kuće.

Ender je izvadio svoj pištolj i demonstrirao ono što je malopre naučio o upotrebi dva dugmeta kraj palca.

»A šta se događa kad cev upraviš na čoveka?«, upita Alaj.

»Ne znam.«

»Zašto to ne bismo utvrdili?«

Ender zavrte glavom. »Mogli bismo nekoga da povredimo.«

»Mislio sam da pucamo jedan drugom u nogu ili slično. Nisam ja Bernard, znaš, nikada nisam mučio mačke iz zabave.«

»Oh.«

»To ine može biti suviše opasno. Inače takve pištolje ne bi dali deci.«

»Mi smo sad vojnici.«

»Gađaj me u nogu.«

»Ne, ti gađaj mene.«

»Gađajmo onda jedan drugog.«

Učiniše tako i istog časa Ender oseti kako mu se nogavica odela koči, posebno u kolenu i gležnju.

»Sleđen?«

»Ukočen kao daska.«

»Hajde da zamrznemo koji komad«, reče Alaj. »Da započnemo prvi rat. Mi protiv njih.«

Rukovaše se. Ender reče:

»Bolje pozovi Bernarda.«

Alaj podiže obrve. »Opa!«

»I Šena.«

»Onog malog što vrcka zadnjicom?«

Ender zaključi da se Alaj šali. »Pa da, ne možemo svi biti crnci.«

»Moj pradeda bi te ubio zbog toga«, odgovori Alaj.

»Moj pra-pradeda bi ga pre toga prodao.«

»Uzmimo Bernarda i Šena i zamrznimo te ljubitelje insekata.«

Za dvadesetak minuta, u sobi behu zamrznuti svi, izuzev Bernarda, Šena, Endera i Alaja. Njih četvorica su sedela, vriskala i smejala se sve dok nije došao Dep.

»Vidim da ste naučili da se koristite tim uređajem«, reče Dep. Potom pritisnu neke kontrole na uređaju u ruci. Svi otplutaše prema zidu. Dep je išao između zamrznutih dečaka, dodirivao ih i otkravljivao.

Gregori Benford

TVRDA NAUČNA FANTASTIKA U SVETU STVARNOSTI

DA LI POSTOJI TEHNOLOŠKI FIKS ZA ČOVEKOVU SUDBINU?

UVOD

Ovaj ogled sam napisao za knjigu pod naslovom Tvrda naučna fantastika, zbornik radova pete Itonske konferencije održane na Kalifornijskom univerzitetu u Riversajdu. Ona će biti objavljena u izdanju izdavačke kuće univerziteta u Južnom Ilinoisu 1985. godine. Napisao sam ovaj tekst za intelektualce na univerzitetu koji su slabo upoznati sa tvrdom naučnom fantastikom tako da se neke od stvari koje imam da kažem mogu činiti suviše očiglednim. Sem toga, ovo nije tekst napisan popularnim stilom, što može delovati odbojno za još veći broj čitalaca. Ali smatrao sam da bi mogao biti zanimljiv kao jedan, da tako kažem, prevodilački ogled, pokušaj da premostim jaz između Nas i Njih. Naravno, protiv-argumenti se primaju sa zahvalnošću.

Ljudi ne čitaju naučnu fantastiku da bi se upoznali sa naukom, kao što drugi ne čitaju istorijske romane da bi proučavali istoriju. Za to postoje lakši načini.

Ipak, najčistija vrsta naučne fantastike, one koja se zasniva na fizičkim naukama, nekako predstavlja centralno područje na ovom polju. Osim tvrde, SF književnosti stvaraju onaj deo naučne fantastike koji spada među bestselere, u ukupnoj književnoj produkciji. Konkretni detalji i zahvati tvrde SF vrste predstavljaju duboku podlogu mnogim naučno-fantastičnim filmovima. Mnogima dela ove SF vrste izgledaju istinitija, manje izmišljena i, uopšte, solidnija nego dela koja se prvenstveno zasnivaju na društvenim naukama. U svakom slučaju, ona izgledaju verovatnija mnogim čitaocima nego dela one široke SF oblasti koja kopira žargon ili ambleme iz nauka a da ih pri tome uopšte ne razume.

Zašto je to tako? Zbog čega se tvrda naučna fantastika nalazi u središtu žanra? Odgovor na ovo pitanje izlazi iz granica književne kritike i zalazi u područja sociologije, proučavanje »cajtgajsta« (duha vremena) i političke teorije. Pokušaću da pomalo dotaknem sve ove oblasti, u nastojanju da stvorim geografsku kartu tvrde SF, izlažući detaljno ono što mislim da ona stvara, njene osnovne modalitete, neke glasove kojima prirodno govori i ličnosti koje takvu naučnu fantastiku čitaju ili pišu. Moj pristup je onaj koji je svojstven naučnicima i zato ću najpre klasifikovati pojave, a zatim pokušati da na osnovu prikazanog dam teorijska uopštavanja. Najpre dolazi botanika, a tek kasnije genetika. Izložiću vam kako ova izvanredno zanimljiva oblast naučne fantastike meni izgleda, kao čoveku koji je na njoj radio i širio njen uticaj više decenija. Moja minimalna definicija tvrde SF književnosti zahteva da se u njoj mora visoko kotirati vrednost fizičkih činjenica kosmosa, a da se pri tom konstruiše nova objektivna »stvarnost« unutar jedne romaneskne matrice. Nije dovoljno da se ovde čvrsto koristi naukom kao integralnim delom pripovesti; zbog toga isključujem odavde dela C. P. Snoua roman *Erousmit* (Arrowsmith) Sinklera Luisa (Lewis), itd. Naučna fantastika se mora služiti naukom na jedan spekulativni način. Fizičke nauke su u najvećoj meri sposobne da daju detaljna predviđanja (i otud da pobijaju pojedine teorije putem eksperimenata), zato ih u delima naučne fantastike možemo smatrati pouzdanijim indikatorima mogućnosti za budućnost, ili

pak stabilnom osnovom za tematsko spekulativno mišljenje.

NAUKA I NJENE ULOGE

Korišćenjem nauke u umetničkoj prozi uvode se instrumenti koji ne stoje na raspolaganju književnoj prozi. Najznačajniji takav instrument ili postupak je ograničenje — definisanje mogućeg ili verovatnog. Herbert Džordž Vels nas je upozoravao da treba poći od jedne pretpostavke i ispitivati je; svet beskonačnih mogućnosti je nezanimljiv jer ne može biti nikakvih neizvesnosti u njemu. Na isti način, gvozdena pravila sonetne forme mogu doprineti stvaranju izvanredne lepote unutar jednog vrlo uskog okvira; isto tako, obraćanje pažnje na naučnu preciznost može u delu umetničke proze da doprinese njegovoj jasnoći i čvrstini.

Ovakva strogost stvara jednu osnovnu konfliktnu situaciju između zahteva dramatičnosti s jedne i zahteva tačnosti i poštenja s druge strane. Upravo u tome i jeste izvor zadovoljstva koje mnogi čitaoci traže i nalaze u tvrdoj naučnoj fantastici. Takvo zadovoljstvo se postiže čak i onda kada autori koji naginju tvrdoj naučnoj fantastici pišu ono što bi, po strogoj definiciji, spadalo u fantaziju. Uzmimo, na primer, Nivenove priče o onom dobu kada magija (mana) još nije korišćena na Zemlji (»kada je magija nestala«, itd.). U ovim pričama magija se posmatra kao neka vrsta tehnologije koju smo izgubili, a fabula se pridržava logičkih formula, strogih kao u partiji šaha. Hajnlajn (Heinlein) je napisao svoje rane priče (Magija, INC — Magic, INC.) slaveći u njima to isto čulo, osvajajući tako na racionalan način teritoriju, za koju se ranije smatralo da je sa one strane metoda tvrde fantastike.

Zahvaljujući svojoj vernosti spoljnim merilima istine, tvrda SF podseća na realističku prozu, utoliko što ona postaje pluralizam mogućnosti, koji se rukovodi našim aktuelnim naučnim pogledom na svet. Varijacije su dozvoljene, jer iste činjenice se mogu objašnjavati pomoću novih teorija. Na primer, putovanje kroz vreme i putovanje brzinama većim od brzine svetlosti mogu se nekako provući, iako su verovatno nemoguća, ali je to vrlo teško dokazati. Štaviše, različite predstave o obema vrstama putovanja potiču iz spekulativnog područja fizike — to su Vilerove (Wheeler) »rupe od glista« koje omogućuju kretanje kroz prostorno — vremenski kontinuum kao kroz tunel, ili uzbudljivi rezultati istraživanja dinamike crnih rupa, na osnovu kojih proizilazi da je moguće brzo putovanje napred u vremenu, putanjama po tangenti po jako zakrivljenom kontinuumu prostora i vremena.

Strogost, naravno, ima i svoje nedostatke. Priče se ponekad vrte oko neke tako trivijalne poente, kao što je pitanje da li će šibica ostati upaljena pri nultoj gravitaciji. U tome leži opasnost preterivanja sa imperativom ograničenja dok se istovremeno zanemaruju zahtevi dramatičnosti u narativnoj prozi koja je, ipak, odlučujuća kategorija. U rukama pisca koji ima sluha za tenziju između dramatičnosti i vernosti, epska dela kao što je Herbertova Peščana planeta (Dune) mogu da uzbude čitaoca, a da pri tom zadrže unutrašnju koheziju obezbeđenu time što je pisac korektno gradio čitavu planetarnu ekologiju. Pisi tvrde SF nazivaju ovu vernost »igranje igre« — naravno u skladu sa pravilima. Odstupanjem od naučnih činjenica, pisac se izlaže velikoj opasnosti da izgubi svoju publiku. Kao što je američki pesnik Robert Frost jednom rekao o slobodnom stihu, tako i dobar deo objavljene naučne fantastike liči na igranje tenisa bez mreže. U početku, igra bez mreže ima jednu uzbudljivu slobodu, neku živost i brzinu, ali uskoro ćete uvideti da niko ne želi da vas gleda kako igrate.

Jedan razuman kriterijum, koji pisci naučne fantastike većinom prihvataju, jeste taj da pisac ne sme da pravi greške koje su lako uočljive i za čitaoca laika — imajući pri tom na umu da je čitalac tvrde naučne fantastike po pravilu jako načitan i ne da se lako nasamariti, (pisci skloni tvrdoj SF obožavaju da jedan drugoga ulove u kakvom previdu; Hajnlajn me je jednom ulovio u grešci po pitanju tačke mržnjenja metana na niskim pritiscima i ja sam bio jako postiđen.) Međutim, još je važnije od činjeničkog okvira razumevanje nauke, njenih metoda i njenog pogleda na svet. Tipovi koji obožavaju tvrdu SF podsmevaće se svakom delu u kome je pogrešno prikazan način na koji naučnici misle o stvarima. S druge strane, roman kao što je Crni oblak (The Black Cloud) Freda Hojla (Hoyle), u kome su realistički prikazani naučnici koji se hvataju ukoštac sa problemima, otkrivajući pri tom svoj stil ponašanja i svoje nastranosti, primljen je blagonaklono i čitaoci mu opraštaju ponekad krute likove i nespretno stilizovanu prozu.

Ovaj zahtev za maštovitim realizmom, koji nalaže naučno ograničenje, predstavlja osnovu druge glavne uloge nauke u naučnoj fantastici, a to je verodostojnost. Naučna fantastika mora prožeti fantastične događaje ubedljivim realizmom uz pomoć čitaočevog dragovoljnog odlaganja neverice. Dragoceno sredstvo predstavlja gomilanje dobro razrađenih detalja preuzetih iz solidnih naučnih saznanja. Pisac može da praktikuje »realizam prikazivanja« po C. S. Luisu (Lewis) na taj način što će razraditi imena, geografiju, geografske karte, plemićke titule ili nazive vladajuće strukture itd. kao u romanu Sa tihe planete (Out of the Silent Planet). Ovo je poznata tehnika kako u fantastičnoj prozi, tako i u naučnoj fantastici, a njome su se koristili vrlo različiti pisci, od Tolkina (Tolkien) i C. J. Ceri (Cherryh).

Jedan od metoda koji je čvrsto povezan sa tvrdom naučnom fantastikom, a njegov pionir je bio Hajnlajn, jeste koncentrisanje pažnje na nekoliko iznenađujućih ali logičkih posledica koje proističu iz strukture jedne društvene zajednice ili tehnologije. Što su neočekivanije posledice to bolje po delo. Iznenađenje zbog neočekivanog detalja u svetu budućnosti, koje je sadržano u autorovim premisama, izaziva čuđenje i ubeđuje čitaoca da je zamišljeni svet u delu »istinit«. Često najbolji rezultati dolaze od zapažanja kako sve ljudska bića mogu da na prijatan način iskoriste zakone fizike. Kolonisti Meseca u Hajnlajnovom delu Opasnost sa Zemlje (The Menace from Earth) zapazili su da mala gravitacija ne znači samo da čovek može da nosi veći teret na leđima — on čak može da leti. U svom romanu Rolingstounsi (The Rollingstones) osnovna činjenica da je Mars peskovita planeta i da ima malu gravitaciju iskorišćena je tako da Stounsi zgrću ogroman profit, jer su shvatili da su bicikli ovde logično, jeftino, ali zanemareno prevozno sredstvo. Oni odlučuju da uvezu bicikle, a njihova domišljatost predstavlja ponovnu afirmaciju samostalnosti i samodovoljnosti velikog broja heroja naučne fantastike.

Time što se koristi naukom u njenoj trećoj ulozi, kao simbolom, naučna fantastika se razlikuje najjasnije od dela koja spadaju u tzv. fantazije. Otprilike u XIX veku, nauka je široko prihvaćena kao bolji način razumevanja sveta u kome živimo nego što ga pružaju religija ili mitovi, dva elementa koji, ako se uzimaju zdravo za gotovo u fantastičnoj literaturi, tipično daju kao proizvod delo tipa fantazije. U naučnoj fantastici, naprotiv, nauka se pojavljuje kao nešto bezlično, a ne kao nešto što proizilazi iz čoveka. Delo Toma Godvina (Godwin) Hladne jednačine (The Cold Equations) i pored svoje raspričanosti i melodramatičnosti, ipak je efektno, jer vrlo jasno izlaže ovu situaciju. Nauka je u naučnoj fantastici predstavljena kao stvarnost dublja od interesovanja i potreba ljudskog roda, kao neumoljivo deterministička sila, koja nimalo ne vodi brigu o našim ličnim preokupacijama, a ipak je u stanju da nam otkrije neverovatne perspektive. Ona može ili da nas zarobi u ravnodušnosti svemira, ili da nas oslobodi.

Ove dve reakcije na spoljnu stvarnost obrađene su u romanu Poula Andersona (Poul Anderson) Tau 0 (Tau 0). Jedan kosmički brod sa beguncima nije u stanju da ukoči i nema izbora — mora da leti dalje, napuštajući našu galaksiju. Približavajući se sve više brzini svetlosti, na brodu počinju da deluju relativistički efekti zbog kojih se vreme usporava. Brod postaje svedok sveukupnog širenja našeg svemira za vreme kojeg se vrste živih bića pojavljuju i nestaju. Ovde kosmološka nauka slika članovima posade viziju onoga što se dešava izvan broda, a tu spada tipično propadanje materije u samu sebe i ponovo rađanje svemira u sledećem širenju. Direktno suprotno ovome, na samom brodu posada doživljava slom pod pritiskom izolovanosti od ikakvog trajnijeg ljudskog konteksta. Članovi posade povlače se u beskrajne epizode seksualnih promašenih avantura i samosažaljenja. Ovde je nauka beskonačna, a čovek slomljen njenom moći. Ipak, neki članovi su uporni u svojim nastojanjima da zadrže postojeću skalu vrednosti i da izdrže putovanje sve do trenutka kada mogu početi novu egzistenciju na novoj planeti u novoj fazi kosmičke evolucije. Tvrda naučna fantastika je naročito uspešna kada otkriva surovi kontrast između ova dva stava; ne mogu da se setim nijednog dela, koje nije iz oblasti naučne fantastike, u kome je ovaj kontrast tako jasno dramatizovan.

Zanimljivo je napomenuti da je Anderson uspeo da stvori ovu simboličku viziju tako što je prekršio organičenje kojim se zahteva vernost zakonima fizike. Njemu je bilo potrebno da njegov kosmički brod proputuje preostalih trideset biliona godina, koliko traje širenje prema

spoljnjem prostoru, da bi održao aristotelovsko dramsko jedinstvo — da održi glavne likove u životu. Zbog toga su mu bila potrebna ogromna ubrzanja, daleko veća od onih koja bi ijedan kosmički brod mogao postići skupljanjem međuzvezdanog vodonika i spaljivanjem tog vodonika u ugrađenim fuzionim reaktorima.

Bio je prinuđen da zaroni svoj brod direktno u zvezde i da kroz njih proleti, da bi postigao veću reakcionu masu. Ali od toga bi brod morao biti razoren! Kako se izvukao iz ove teškoće? Jednom finesom on je zaobišao problem, iskoristivši argument iz teorije relativnosti za koji je znao da je netačan ali se nadao da će većini čitalaca izgledati dovoljno ubedljiv. Mislim da je u tome uspeo. Retko koji čitalac je mogao da primeti kako je on spretno uspeo da se izvuče iz tog škripca.

Ovo je jasan primer protivrečnosti između ograničenja koja nameće tvrda naučna fantastika i drugačijih, književnih ciljeva pisca. Takvi problemi se povremeno pojavljuju u svakoj vrsti realističke proze, ali u naučnoj fantastici susrećemo ih na svakom koraku; oni neminovno snažno utiču na strukturu i tok pripovedanja.

GLASOVI ODOZGO

Ima više vrsta narativnog tona kojim se često služe pisci naučne fantastike, pomoću kojeg delimično postižu onaj tvrdi efekat. Ovi tipovi narativnog tona doprinose stvaranju »protokola čitanja«, o kome govori Dilejni (Delany), pomoću čega se čitaocu daju neposredni nagoveštaji mogućih stavova prema materijalu.

1. *Hladni analitički ton*: ovim tonom se najšešče služe Klark, Bliš, Klement, Niven i drugi, (kod Klarka, narator je često istoričar — hroničar, namerno udaljen u vremenu od same akcije). Ovaj ton odražava naučnu literaturu u kojoj su najvažniji jasnost i preciznost. Istinski jezik najtvrđih nauka je matematika; neke priče i romani nastoje da odraze ovako čisto nepristrasno izlaganje činjenica i odnosa, bez nametanja ikakve otvorene ljudske pristrasnosti.

(1) Odavde vode poreklo i uvodni citati iz istorijskih studija napisanih o dalekoj budućnosti, Britanika galaktika itd. Džejms Gan (Gunn) upotrebio je ovakav »glas« na potpuno nov način u svom najnaučnije tvrdom romanu Slušaoci (The Listeners) tako što je umetao poduže citate iz naučne literature u kojima su radio-astronomi vodili debatu o filozofiji prisluškivanja vanzemaljske inteligencije. Naravno, nauka ima i svoj estetski sadržaj koji se takođe prenosi ovim tonom. I sam se koristim ovakvim efektima u jednom poglavlju Vremena bega (Timescape) u kome jedan fizičar uporno radi na matematičkoj strukturi jedne teorije, opčinjen intelektualnom lepotom postupka, ne primećujući pri tom da će se avion kojim leti uskoro srušiti.

(2) *Kosmička mistika* (primeri: opet Klark u Kraju detinjstva (Childhood's end) i u romanima iz dve hiljade i prve godine; Blišova serija Gradovi u bekstvu (Cities in Flight); Makro-život (Macrolife) Zebrovskog (Zebrowski); Andersen u delu Tau 0 i drugde; Stejpldon (Stapledon) naročito u romanu Zvezdotvorac (Starmaker), gde bestelesna tačka gledišta istražuje i iscrpljuje bezbroj sub — kosmosa.) Ovaj ton predstavlja uvećani »hladni« glas i nepristrasni pregled koji nam omogućuje nauka. Ovde je objektivnost tačka gledišta nekog (obično neimenovanog) višeg bića, često nalik na božanstvo. Razvitak i delovanje zakona fizike, često u kosmološkim razmerama, prikazuje se kao uzorni primer jedne više logike i višeg poretka, na koji bi ljudska bića trebalo da reaguju sa mešavinom naučnog interesovanja i mističnog obožavanja. Emocionalno dejstvo ovde nastaje kao rezultat traganja za redom i poretkom (i možda za značenjem) u kosmosu, a to traganje ujedno predstavlja afirmaciju uloge razuma. Pretpostavljam da ovakve grandiozne perspektive predstavljaju sredstvo borbe protiv osećanja bespomoćnosti na taj način što se čitalac poistovećuje sa univerzalnim poretkom stvari. Opisati ovaj glas kao prikladan za problemsku priču u kojoj »problem« koji čitalac treba da reši jeste pitanje: u čemu je skriveni smisao prividne ravnodušnosti svemira? Da li inteligencija, upornost i radoznalost imaju neku svrhu?

(3) *Mudrijaš iz najužeg kruga*: ovakav ton se najčešće nalazi kod Hajnlajna, Pola (Pohl) (Kapija — Gateway, Milioniti dan Day Million), Haldemana (Večiti rat — The Forever War i dosta »hladnije« u drugim delima), Varlija (Varley) i Purnela (Pournelle). Ovakav ton pruža upućenima mogućnost da se međusobno prepoznaju; to je neki ton vojničkog logora prikladan za obuku svežih regruta. Ovde se o krupnim stvarima govori upadljivo ležerno — to su aforizmi prošireni u sociološku mudrost, štosovi kojima se

čitave političke doktrine bacaju u koš, zrnca istine naduvana i rascvetana kao neka vrsta intelektnih kokica. Verujem da ovakav ton privlači naročito adolescentne čitaoce, kojima je potrebno da pojačaju svoje osećanje lične moći — često stečeno putem poznavanje nauke i tehnologije — širenja domena te moći i to onih domena u kojima se verovatno osećaju manje sigurnim. Ovaj ton često stvara atmosferu novopridošlih učesnika, a naročito ga vole oni čitaoci koji su počeli da uranjaju u svet naučne fantastike kroz Hajnlajnove »juvenilce« (varijante ovakvog pisanja kasnije su dali Aleksej Panšin, Džo Haldeman, Džon Varli i pisac ovih redova).

GLAVNA LINIJA NAUČNO - FANTASTIČNOG FIKSA

Martin Bridžstok (Bridgestock) primenio je postojeću analizu psihologa Lijama Hadsona (Hudson) (3) na shvatanja Brajana Stejblforda (Brian Stableford) (4) i drugih autora prema kojima umetnička proza, uključujući i naučnu fantastiku, ima za svoje čitaoce funkciju održavanja, ne da bi ih nečemu poučila, nego da bi pojačala njihove postojeće postavke i ideje. Ljudi koji postanu zavisni od ovog ili onog žanra ili podžanra čitaju, dakle, da bi se tako »fiksali«.

Bridžstok razlikuje dve osnovne kategorije čitalaca:

Konvergentna ličnost zalaže se za red i racionalnost u nastojanju da razume svet i da njime zavlada. Osobe ovog tipa, ipak, moraju da se suočavaju sa racionalnošću i haosom kako spolja (drugi ljudi) tako i iznutra, u sopstvenom podsvesnom biću. Moglo bi se reći, u kontekstu ovog eseja, da takvi ljudi traže racionalni ili »tehnološki« fiks za ljudsku sudbinu.

Divergentna ličnost prema Bridžstoku: »...naročito je zainteresovana za umetnost i humanističke discipline, veoma tečno se izražava, postiže dobre rezultate u testovima »kreativnosti« i oseća se potpuno prilagođena u svetu — i u sopstvenoj ličnosti — koji nisu u potpunosti racionalni i ne podležu potpunoj kontroli«. Hadson (3) smatra da divergentne ličnosti »tuđinca ne izbegavaju niti ga ubijaju na graničnom zidu, nego on biva asimiliran i — manje ili više efikasno — postaje bezopasan.«

Ovo odmah navodi na sumnju da bismo mogli uspešno povezati čitaoca tvrde naučne fantastike sa pojmom konvergentne ličnosti. To bi značilo da je osnovni pečat tvrde SF jedan stav. Možda je to i tačno; pretpostavljam da su Godvinove Hladne jednačine postale tako popularno delo upravo zato što su izrazile jedan stav koji su mnogi osećali ali nisu bili u stanju da ga iskažu tako jasno. Ja lično se opirem tome da se oslanjam na tako pojednostavljenu klasifikaciju, mada je ona delimično tačna, zvuči istinito. Pa ipak, tvrda naučna fantastika ne zauzima uvek tako uprošćene stavove u odnosu na tuđince ili vanzemaljce, na primer — i kao što ću kasnije pokušati da prikažem, vanzemaljac je možda ključni problem tvrde naučne fantastike. Ja sam ranije već izrazio mišljenje (4) da mešanje sa vanzemaljcima predstavlja literarnu mogućnost, a mene, ipak, očigledno smatraju izrazitim piscem tvrde naučne fantastike.

Moramo voditi računa o tome da »konvergentan« ne znači prosto autoritarni, a »divergentan« ne mora da znači u većoj men »kreativan« nego konvergentni tip. Ove uprošćene definicije, kakve vole diplomirani filozofi, ne uzimaju u obzir činjenicu da naučna kreativnost pripada drugačijoj vrsti nego što je umetnička kreativnost, ali da zbog toga nije ništa manje teška, niti manje originalna. U književnosti XIX veka bilo je uobičajeno romantičarsko izjednačavanje umetnosti i nauke, a u nekim vidovima naučne fantastike, ova čudna šema je i danas zadržana.

Takve navike su, verovatno, zasnovane kako na nesvesnoj motivaciji tako i na neznanju. Naučnici su postali saradnici, čak timski radnici u ovom veku. Na kraju krajeva, piscima je teško da se bave ličnostima koje nisu dominantne i u prvom planu, kao što bi to bio usamljeni istraživač, a da ne skliznu automatski u drugu krajnost — klišetiranog naučnika koji je uskih pogleda, specijalizovan, otuđen, točkić u mašineriji (omiljena fraza »novog talasa«). U književnosti ima malo opisa koji ne upadaju u neku od ovih ritualnih uloga. Autori, koji možda imaju izvesne rezerve, ali u osnovi podržavaju nauku, obično nesvesno biraju onu prvu pozu, prikazujući naučnika kao plemenitog pseudoumetnika.

Ovakva romantična idealizacija tipično je okrenuta onim malobrojnim ličnostima naučnika koje izlaze iz gore navedene šeme — najomiljeniji primer je Ajnštajn — i pokazuju varijacije na temu ovog lika isto onako kao što su to činili pisci obične

proze. U osnovi, ovo je neuspeh moći zamišljanja ili čak običnog posmatranja: malo je naučnika koji rade na takav način. Stavovi, zanat, intuicija, sociološki aspekt — po tome, a i po nizu drugih elemenata umetnost se duboko razlikuje od nauke. Umetnička proza nije imala do sada bog zna šta da kaže na ovu temu. Dalje, izjednačavanjem moralnih problema nauke sa odgovarajućim problemima umetnosti gubimo iz vida naročitu, i to moćnu ulogu koju nauka igra u društvu. Tako u romanu Čovek praznih šaka (The Dispossessed) Ursule Legvin, čovek uopšte nije morao da bude naučnik, štaviše ceo roman je samo marginalno naučna fintastika.

Postoje izvesna omiljena olaka uopštavanju odnosa između tvrde naučne fantastike i divergentne ličnosti — da čitaoci vole da bude što manje karakterizacije ili smisla za stil — koje imaju očigledne izuzetke. Iako je briljantni esej Toma Diša (Dish) u knjizi Naučna fantastika puštena sa lanca (Sciencefiction at Large) nagovestio dobar deo Bridžstokovih argumenata, mislim da Diš previše uopštava svojom ocenom da tvrda naučna fantastika odbacuje »...ironiju, estetske novine, svaku pretpostavku da čitalac ima udela u civilizaciji čiji je učesnik, ili da bar ima o njoj određena znanja, pa čak i ton koji nagoveštava zrelu misaonost«. (6) Očigledan primer suprotne vrste je Klark koji je često izrazito misaon pisac. Zatim, tu je i Lem, koji obično ne piše pravu naučnu fantastiku ali nešto veoma srodno tome — pripovesti o strukturi nauke i njenim granicama kao delatnosti koja proističe Iz čovekovog delovanja — što odražava poznatu, tako reći ritualnu evropsku skepsu koja više duguje Hjumu, kako se meni čini, nego Godelu. Tipično je to što pisci koji su se mnogo služili ironijom ili estetskim novinama predstavljaju zapravo povremene pisce naučne fantastike; tu spadaju Pol (Pohl), Gan (Gunn), Džejms Tiptri Junior (James Tiptree, Jr.), Greg Bear (Greg Bear), Aldžis Bardžis ili Brajan Oldis (Aldiss) u trilogiji Helikonija (Helliconia). Čudnu varijantu ove pojave predstavlja roman Barija Malcberga (Barry Malzberg) Galaksije (Galaxies), koji je komentar o Kembelu (Campbell) i tvrdoj naučnoj fantastici. Naučni element u tom delu je skroz pogrešan, ali njegove jake ironične poente su zanimljive.

Pogledajmo sada drugu stranu ovog argumenta. Da li se pisci naučne fantastike koji se bave »mekim« naukama, mikro-kosmosom, stilističkim eksperimentima, ili pak pišu čiste fantazije, svi uklapaju u jedinstvenu kategoriju divergentne ličnosti? Ovde se pokazuje da je polarizovanost argumentacije očigledno krajnje uprošćena. Nastojeći da zadržim u celini osnovni argument, predlažem da podelimo divergentne ličnosti u dve podgrupe: Prvu, umerenu sredinu spektra, čiji predstavnici nemaju osećaj da ih racionalnost ugrožava, mada možda ne gaje veliko poštovanje prema nauci smatrajući da ona ima mnogo nepredviđenih i nepredvidljivih propratnih pojava, da naučni sklop uma vodi dogmatizmu u rešavanju problema stvarnog postojećeg sveta, itd. Drugu grupu, ekstremno krijo — sačinjavali bi ljudi koji imaju iskren strah od nauke i tehnologije, koji nisu u stanju da izađu nakraj sa društvom koje zahteva viši stepen racionalnosti i stručnosti. Ovakve ličnosti sklone su bekstvu u šumu fantazije gde ljudska volja može da pozove i stavi pod svoju vlast razne sile, da kosmos potčini našoj volji. Emocionalno utočište koje traže takvi čitaoci vuče na neka ranija vremena kada je opažajni svet bio manji i ugodniji. (Mali broj dela tipa fantazije bavi se događajima izvan planete Zemlje, na primer, iako je postojanje drugih planeta bilo poznato tokom čitavog modernog perioda.)

FIKSANJE CELE GRUPE: TVRDA NAUČNA FANTASTIKA KAO IZRAZ KLASNIH ODNOSA

U jednom kratkom izvodu iz svog opšteg pregleda naučne fantastike, viđene iz ugla jednog francuskog marksiste, Žerar Klajn (Klein) je izjavio: »Glavna odlika najnovijih dela naučne fantastike je nepoverenje u nauku i tehnologiju, kao i u naučnike, naročito u egzaktnim ili tvrdim naukama kao što su fizika, hemija, biologija i genetika«. (9) Ovaj autor tvrdi da naučna fantastika odražava klasne odnose koji postoje od 1960-tih godina naovamo, čime se potvrđuju kao istiniti pesimistički pogledi pisaca 1950-tih godina (Vonegat u Mehaničkom klaviru (Player Piano). Vulf (Wolfe) u Limbu (Limbo). Prema njihovom viđenju »...fenomen imperijalizma više nije bio tako blagotvoran. U naučnoj fantastici usledio je period skepse, koji ilustruje pojava novog tipa časopisa kao što su F i SF i Galaksija (Galaxy)...«

Da je Klajn u pravu, očekivali bismo da

se u tvrdoj naučnoj fantastici u sve većoj meri ispoljava pesimizam. U celini mislim da do toga nije došlo. Tvrda naučna fantastika je prepuna slika novih teritorija ili novih mogućnosti, nesreća koje su otklonjene pomoću znanja i napornog rada. Kao pojedinci, prema mome saznanju pisci naučne fantastike tvrdog tipa nisu ništa više pesimistični u pogledu na budućnost nego što su ostali, za koje bi se moglo reći da predstavljaju normu. Baš naprotiv, kao što to pokazuje njihova snažna podrška društvu L-5 i naučnom istraživanju uopšte. Štaviše i ako se uzmu u obzir tako nesagledivi problemi, kao što je propadanje američkih gradova, Niven i Purnel ponudili su fiks koji se sastoji od visoke tehnologije koja se zasniva na autentičnoj, ozbiljnoj misli u romanu Zakletva vernosti (Oath of Fealthy) (10). Čak i dela koja Ian Votson (Ian Watson) povremeno piše u duhu tvrde naučne fantastike, pokazuju savlađivanje jezičkih barijera i tehnička sredstva komuniciranja sa vanzemaljcima pri čemu se prevazilaze naše pristrasnosti na bazi naše kulture i ljudske vrste.

Klajn smatra da »...književna dela predstavljaju pokušaje da se razreši, kroz upotrebu mašte i u estetskom modalitetu, problem koji u stvarnosti ne može da se reši. Ovde je problem u tome da nam treba odgovor na pitanje ko izražava pogled na svet naučno-tehnoloških zaljubljenika. Sve više i više, van područja naučne fantastike, privid humanistički obrazovanih pisaca i svršenih studenata filozofskih i filoloških fakulteta, pisaca koji su prošli kroz škole za pisce tipa Klarion (Clarion) dovodi do bitnih promena u tonu naučne fantastike. Bojim se da su mnogi od njih antina učno nastrojeni iz čistog neznanja (iako moram da priznam da je najistaknutiji svršeni student škole »Klarion«, Ed Brajant (Bryant) napisao izvanrednu priču tvrde naučne fantastike pod nazivom Teorija čestice.

Postoji i jedno osnovno pravilo u naučnoj fantastici: uvek je lakše uočiti probleme nego predložiti rešenja. Odavde proizilazi činjenica da je najlakše pisati SF priče tipa »nepredviđenog nepoželjnog efekta«, dok je pisanje priča sa rešavanjem složenog problema mnogo teže. Trebalo bi da očekujemo sve veći broj priča onog prvog tipa u srazmeri sa sve većim brojem svršenih studenata humanističkih grupa kao pisaca, naročito ako ostavimo po strani časopis ANALOG, tu tvrđavu tvrde naučne fantastike.

Centralni tip dela tvrda naučne fantastike je problemska priča. Ovakve priče privlačne su za čitaoce sa konvergentnim tipom ličnosti, a to je ona prava klasa koja odgovara Klajnovom opisu. Njegova greška je u tome što polazi od pretpostavke da su svi čitaoci naučne fantastike pripadnici ove novougnjetavane naučno-tehnološke klase. Kao primere pisaca koji su »uočili pojavu tiranije zasnovane na monopolima« on navodi Zelaznija (Zelazny) — OSTRVO MRTVIH (The Isle of the Dead) i Spinrada — LJUDI IZ DŽUNGLE (The Men in the Jungle), DŽEK BARON ZVANI »BUBA« (Bug Jack Baron). Međutim, to nisu pisci tvrde SF, (mada je Spinradov atipični roman JAHANJE BAKLJE (Riding the Torch) veoma rečito delo tvrde naučne fantastike). Štaviše, sklon sam da verujem da je otuđenje koje pritiska neke oblasti naučne fantastike nastalo iz uobičajenih izvora — da nije u pitanju izvikani krivac — kapitalizam, nego iste snage koje deluju u svim slučajevima tehnološkog društva: masovna pojava brzih komunikacija, hijerarhijske ekonomije, demografska pomeranja i, kao rezultat, multinacionalna homogenizacija.

POLITIKA U DVE DIMENZIJE

Mnogi pisci tvrde naučne fantastike etiketirani su kao politički konzervativni — što je površno gledano, iznenađujuća klasifikacija za ljude koji pišu »literaturu budućnosti«. Da bi se ovo dublje proučilo, predlažem drukčiji način šematskog prikazivanja političkog spektra. Postavićemo levicu i desnicu na horizontalnu skalu (iako smatram da su to praktično neupotrebljivi termini), možda zato da bismo pojmom desnice označili zadržavanje tradicionalnih vrednosti ili vraćanje tim vrednostima, dok bi levica bila ona strana koja želi da uvede nove vrednosti (na primer, čoveka socijalističkog tipa). Upravno na ovu liniju dovešćemo skalu sa »državnjacima« na vrhu (zalaganje za koncetraciju moći u rukama države), nasuprot — antidržavnjacima.

Meni se više dopada ovakva dvodimenzionalna šema nego uobičajeni jednodimenzionalni pogled, jer ova šema razdvaja ličnosti i pokrete koji se obično trpaju u jedan koš. Tako fašisti spadaju u desničarske državnjake, dok je Staljin bio levičarski državnjak. Upadljiva sličnost između sovjetske i nacističke arhitekture, na primer, ovako prestaje da nas izne-

nađuje. Levičarski anti-državnjaci su anarhisti, dok su njihova desničarska braća — liberali. Našao sam mesto i za Mao Cedunga, Hjuberta Hamfrija (HH), Ronalda Regana (RR) i Miterana — stavio sam ih gde mislim da im je mesto. Uključio sam i sebe GB, u duhu potpunog razotkrivanja. Naravno, ovakav izbor osovina možda nije najbolji i najjasniji; pošto sam nacrtao ovakav dijagram, Geri Purnel mi je pokazao dvodimenzionalnu šemu koju je on sastavio, gde je opozicija levica — desnica zamenjena »stavom prema planiranom društvenom napretku« (11). Moguća su i drugačija rešenja.

Ipak, moja skica, osim moguće upotrebljivosti u političkoj teoriji, ipak ističe i jednu zanimljivu činjenicu, koju pokazuje krug u desničarskom antidržavnjačkom kvadrantu.

U ovom krugu, tvrdim, nalazi se ogromna većina pisaca tvrde naučne fantastike. Uveren sam da ovamo spadaju Purnel, Hajnlajn, Anderson, Niven, Klement, Hari Stajn (Stine), Džejms Hogan, Spajder Robinson (Spider Robinson), Čarls Šefild (Charles Sheffield), Din Indž (Dean Ing) i niz drugih. Nameće se pitanje: zašto tako veliki broj pisaca tvrde naučne fantastike nalazi mesto blizu desničarskih liberala?

Na ovo nemam jasan odgovor. Pisci su usamljene ličnosti, individualisti po prirodi; već i sama ta činjenica može biti razlog što oni teže antidržavnjačkom kraju skale. Ali zašto onda gravitiraju prema desnici? Ursula Legvin (Leguin), koja nije tvrdi SF, zauzima položaj za koji bih rekao da je levičarski antidržavnjak. Ian Votson — većinom pisac meke naučne fantastike, prema sopstvenoj izjavi koju je meni dao, sebe smatra trockistom. Klark ne pokazuje neku jasniju političku orijentaciju, sem želju za saradnjom; on gleda na politiku kao prelazni fenomen koji nije suštinska odlika ljudske vrste. Ljubitelji tvrde naučne fantastike možda održavaju urođeni konzervativizam same nauke, jer se baziraju na čitavoj strukturi prikupljenih činjenica i privremeno prihvaćenih teorija koje te činjenice objašnjavaju. Naučnički sklop uma — krajnje savesna preciznost, neprestano proveravanje, brižljivo kretanje korak po korak napred, lazeći od onog što je dokazano kao istinito, individualna verifikacija nasuprot autoritetu, nepoverenje prema neosnovanim spekulacijama možda se aktivno suprotstavljaju »skokovima koji se oslanjaju na veru« koji su često potrebni za revolucionarne doktrine društveno preobražaja. Ali ovo su samo nagađanja. Moram da priznam da je, u duhu bavljenja botanikom, ovo vrlo čudno grupisanje koje bi tek jedna sociološko-literarna teorija tvrde naučne fantastike mogla da objasni.

Vredi spomenuti da, ukoliko uključimo Stejpldona (Stapledon) u romanu ZVEZDOTVORAC (Star Maker) kao pisca tvrde SF onda, koliko ja znam, on i Ian Votson predstavljaju jedine levičarske državnjake na mom dijagramu. ZVEZDOTVORAC je delo koje se ističe time što je u njemu dat pokušaj da se obuhvate i fizičke i društvene nauke. Pisac je tu stvorio viziju jedne marksističke dijalektičke evolucije, čak i u svetovima nastanjenim insektima i morskim životinjama, prikazujući kako različita stvorenja podležu šematskoj evoluciji, razvitkom i napredovanjem proletarijata sve do konačnog trijumfa komunizma. I pored ogromnih promena u kosmologiji i kosmogoniji od onog vremena naovamo, ova crta mi danas izgleda kao najzastarelija i najnaivnija odlika ZVEZDOTVORCA. Nagon da se bude tvrd i mehanički naučen može dovesti samo do toga da čovek ispadne naivan.

TVRDI NAUČNICI

»Velika jednostavnost nauke postaće jasna tek onda kada shvatimo njenu neobičnost«.

Džon Viler (Wheeler)

Iako se lik naučnika pojavljuje u delima tvrde naučne fantastike od početka, on je do sada tretiran dosta nepravedno kao, dvodimenzionalna figura. Ako ne računamo stari kliše ludog naučnika, koji je uvela još Meri Šeli, imamo pred sobom naučnike u belim mantilima u laboratoriji, krute figure kao da su od kartona, od kojih su vrvele SF pripovesti i filmovi od 30-tih do 50-tih godina ovog veka.

Međutim, mnogi pisci, tvrde naučne fantastike imali su izvesno naučno obrazovanje: Asimov, Klark, Ralf Ričardson, Purnel, Hojl, (Houle), Anderson, Hogan, Brin, Sefild, Forvard (Forvard), Stenli Šmit, Vernon Vindž (Vinge), Rudi Raker (Rudu Rucker), Dž. Hari Stajn, Klement i ja. Oni poseduju neposredno iskustvo, a ipak nam retko daju produbljene portrete naučnika. Većinom su se bavili više problemima nego stilom i likovima, i otud su birali kao zgodne poštapalice likove kapetana svemirskog broda ili sveznajućeg šefa naučne

laboratorije kao prirodne oslonce za svoje priče i romane. Prihvatili su konvencionalnu mudrost prema kojoj su u tvrdoj naučnoj fantastici stvari važnije nego ljudi, intelekt je iznad srca, a ideje, a ne iskustvo, treba da igraju vodeću ulogu u postavljanju ambijenta, likova i fabule (1). Ovo gledište je još uvek dosta rasprostranjeno, ali ipak gubi teren, pošto sve više školovanih i kompetentnih pisaca počinje da se bavi pisanjem dela tvrde naučne fantastike.

Naučnici koji se upravo bave naučnim istraživanjima veoma su dosadni, sem ako pripovedač ume da se uvuče duboko u suštinu njihove ličnosti. U konvencionalnoj književnosti, ovakvi likovi se veoma retko opisuju (12). Samo će najzagriženiji zaljubljenici, kao što su čitaoci ANALOGA sedeti kao prikovani i pratiti dugačke stručne diskusije između likova koji više liče na komade ukrašenog kartona nego na ljudska bića. Ima nekih primera solidne SF karakterizacije naučnika — Ričardsonove priče, neka dela Pula Andersona, roman RAZBIJENE SIMETRIJE (Broken Summetries) od Pola Prusa (Preuss) i neka druga — ali njihov broj nije veliki. Ozbiljnu prepreku pri prikazivanju likova naučnika predstavlja nedostatak naučnog obrazovanja u našem društvu uopšte. Smatram da prikazivanjem naučnika koji obraduju neki novi problem — a ne samo prikazivanjm istorijski opravdanog naučnog istraživanja koje je u toku, kao na primer u romanu NAUČNICI (The Scientists) od Elizara Lipskija (Eleazar Lipsku) — možemo da ih sagledamo u istinski realističkom svetu. Kada čitalac sam može da pronikne u problem, on se više identifikuje sa likom. Štaviše, u književnom delu čitalac može da zna i više nego naučnici, pomoću narativnih zahvata kao što su dve tačke gledišta u dva različita vremenska razdoblja, što sam ja upotrebio u romanu vremenski pejzaž (Timescape).

Instinktivno osećam da problemi sa kojima se sve više suočava tvrda naučna fantastika širenjem kruga njene čitalačke publike, nisu samo vezani za bolju karakterizaciju likova ili bolji prozni stil, nego su u tome da je potrebna integracija svih elemenata narativnog dela. Ograničenje koje nameće naučna istina mora se dopunjavati primenom estetskih imperativa. Naučni pogled na svet, njegovi metodi i obelodanjivanje otkrića dovode u pitanje mnoge postavke konvencionalne proze. E.L. Doktorov (Doctorow) primetio je da je za njega »veliko i suštinsko otkriće narativne književnosti u tome da »svaki život ima svoju temu, a i postoji ljudska sloboda da se nađe ta tema, da se ona stvori, da se ona dovede do pobede«. On se pita da li je »sama osnovna postavka koja omogućuje pisanje umetničke proze, naime, moralna veličina pojedinačne duše, izložena podsmešljivim pitanjima zbog postojanja atomske bombe«. Ako u ovom iskazu zamenimo pojam atomske bombe širim područjem nauke, možemo istovremeno time formulisati i čitav problem naučne fantastike. Iako je nauka ljudska tvorevina, ona baca sumnju na primat ljudskog roda u širim perspektivama vremena i prostora. Neminovno, dakle, ponekad dolazi u sukob sa tradicionalnim metodama i ciljevima. Ne možemo očekivati da će se neko od glavnih dela tvrde naučne fantastike čitati manje-više kao konvencionalni roman, ali sa komadima nauke gurnutim unutra u cilju poboljšanja ambijenta, fabule ili atmosfere. To bi bilo subverzivno delovanje u odnosu na potencijal ove oblasti književnog stvaralaštva. Naučna fantastika, time što u literaturu unosi elemente nauke, neminovno stvara nove tenzije između sadržine i forme, likova i njihove životne sredine. Razrešenje ovih tenzija mora se ocenjivati kritičkim kriterijumima koji još uopšte ne postoje zato što su problemi još novi.

Ponekad čujemo zahteve za višim nivoom pisanja naučne fantastike koji pogledaju unazad na buržoaski roman karaktera (Legvin, u knjizi Naučna fantastika puštena s lanca, referenca 6). Ovo predstavlja uprošćavanje postojećih teškoća, zato što je jedan od prvenstvenih zadataka naučne fantastike da prikaže ono što je čudno i neobično. Portretisanje ljudi koji žive u jednoj drugačijoj budućnosti teže je nego, recimo, da se pronikne u mentalitet jednog gradonačelnika Kasterbridža iz XIX veka. SF nam prikazuje stvari koje predstavljaju pravi izazov. Da li čitalac treba da saoseća uopšte sa likovima iz dela SF? Da li stvaranje »realnih« likova potkopava u očima čitalaca upravo onu neobičnost koju SF pokušava da dočara? U kojoj meri ono što »znamo« o likovima, u stvari, predstavlja konvencionalnu mudrost jednog vremena, kada je, zapravo, potrebno da se razori ovaj splet unapred oformljenih predstava pre nego što krenemo dalje?

Nesumljivo možemo s pravom reći da prikazivanje vanzemaljaca koji žive u ekstremno drugačijim životnim sredinama, ali govore kao Amerikanci XX veka iz srednjeg staleža, pokopava elemente neobičnosti u Klementovom romanu Misija gravitacije (Mission of Gravity) i Forvardovom romanu Zmajevo jaje (Dragon's Egg). Nasuprot tome, kratka priča Terija Kara (Terry Carr) pod naslovom Ples menjača i trojice varljivo je jednostavna: ona postiže pomalo jeziv osećaj za vanzemaljske likove a da pri tome ne žrtvuje ništa do svog smisla za jednu izmenjenu perspektivu. Među delima koja ne spadaju SF, romani Vilijama Goldinga Naslednici (The Inheritors) i Ričarda Adamsa Psi kuge (The Plague Dogs) teže da postižu svoje efekte na ovaj način. Postoji čitav niz mogućih strategija da se to postigne; lično sam se koristio nekim tehničkim elementima modernizma da bih dočarao ekstremno drugačije perspektive, a najbolju ilustraciju možda predstavljaju pojedini delovi romana U okeanu noći (The Ocean of Night) i u jednoj noveli nazvanoj Rojilac zvezda (Starswarmer). Iako, naravno, znamo da ne možemo u potpunosti da se odvojimo od ljudskih kategorija — to je Lem isticao više puta, često sa grotesknim humorom — slikanje ljudi ili vanzemaljaca van naše kulture predstavlja estetski izazov koji zauzima centralno mesto u tvrdoj naučnoj fantastici. Na žalost, to je izazov koji retko koji pisac prihvata. Iako nauka može da nam otvori neobične vidike, samo nabrajanje tih mogućnosti nije dovoljno; »hladni analitički ton« u tom smislu je, ipak, ograničen metod. Drugačije, možda, potpuno nove književne tehnike, moraju se razvijati da bi se ovo postiglo.

Postoje tenzije između poznatog i nepoznatog, kao što je istakao Gari Volf (Gary Wolfe), koje predstavljaju probleme karakterizacije svojstvene jedino naučnoj fantastici. Moramo se suočiti sa činjenicom da su i same naše predstave o karakteru i likovima u književnom delu etnocentrične, štaviše, takva je i sama postavka da je karakter nešto centralno. Perspektive nauke, koje nam se otvaraju, neće uvek polaziti od pretpostavke da su ljudske vrednosti ili uzajamno međuljudsko reagovanje ono što uvek dominira bez pogovora. Karakter će se uobličavati kroz delovanje kosmičkih sila na takve načine da tu neće biti čak ni formalno zastupljene »humanističke vrednosti« — koje su često prosto predrasude zapadnih Evropljana — nasleđe nekoliko prošlih vekova — a nekad su to samo predrasude ljudi zaposlenih na katedrama za engleski jezik i književnosti. Tvrda naučna fantastika pokušava da se pošteno suoči sa ovom činjenicom, mada ne uvek i spretno, niti čak svesno.

Prikazivanje tehnički složenih, a estetski nepoznatih pojava, deluje, naravno, kao ograničavajući faktor na čitalačku publiku tvrde naučne fantastike. Mogli bismo se zapitati: Kakvu funkciju održavanja pruža »glavni tok« literature svojim čitaocima? Mislim da to postiže jednim delom tako što potkrepljuje percipiranje humanističkih vrednosti kod čitalaca. Doktorov je pretpostavio da »beskraj pojedinačne duše« pruža lično ohrabrenje, i da je njen ugodni antropo-centrični svet mnogo manje zastrašujući.

S druge strane, naučna fantastika ne može da obezbedi podršku ovim vrednostima. Ona ne može da se ograniči na topli mali krug humanizma. Otuda su njene poruke nerado prihvaćene u nekim krugovima čitalaca. (Često ljudi koji ne mogu da podnesu naučnofantastična dela rado čitaju knjige ili gledaju predstave tipa Vodič za autostopere kroz galaksiju (The Hitchhiker's Guide to the Galaxy), gde se zbijaju šale na račun klišea SF i time se potkopava neugodna neobičnost čitave te materije. Drugu i veoma uspešnu strategiju nalazimo u vidu korišćenja kulisa SF da bi se prepričavala neka sentimentalna antropocentrična priča, ala Ratovi zvezda (Star Wars). To su sve načini da se izbegne centralno područje ove oblasti. (S obzirom na svoju tesnu povezanost sa naukama koje otvaraju najšire perspektive u prostoru i vremenu, tvrda naučna fantastika će uvek ostati suštinski teška — zapravo gotovo nejasna — za mnoge čitaoce.

A to je šteta. Jer ja se slažem sa Žerarom Klajnom da naučna fantastika u najmanju ruku predstavlja »andergraund« književnost jednog obično tihog sloja ljudi — nisu to prosto tehnološki fanatici, nego su to muškarci ili žene koji su stekli uvid u istinski neobično područje koje se nalazi izvan granica glazirane površine popularne nauke. To je jedan podzemni izdanak našeg nemilosrdno kompleksnog doba, često skopčan sa futurističkom tehnologijom, a njegova pokretačka snaga je u tome što nam otkriva neslućene perspektive.

Ti ljudi nisu samo površni tehnofili, kao

što neki kritičari (koji su sami, nesumnjivo, divergentne ličnosti) zamišljaju. Pretpostavljam da kod njih vlada izvesna zatvorenost u sopstveni mali krug, i da u tom svom malom vrtu tvrde naučne fantastike oni ponekad uobražavaju da je neka tikva zapravo ruža.

Moguće je da jedan manji deo njih predlaže tehnološko »fiksanje« da bi se zabašurile neke nezaobilazne životne činjenice — možemo, na primer, istaći često izbegavanje smrti u Hajnlajnovim delima, i česti tretman ili održavanje života putem krionike kod niza pisaca tvrde naučne fantastike (tu spadam i ja). Ali u celini uzev, ovi pisci i njihovi prirodni čitaoci, sami naučnici, znaju vrlo dobro da nauka nije samo gomila činjenica koje treba zapamtiti, niti autoritarna struktura, niti oblast u kojoj vladaju fanatici tipa doktora Strejndžlava.

Naučnici visokog ranga su veoma raznovrsne ličnosti, sa širokim obrazovanjem, i ni u kom slučaju nisu uskogrude žrtve polarizovanih dveju kultura po C.P. Snouu (C.P. Snow). Oni su, po pravilu, čitali dela naučne fantastike; ponekad ih uprkos preopterećenosti poslom i dalje čitaju. Naučna fantastika je jedinstvena po tome što prikazuje tenziju između realizma i imaginacije koristeći se pri tom novim materijalima. A oni znaju da tvrda naučna fantastika igra tenis sa dobro zategnutom mrežom. Štaviše, ovo stvaralačko ograničenje je toliko očigledno u tvrdoj naučnoj fatnastici, tako da ona kao i sonetna forma može otvoriti nove uglove viđenja i stvarati iznenađenja, otkrivajući uzbudljive nove načine gledanja na naš konsenzus o stvarnosti.

Mislim da je u tome ono osnovno zadovoljstvo koje sami naučnici osećaju čitajući tvrdu naučnu fantastiku. Oni u njoj ne vide literaturu zagriženih tehnofila i adolescenata — mada ima i takvih — nego izraz gorko-slatkih istina koje smo spoznali u ovom našem veku, odjek čovekovog sve većeg udaljavanja iz jednog bogom danog središta stvorenog sveta, tako da je perspektiva čovečanstva od sada pa zauvek, kao i nauka, postala privremena, dvosmislena — i stalno se menja.

Prevod sa engleskog:
Aleksandar Nejgebauer

FUSNOTE:

1. David Samuelson, VISIONS OF TOMARROW (VIZIJE SUTRAŠNJICE), Arno Press, NY, 1975, Gl. 2.
2. Martin Bridgstock, SFS 10, 1983, str. 52—56.
3. Liam Hudson, CONTRARY IMAGINATIONS (SUPROTNE MASTE), Harmondsworth, London, 1972, str. 55.
4. Brian M. Stableford, FOUNDATION (ZADUŽBINA) 15, 1979, str. 28-41.
5. Gregory Benford, BRIDGES TO SCENCE FICTION (MOSTOVI ZA NAUČNU FANTASTIKU), So. 111. Univ. Press, 1981.
6. Thomas Disch, »The Embarrasment of SF«, in SCENCE FICTION AT LARGE (»Čime nas naučna fantastika zbunjuje«, u knjizi NAUČNA FANTASTIKA PUŠTENA S LANCA, urednik Piter Nikols), edited by Peter Nicholls, Victor Gollancz, London, 1976, str. 139—155.
7. Gregory Benford, THE PATCHIN REVIEW (PAČINSKA REVIJA) 3,1982, str. 5-9.
8. S. Finch-Rayner, J. Pop. Culture (Kultura), 1984, u pripremi.
9. Gerard Klein, — SFS 4, 1977, str. 3—13.
10. Richard D. Erlich, FOUNDATION (ZADUŽBINA) 27, 1983, str. 64-71.
11. Jerry Pournelle, DESTINIES (SUDBINE), Vol. 2 NQ 2, Ace, NY, 1980.
12. Gregory Benford, »Why is There so Little Science in Literature?« in NEBULA AWARD STORIES 16, (»Zašto u književnosti ima tako malo nauke?«, u knjizi PRICE NAGRAĐENE NEBULOM, urednik Džeri Purnel), Ed. by Jerry Pournelle, Holt Reinhart Winston, NY, 1982.

INTERVJU

Vilijem Gibson

Klimnuće glavom apokalipsi

(A Nod to the Apocalypse: An Interview William Gibson, by Colin Greenland, in: Foundation 36, Summer 1986) Prevod: A. B. Nedeljković.

Kolin Grinlend: Kako vam se dopada London?

Vilijem Gibson: Izgleda kao samo jedan, ogroman, organski artefakt, a američki gradovi nikad tako ne izgledaju. Američki gradovi su izgrađeni tokom relativno kratkog vremenskog perioda, što doprinositi da životna sredina bude unekoliko funkcionalnija, ali im to oduzima dubinu. U Londonu istinski doživljavam grad kao lavirint.

KG: Da li se izgubite?

VG: Izgubim se, ali metro mi je oduvek bio veoma jasan. On je nervni sistem tog organizma. Izgubim se, ali se obično izgubim sa zadovoljstvom. Njujork je malena, majušna stvar na jednom ostrvu, ali natrpana veoma visoko. Čovek bi mogao peške obići ceo krug oko Njujorka za jedan dan, zapravo mogao bi kad bi sva predgrađa bila jednako bezbedna. Ovde je na svakom koraku ispisano neverovatno bogatstvo ljudske simbolike: stvari imaju tako mnogo detalja, izgrađivane su tokom tolikih generacija. Koje god parčence da pogledate, čini se da ono sadrži više informacija nego što bi sadržala cela jedna struktura u SAD. Uvek sam se pitao da li se Evropljanima čini da Amerika ima dovoljno podataka. Mogu da zamislim da im izgleda prazna.

KG: Koliko nam ostaje do epohe Neuromansera ?

VH: E, to ni meni nikad nije bilo mnogo jasno. Namerno sam izbegao datiranje Neuromansera, ali mislim da se na osnovu nekih elemenata naznačenih u romanu može pretpostaviti da se roman odigrava negde između srednjeg i poznog XXI veka: godine dve hiljade sedamdeset i neke. Uvek se trgnem kad ljudi u naučnoj fantastici daju konkretne datume. Postoji izvesna vrsta bukvalnosti koja uvek umanji moje zadovoljstvo pri čitanju naučne fantastike. Znam da je kod mnogih čitalaca SF upravo suprotno: oni baš to vole.

Na Meksi-konu sam razgovarao sa jednim čovekom koji je kritikovao Neuromansera zato što se ne uklapa u pravu istoriju. U Neuromanseru se zna da je bio neki rat; nikad se nisam maltretirao pitanjem kad je bio, ili ko se tačno borio. Želeo sam samo da malo, kao, klimnem glavom u pravcu apokalipse, i da pokažem te ljude kako, uz sleganje ramenima, otpisuju nekoliko uništenih gradova. Stvar su sasvim apsorbovali.

KG: Evropa koju vidimo u Grofu Zirou je Evropa umetničkih galerija, restorana i parkova. Čini se da je doba Evrope prošlo: ona je isključena, tamo je sad tišina. A u sredini je velika rupa. Da li tako sagledavate Evropu danas?

VG: Nisam razmišljao o tome, ali verovatno je tako. Vrlo je prijatno u Evropi Grofa Ziroa, u onim delovima, malim, koje vidite. U nekim evropskim zemljama još ima nešto industrije, ali to ne vidite, jer interesovanja glavnog lika nisu na tu stranu usmerena. To je verovatno jedno veoma američko sagledavanje Evrope, turistička Evropa. Nikad nisam imao strpljenja niti želje da razumem ko kome šta radi u ovom svetu. Za mene svet zaista ne postoji na tom nivou. Uopšte, ja ne ekstrapoliram onako kako su me učili da SF pisac treba da čini. Samo reagujem na svoje utiske o svetu i malo ih, kao, pojačavam, malo ih iskrivljujem radi efekta.

KG: Mene to delo veoma privlači, između ostalog i zato što njegova složenost ide dalje od mape. Ne saznajem šta je onostrana ivica, nije sve ucrtano. Imam osećanje da se to uklapa u moje sagledavanje stvarnog sveta: mogu da ga sagledam samo donekle.

VG: To je nešto što pokušavam da obradim u knjizi koju sad pišem. Tu je jedan moj lik suočen sa invazijom vanzemaljaca koji osvajaju Sunčev sistem, prethodno već zaposednut od strane ljudi. Ali, on je samo normalna individua, nije u onoj poziciji, koju protagnosti SF romana često imaju, naime, u poziciji da može da sagleda celokupno događanje. On nije baš onde gde se stvari odigravaju, i prilično mu je nejasno šta se dešava. U ljudskoj istoriji ima puno nejasnoća.

KG: Vaše knjige prikazuju veoma bogat rečnik budućnosti, onaj ulični, tehnički i profesionalni žargon koji je nastao kao plod ove kulture. Odakle vam to?

VG: Moja je navika da pazim i osluškujem popularne reči koje u engleski jezik ulaze iz raznih kultura i subkultura. Obično se radi o stvarima koje nisu ušle u opštu upotrebu, ali zvuče istinito. Ima u Neuromanseru jedan lik zvan Diksi Fletlajn, koji se vratio iz mrtvih, i to ne jednom. E, »fletlajn« (flatline, ravna linija, prim, prev.) je sleng američkih vozača ambulantnih kola za »smrt mozga«. Takvu liniju vidite na EEG. To uopšte nije opšteprihvaćen izraz, jer sam to čuo samo jednom, kad su dvojica bolničara ušla u jedan bar. Ne bih rekao da sam mnogo reči izmislio, međutim neke od njih nemaju u stvarnosti baš ono značenje koje sam im ja dao. Nešto slično sam uradio sa kompjuterskom tehnologijom, o kojoj blagog pojma nemam. Iz reči koje se tamo često čuju izbacio ono inženjersko, jer to su reči koje sadrže i neki nivo poetičnosti. Pitao sam se: kakve asocijacije ovo pobuđuje? I odatle sam radio. Onda sam, na kraju, sve proverio kod nekog tipa koji piše reklame za jednu softversku kompaniju, i on mi je rekao da je sve dobro. Kasnije sam naučio ponešto o kompjuterima i sad vidim da su promakle mnoge stvari koje nisu osobito pametne.

KG: Baš kao što niste dali pun pregled istraživačkog rada, niti hronologiju na kraju knjige, niste dali ni rečnik. Pustili ste na nas poplavu tih slabo poznatih reči već na prvoj stranici, a ipak uspevate, nekako, da nam prenesete tačno ono što ste hteli da kažete.

VG: Ima tu jedan trik. Ja internu strukturu dijaloga tako razradim, da se kontekstualne informacije saopštavaju progresivno. Kad po prvi put naletite na neku

nepoznatu reč, to vam je nepoznata reč: ali već sledeći put kad se s njom sretnete, a to, nadam se, nije suviše mnogo stranica kasnije, već postoji delić konteksta. Dobro sam pazio da svim tim rečima dam kontekste koji će omogućiti da reč, čitaocu, »škljocne« i postane jasna posle samo nekoliko ponavljanja. To pomalo liči na ono što doživljavate kad otputujete u stranu zemlju. Tekst vam puno pomaže, ali ja se trudim da ta pomoć ne bude uopšte blizu vas. Svesno sam nastojao da izbegnem stvari koje su umanjile moje zadovoljstvo u onim knjigama koje su mi se, inače, dopale — deliće gde neko stane pa kaže: »Pa, znate, mi u našem društvu radimo ovako«.

KG: Pa se fasada raspadne na komade. Znači, vi ste o pravim kompjuterima počeli da učite tek nedavno.

VG: Prvi put u životu sam dodirnuo pravi kompjuter pre oko mesec dana.

KG: Da li ste imali neki razlog da se namerno držite daleko od prave stvari, dok pišete o imaginarnoj budućnosti te stvari?

VG: Malčice su me plašili pravi kompjuteri. Mislim da sada, kad imam i nekakvo iskustvo sa njima, ne bih mogao da napišem knjigu u kojoj oni ispadaju toliko seksi. Ja sam zamišljao da će pogon diskova biti savršeno nečujan, i brz kao munja. Mislim da sam očekivao nekakav kiber-prostorni dek.

KG. A ipak Greg Benford i Džeri Purnel su saglasni da je dobro. Prevarili ste bukvaliste, naučnike.

VG: Neke od njih jesam. To me stvarno iznenađuje. Ima jedna scena u Neuromanseru gde Kejs pita: »Melkam, imaš li modem na ovom brodu?« Kad sam to pisao, stvarno nisam znao šta je to modem. Znao sam da ima neke veze sa telekomunikacijama. A sad izgleda prilično glupo da ti momci imaju nešto što će tada, pretpostavljam, biti veoma primitivna sprava; nešto što će dotad biti samo jedan od delića u svakom komadu hardvera na svetu. Ali niko nije ukazao na to. Verovatno bi trebalo da napišem dug kritički napad na Neuromansera pre nego što iko drugi odluči da ga napiše.

KG: U Neuromanseru Vintermjut, veštačka inteligencija, kaže Kejsu: »Uvek vi gradite modele. Kamene krugove. Katedrale. Orgulje. Mašine za sabiranje. Uopšte ne znam zašto sam sada ovde, da li ti je to poznato?«

VG: Moguće je sagledati kompjuter kao nešto što nije iznenadni skok, nego stvar koju odavno stvaramo, još od Stounhendža i katedralskih prozora, i sličnog: to su replikacije informacija, to su oruđa za pamćenje. U mojim knjigama kompjuteri su prosto jedna metafora za ljudsku memoriju. U Neuromanseru, kompjuterska memorija liči na ljudsku daleko više nego što je verovatno da će u stvarnosti ikada ličiti. Neuromanser kaže Kejsu: »Memorija je holografska, za vas... ja sam drukčiji... Radi se prosto o tome što je holografska paradigma najpribližnije predstavljanje ljudske memorije koje ste vi bili u stanju da načinite. Ali nikad ništa niste preduzeli po tom pitanju... Da jeste, možda se ovo ne bi sad dešavalo.«

KG: Znači kiberprostor nije samo zgodan način da se dramatizuju procesi koji su sada spori i prilično dosadni.

VG: Ne, ja mislim da se već dešava nešto slično kiberprostoru. Kad pogledate onaj fizički intenzitet u držanju klinaca koji igraju video-igre, postoji povratna sprega u kretanju čestica: fotoni izlaze iz ekrana i idu tom tipu u oči, a neuroni se kreću kroz njegovo telo, pa se elektroni kreću kroz kompjuter. Na nivou čestica, postoji taj zatvoreni sistem. Sem toga, naslutio sam, razgovarajući sa ljudima o kompjuterima, da svako kao da oseća na nekom nivou, iako nikad ne kaže baš tim rečima, da postoji neki prostor iza ekrana. E to sam ja zgrabio i jednostavno odjurio s tim najdalje što sam mogao.

KG: U Grofu Zirou ste tom prostoru dali neočekivani panteon.

VG: Zabrinjava me to malčice, sada. Mislio sam da sam sakrio, celim tokom romana, dovoljno ključeva da pažljiv čitalac može da shvati, sa iznenađenjem, šta te stvari zaista jesu. Ali kritički prikazi koje sam dosad dobio u SAD kažu: on nije stvarno objasnio. Neki ljudi će pretpostaviti da je u tome bio dobitak. Zato bih želeo da stvar učinim malo otvorenijom. Ono što me najviše interesuje jeste priča Tri-Džejn, jer ona je pramajka Boksmejkera (3Jane, Boxmaker). Kad Marli čuje glasove Boksmejkera, glasovi objašnjavaju šta zaista jesu ti prividni haićanski vudu-bogovi koji jurcaju kroz matricu. To su svesni, fragmentovani elementi nečega što je tokom jednog

kratkog, jejtsovskog momenta bilo Neuromanser. Tada se, iz ko-zna-kog razloga, centar nije održao... Podozrevam da to ima neke veze sa veoma olako nabačenom primedbom na kraju Neuromansera da on još jedino može da razgovara sa jednom veštačkom inteligencijom tuđinskog porekla. Zbog toga bi se moglo desiti da jednog dana budem prisiljen da pišem treću knjigu, iako postoje tolike predrasude protiv svega što bi se moglo nazvati trilogijom.

KG: Ali ovde imate jedan kompletan fikcioni svet, u koji biste mogli smestiti knjiga koliko god hoćete. To me podseća na osećanje kod Filipa K. Dika: kad uzmete neku njegovu knjigu, vi ponovo posećujete taj dikovski svet. Ne radi se tu o ispredanju samo jedne niti. On je prosto izmislio svoj kosmos i dopuštao nam da taj kosmos s vremena na vreme pogledamo. Očekujem da ćete i vi tako.

VG: Ne znam. Ono što pokušavam da učinim u ovom trenutku — a radi se o stvarima koje su daleko više intuitivne nego što bih voleo da priznam nekom, na primer, direktoru banke — jeste da napišem knjigu koja nikad ni slučajno ne bi mogla biti povezana ni s čim drugim, knjigu koja se odigrava u drugačijoj budućnosti. A ipak, već sam prepun želje da se vratim i vidim šta mogu napraviti sa materijalom koji mi je već na raspolaganju. Bojim se da ću se klišetirati ako pri tom materijalu ostanem. Plašim se sopstvene veštine sa tom vrstom glavnotokovske trilerske strukture, mada ne verujem da bih ikada više mogao uraditi išta što bi imalo onoliko očajanja kao Neuromanser. Morao bih se naći u priličnim nevoljama, pa da opet tako nešto uradim! Neuromanseru kao gorivo služi ogroman strah da ću izgubiti čitaočevu pažnju. Čista histerija. Na svakoj stranici postoji po jedna kuka. Mislim da u Grofu Zirou ne dobijate takvu tobogansku vožnju. Namerno sam stao, i Grofa Ziroa malo usporio, jer sam želeo da naučim kako se postiže karakterizacija likova. Ima mnogo stvari, najrazličitijih, koje još uvek ne umem da izvedem. Ovo mi je tek drugi roman.

KG: Sam Grof je i te kakav lik. Da li je ovo priča o njegovom sazrevanju, u skladu sa američkom SF tradicijom?

VG: Pretpostavljam da jeste, ali to nije bilo svesno učinjeno. Sve dobre stvari rade se nesvesno. Ja sam prvobitno imao nameru da Tarneru učinim nešto daleko drastičnije — njemu, koji je dat, daleko više nego Kejs, u »mačo« ulozi, u fazonu kao što je Klint Istvud, veliki, jak i potpuno funkcionalan. Mislio sam da Tarnera raskomadam. Ali nije mnogo prošlo, a meni je to postalo nezanimljivo, pa sam tad uveo druge linije zapleta. Najuvrnutija stvar je ta što sam mu na kraju dao i brata, i majku, i sve to... Dok sam pisao onaj deo gde on sa devojkom beži mlaznim avionom, nisam znao gde će se oni spustiti, i odjednom eto ti njih na mestu koje je bilo, po nekim elementima, moje detinjstvo, u prirodnom pejzažu — mislim da nisam napisao čak ni u kojoj državi, ali, nešto nalik na Tenesi ili Virdžiniju. Vratili su se u neku vrstu pastoralnog sveta: postoji vodeni tok; ne možeš videti gradove. To me je totalno iznenadilo. Neuromansera sam pisao pod veoma jakim uticajem jednog američkog romanopisca koji se zove Robert Stoun: i te kako ozbiljan romanopisac, i majstor jedne vrste paranoične, film noir (crno-filmske) literature. Kad sam stigao do polovine pisanja Grofa Ziroa, jedan moj prijatelj mi je rekao: »Ništa čovek ne može da učini sa tim robertstounovskim likovima, sem da ih ubije. I zato, da bih to reverzirao, na kraju dadoh Tarneru i ženu i dete«.

KG: Humanizovan je.

VG: Impulsivno je to bilo. Pa tu je maltene hepiend! Malo me je brinulo to što oni odlaze i od tada zauvek žive srećno. Možda žive. Ne znam šta će se sledeće dogoditi. Počinje da me hvata neki entuzijazam po tom pitanju. Verovatno mi je to mehanizam izbegavanja da ne bih morao da radim na sledećoj knjizi.

KG: Ne vidim zašto je ikome teško da shvati šta su ti kiberprostorni entiteti, ali, recite mi, zašto vudu? Je 1' to zato što je vudu živopisan kontrast visokoj tehnologiji, zato što je sav »fanki«, narodnjački, improvizovan?

VG: Ovako namah, ne mogu se setiti odakle mi je to došlo. O vuduu sam znao bar nešto, koliko-toliko, a nisam imao mnogo istraživačkog materijala pri ruci. Ova dva romana su stvarno skrpljena estetikom kolaža. Pojavi se neka slika, i meni samo »škljocne«. Pretpostavio sam da crnci u arkologijama sa niskom kirijom i ovako obavljaju vudu, a da su neki od

njih takođe i kompjuterski kauboji. Onda ih AI (artificijelna, veštačka, inteligencija) čita i zaključuje da je vudu ono što oni žele. Kiber-prostorni stvorovi su inficirani ljudskim reakcijama.

KG: Je li to u nekoj vezi sa vuduom u priči Zelene oči Lucijusa Šeparda? Da li je on vaš prijatelj?

VG: Sreo sam ga jednom... Ne, ne verujem da je ta knjiga imala ikakav uticaj. Oduvek sam neodređeno zainteresovan za vudu. Imam veliku kartonsku kutiju sa stvarima isečenim iz raznih časopisa, pa kad se prilikom smišljanja radnje romana zabijem u neki gadan ugao, ja izvrnem tu kutiju i počnem da raspoređujem ono u njoj nanovo.

KG: Na vašoj književnosti se ne primećuje toliko šavova koliko bi se u kolažima moglo očekivati. Nije to kao kad čitamo Balarda ili Barousa, brza, dugotrajna paljba nepovezanih slika. Sve vaše slike su veoma povezane.

VG: Da, svuda je zaguran git. Dužnik sam Balardov i Berousov za sav rad koji su oni u tom pogledu obavili, ali razlika je u tome što ja prilepim delove a onda predem vazdušnom četkicom (airbrush). Ja zaista koristim taj metod nasumičnosti, i to uglavnom kad se zaglavim. Ispunilo me je velikim ponosom to što je u francuskom izdanju pisalo nešto u smislu »Ovo je istinski nadrealistički roman«. Razmišljao sam: čak i u Francuskoj, gde su toliko probirljivi!

KG: Da li je Dik uticao na vas?

VG: Ne, nisam čitao baš toliko Dika pre početka pisanja. Mislim da sam dobijao sve što čovek od Dika dobija, pa možda i malo više, od Pinčona. Uvek sam zamišljao taj alternativni svet u kome je Pinčon svoje rane kratke priče prodao časopisu F and SF i postao figura dikovske vrste...

KG: I onda umro, i onda u njegovoj kutiji od cipela nađu jedan ogroman, veličanstven, nedovršen roman...

VG: E to je to. Znam da Pinčon čita SF. Imao je članak u Njujork Tajmsovoj reviji knjiga pre koju godinu, pod naslovom »Luditi«, gde je pomenuo koliko dugujemo SF piscima, odao im je veliko priznanje.

KG: Još jedan kolažist. Iznenađujući odlomci i komadići, ali svi uklopljeni u jednu površinu.

VG: Tapiserija. Izgleda da su neke od njegovih ranih kratkih priča i njegov prvi roman potekli iz jedne putopisne knjige, stare, iz 1890-tih, koju je našao u antikvarnici. Odneo ju je kući i izatkao taj roman, o Kairu u 1890-tim godinama, sa svim nazivima ulica i hotela. To je upravo moj fazon. Teško je samo početi, naći parče za koje želiš da bude prvo. Na početku Grofa Ziroa je jedno mesto koje stvarno postoji, u Meksiku: onaj srušeni hotel koji opisujem; to je najfantastičnija, konačna balardovska struktura. Jednog Božića sam otputovao tamo, sa porodicom. Zabeležio sam opis tog hotela i mnogo fotografisao. Popločani podovi koji vise nad vodom, u najvećoj zabiti. Razrađivao sam to dugo i dugo, najzad sam dobio uvodni odlomak i onda sam mogao jednostavno pisati dalje.

Kod nekih Dikovih dela iz njegovog srednjeg perioda, i to kod nekih najboljih, možete da osetite da improvizuje. Priča kojekako vrluda, stvari se tek tako pojavljuju u njoj, ali, u tome i jeste zadovoljstvo.

KG: Na jednoj strani kritičari, koji se naprežu da koherentno objasne sve nedoslednosti u Ubiku, a na drugoj strani Dik, koji munjevito kuca na svojoj pisaćoj mašini i za to vreme se tiho smeje. I, na čemu to sad radite?

VG: Stvar ima naslov Zabeleške Mustang Seli (The Log of Mustang Sally). Nadao sam se da ću se nekako otresti tog naslova, ali on je postao toliko poznat kao nedovršena knjiga, da sad ne mogu pobeći od njega. Smatraću ga nekakvim izazovom. Bio sam srećan sa naslovom Grof Ziro jer sam mogao svakome da kažem »Grof Ziro« i da ne ispadnem smešan. Još uvek se osećam pomalo budalasto kad izgovorim Neuromanser«, jer ljudi na to kažu: »Šta?« Mislim da ću se osećati stvarno smešnim dok budem govorio da pišem knjigu sa naslovom Zabeleške Mustang Seli. A nameravao sam da joj dam naslov Daljine (The Distances), ali me je Malkolm Edvards ubedio da od toga odustanem. Rekao je da zvuči suviše dugačko i suvo!

»OPASNE VIZIJE« HARLANA ELISONA

MARKO FANČOVIĆ

Predgovor Harlana Elisona za antologiju »Opasne vizije« počinje rečenicom: »Ovo što držite u rukama je više od knjige. Ako budemo imali sreće, ovo je revolucija.«

I bila je revolucija.

Da se razume kakva je to revolucija bila, treba sagledati situaciju u SF-u sredinom šezdesetih. Moglo bi se to nazvati kreativnom krizom. Previše pisaca je pravilo beskrajne (a često i bespredmetne) varijacije na tradicionalne SF teme. Izdavači nisu imali ništa protiv SF-a, tržište je postojalo, ali... Napolju, u životu, dešavale su se nove stvari: društveni pokreti, bujanje kontrakultura, buđenje svesti... A SF je ostajao nepomičan, pravi literarni geto. Pisci kao što su Elison i Robert Silverberg su već bili umorni od ograničenja. Novi pisci, kao Rodžer Zelazni ili Tomas Diš su konvencije SF-a podnosili kao ludačku košulju. Tradicionalno inovativni žanr gušila je tradicija.

U takvoj atmosferi, Harlan Elison je u jednom razgovoru sa Normanom Spinradom došao na ideju da skupi ORIGINALNU antologiju (dotad su antologije preštampavale priče već objavljivane po magazinima) priča koje su suviše kontroverzne da bi bile objavljene drugde.

Telefonski razgovor sa Larijem Ašmedom iz izdavačke kuće Doubledy tu ideju je pretvorio u snežnu grudvu koja je počela da se kotrlja niz padinu, postajući sve veća i veća. Elison se raspravljao sa Ašmedom oko novih avansa autorima, ulagao sopstveni novac (i pozajmljivao od Larija Nivena, između ostalih) i hranio grudvu dve godine dok nije postala lavina.

»Opasne vizije« su izašle 1967. i SF više nije bio isti.

Bila je to ona revolucija kojoj se Elison nadao. Knjiga se prodavala, kako on sam kaže, »kao kocke leda u Riju«. Izazvala je oduševljene kritike i žučne napade. Omogućila je pojavu »novog vala«; da nje nije bilo, možda ne bi bilo novih serija originalnih antologija kao što su Damon Najtov »Orbit«, »Quark« Semjuela Dilejnija i »Nove dimenzije« Silverberga, koje su, uz britanski časopis »Novi svetovi« pod uredništvom Majkla Murkoka, bile glavni eksponenti novog u SF-u.

Antologija je bila i glavni uzrok osnivanja »Druge zadužbine«, grupe osnovane sa ciljem da se bori protiv »novog vala«, za tradicionalne vrednosti u SF-u i stare dobre pisce (kao što su Asimov, Frederik Pol, Pol Anderson i Fric Lajber — koji su učestvovali u »Opasnim vizijama«!).

Da bi se shvatilo čemu ta gužva, dovoljno je pogledati samu knjigu. Nakon predgovora Isaka Asimova (koji je odbio poziv da napiše priču, pravdajući se svojom tradicionalnošću, i umesto toga napisao dva predgovora — jedan o SF-u a drugi o Elisonu) i samog Elisona, slede trideset tri priče pisaca kao što su: Lester Del Rej, Robert Silverberg, Frederik Pol, Filip Hose Farmer, Robert Bloh, Harlan Elison, Brajan Oldis, Filip Dik, Lari Niven, Fric Lajber, Pol Anderson, Damon Najt, Teodor Stardžen, Džon Balard, Džon Bruner, Norman Spinrad, Rodžer Zelazni, Semjuel Dilejni...

Priče su pisane specijalno za »Opasne vizije« i prvi put objavljene u njima. Naravno, ima dobrih i manje dobrih. Neke su čisti, »tvrdi« SF a neke se mogu samo krajnjim naporom smestiti u okvire žanra. Elison je insistirao i na mnoštvu novih, mladih pisaca kojima je pojavljivanje uz velikane trebalo da pomogne u afirmaciji. Bilo je tu i pisaca čiji su izleti u SF retki (kao što je poznati TV pisac Henri Slezar — sećate li se »Neočekivanih priča« iz Programa Plus?).

Nije samo kvalitet i inovativnost priča ono što ovu antologiju čini izuzetnom. Pre svake priče nalazi se Elisonov predgovor (sem ispred Elisonove, za koju je predgovor pisao Bloh, na čiju se priču Elisonova nastavlja) u kojem su osnovni biografski podaci o piscima začinjeni mnoštvom neobičnih činjenica i anegdotama u koje ponekad nije lako poverovati. Sudeći po tome, ti pisci su mnogo luđi nego što se misli.

Na kraju svake priče nalazi se i pogovor, koji je nešto nezapamćeno u književnosti uopšte — u njemu svaki pisac ob-

jašnjava ono čuveno ŠTA JE PISAC HTEO DA KAŽE. Ovde to tako funkcioniše da bi se moglo reći da je to integralni deo priče, bez koga se dosta gubi od ukupnog utiska.

Sama knjiga je donela Elisonu plaketu za »najznačajniju SF knjigu objavljenu 1967.« na konvenciji u Ouklendu, na kojoj su Huga dobili — za priče iz »Opasnih vizija« — Filip Hose Farmer (»Jahači rumene nadnice«) i Fric Lajber (»Kotrljajmo kockice«). Lajber je dobio i Nebulu, kao i Dilejni (Da, i Gomora).

Kako već biva sa svim velikim uspesima, nastavak je morao uslediti. Posle mnogih nagovaranja od strane Larija Ašmeda, Elison je popustio i ponovo se dao na skupljanje priča.

»Opasne vizije, ponovo«, izašla je 1972. Naravno, nije se opet moglo računati na onoliki uspeh. Kontroverzne teme su se već odmaćile u SF-u; besmisleno je praviti novog »ovna« da bi se razbila već otvorena kapija. Ipak, knjiga nije razočarala. Pravljena po potpuno istom sistemu kao i prva, mogla se pohvaliti takvim piscima kao što su: Ursula Legvin (Hugo za »Svet se kaže šuma«), Džin Vulf, Rej Bredberi (sa poemom!) Kurt Vonegat, Gregori Benford, Džoana Ras (Nebula za »Kada se promenilo«), Kejt Vilhelm, Piers Antoni, Ben Bova, Gahan Vilson (poznati karikaturista), Džejms Bliš, Tomas Diš, Teri Kar, Džejms Tiptri jr...

Sama knjiga bila je veća od prve, ali je mogla biti i još obimnija. Ne želeći da napravi knjigu — mastodonta, Elison je jedan deo materijala ostavio za »Poslednje opasne vizije« koje, na žalost, nikad nisu izašle. Kolika je to šteta, govore neka od imena pisaca: Kliford Simak, En MekKafri, Džems Gan, Frenk Herbert, Robert Šekli, Vonda Mekintajer, Oktavija Batler, Džon Kristofer, Mak Rejnolds...

Sve što je rečeno za prvu antologiju važi i za drugu. I ovde su priče propraćene predgovorima i pogovorima, a mora se priznati da većina priča uspeva da bude kontroverzna i opasna kao i one iz prvih »Opasnih vizija«.

Što se objavljivanja na srpskohrvatskom tiče, priče iz »opasnih vizija« su se pojavljivale na raznim mestima, od »Siriusa« i »Monolita« nadalje. Priče iz obe knjige čine veći deo Kentaurove antologije »Najbolje SF priče 1986«. Posebno treba pomenuti objavljivanje Dilejnijeve »Da, i Gomora« (prevedene kao »Spaceri«) u »Siriusu« 121/122 kao jedini slučaj da je sa pričom objavljen i pogovor. Na žalost, u prevođenju se desio jedan mali propust. Rečenica kojom se priča, pogovor i čitave »Opasne vizije« završavaju, pravi tour de force, treba da glasi: »... jer oni ništa ne mogu raditi, SEM IĆI GORE I DOLE.« Ako ste pročitali priču, znate koliko je jeziva ta rečenica. Ako niste, treba nekako da se dočepate »Opasnih vizija«. Bez te knjige, SF bi bio mnogo prazniji.

MILOŠ ORLOVIĆ

DOMAĆI PRVENCI

Radmilo Anđelković *Zemlja za dobre ljude*, Slobodan Ćurčić, *Vrisak zvezda*, Zoroaster, Beograd, 1987.

Objavljivanje dela dva autora u jednoj knjizi presedan je u domaćoj izdavačkoj praksi, tim pre što se radi o autorima koji u stilskom pogledu nemaju ništa zajedničko. Romani *Zemlja za dobre ljude* Radmila Andelkovića i Vrisak zvezda Slobodana Ćurčića se, osim po stilu, potpuno razlikuju po tematici pa i po kvalitetu. Do objavljivanja u istoj knjizi došlo je, očigledno, isključivo iz ekonomskih razloga. Ovakva koncepcija knjige omogućila je nedopustivu grešku, da naslovi knjiga i autora na koricama budu permutovani i da se Anđelkovićevo ime nađe kraj naslova *Vrisak zvezda* a Ćurčićevo pored *Zemlje za dobre ljude*! Ova greška, koja nije i jedina u knjizi, ide na dušu izdavaču, no, i pored toga ova je knjiga značajna jer je u pitanju prvo objavljivanje jugoslovenskih autora u jednoj domaćoj privatnoj biblioteci.

ZEMLJA ZA DOBRE LJUDE

Tri stotine godina nakon atomske katastrofe površinu Zemlje naseljavaju mutanti, genetskim promenama unakažena ljudska bića degradirana na nivo plemenske zajednice. Duboko ispod Zemljine površine, u nastambama izgrađenim u cilju zaštite od zračenja, razvija se uporedo jedna druga zajednica, zajednica ljudi koji su zaštićeni preživeli rat, odnosno njihovih potomaka. Nemogućnost ostvarivanja kontakta i mirnog koegzistiranja ove dve zajednice — usled različitosti koje su u suštini spoljašnje prirode — jeste osnovna konstanta na kojoj autor gradi misaonu strukturu svog dela. Ovu situaciju odlično ilustruje rečenica koju autor citira: »Pakao su drugi, a đavolu je anđeo— đavo«.

Prvo što pada u oči jeste Anđelkovićev značajan napor u obradi karaktera glavnih likova. Događaje u romanu čitalac uglavnom prati kroz lik dečaka Terija, centralne ličnosti dela, odnosno kroz njegovo poimanje stvari. Ovaj ugao posmatranja, uz podatak da dečak ima samo dvanaest godina, stavio je autora pred delikatan izbor forme kazivanja u čemu se on ne snalazi uvek dobro.

Celokupnu radnju romana Anđeiković dalje prelama kroz psihu glavnih likova, odnosno događaji u romanu su u pozadini ne samo spoljašnjih već i unutašnjih sukoba likova u njihovom traganju za sopstvenim identitetom i mestom bitisanja. Navodno drastične razlike između glavnih likova ovog dela zapravo su simbolične. Iako toliko različiti, oni su u suštini isti jer tragaju za istim ciljem. Tragaju za svojim sopstvenim Ja. Eventualna nemoć da se prevaziđu spoljne razlike samo govori o nemogućnosti razrešavanja unutrašnjih konflikata koji se neminovno rađaju usled nesavršenosti. A ta nesavršenost je neka vrsta prokletstva koja je u osnovi svih ljudskih sukoba. Ljudi su uvek isti, samo se okolnosti menjaju.

I pored određenih, vrlo značajnih, opšteljudskih pitanja koja autor pokreće u romanu, primetni su veliki problemi koje Anđeiković ima u dosezanju romaneskne literarne forme, što je velika mana ovog dela. Neravnoteža između tretiranja unutrašnje psihologije likova i tretiranja same radnje, isprekidan kontinuitet kazivanja i nejasno povezivanje događaja bitno oslabljuju koherentnost strukture dela. Jednom rečju — neuverljivo. Šteta, jer roman ima dosta dobrih ideja.

VRISAK ZVEZDA

Ako bismo pokušali da odredimo kojem podžanru naučne fantastike pripada ovaj kratki roman Slobodana Ćurčića, našli

bismo se u blagoj nedoumici. I pored elemenata spejs-opere, ne bi se moglo tvrditi da je ovaj roman spejs-opera, bar ne u potpunosti. Po konstrukciji priče i likova, ovo delo neodoljivo podseća na špageti—vesterne, npr. Serđa Leonea. Zaplet je jednostavan, u prvom planu je neprekidna akcija, objašnjava se samo onoliko koliko je neophodno da bi akcija bila razumljiva, itd. Naravno, roman se ne može smestiti u ekvivalentni podžanr špageti—naučne fantastike pošto takav podžanr ne postoji, ali ovo poređenje donosi bitne odrednice romana.

Psihologija likova svedena je na najmanju moguću meru. Ćurčić čak ide korak dalje u tome i likovima uglavnom daje, odnosno dozvoljava, samo primarne ljudske emocije — strah, mržnju, osvetu... U tom smislu, u romanu je prisutna jaka težnja ka mitologizaciji likova i stvaranju super—heroja (po ugledu na Marvela). U svetu Ćurčićevih likova, dominantni su oružje i sirova ljudska snaga. Svaki od glavnih likova ima neku izuzetnu osobinu cenjenu na tržištu snage. Ehergan — goruća ruka, čovek koji umesto jedne šake ima šipke Fazena koje mogu da progore sve. Drag, Eherganov sluga, mentalno zaostali kolos od dva i po metra, oličenje sirove ljudske snage, Ludi Karl, izuzetan po svojoj želji za ubijanjem, Efor—telepata, i najzad, Bogomoljka, žena—kiborg, savršena mašina za ubijanje. Ovakav specifičan profil likova zahteva i građenje posebne vrste odnosa među njima u čemu je Ćurčić dosledan. Dijalozi su britki, koncizni, svedeni na najmanju moguću meru, pojednostavljeni gotovo do banalnosti, ali baš zato vrlo efektni. U njihovom svetu mnogo toga se podrazumeva i čitalac to jasno vidi. Zaplet je jednostavan ali postavljen na čvrstim osnovama.

Sve u svemu, jasno je da su u ovom romanu prisutni jaki elementi kiča, mitologizacija likova, stvaranje super—heroja, pojednostavljena radnja u službi neprekidne akcije itd... No, takođe je jasno da je Ćurčić pisac koji je vrlo dobro savladao zanat pisanja i koji je sa sobom raščistio šta piše. Bez velikih pretenzija, svaku postavljenu situaciju vrlo logično dovodi do kraja u skladu sa osnovnim odrednicama. Dakle, on se kičom svesno koristi i ne izlazi izvan njegovih okvira. To romanu daje kompaktnost i ono što se naziva »čvrstom rukom pisca«.

OGLASI

Prodajem ili menjam za VHS videotrake (TDK, BASF), »Sirius« od 1 do 100 i »YU Sirius«.

Ladislav Adam
Rumenački put 21
21000 Novi Sad
Tel. (021) 319-521

Za dobro očuvane »Andromede« l, 2 i 3 dajem »Šljunak na nebu« (Asimov), »Svet se kaže šuma«, »Leva ruka tame« (Legvin), »Dnevnik o Minotauru« (Orlović), YU Sirius i »Siriuse« 1 i 10.

Darko Ožetski
41310 Ivanić-Grad
Benkova 14
Tel. (045) 80-975

Kupujem »Kosmoplove« 1—24, po mogućnosti u kompletu, a takođe i starija SF izdanja »Epohe« i »Zore«.

Branko Novaković
Ive Lole Ribara 5
72000 Zenica
Tel. (072) 21-465

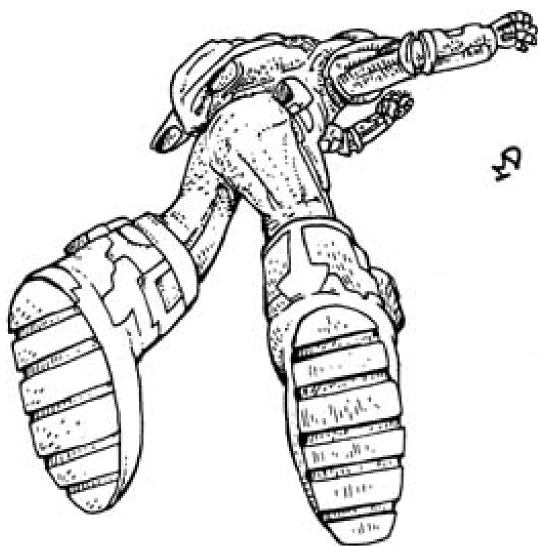
Kupujem sledeće SF knjige: »Lik stvari koje dolaze« (H. G. Wels), »Starci u ZOO vrtu« (Angus Wilson), »Poslednji dani Amerike« i »Slom 79« (Paul Erdman), »Od Lukijana do Lunjika« (D. Suvin), »Gospodin čovjek« (Mato Hanžeković) i sve SF sveske edicije »Planeta« (BORBA).

Krešimir Ljubić
Šišićeva 13
41000 Zagreb
Tel. (041) 686-640«

VESTI

NAGRADE ZA FANTAZIJU 1987

Saopštena, su imena dobitnika Svetske nagrade za fantaziju, za 1987. godinu (za dela objavljena u 1986. godini). To su: Patrik Saskind za roman Partem (Patrick Suskind, Perfume); Orson Skot Kard za novelu »Reka Hetrek« (O. S. Card, »Hatrack River«); Dejvid Sou za kratku priču »Crveno svetio« (David J. Schow, »Red Light); Alisa Šeldon (Džejms Tiptri junior za antologiju Priče o zalivu Kintana (Tales of the Quintana Roo); Robert Gould za najboljeg slikara; Džejn Jolejn (Jane Yolen) za najboljeg profesionalca; Džef Koner i V.P. Genli (Conner, Ganley) za najbolje neprofesionalce; Džek Fini (Finey) za životno delo, i, Andre Norton, specijalnu nagradu. Interesantno, je da su Kard i Tiptri objavljivali te priče u magazinu Asimovs, što dokazuje koliko je taj magazin zagazio u vode fantazije, za razliku od naučne fantastike, kojom se prevashodno bavio do pre nekoliko godina.

SILVERBERG NASLEĐUJE KARA

Seriju antologija Univerzum, koju je vodio Teri Kar, nastaviće (pošto je Kar nedavno preminuo) Robert Silverberg i njegova supruga Karen Haber. Antologija će biti obimnija ali neće izlaziti svake nego svake druge godine. Novi urednici poručuju: »Želimo pismene, zabavne, izazovne SF priče — ne čistu fantaziju niti horor. Pulp avanture nisu naša stvar, a ni ekstremi avangardizma. Više neće važiti raniji tabui Univerzuma protiv nepristojnih reči i detaljno opisanog seksa, ali ovo ne znači da hoćemo gomilu pornografije.«

SAMO JEDAN ISPRED BOBA

Na upravo završenom konkursu Strip arta i Politikinog zabavnika naš glavni likovni saradnik Bob Živković osvojio je svojim stripom »Snežni car« treću nagradu, 50000 po tabli. Žiri u sastavu: Herman, Martin Lodewijk, Georges Pernin, Zefirino Grasi i Ervin Rustemagić odlučio je da nijednom od 518 prispelih radova ne dodeli prvu nagradu. Druga nagrada i 70000 dinara po tabli pripala je Đorđu Miloviću iz Beočina za strip »Mačka«. Ovo su jedina dva nagrađena stripa na ovom konkursu. Žiri je smatrao da su vredna pomena još dva rada: »Utah 83« scenariste Darka Macana i crtača Edvina Biukovića iz Zagreba i »Tajanstveni otrov« scenariste Aleksandera Jankoviča iz Ljubljane i crtaća Dušana Kastelina iz Trbovlja.

KAKO POTROŠITI 90000 DOLARA

Organizatori Svetske konvencije 1986. godine ostvarili su čisti profit od oko 90.000 dolara. Oni to, međutim, ne mogu podeliti između sebe, zbog poreskih vlasti, jer su svoj poduhvat bili reglstrovali kao besprofitni poduhvat: plaćeni su, ali ne mogu da dele ništa osim toga, jer bi onda za celu konvenciju morali da plate porez. Sad su na muci — kako potrošiti devedeset hiljada dolara u skladu sa kulturnom misijom Worldcon-a. Dosetili su se: nagradiće pojedince i organizacije koji dokažu da spremaju nešto vredno. Kandidati treba da dostave detaljno objašnjenje o projektu, rokovima, svim troškovima bez ikakvih nejasnoća, o koristi od projekta itd. Na primer: štampaćemo takvu-i-takvu fanovsku publikaciju kojom će se unaprediti poznavanje naučne fantastike u tom delu sveta... organizovaćemo takav-i-takav servis za slepe ljubitelje SF... i tako dalje. Zainteresovani ste? Evo adrese:

Worldcon Atlanta Inc., Attn: Jim Gilpatrick, Suite 1986, 3277 Roswell Road, Atlanta GEORGIA 30305, U.S.A.

Sve što prilažete mora biti u pet primeraka, a sem toga priložite i kovertu sa svojom adresom. Pa, izvolite.

SFERAKON '88

Ovogodišnji „SFerakon” održava se u prostorijama društva „SFera” nonstop od petka popodne do nedelje ujutro (26 — 28. II). Obuhvataće predavanja, okrugle stolove, izložbe, video projekcije, kazališne i koncertne predstave, prodaju novih i starih knjiga, slika i ostalih medijskih prezentacija znanstvene fantastike.

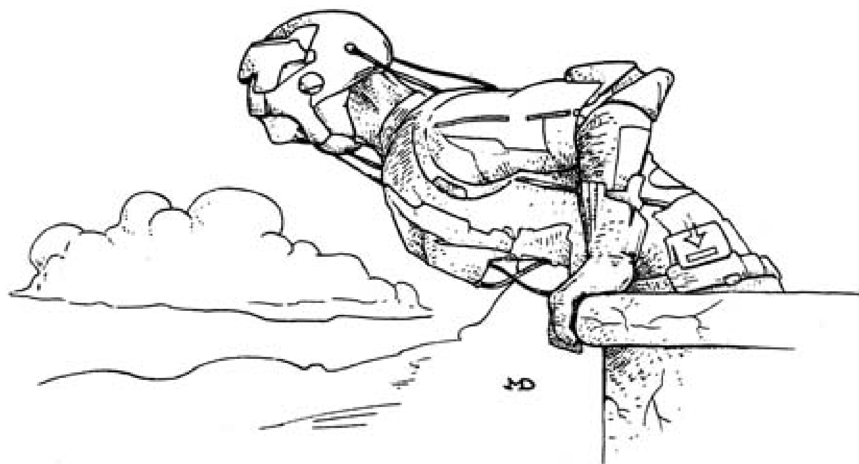
GoH
ŽIVKO PRODANOVIĆ

art GoH
BOB ŽIVKOVIĆ

fan GoH
IAN TOMAS
(Škotska)

Važna napomena: „SFera” plaća kotizaciju za „SFerakon” '88. Nevenu Antičeviću.

Svi zainteresovani mogu se obratiti direktno „SFeri”, 41000 Zagreb, Ivanić-gradska 41a.

A N K E T A

Da bismo dobili što jasniji i neposredniji uvid u vaša interesovanja i ukus, odlučili smo da svake godine, u januarskom broju raspisujemo anketu koja bi se odnosila na brojeve Alefa iz prethodne godine. 1987. Alef se pojavio samo pet puta, ali svaki od tih brojeva je bitno različit od drugih, sa vrlo raznovrsnim pričama i smatramo da je to dovoljno da da nekekav objektivan početni utisak.

Za ovaj prvi put odredili smo pet kategorija:

1. NASLOVNA NOVELA — Ima ih pet i uvek su prve u svakom broju (osim u Alefu 1). U predviđenom prostoru upišite naslov jedne koja vam se najviše dopala

2. STRANA PRIČA — U ovoj kategoriji potrebno je navesti naslove tri priče koje su po vašem mišljenju najbolje. Redosled nije bitan, jedino nemojte uzimati u obzir naslovne novele i domaće priče — one imaju posebne kategorije.

3. DOMAĆA PRIČA — Ima ih samo tri i verovatno nedovoljno za nekakav objektivniji utisak, ali pošto je ovo početak jedne tradicije, uvrstili smo i ovu kategoriju. Treba da navedete naslov jedne koja vam se čini najbolja ili nijedne ukolko su vam sve loše.

4. NASLOVNA ILUSTRACIJA — Zaokružite broj Alefa koji ima, po vašem mišljenju, najkvalitetniju naslovnu stranu. Ukoliko smatrate da nijedna nije dovoljno dobra, precrtajte sve brojeve.

5. SF PISCI — Navedite imena pet SF autora čije biste priče najradije čitali u Alefu, bez obzira na to da li smo ih mi već objavljivali ili ne.

1. Naslovna novela ____

2. Strana priča ____

____

____

3. Domaća priča ____

4. Naslovna ilustracija (zaokružiti) 1 2 3 4 5

5. SF pisci ____

____

____

____

Podaci o čitaocu: ____

(ime i prezime)

____

(adresa)

Redakcija Alefa vas poziva da se što masovnije odazovete na ovu anketu, jer će nam njeni rezultati ukazati na vaša interesovanja i pravce razvoja časopisa koje treba da pratimo. Među prispelim anketnim listićima izvućićemo pet i nagraditi ih godišnjom pretplatom na neko od naših izdanja.

Ukolko ne želite isecanjem da oštetite svoj primerak Alefa prepišite sve podatke na poseban papir i pošaljite nam — sve će biti ravnopravno uzeto u razmatranje.

Radove poslati najkasnije do 15. marta 1988. godine. Rezultati će biti objavljeni u Alefu broj 10.

MONOLIT 2

Najobimnija i najkvalitetnija SF antologija ikad objavljenih u Jugoslaviji. Sadrži roman GOSPODAR SVETLOSTI Rodžera Zelaznija i još 17 novela i priča najpoznatijih svetskih SF autora, koje su odnele ukupno 16 nagrada HUGO i Nebula u svojim kategorijama...
Knjiga bez koje se ne može.
17000 dinara

CHRISTOPHER PRIEST
INVERTIRANI SVET

Najnegostoljubiviji od svih svetova u kojima su ljudi pokušali da opstanu, svet koji se ni na koji način ne može nadjačati, nadvladati i pokoriti, svet koji egzistira na samoj granici pojmljivosti, hiperbolični svet, Pristove svet, inveritani svet...
4000 dinara

ĆURČIĆ & ANĐELKOVIĆ
VRISAK ZVEZDA
ZEMLJA ZA DOBRE LJUDE

Dva romana u jednoj knjizi, najznačajnije domaće SF izdanje u 1987. godini.
4000 dinara

FREDERIK POHL
ČOVJEK PLUS

(NEBULA 1976) Više nego čovek? Bliska budućnost bez iluzija, spajanje čoveka sa mašinom zbog viših interesa... Jedan sasvim neobični pokušaj osvajanja Marsa. Pohl na vrhuncu svoje stvaralačke snage.
4000 dinara

DOUGLAS ADAMS
VODIČ KROZ GALAKSIJU ZA AUTOSTOPERE (I — III)

Tri romana u jednoj knjizu. Urnebesna pustolovina kroz galaksiju. Hit 1987. u Jugoslaviji - preko 7000 prodatih primeraka. Pridružite se...
7000 dinara

SCIENCE FICTION

- -

N A R U DŽ B E N I C A

Ovim se pretplaćujem na sledeće knjige (zaokružiti):

1.MONOLIT 2
2.Priest: INVERTIRANI SVET
3.Ćurčić Anđelković: Dva romana
4.Pohl: ČOVJEK PLUS
5.Adams: VODIČ KROZ GALAKSIJU

po ukupnoj ceni ……………. dinara koje ću platiti poštaru prilikom prijema pošiljke.

____
(ime i prezime)

____
(poštanski broj i mesto)

____
(ulica i broj)

Narudžbenicu popuniti čitko štampanim slovima i poslati na adresu:
Boban Knežević
11070 Novi Beograd
Poštanski fah 19.

Filip Hose Farmer

IDITE SVOJIM RASUTIM TELIMA II

Philip José Farmer: TO YOUR SCATTERED BODIES GO, 1971.

Prevod sa engleskog: Mirjana Bulatović

9

Probudio se obasjan sivom svetlošću lažnog svanuća, koje Arapi zovu vučji rep. Monat, Kaz i devojčica još su spavali. Češao je neko vreme svrbljive ogrebotine od oštre trave, a onda se izmigoljio iz ležaja. Vatra beše ugašena; kapi vode caklile su se na lišću i vrhovima travki. Drhtao je od hladnoće. Ali nije osećao umor ni slabost, kao očekivane posledice dejstva droge. Pronađe svežanj suvog bambusa u travi pored jednog drveta. Iskoristi ga da zapali vatru i ubrzo beše ugodno. Potom spazi kontejnere od bambusa sa vodom i otpi iz jednog. Alisa je sedela uspravljena na gomili trave i zlovoljno ga posmatrala. Koža joj beše naježena.

»Dođi, zagrej se!« reče on.

Ona se izmigolji iz trave, ustade, ode ka bambusovom vedru, naže se, zagrabi vode rukama i poprska lice. Zatim čučnu uz vatru, grejući ruke na jednom plamičku. Kad su svi nagi, kako brzo i najumereniji gube svoju umerenost, pomisli on.

Nešto kasnije Barton začu šuštanje trave sa istočne strane. Pojavi se ćelava glava Pitera Frigita. Krupnim korakom iziđe iz trave, sa gologlavom ženom za sobom. Iskrsnuvši otud, ona otkri mokro, ali lepo telo. Oči joj behu krupne i tamnozelene, a usne malo predebele da bi bile lepe. Ali ostale crte njenog lica bile su izvrsne.

Frigit se široko osmehivaše. Rukom je okrenu i pogura ka vatri.

»Izgledaš kao mačka koja je pojela kanarinca«, reče Barton. »Šta ti je s rukom?«

Piter Frigit pogleda zglobove svoje desne šake. Bili su otečeni, a bilo je i ogrebotina s unutrašnje strane.

»Tukao sam se«, reče. Pokaza prstom na ženu koja je čučala uz Alisu i grejala se. »Sinoć je bila luda kuća dole kraj reke. Mora da ta guma sadrži neku vrstu droge. Ne bi verovao šta su ljudi radili. Ili bi? Konačno, ti si Ričard Frensis Barton. No, nema veze, sve žene, uključujući i ružne, behu, kako-tako, zauzete. Uplašilo me je sve što se događalo i onda sam pobesneo. Pogodio sam dvojicu ljudi zdelom, onesvestio ih. Bili su napali jednu desetogodišnju devojčicu. Mogao sam ih ubiti; nadam se da jesam. Hteo sam da devojčica pođe sa mnom, ali je ona otrčala u noć.«

»Rešio sam da se vratim ovamo. Bio sam počeo da se osećam loše zbog onog što sam učinio toj dvojici, iako su zaslužili. Droga je kriva; mora da je ona oslobodila jarost i frustraciju. Tako sam krenuo ovamo, i onda sam naišao na još dva čoveka, ali oni su spopadali ženu, ovu ženu. Mislim da se ona nije toliko opirala odnosu, koliko tome što su želeli da je istovremeno napadnu, ako znaš šta hoću da kažem. Svejedno, ona je vrištala, ili pokušavala da vrišti, i opirala se, a oni su upravo krenuli da je biju. Tu sam ih ja udario pesnicom, pa ih šutnuo, i potom tresnuo zdelom.«

»Zatim sam pokupio ženu, uzgred, ime joj je Lođi (*Loghy*), i to je sve što znam o njoj, pošto nisam razumeo ni reč njenog jezika, i ona je pošla sa mnom.«

Opet se nasmeši. »Ali mi uopšte nismo stigli tamo.«

Prestao je da se smeši i naježio se.

»Potom smo hodali praćeni kišom, munjom i gromom, koji su dolazili kao božji gnev. Mislio sam da je to, možda, ne smej se, strašni sud, da nam je Bog popustio uzdu za jedan dan, kako bi nam priuštio da sami sebe osudimo. A potom ćemo biti bačeni u rupu«.

Nasmejao se ukočeno i rekao, »Bio sam agnostik od svoje četrnaeste godine, i umro sam sam u devedesetoj, iako sam mislio da pozovem sveštenika. Ali malo dete što se bilo uplašilo starog Boga Oca, i Paklenog ognja, i Prokletstva, još je pogođeno, čak i u starom čoveku. Ili u mladiću koji je ustao iz mrtvih.«

»Šta se desilo?« upita Barton. »Je li se svet okončao udarom groma i bleskom munje? Koliko vidim, još postojiš, i nisi se odrekao uživanja u grešnosti ove žene.«

»Otkrili smo jednu kamenu zdelu u blizini planina, oko milju zapadno odavde. Izgubili smo se, lutali promrzli i mokri, poskakujući kad god bi u blizini sevnula munja. Potom smo našli zdelu....Bila je opsednuta ljudima, ali izuzetno druželjubivim, i tu, u mnoštvu tela bilo je vrlo toplo, iako je kiša rominjala po travi. Najzad, odosmo na spavanje dugo pošto je kiša stala. Kad sam se probudio, pretraživao sam travu dok nisam pronašao Lođi. Nekako se beše izgubila tokom noći. Činila se zadovoljnom što me vidi, između ostalog, i dopada mi se. Reč je o uzajamnoj privlačnosti. Zašto, možda ću otkriti kad bude učila engleski. Pokušao sam tako i francuskim, i nemačkim, i citatima ruskog, i litvanskim, i galskim, svim skandinavskim jezicima, uključujući finski, klasični nauatl, arapski, hebrejski, irokeški onondaga, italijanski, španski,

latinski, moderni i homerski grčki, i desetine drugih. Rezultat: belo gledanje.«

»Ti si sigurno lingvist«, reče Barton.

»Ne vladam nijednim od tih jezika, odgovori Frigit. »Mogu mnoge od njih da čitam, ali znam da izgovaram svega nekoliko svakodnevnih fraza. Za razliku od tebe, ja nisam znalac trideset devet jezika... uključujući pornografiju«.

Izgleda da čovek zna mnogo o meni, mislio je Barton. Koliko, otkriće kasnije.

»Biću iskren s tobom, Piter«, reče Barton. »Tvoj izveštaj o sopstvenoj agresivnosti me zadivio. Nisam mislio da si kadar da napadneš i izbiješ onoliko ljudi. Tvoja osetljivost...«

»To je bila guma, naravno. Ona je otvorila vrata kaveza.«

Frigit čučnu uz Lođi i očeša svoje rame o njeno. Ona ga pogleda očima koje su bile malo iskošene. Biće to lepa žena kad joj poraste kosa.

»Tako sam uplašen i uznemiren«, nastavi Frigit, »jer me je strah gneva, želje za nasiljem koja ne leži preduboko u meni. Bojim se nasilja zato što sam nasilan. Bojim se šta će se dogoditi ako se ne bojim. Pakao, znao sam to četrdeset godina. Mnogo dobrog mi je znanje donelo!«

On pogleda Alisu i reče: »Dobro jutro!«.

Alisa odgovori dovoljno vedro i čak se nasmeši Lođi, kada je bila predstavljena. Ona bi pogledala Bartona i odgovorila mu na direktna pitanja. Ali nije ćeretala s njim, niti mu priuštila išta izuzev strogog lica.

Monat, Kaz i devojčica priđoše vatri zevajući. Barton se prošunja oko logora i otkri da su Tršćani otišli. Neki behu ostavili zdele. Psovao ih je zbog nemarnosti i kanio da ostavi zdele u travi i da im lekciju. Ali, najzad, stavi cilindre u kamena udubljenja.

Ako se njihovi vlasnici ne vrate, izgladneće ukoliko neko ne podeli s njima svoju porciju, U međuvremenu, hrana u njihovim zdelama morala bi ostati netaknuta. On ih ne bi mogao otvoriti. Juče su otkrili da samo vlasnik zdele može da je otvori. Eksperiment za dugačkim štapom pokazao je takođe da vlasnik mora da dotakne zdelu prstima ili drugim delom tela da bi se poklopac otvorio. Frigitova teorija bila je da je mehanizam u zdeli udešen prema jedinstvenoj voltaži kože vlasnika. Ili, možda, zdela sadrži vrlo osetljiv detektor moždanih talasa pojedinca.

Nebo je dotad postalo svetlije. Sunce je još bilo s druge strane dvadeset hiljada stopa visoke istočne planine. Otprilike pola sata kasnije, kontejner stena izbaci plavi plamen uz valjanje grmljavine. Grmljavina se, od kamenja duž reke, odbi ka planini.

Zdele su im dale slaninu i jaja, šunku, tost, maslac, džem, mleko, četvrt dinje, cigarete i punu šolju tamnosmeđih kristala, za koje Frigit reče da su instant-kafa. On ispi mleko, opra šolju u vodi u bambusovom Kontejneru i stavi je na vatru. Kad je voda proključala, usu u nju punu kafenu kašičicu kristala i promeša. Kafa je bila izvrsna, a kristala beše dovoljno za šest šolja. Onda Alisa stavi kristale u nezagrejanu vodu i otkri da nije neophodno upotrebiti vatru. Voda je proključala tri sekunda pošto su kristali u nju stavljeni.

Nakon obeda, ispraše zdele i vratiše ih u kontejnere. Barton svoju zdelu priveza kaišem oko ručnog zgloba. Hteo je da istražuje i nije, naravno, nameravao da ostavi zdelu na kamenu. Iako je jedino njemu mogla koristiti, pakosni ljudi mogli su je uzeti iz pukog zadovoljstva da ga vide umorenog glađu.

Barton je počeo da daje časove jezika devojčici i Kazu, a Frigit je doveo i Lođi da sluša. Frigitov predlog je bio da bi trebalo usvojiti jedan univerzalni jezik, s obzirom na mnogo, mnogo jezika i dijalekata, možda pedeset do šezdeset hiljada, kojim se ljudski rod koristio u nekoliko miliona godina svog postojanja, i kojima se koristi sada duž reke. Koristi, ako je celo čovečanstvo uskrslo. Uostalom, imao je predstavu o svega nekoliko kvadratnih milja uokolo, koje je video. No, ne bi to bila loša ideja za propagiranje esperanta, sintetičkog jezika što ga je izumeo poljski okulista, doktor Zamenhof, 1887. Gramatika mu je bila vrlo uprošćena i sasvim pravilna, a zvukovne kombinacije, premda ne tako jednostavne da ih svako tačno izgovori, relativno lake. A osnove rečnika bile su iz latinskog, sa mnogo reči iz engleskog, nemačkog, i drugih zapadnoevropskih jezika.

»Čuo sam o tome pre smrti«, reče Barton. »Ali nikada nisam video nikakav uzorak. Možda može postati koristan. No, u međuvremenu, učiću ovo dvoje engleskom.«

»Ali većina ljudi ovde govore italijanski ili slovenački!«

»Može biti, premda dosad nemamo

nikakav pregled. Međutim, ja ne nameravam da ostanem ovde, budi siguran.«

»Mogao sam to da predvidim«, promrmlja Frigit. »Uvek si bio nemiran; morao si da ideš dalje.«

Barton ga prodorno pogleda i otpoče sa lekcijama. Za oko petnaest minuta, uvežbao ih je da prepoznaju i izgovore devetnaest imenica, zamenica i nekoliko glagola: vatra, bambus, zdela, muškarac, žena, devojčica, ruka, stopalo, oko, zub, jesti, šetati, trčati, govoriti, opasnost, ja, ti, oni, nas. Nameravao je da i sam nauči od njih koliko oni od njega. Jednom će moći da govori njihovim jezicima, koji god da su.

Sunce je obasjalo vrh istočnog venca. Vazduh je postao topliji, pa su zapustili vatru. Osećali su se dobro drugog dana uskrsnuća. A gotovo ništa nisu znali o ovom svetu, ili kakva njihova konačna sudbina treba da bude, ili ko određuje njihovu subinu.

Lev Ruač promoli svoje nosato lice kroz travu i upita; »Smem li da vam se pridružim?«

Barton klimnu glavom, a Frigit reče; »Naravno, što da ne?«

Ruač iziđe iz trave. Niska žena bele puti, krupnih smeđih očiju i krasnih, nežnih crta lica, išla je za njim. Ruač ju je predstavio kao Tanju (Kovićj. Sreo ju je prethodne večeri i ostali su zajedno čim su otkrili da imaju nešto zajedničko. Bila je rusko-jevrejskog porekla, rođena 1958. u Bronksu, Njujork Siti. Postala je nastavnica engleskog, udala se za biznismena koji je zgrnuo milion dolara i pao mrtav kad je njoj bilo četrdeset pet, ostavivši je slobodnu da se uda za divnog čoveka sa kojim se volela petnaest godina. Šest meseci kasnije, umrla je od raka. Tanja, ne Lev, dala je ove činjenice, i to u jednoj rečenici.

»Sinoć je bio pakao dole na poljanama«, reče Lev. »Tanja i ja smo, za spas života, morali da otrčimo u šumu. Tako sam odlučio da vas nađem i zamolim da ostanemo ovde. Izvinjavam se zbog svojih prenagljenih primedbi od juče, gospodine Barton. Mislim da su moja zapažanja bila razložna, ali stavovi koje sam izneo treba da se razmotre u kontekstu vaših stavova.«

»Drugi put ćemo o tome«, reče Barton. »U vreme kad sam pisao tu knjigu, trpeo sam zbog podlih i zlonamernih laži zelenaša iz Damaska, i oni...

»Naravno, gospodine Barton«, reče Ruač. »Kako rekoste, kasnije. Samo sam hteo da istaknem da vas smatram vrlo sposobnom i jakom ličnošću, i da bih voleo da se pridružim vašoj grupi. Mi smo u stanju anarhije, ako anarhiju možete nazvati stanjem, i mnogima od nas potrebna je zaštita.«

Barton nije voleo da ga prekidaju. Mrko pogleda i kaza; »Molim vas, dozvolite da razjasnim. Ja...«

Frigit ustade i reče: »Evo i ostalih. Zanima vas gde su bili?«

Međutim, od onih devetoro, beše se vratilo samo četvoro. Marija Tuči objasnila je da su odlutali zajedno nakon žvakanja gume i naposletku se našli kod jedne od velikih logorskih vatri na poljanama. Zatim se štošta desilo; bilo je tuča i nasrtaja muškaraca na žene, muškaraca na muškarce, žena na muškarce, žena na žene, i čak napada na decu. Grupa se raspala u haos, ona je srela ostalo troje tek sat ranije, tragajući u brdima za kamenim kontejnerom.

Lev je dodao još detalja. Rezultat žvakanja narkotične gume bio je tragičan, zabavan, ili vrlo prijatan, zavisno, očito, od individualne reakcije. Guma je na mnoge delovala kao afrodizijak, ali je takođe imala i mnoge druge efekte. Uzmimo muža i ženu, koji su umrli u Opčini, predgrađu Trsta, 1899. godine. Bili su uskrsli na odstojanju od šest stopa. Plakali su od radosti što su ponovo sjedinjeni kad toliki parovi nisu. Zahvalili su Bogu za svoju dobru sreću, premda su imali nekoliko primedbi da ovo nije obećani svet. Ali bilo je iza njih pedeset godina bračne sreće, i sada su se radovali zajedničkom bivstvovanju u večnosti.

Samo nekoliko minuta pošto su oboje sažvakali gumu, čovek je ugušio svoju ženu, bacio njeno telo u reku, uzeo drugu u naručje i sa njom otrčao u tminu šume.

Drugi čovek skočio je na jedan od kamenih kontejnera i održao govor koji je trajao svu noć, čak po kiši. Za nekolicinu koji su ga mogli čuti i manje onih koji su slušali, demonstrirao je principe savršenog društva i kako oni mogu biti sprovedeni u praksu. Do zore je bio tako promukao da je mogao tek graknuti koju reč. Na zemlji je retko mario da se oglasi.

Neki muškarac i žena, uvređeni javnim ispoljavanjem pohote, energično su nastojali da razdvoje parove. Rezultat njihovog delovanja: modrice, okrvavljeni nosevi, rasečene usne i dva potresa.

Nekoliko muškaraca i žena proveli su noć na kolenima, moleći se i ispovedajući grehe.

Pojedina deca bila su pretučena, silovana, ili ubijena, ili sve to. Ali nisu svi podlegli ludilu. Izvestan broj odraslih štitio je decu, ili se to bar pokušavalo.

Ruač je opisao beznađe i gađenje jednog hrvatskog muslimana i austrijskog Jevreja jer su njihove zdele sadržavale svinjetinu. Jedan Hindus izvikivao je skarednosti zato što je u njegovoj zdeli bilo meso.

Četvrti čovek, koji je vikao da su u đavoljim rukama, bacio je svoje cigarete u reku.

Nekolicina ga upitaše: »Zašto nama nisi dao cigarete, ako ih već nisi želeo?«

»Duvan je đavolji izum; to je korov koji je Satana stvorio u Edenskom vrtu!«

Jedan čovek kaza; »Mogao si bar podeliti cigarete sa nama. Ne bi te bolelo.«

»Hteo sam da bacim sve te zle stvari u reku!« vikao je.

»Ti si jedan nepodnošljivi fanatik i lud skroz-naskroz«, drugi je odgovorio i udario ga preko usta. Pre nego što je duvanomrzac uspeo da ustane sa zemlje, ostala četvorica ga izudaraše i išutiraše.

Kasnije, duvanomrzac ustade teturajući i, plačući od besa, vikaše; »Čime sam ovo zaslužio, moj Gospode, moj Bože? Uvek sam bio dobar čovek. Podelio sam hiljade funti dobrotvornim ustanovama, služio misu u Tvom hranu triput nedeljno, vodio doživotno rat protiv greha i pokvarenosti, ja...«

»Ja te znam!« uzviknu neka žena. Bila je to visoka plavooka devojka lepog lica i dobro zaobljene figure. »Ja te znam, gospodine Roberte Smitsone!«

On prestade da priča i ošinu je pogledom: »Ja tebe ne znam!«

»Ne! Ali bi trebalo! Ja sam jedna od hiljada devojaka koje su morale da rade šesnaest sati dnevno, šest i po dana u nedelji, da bi ti živeo u svojoj velikoj kući na bregu i oblačio fina odela, i da bi tvoji konji i psi jeli bolje od mene. Bila sam jedna od tvojih fabričkih devojaka. Moj otac je robovao za tebe, moja majka je robovala za tebe, moja braća i sestre, oni koji nisu bili prebolesni ili umrli zbog premalo, ili suviše loše hrane, prljavih postelja, polupanih prozora i ujeda štakora, robovali su za tebe. Mom ocu je jedna od tvojih mašina odnela ruku, a ti si ga izbacio bez penija. Majka mi je umrla od tuberkuloze pluća. Ja sam iskašljavala svoj život, takođe, moj fini baronete, dok si se ti punio masnim jelima, i sedeo u lakim stolicama, i dremao u svojoj velikoj i skupoj crkvenoj klupi, i davao hiljade da hraniš sirote nesrećnike u Aziji i slao misionare da preobraćaju jadne pagane u Africi. Ja sam iskašljala svoja pluća i morala sam da pristanem na — kurvanje, kako bih zaradila dovoljno novca da prehranim mlade sestre i braću. I, zakačila sam sifilis, ti, prokleti, pobožni, kučkin sine, zato što si hteo da iscediš svaku kap znoja i krvi koju sam imala, i koje su imale jadnice poput mene. Umrla sam u zatvoru zato što si rekao policiji da treba da postupi surovo u slučaju prostitucije. Ti... ti...!«

Smitson pocrvene pa poblede. Potom se ispravi, mrko pogleda ženu, i reče; »Vi kurve uvek morate nekog da okrivite za svoje neobuzdane žudnje, zle puteve. Bog zna da sam sledio Njegove staze.«

Okrenu se i ode, ali žena otrča za njim i zamahnu zdelom. Ona polete; neko viknu; on se okrenu i saže. Zdela mu zamalo nije okrznula teme.

Smitson protrča pored žene pre nego što je mogla doći sebi i hitro se izgubi u gomili. »Na žalost«, primeti Ruač, »vrlo malo ih je moglo shvatiti šta se događa, jer ne znaju engleski«.

»Gospodin Robert Smitson«, kaza Barton. »Ako se dobro sećam, bio je vlasnik pamučnih kombinata i čeličana u Mančesteru. Bio je poznat po filantropiji i dobrim delima među paganima. Umro 1870. otprilike, u osamdesetoj.«

»I verovatno ubeđen da će biti nagrađen na nebesima«, reče Lev Ruač. »Naravno, nikad mu nije palo na pamet da je mnogo puta bio ubica.«

»Da on nije eksploatisao sirotinju, radio bi to neko drugi.«

Tim su se opravdanjem koristili mnogi kroz ljudsku istoriju«, reče Lev. »Uostalom, u tvom kraju su postojali industrijalci koji su se postarali da se nadnice i uslovi u njihovim fabrikama poboljšaju. Robert Oven je bio jedan od njih, ako se ne varam.«

10

»Ne vidim mnogo smisla u pretresanju događaja iz prošlosti«, — reče Frigit. »Mislim da treba da učinimo nešto u vezi sa našom sadašnjom situacijom.«

Barton ustade. »U pravu si, Jenk. Potrebni su nam krovovi nad glavama,

alatke, i Bog zna šta još. Ali, pre svega, mislim da treba da pogledamo gradove na poljanama i vidimo šta njihovi stanovnici rade.

U tom trenu Alisa izbi kroz drveće na brežuljku iznad njih. Frigit je prvi opazi. Prsnu u smeh. »Poslednji krik ženske mode«

Makazama beše isekla dugačke vlati trave i isplela od njih dva odevna predmeta. Jedan je bio neka vrsta ponča koji joj je pokrivao grudi, a drugi suknja, koja joj je dosezala do listova.

Efekat je bio neobičan, premda drugačiji nije ni mogla da očekuje. Nagoj joj gola glava još nije oduzimala previše ženstvenosti i lepote. Ali u zelenoj, glomaznoj, bezobličnoj odeći, lice joj odjednom postade muškobanjasto i ružno.

Ostale žene sjatile su se oko nje i razgledale plet trave i travnati pojas koji joj je držao suknju.

»Grebe i vrlo je neudobno«, reče Alisa. »Ali je pristojno. To je sve što mogu da kažem o tome.«

»Očito nisi mislila na ono što si rekla u vezi sa svojom ravnodušnošću na golotinju u zemlji gde su svi goli«, reče Barton.

Alisa pogleda ukočeno i hladno i reče, »Očekujem da će svi ovo nositi. Svaki pristojan muškarac i žena, u stvari.«

»Pretpostavljao sam da će gospođa Grondi pomoliti svoju ružnu glavu ovde,« odvrati Barton.

»Šokantno je bilo naći se među toliko nagih ljudi«, reče Frigit. »Čak iako je nudizam na plažama i u privatnim kućama postao opšta pojava u kasnim osamdesetim. Ali ubrzo su se svi navikli. Svi, izuzev beznadežno neurotičnih, pretpostavljam.«

Barton se okrenuo i zapodeo priču s srugim ženama. »A šta je s vama, dame? Nameravate li i vi da nosite ove ružne, škripave stogove sena, zato što jedna od pripadnica vašeg pola iznenada odlučuje da opet ima privatne udove? Može li nešto što je bilo tako javno, postati privatno?«

Lođi, Tanja i Alisa nisu ga razumele, jer je govorio talijanski. Ponovio je na engleskom, zbog poslednje dve.

Alisa pocrvene i reče: »Moja je stvar šta nosim. Ako je nekom stalo da ide nag dok sam ja pristojno odevena, dobro...!«

Lođi nije razumela ni reč, ali je shvatila šta se događa. Nasmejala se i okrenula. Ostale žene izgledale su kao da pokušavaju da pogode šta ona druga namerava da učini. Ružnoća i neudobnost odeće nisu bile sporne.

»Dok vi, ženske, pokušavate da se odlučite«, reče Barton, »bilo bi lepo da uzmete bambusova vedra i pođete s nama na reku. Možemo se okupati, napuniti vedra vodom, izvideti situaciju na poljanama, i potom se vratiti. Možda ćemo uspeti da izgradimo nekoliko kuća ili privremenih skloništa, pre nego što padne noć.«

Krenuše niz brda, probijajući se kroz travu i noseći zdele, chert oružje, bambusova koplja i kofe. Nisu stigli daleko kada su sreli izvestan broj ljudi. Očigledno su mnogi stanovnici poljana bili odlučili da se isele. Ne samo to, neki takođe behu našli chert i napravili alatke i oružje. Naučili su od nekog tehniku rada sa kamenom, moguće od drugih primitivaca u oblasti. Dosad Barton beše video samo dva primerka ne-homo sapiensa, a ti su bili s njim. Ali ma gde tehnika bila naučena, dobro su je primenili. Prošli su pored dve poludovršene kolibe od bambusa. Bile su okrugle, jednosobne, i imale kupaste krovove prekirivene velikim trouganim lišćem gvozdenog drveća i dugačkim vlatima trave s brežuljaka. Jedan čovek, uz pomoć chert tesle i sekire, pravio je niski krevet od bambusa.

Izuzimajući nekoliko prilično prostih koliba ili naherenih kućeraka podignutih bez kamenih alatki na rubovima poljana, i nekolicine plivača u reci, ravnica beše napuštena. Tela od prethodne lude noći behu nestala. Više niko nije obukao travnatu suknju, a mnogi su buljili u Alisu ili se čak smejali i bučno dobacivali opaske. Alisa je crvenela ali nije kanila da se otarasi odeće. Međutim, sunce je postajalo toplije, i ona se češala ispod prsluka i suknje. Bila je to mera jačine nadražaja, kada se ona, odgojena po strogim viktorijanskim standardima više klase, javno češala.

Ipak, kad stigoše na reku, spaziše nekoliko hrpa materijala sabranog za travnata odela. Na obali su ih ostavili muškarac i žena, koji su se smejali, prskali i plivali u reci.

Izvesno je da plaža nije baš podsećala na one koje je znao. Ovo su bili isti oni ljudi koji su prihvatili naprave za kupanje, odela koja ih pokrivaju od glave do pete i sve druge umerene izume, kao apsolutno moralne i bitne za produženje pristojnog društva — njihovog. Ipak, samo jedan

dan pošto su se našli ovde, plivali su nagi. I to sa zadovoljstvom.

Njihovo prihvatanje sopstvene nagosti, bilo je prouzrokovano delimično šokom zbog uskrsnuća. Osim toga, malo su šta mogli promeniti prvog dana. A, bilo je tu i prožimanja civilizovanih i divljih naroda, ili tropskih, takode civilizovanih, koji nisu bili osobito pogođeni golotinjom.

On pozva ženu koja je stajala do pojasa u vodi. Imala je neugladeno lepuškasto lice i iskričave, plave oči.

»Ta je žena napala gospodina Roberta Smitsona«, reče Lev Ruač. »Čini mi se da joj je ime Vilfreda Alport.«

Barton ju je posmatrao radoznalo, i sa uvažavanjem njenog sjajnog poprsja. Doviknu joj: »Kakva je voda?«

»Vrlo prijatna«, odgovori ona kroz smeh.

On otkopča kaiš svoje zdele, odloži kontejner za koji je bio pričvršćen chert nož i sekirica, i ugazi u reku sa komadom zelenog sapuna. Voda kao da je bila deset stepeni ispod njegove telesne temperature. Sapunao se dok je zapodevao razgovor sa Vilfredom. Ako je još gajila ikakvu ozlojeđenost prema Smitsonu, nije je pokazivala. Naglasak joj je bio teški severnjački, možda kamberlandski.

Barton joj reče: »Čuo sam o tvom malom sporu sa poslednjim velikim licemerom, baronetom. Treba da si srećna sada, ipak. Ponovo si zdrava, mlada i lepa, i ne moraš krvavo da zarađuješ hleb. Takođe, možeš iz ljubavi da radiš ono što si morala da radiš za pare.«

Nije vredelo okolišiti kod jedne fabričke devojke. Ne, zbog nje.

Vilfreda mu uputi ukočen pogled, hladan kao bilo koji pogled Alise Hergrejvz. »A sada, nisi li vraški drzak? Englez, zar ne? Ne mogu ti odrediti akcenat, londonski, rekla bih, sa primesom nečeg inostranog.«

»Blizu si«, odgovori on smejući se. »Uzgred, ja sam Ričard Barton. Kako bi ti se dopalo da nam se pridružiš? Uortačili smo se zbog odbrane i nameravamo da podignemo koju kuću ovog popodneva. Imamo samo naš kameni kontejner gore u brdima.«

Vilfreda pogleda na Tau Cetana i Neandertalca. »Oni spadaju u vašu bandu, onda? Čula sam za njih; kažu da je čudovište čovek sa zvezda koji nam se pridružio 2.000 godine posle Hrista, tako oni kažu.«

»Neće ti nauditi«, reče Barton. »Ni podljudski. A šta ti kažeš?«

»Ja sam samo žena«, reče ona. »Šta ja imam da pružim?«

»Žena sve može da pruži«, odvrati Barton, cereći se.

Neočekivano, ona prsnu u smeh. Dotače mu grudi i reče. »Zar ti nisi jedan pametni? U čemu je stvar pa ne možeš imati vlastitu devojku?«

»Imao sam je, i izgubio«, odgovori Barton. To nije bilo sasvim tačno. Nije bio siguran šta Alisa namerava. Nerazumljivo mu je bilo zašto je ostala u njegovoj grupi ako je toliko užasnuta i zgađena. Možda zato što više voli poznato od nepoznatog zla. U tom trenu on sam je jedino osećao gađenje prema njenoj gluposti, ali nije želeo da ode. Ljubav koju je iskusio sinoć, mora da je bila podstaknuta drogom, ali je još bio pun njenog taloga. Zašto je onda pitao ovu ženu da im se pridruži? Možda da napravi Alisu ljubomornom. Možda da ima koga da obori na leđa, ako ga Alisa večeras odbije. Možda... nije znao zašto.

Alisa stajaše na obali, gotovo dodirujući vodu nožnim prstima. Obala je, na ovoj tački, bila svega inč iznad vode. Niska trava nastavljala se sa poljane, da bi se pretvorila u čvrstu zamršenu masu koja je pokrivala rečno korito. Barton je osećao travu pod stopalima, gde god je mogao ugaziti. Bacio je sapun na obalu, otplivao četrdeset stopa i zaronio. Tu struja iznenada postade jača, a dubina mnogo veća. Ronio je sve dublje, otvorenih očiju, dok svetlost nije oslabila i uši ga zabolele. Produžio je, i potom prstima dotakao dno. I ono je bilo travnato.

Kada je otplivao natrag, donde gde mu je voda dosezala do pojasa, vide da je Alisa svukla odeću. Bila je blizu obale, ali je čučala, tako da joj je voda dopirala do grla. Sapunjala je glavu i lice.

On pozva Frigita; »Zašto ne uđeš?«

»Čuvam zdele«, odgovori Frigit.

»Vrlo dobro!«

Barton tiho opsova. Trebalo je da on na to misli i postavi nekog za čuvara. Nije, u stvari, bio dobar vođa, već sklon da pusti stvari da odu u propast, da im dozvoli da se raspadnu. Da pusti. Na Zemlji je bio šef mnogih ekspedicija, od kojih se nijedna nije isticala efikasnošću ili jakom upravom. No, u toku krimskog rata, kada je bio vođa Bitsonovih dobrovoljaca, obučavanje razuzdane turske konjice, bašibozuka, vodio je sasvim dobro, neuporedivo bolje od većine. Prema tome, nije trebalo

sebe da prekoreva.

Lev Ruač iziđe iz vode i prede rukama preko svog mršavog tela da strese kapi. Iziđe i Barton i sede pored njega. Alisa mu okrenu leđa, da li namerno ili ne, nije bilo načina da ustanovi, naravno.

»Ne uživam samo u tome što sam ponovo mlad«, reče Lev svojim teško akcentovanim engleskim. »Raduje me što opet imam ovu nogu.«

Potapša se po desnom kolenu.

»Izgubio sam je u saobraćajnoj nesreći na auto-putu u Nju Džersiju, kad mi je bilo pedeset godina.«

Nasmeja se i reče; »Bilo je ironije u takvoj situaciji, koju bi neki nazvali sudbinom. Benu me zarobili Arapi dve godine ranije, kada sam tražio minerale u pustinji, u državi Izrael, shvataš...«

»Misliš Palestini?« reče Barton.

»Jevreji su osnovali nezavisnu državu 1948«, reče Lev. »Ti o tome, naravno, ne znaš. Jednom ću ti sve ispričati. Tako, bio sam zarobljen i mučen od strane arapskih gerilaca. Neću u detalje; pozli mi kad se prisećam. Ali pobegao sam te noći, premda ne pre nego sam dvojicu tresnuo po glavi kamenom i još dvojicu pogodio iz puške. Ostali su umakli, i ja sam pobegao. Imao sam sreće. Pokupila me je jedna vojna patrola. Međutim, dve godine kasnije, kada sam bio u Americi, vozeći auto-putem, jedan kamion, veliki semi, i to ću opisati kasnije, presekao mi je put, preklopio se nadvoje, i ja sam se sudario s njim. Bio sam teško povređen i desna noga mi je amputirana ispod kolena. Ali poenta ove priče je u tome što je vozač kamiona bio rođen u Siriji. Tako, vidiš, trebalo je da me Arapi uhvate, i jesu, premda me nisu ubili. Taj posao delo je našeg prijatelja sa planete Tau Ceti. Iako ne mogu reći da je učinio išta čovečanstvu, izuzev što mu je ubrzao uništenje«.

»Kako to misliš?« upita Barton.

»Milioni su umirali od gladi, čak je i Amerika bila na strogo racionisanoj dijeti, a zagađenost naše vode, zemlje i vazduha, ubijala je preostale milione. Naučnici su tvrdili da će pola zaliha kiseonika na Zemlji nestati za deset godina, jer je fitoplankton u okeanima — on je obezbeđivao pola zemaljskog kiseonika, znaš — umirao. Okeani su bili zagađeni.«

»Okeani?«

»Ne veruješ? Dobro, ti si umro 1890, pa ti je teško da poveruješ. Ali neki ljudi su predskazivali 1968. upravo ono što se dogodilo 2008. godine. Verovao sam im, bio sam biohemičar. Ali veći deo populacije, naročito oni koji su računali, narodne mase i političari, odbijali su da veruju dok nije postalo suviše kasno. Mere su preduzimane kako se situacija pogoršavala, ali su uvek bile preslabe i prekasne, i nisu išle naruku grupama koje bi izgubile novac, ako bi one bile efikasne. Ali to je duga, tužna priča, a ako smo kod izgradnje kuća, najbolje je da počnemo odmah posle ručka.«

Alisa iziđe iz vode i obavi telo rukama. Sunce i povetarac začas je osušiše. Podiže travnatu odeću, ali je ne obuče. Vilfreda je zapitkivaše o njoj. Alisa odgovori kako joj odeća isuviše izaziva svrab, ali će je sačuvati da je nosi noću, ako zahladni. Alisa je prema Vilfredi bila učtiva, ali primetno uzdržana. Slučajno je čula veći deo razgovora i znala je da je Vilfreda bila fabrička devojka koja je postala prostitutka, a potom umrla od sifilisa. Ili je bar Vilfreda mislila da ju je bolest ubila. Nije upamtila umiranje. Bez sumnje, kao što je veselo rekla, prethodno je bila izgubila pamet.

Alisa, čuvši ovo, još se više udalji. Barton se smešio, pitajući se šta bi radila da zna da je i on patio od iste bolesti, koju je dobio od jedne robinje u Kairu kada je, prerušen u muslimana putovao u Meku 1853. godine. Bio je »lečen« i um mu nije fizički oboleo, premda je imao žestoke mentalne patnje. Ali stvar je bila u tome da je uskrsnućem svakome dato sveže, mlado i neobolelo telo, i prošlost jedne osobe na Zemlji ne treba da određuje odnos druge osobe prema njoj.

Ne treba nije »ne«, međutim, ne bi trebalo.

On stvarno nije mogao da okrivi Alisu Hergrejvz. Ona je bila proizvod svog društva — kao sve žene, bila je ono što su muškarci od nje napravili — i imala je snagu karaktera i elastičnost mišljenja da se izdigne iznad pojedinih predrasuda svog vremena i svoje klase. Dovoljno dobro se bila prilagodila nagosti, i nije bila otvoreno odbojna ili prezriva prema devojci. Uradila je sa Bartonom nešto što je bilo protiv principa života u otvorenoj i prikrivenoj indoktrinaciji. A to se dogodilo u noći, prvog dana njenog života posle smrti, kada je trebalo da je na kolenima, zapevajući bosannas zato što je »grešila«, i obećavajući da više neće »grešiti« onoliko dugo dok ne bude stavljena na pakleni oganj.

Kako su koračali preko poljane, razmišljao je o njoj, okrećući, s vremena na vreme, glavu da je vidi. Ta glava bez kose činila je da joj lice izgleda mnogo starije, ali je bezdlakost uzrokovala detinji izgled ispod pupka. Svi su nosili ovu kontradiktornost, odrasli muškarac ili žena iznad vrata, malo dete ispod trbuha.

Zaostade, dok se ne nađe kraj nje. To učini da je i pored Frigita i Lođi. Pogled na Lođi mogao bi mu doneti izvesnu dobit, ako njegov pokušaj da razgovara s Alisom propadne. Lođi je imala lepo zaobljenu zadnjicu, oblika kao dva jajeta. A njihala se jednako opčinjavajuće kao Alisa.

On progovori tiho: »Ako te je prošla noć toliko ožalostila zašto ostaješ sa mnom?«

Njeno lepo lice se iskrivi i poružne.

»Ja ne ostajem s tobom! Ja ostajem s grupom! Osim toga, razmišljala sam o prošloj noći, iako me boli. Moram biti pravedna. Ta gnusna guma sadržavala je narkotik koji je učinio da se oboje ponašamo... kako jesmo. Bar znam da je ona kriva za moje ponašanje. A, ostavljam ti korist od sumnje.«

»Znači, nema nade da će se ponoviti?«

»Kako možeš to pitati?! Naravno da ne! Kako se usuđuješ?«

»Ne navaljujem«, reče. »Kako sam shvatio, uradila si nešto što bi inače uradila, da te ne koče tvoje inhibicije. Te inhibicije su dobre — u izvesnim okolnostima, kao kad si zakonita supruga čoveka koga voliš u Engleskoj na Zemlji. Ali Zemlja više ne postoji, ne da znamo. Ni Engleska. Ni englesko društvo. Pa i ako je ceo ljudski rod uskrsnut i rasut duž reke i tada možda nikada više nećeš videti svog supruga. Nisi više udata. Upamti... dok nas smrt ne prisvoji? Umrla si i, dakle, rastala se. Osim toga, nema udaje na nebesima.«

»Ti si bogohulnik, gospodine Barton. Čitala sam o tebi u novinama, a čitala sam i neke od tvojih knjiga o Africi i Indiji, pa i onu o mormonima u Sjedinjenim Državama. Takođe sam slušala i priče, i u većinu teško mogla poverovati, jer su te predstavljale tako poročnim. Reginald je bio vrlo ogorčen kad je pročitao tvoju Kasidu. Rekao je da tako prljavu ateističku literaturu nije imao u svojoj kući, i sve je tvoje knjige bacio u peć.«

»Ako sam ja tako poročan, a ti se osećaš kao posrnula žena, zašto ne odeš?«

»Moram li sve ponoviti? Moguće je da u drugoj grupi bude čak neko gori. Zatim, kako si bio ljubazan da naglasiš, ne prisiljavaš me. Svejedno, sigurna sam da imaš nekakvo srce ispod tog ciničkog i rugalačkog držanja. Videla sam ti suze u očima dok si nosio uplakanu Gvenafru.«

»Otkrila si me«, reče on smešeći se. »Vrlo dobro. Neka bude tako. Biću galantan, neću pokušavati da te zavedem ili da te ikako zlostavljam. Ali, kad me sledeći put vidiš da žvaćem gumu, bilo bi poželjno da se sakriješ. U međuvremenu, dajem ti časnu re'č; ne moraš me se uopšte plašiti, sve dok nisam pod uticajem gume.«

Ona stade, razrogačenih očiju. »Planiraš da je opet žvaćeš?«

»Što da ne? Ona, neke ljude očito, preobražava u divlje životinje, ali ne i mene. Ne žudim za njom, pa sumnjam da formira naviku. Uobičavao sam da pušim opijum, s vremena na vreme, znaš, i nisam se tome odao, pa pretpostavljam da nemam psihološku slabost prema drogama«.

»Shvatila sam da si vrlo često bio trešten pijan, gospodine Barton. Ti i onaj odurni stvor, gospodin Svinburn.«

Ona ućuta. Jedan čovek ju je zovnuo i, iako nije razumela italijanski, shvatila je njegov skaredni gest. Sva pocrvene, ali žustro požuri napred. Barton je prodorno posmatrao čoveka. Beše to lepo građen, tamnoput mladić, velikog nosa, uvučene donje vilice i primaknutih očiju. Govor mu je bio kao u bolonjskih kriminalaca, a tamo je Barton proveo dosta vremena istražujući etrurske relikvije i grobove. Iza njega beše još deset muškaraca, uglavnom isto tako neprivlačnih i bahatih kao njihov vođa, i pet žena.

Bilo je očevidno da su hteli još žena za svoju grupu. Takođe je bilo očevidno da će hteti da otmu kameno oružje Bartonovoj grupi. Bili su naoružani samo svojim zdelama i bambusovim štapovima.

11

Barton je govorio oštro i njegovi ljudi se primakoše. Kaz nije razumeo ni reč, ali je odmah shvatio šta se događa. Zaostade da načini zaštitnicu sa Bartonom. Njegov životinjski izgled i sekirica u ogromnoj šaci malo obuzdaše Bolonjce. Sledili su grupu, uz bučne komentare i pretnje, ali se nisu suviše približavali. Međutim, kada stigoše u brda, vođa bande izreče komandu i oni napadoše.

Mladić primaknutih očiju, vičući i vitlajući zdelom na kaišu, jurnu na Bartona. Barton odmeri zavitlaj cilindra i potom

hitnu bambusovo koplje upravo kad je zdela lučno odlazila. Kameni šiljak zari se u čovekov trbuh i on pade na bok sa zabodenim kopljem. Podljudski je oborio vitlajući zdelu štapom koji mu ona izbi iz ruke. On priskoči, sečivom sekirice udari napadača u teme i čovek pade okrvavljene lobanje.

Mali Lev Ruač pogodi jednog napadača zdelom u bradu, a zatim pritrča i skoči na njega. Gazio je po licu čoveka, koji ustajaše. Ovaj pade natrag; Rauč se oslobodi i duboko mu zaseče rame svojim chert nožem. Čovek, vrišteći, ustade i pobeže.

Frigit se poneo bolje nego što je Barton očekivao, pošto je pobledeo i počeo da se trese kada ih je banda prvi put izazvala. Zdela mu je bila pričvršćena kaišem oko levog, a sekirica oko desnog zgloba. Jurnuo je na grupu i, pogođen u rame zdelom, čiji je udar ublažio tako što ga je delimično blokirao svojom zdelom, pao na bok. Jedan čovek podiže obema rukama bambusov štap da ga zarije u Frigita, ali se ovaj otkotrlja, podiže zdelu i zaštiti se od štapa. Potom se pridiže, udari čoveka glavom i zanese ga natrag. Obojica se nađoše na zemlji, Frigit odozgo, i njegova kamena sekira kresnu čoveka dvaput u slepoočnicu.

Alisa beše hitnula svoju zdelu u lice jednom čoveku, a zatim je pokušala da ga ubode vraški oštrim vrhom svog koplja od bambusa. Lođi mu otrča sa strane i pogodi ga u glavu štapom tako jako, da je pao na kolena.

Tuča beše gotova za šezdeset sekundi. Ostali muškarci pobegli su sa svojim ženama za petama. Vođu, koji je jaukao, Barton okrenu na leđa, i izvuče svoje koplje iz rupe u njegovom stomaku. Vrh se ne beše zabo dublje od pola inča.

Čovek se uspravi i, uhvativši se za ranu iz koje je liptala krv, otetura preko polja. Dvojica iz bande behu onesvešćeni, ali će verovatno preživeti. Čovek kojeg je napao Frigit beše mrtav.

Amerikanac je naizmenično crveneo i bledeo. Ali nije izgledao skrušen ili zgađen. Ako mu je ičeg bilo u izrazu, beše to ushićenje. I olakšanje.

Rekao je: »To je prvi čovek kog sam ikad ubio. Prvi!«

»Sumnjam da će biti i poslednji«, kaže Barton. »Osim ako ne budeš prvi ubijen.«

Ruač, gledajući leš, reče: »Mrtav čovek ovde isti je kao mrtav na Zemlji. Pitam se kuda odlaze ovi što su ubijeni u životu posle smrti?«

»Ako budemo dovoljno dugo živeli, možda ćemo otkriti. Vas dve ste se vrlo dobro obračunale s njima«.

Alisa reče: »Učinila sam što se moralo učiniti«, i ode. Bila je bleda i tresla se. Lođi, za razliku od nje, izgledaše oraspoložena.

Stigli su do kamene zdele pola sata pre podneva. Stvari su se promenile. U njihovoj, sasvim maloj udolini, bilo je oko šezdeset ljudi, od kojih su mnogi radili na komadima chert-a. Jedan čovek držaše se za okrvavljeno oko u koje mu je upalo parče kamena. Još nekolicina imahu okrvavljena lica, ili se držahu za stučene prste.

Barton se oneraspoložio, ali nije mogao ništa da uradi. Jedina nada za ponovno zadobijanje prostora mirnim povlačenjem, bila je da će oskudica vode oterati uljeze. Ta se nada brzo istopila. Jedna žena mu reče da na oko milju i po zapadno postoji mali slap. Pada sa vrha planine nagibom jednog kanjona u obliku strele, u veliku rupu samo dopola napunjenu. Konačno, treba da se prolije, poteče kroz bregove i razlije se po poljani. Ako nije, naravno, kamen u podnožju planine survan dole da načini kanal za bujicu.

»Ili, ako ne načinimo vodovodne cevi od velikog bambusa«, reče Frigit.

Staviše zdele na stenu. Svako pažljivo osmotri svoje pravo mesto, pa pričekaše. Nameravali su da se pokrenu kad zdele budu pune. Lokacija na pola puta između vodopada i kamene zdele bila bi povoljna, a možda ne bi bili u tolikoj gužvi.

Plavi plamen sunu iz kamena, upravo kad je sunce dostizalo zenit. Ovog puta zdele donese antipasto salatu, italijanski crni hleb sa belim lukom i otopljenim puterom, špagete i ćufte, punu čašu suvog crnog vina, grožđe, još kristala kafe, deset cigareta, jednu cigaretu marihuane, jedan cigar, još toalet-papira, komad sapuna i četiri čokoladna krema. Neki su se žalili da ne vole italijansku hranu, ali niko ne odbi da jede.

Grupa, pušeći cigarete, hodaše duž podnožja planine ka slapu. On beše na kraju trougaonog kanjona, gde je izvestan broj muškaraca i žena podigao logor oko jame. Voda je bila ledeno hladna. Po ispiranju zdela, sušenju, i ponovnom punjenju vedara, krenuše nazad, u pravcu kamenog kontejnera. Posle pola milje, izabraše brežuljak pokriven borovima,

izuzev na vrhu, gde je raslo veliko gvozdeno drvo. Tu beše i mnogo bambusa svih veličina. Pod upravom Kaza i Frigita, koji su živeli nekoliko godina u Maleziji, posekli su bambus i podigli kolibe. Bile su tć kružne građevine, sa jednim vratima, i prozorom nasuprot njima, i sa kupasto uzdignutim krovom. Radili su brzo, ne mareći za finese, pa je do večere sve, osim krovova, bilo gotovo. Frigit i Monat behu odabrani da ostanu kao stražari dok ostali odnesu zdele do kamena. Onde zatekoše oko trista ljudi kako grade prislonjene kuće i kolibe. Barton je ovo očekivao. Većinom ljudi nisu želeli da svakodnevno, triput na dan, hodaju pola milje, zbog hrane. Više im je odgovaralo da se sjate oko kamenog kontejnera. Kolibe ovde behu nasumice uglavljene i bliže nego što je to bilo potrebno. Još uvek je postojao problem sveže vode, a to je bio razlog što se on iznenadio zbog tolikog mnoštva ovde. Ali jedan lepuškasti Slovenac ga je obavestio da je ovog popodneva nedaleko pronađen izvor vode. Voda izvire iz jedne pećine, gotovo pod pravim uglom u odnosu na stenu. Barton je istraživao. Voda je izbijala iz pećine i slivala se niz greben, u jedan basen, oko pedeset stopa širok i osam dubok.

Pitao se je li ovo naknadno delo onog koji je stvorio ovo mesto.

Vrati se upravo kad je plavi plamen sunuo.

Kaz najednom zastade radi nužde. Nije se pobrinuo da se udalji; Lođi se kikotala; Tanja pocrvene; Italijanke behu navikle da gledaju muškarce prislonjene uz zgrade, gde god im se javi potreba; Vilfreda je bila na sve navikla; Alisa ga je, neočekivano, ignorisala, kao psa. Možda to objašnjava njen stav. Za nju, Kaz nije bio čovek i od njega se nije moglo očekivati da dela onako kako se od ljudi očekuje.

Nije bilo razloga da Kaza zbog ovog prekori odmah, posebno ako ovaj ne razume njegov jezik. Ali moraće da upotrebi jezik znakova, kad Kaz to bude ponovio dok oni sede okolo i jedu. Svako je morao da zna za izvesne granice, i sve što bi uznemirilo druge dok jedu, treba da je zabranjeno. I to, mišljaše, uključujući i svađe u vreme obeda. Istini za volju, morao bi da prizna da je u životu i sam učestvovao u većim sporovima nego što su čarke za večerom.

Kad prođe mimo njega, on potapša Kaza po lobanji, koja je imala oblik vekne hleba. Kaz ga je gledao i Barton mu prodrmusa glavu, pokazujući da će shvatiti zašto kad nauči engleski. Ali zanemari svoju nameru i zastade, trljajući sopstveno teme. Uistinu, beše obraslo veoma nežnim maljama.

Opipa lice, koje beše glatko kao i obično. Ali pazuha mu behu maljava. Predeo oko polnih organa bio je, međutim, gladak. Mora da to sporije raste nego kosa, mišljaše. Reče ostalima, i oni osmotriše sebe i jedno drugo. Bilo je tačno. Dlake su im se vraćale, bar po glavi i ispod pazuha. Kaz je bio izuzetak. Malje su mu se pojavile po celom telu, izuzev po licu.

Otkriće ih ushiti. Smejući se i šaleći, odoše u podnožje planine u senku. Skrenuše na istok i pregaziše travu četiri brega, pre nego što krenuše uz kosinu brda koje su počeli da smatraju svojom kućom. Na pola puta zastadoše nemi. Frigit i Monat im se nisu odazivali.

Pošto im je rekao da se raširе i produže polako, Barton ih povede uz breg. Kolibe su bile napuštene, a nekoliko manjih porušeno i izgaženo. Barton se sledi, kao da je osetio hladan vetar. Tišina, oštećene kolibe, i potpuno odsustvo one dvojice, behu rđav znak.

Nedugo potom začuše uzvik i okrenuše se da pogledaju niz breg. Ćelave glave Monata i Frigita izbiše iz trave, a zatim oni krenuše uz breg. Monat izgledaše ozbiljan, ali se Amerikanac smešio. Imao je masnicu preko obraza, a zglobovi obeju ruku behu mu porezani i krvavi. »Upravo smo oterali četiri muškarca i tri žene koji su hteli da nam otmu kolibe«, reče. »Kazao sam im da mogu da načine sopstvene i da ćete se vi odmah vratiti i ubiti boga u njima, ako ne odustanu. Razumeli su me dobro, govore engleski. Oni su uskrsnuli kod kamene zdele milju severno od naše, duž reke. Većinom su tamo bili Tršćani iz tvog doba, ali najviše deset, behu Čikažani, umrli oko 1985. Distribucija pokojnika bez sumnje je komična, zar ne? Po principu slučajnog izbora, rekao bih.

»No, kazao sam im da, što reče Mark Tven, đavo je rekao: *Vi, Čikažani, mislite da ste najbolji ljudi ovde, a u stvari ste samo najbrojniji*'. To nije prošlo najbolje. Izgledalo je da očekuju da ću sa njima cile-mile, zato što sam Amerikanac. Jedna od žena mi se ponudila, ukoliko pređem na njihovu stranu i pomognem im da

prisvoje kolibe. Ona je živela sa dvojicom muškaraca. Odbio sam. Rekli su da će zauzeti kolibe svakako, ako budu morali, i preko mene mrtvog.«

»Ali bili su hrabri na rečima. Monat ih već pogledom beše uplašio. Uz to, mi smo imali kameno oružje i koplja. Još ih je njihov voda podsticao da nas napadnu, kad sam se netremice zagledao u jednog od njih.«

»Glava mu je bila ćelava, nije imao onu svoju gustu, pravu, crnu kosu. Bilo mu je oko trideset pet godina kad sam ga upoznao, i nosio je onda debelo uokvirene naočare, a nisam ga video pedeset četiri godine. Ali pridoh i zagledah mu se u lice, koje se cerilo baš kao što pamtim, kao u poslovičnog smrdljivca, i rekoh, 'Lem — Lem Šarko! To je Lem Šarko, zar ne?'«

»Oči mu se onda otvoriše. Isceri se još više i uze mi ruku, moju ruku, nakon svega što mi je učinio, i uzviknu, kao da smo davno izgubljena braća, 'To je, to je! Pit Frigit! Gospode, Pit Frigit!'«

»Bilo mi je gotovo drago što ga vidim a i on je kazao da mu je drago što vidi mene. Ali potom rekoh sebi: 'Ovo je lupež, izdavač koji ti je na prevaru uzeo 4.000 dolara kada si upravo počinjao kao pisac i upropastio ti karijeru za dugo. Ovo je prljavi, jeftini trgovac koji je tebi i, najmanje četvorici drugih pisaca, uzeo na prevaru dosta para, a potom objavio bankrotstvo i odmaglio. Zatim je nasledio mnogo novca od jednog ujaka i zaista živeo vrlo dobro, dokazujući, na ovaj način, da je zločin platio. To je čovek kojeg nisi zaboravio, ne samo zbog onog što je učinio tebi i drugima, nego zbog tako mnogo pokvarenih izdavača na koje si posle naleteo.'«

Barton se nasmeši i kaza: »Rekao sam jednom da sveštenici, političari i izdavači nikada neće preći vrata raja. Mada, nisam bio u pravu, ako je ovo raj«.

»Jest, znam«, reče Frigit. »Nikada nisam zaboravio da si to rekao. No, nema veze, potisnuo sam prirodnu radost zbog viđenja poznatog lica i kazao, 'Šarko...'«

»S imenom poput toga, postigao je da mu veruješ?« reče Alisa.

»Objasnio mi je da je to češko ime koje znači dostojan poverenja. Bila je to laž, kao i sve što mi je rekao. Bio sam gotovo uveren da Monat i ja treba da ih pustimo. Mi bismo se povukli, a onda, kad se vi vratite od kamene zdele, isterali bismo ih. Tako bi bilo najpametnije. Ali, kad sam poznao Šarka, poludeo sam. Rekao sam, cereći se; 'Au, stvarno je divno videti tvoje lice nakon svih tih godina. Naročito ovde, gde nema policije ni sudova!'«

»I pogodih ga tačno u nos! On se opruži na leđa, a iz nosa mu poteče krv. Monat i ja navalismo na ostale. Ja šutnuh jednog, a drugi me potom pogodi zdelom u obraz. Dobro me je udario, ali Monat onesvesti jednog krajem svog koplja i polomi rebra drugom; mršav je, ali vraški brz i šta sve ne zna o samoodbrani — ili napadu. Šarko beše ustao i ja zamahnuh drugom pesnicom, ali mu samo očešah vilicu. Više me je zbog toga zabolela pesnica, nego njega vilica. On se okrenu i dade u beg, a ja za njim. I ostali pobegoše, pred Monatom koji ih je udarao kopljem. Ja sam gonio Šarka do sledećeg brega. Stigoh ga na nizbrdici i udarih pesnicom, ali dobro. Puzao je, moleći za milost, koju sam mu dao nogom u zadnjicu, pa se okretao, jaučući celim putem niz padinu.«

Frigit još beše primetno uzbuđen, ali zadovoljan.

»U jednom momentu sam se uplašio da ću popustiti«, reče. »Najzad, sve je to bilo tako davno i u drugom svetu, a možda smo ovde da oprostimo našim neprijateljima — i pojedinim prijateljima — i da nam bude oprošteno. Ali, s druge strane, mislio sam, možda smo ovde da bismo mogli vratiti bar malo onog što smo morali uzeti na Zemlji. Šta kažeš na to, Lev? Da li bi želeo priliku da okreneš Hitlera na vatri? Na vrlo laganoj vatri?«

»Ne bih rekao da možeš upoređivati jednog nepoštenog izdavača sa Hitlerom«, odgovori Rauč. »Ne, ne bih želeo da ga okrenem na vatri. Možda da ga morim smrtnom glađu, ili da ga hranim taman dovoljno da opstaje. No, ne bih to uradio. Šta bi se time dobilo? Bi li to učinilo da on promeni svoje mišljenje ma o čemu, da li bi onda verovao da su Jevreji ljudska bića? Ne, ništa mu ne bih učinio da je u mojoj moći, izuzev što bih ga ubio da ne može nauditi drugima. Ali nisam tako siguran da bi ubijanje značilo da će ostati mrtav. Ne ovde.«

»Ti si pravi hrišćanin«, reče Frigit smešeći se.

»Mislio sam da si mi prijatelj!« odvrati Ruač.

12

Ovo je drugi put da je Barton čuo ime Hitler. Hteo je da dozna sve o njemu, ali su u tom trenu svi morali da prekinu razgovor, kako bi završili krovove na

kolibama. Prionuše na posao, sekući još trave makazicama koje su našli u svojim zdelama, ili se penjući na gvozdeno drveće i otkidajući trougaono zeleno, skerletom protkano lišće. Mnogo je trebalo da krovovi budu onakvi kakve su želeli. Barton mišljaše da potraži profesionalnog majstora i nauči kako se to zbilja radi. Kreveti će, zasad, morati da budu hrpe lišća, preko kojih će doći mekanije lišće sa gvozdenog drveća. Pokrivači bi bili druge hrpe istog lišća.

»Hvala Bogu, ili kome god, da ovde nema insekata«, reče Barton.

On podiže šolju od sivog metala u kojoj još behu dve unce najboljeg viskija koji je ikad probao.

»U zdravlje bilo koga. Da nas je oživeo na jednoj savršenoj kopiji Zemlje, morali bismo deliti postelju sa deset hiljada vrsta ujedajućih, grebućih, ubadajućih, stružućih, golicajućih, krvopijućih gamadi.«

Ispiše i posedeše oko vatre neko vreme, pušeći i pričajući. Senka potamne, nebo izgubi plavetnilo, a gigantske zvezde i velike sevalice, koje su, u nejasnom naziranju, malo pre sutona, Učile na sablasti, zasvetleše punim sjajem. Nebo je uistinu bilo obliveno sjajem slave.

»Kao Sime ilustracija«, reče Frigit.

Barton nije znao šta je Sime. Pola konverzacije sa nepripadnicima devetnaestog veka sastojalo se od njihovog objašnjavanja svojih odnosa, i njegovog objašnjavanja svog.

Barton ustade, ode s druge strane vatre i čučnu uz Alisu. Ona se upravo beše vratila iz kolibe u koju je odnela devojčicu Gvenafru u krevet.

Barton pruži gumeni štapić Alisi i reče: »Upravo sam sažvakao pola. Da li bi želela drugu polovinu?«

Ona ga pogleda bezizrazno i reče: »Ne, hvala.«

»Imamo osam koliba«, kaza on, »i nema dileme ko sa kim deli koju, izuzev što se tiče Vilfrede, tebe i mene.«

»Ne mislim da ima ikakve dileme s tim u vezi«, reče ona.

»Onda, spavaš s Gvenafrom?«

Bila je licem okrenuta od njega. On je čučao nekoliko sekundi, a zatim ustao, vratio se na drugu stranu i seo kraj Vilfrede.

»Možeš da se udaljiš, gospodine Ričarde« reče ona. Usna joj beše izvijena. »Umrla dabogda, ako volim da sam rezerva. Mogao si da je ne pitaš na moje oči. Imam i ja malo ponosa.«

On zaćuta za tenutak. Prvo mu dođe da je napadne jetkom uvredom. Ali bila je u pravu. Premalo ju je poštovao. Čak iako je bila kurva, imala je pravo da bude tretirana kao ljudsko biće. Naročito otkad je naglasila da ju je glad odvela u prostituciju, iako je on bio skeptičan u odnosu na to. Previše prostitutki moralo je da opravda svoje zanimanje; previše ih je imalo opravdavajuće fantazije u vezi sa svojim ulaskom u posao. Ipak, njen bes na Smitsona i ponašanje prema njemu, pokazali su da je bila iskrena.

On ustade i reče: »Nisam hteo da te uvredim.«

»Jesi li zaljubljen u nju? upita Vilfreda, gledajući ga.

»Samo sam jednoj ženi rekao da je volim«, odgovori on.

»Svojoj?«

»Ne. Devojci koja je umrla pre nego sam mogao njome da se oženim.«

»A koliko si dugo bio oženjen?«

»Dvadeset devet godina, iako to nije tvoja stvar.«

»Svašta!« Toliko vremena, a nikad joj nijednom nisi rekao da je voliš!«

»Nije bilo neophodno«, odgovori on i ode. Kolibu koju je odabrao, behu zauzeli Monat i Kaz. Kaz je hrkao; Monat je ležao nalakćen i pušio cigaretu od marihuane. Više je voleo nju nego duvan, jer je imala ukus na koji je bio navikao. Svejedno, imao je malu korist od toga. S druge strane, ona bi mu katkad uzrokovala kratke, ali živopisne vizije.

Barton beše odlučio da sačuva ostatak gume snova, kako ju je zvao. Pripali cigaretu, znajući da će marihuana, verovatno, pojačati njegov bes i razočaranje Pitao je Monata o njegovom zavičaju, Gurku. Bio je jako zainteresovan, ali marihuana ga je zavela i on je otplovio, dok je Cetanov glas postajao sve slabiji.

»...sada pokrijte oči, momci!« reče Gilkris svojim upadljivim škotskim govorom.

Ričard pogleda Edvarda; Edvard se nasmeši i stavi ruke preko očiju, ali je sigurno virio kroz prste. Ričard metnu svoje ruke preko očiju i nastavi da stoji na vrhovima prstiju. Iako su se on i njegov brat popeli na kutije, morali su da se istegnu da bi videli preko glava odraslih pred sobom.

Glava žene već je bila na panju; njena duga smeđa kosa pala joj je preko lica. Želeo je da joj može videti izraz, dok zuri dole u korpu koja je čeka, ili, pre, čeka

njenu glavu.

»Ne virite sada, momci!« ponovi Gilkris.

Čulo se udaranje doboša, usamljen povik i, pošto se sečivo sjurilo, jednodušan uzvik gomile, uz pokoji vrisak i jecaj, i glava pade. Iz vrata je šikljala krv koja nikada neće stati. Liptala je i liptala, preko gomile i, iako je on bio najmanje pedeset jardi udaljen, krv mu se uli u ruke i iscuri između prstiju i preko lica, napunivši mu oči i zaslepivši ga i ostavivši mu usta lepljiva i slana. On vrisnu...

»Probudi se, Dik!« govorio je Monat. Drmao je Bartonovo rame. »Probudi se! Mora da te je mučio košmar!«

Barton se, jecajući i drhteći, uspravi. Protrlja ruke, a zatim opipa lice. Beše mokro. Ali od znoja, a ne od krvi.

»Sanjao sam«, reče. »Bilo mi je šest godina i bio sam u gradu Turu, u Francuskoj, gde smo tada živeli. Moj privatni učitelj, Džon Gilkris, odveo je mene i mog brata Edvarda da vidimo pogubljenje žene koja je otrovala svoju porodicu. To je uživanje, rekao je Gilkris.

»Bio sam uzbuđen i virio sam kroz prste kada nam je rekao da ne gledamo poslednje trenutke pred padanje sečiva giljotine. Ali ja jesam; morao sam. Sećam se male nelagode u stomaku, ali to je bio jedini efekat koji je jeziva scena imala na mene. Izgledalo je kao da sam bio drugde dok sam to gledao; kao da sam video celu stvar kroz debelo staklo, kao da je bilo nestvarno. Ili sam ja bio nestvaran. Sve u svemu, stvarno nisam bio užasnut.«

Monat pripali još jednu marihuanu. Beše dovoljno svetlosti, da ga je Barton mogao videti kako vrti glavom. »Kakav divljak. Možeš misliti, ne samo da ubijaš zločince, sečeš im glave. Javno! Još i dozvoliš deci da to gledaju!«

»U Engleskoj su bili nešto humaniji«, reče Barton. »Vešali su kriminalce!«

»Sigurno su Francuzi hteli da priušte narodu da bude potpuno svestan da oni prolivaju krv svojih kriminalaca«, reče Monat. »Njihove su ruke bile krvave. Ali, očito, ovaj aspekt nije nikome padao na pamet. Bar ne svesno. Tako sada, posle koliko godina — šezdeset tri? — ti popušiš malo marihuane i ponovo doživiš incident za koji si uvek verovao da ti nije naneo štetu. Ali ovog se puta trgneš užasnut. Vrištao si kao prestrašeno dete. Reagovao si kako je trebalo da reaguješ kad si bio dečak. Ja bih rekao da je marihuana otkopala izvesne duboke naslage represije i razotkrila užas koji je u tebi bio pokopan šezdeset tri godine.«

»Možda«, reče Barton.

Ućuta. Sevnu munja i udari grom u daljini. Ubrzo se začu zvuk obrušavanja kapi koje počeše da dobuju po krovu. Kišilo je, otprilike, u isto vreme kao i sinoć, oko tri ujutru, rekao bi. I ove, druge noći, padala je kiša u isto vreme. Pljusak se pojača, ali je krov bio čvrsto nabijen i ne propusti ni kap. Malo je vode, međutim, prošlo ispod stražnjeg zida, koji je bio na uzbrdici. Razlila se po podu, ali ih nije skvasila, jer su se trava i lišće pod njima zbili u, oko deset centimetara debelu podlogu:

Barton je razgovarao sa Monatom dok kiša nije, otprilike za pola sata, prestala. Monat je zaspao; Kaz se nije ni budio. Barton pokuša da se vrati u krevet, ali nije mogao da zaspi. Nikada se nije osećao toliko usamljenim, i bojao se da se košmar može ponoviti. Ubrzo iziđe iz kolibe i uputi se ka onoj koju Vilfreda beše odabrala. Pre nego što uđe, oseti miris duvana. Vrh njene cigarete sijao je u mraku. Ona je bila tamna figura koja uspravno sedi na gomili trave i lišća.

»Zdravo«, reče. »Nadala sam ti se.«

»To je instinkt za ličnu svojinu«, reče Barton.

»Sumnjam da je to instinkt u čoveku«, kaza Frigit. »Neki ljudi su šezdesetih to jest — hiljadu devetsto šezdesetih godina — pokušali da dokažu da čovek poseduje instinkt koji su zvali *teritorijalnim imperativom*. Ali...«

»Dopada mi se ta formulacija. Lepo zvuči«, prekide ga Barton.

»Znao sam da će ti se svideti«, reče Frigit. »Ali Erdri i ostali pokušali su da dokažu, ne samo da čovek ima instinkt da traži izvesnu oblast na Zemlji kao svoju vlastitu, već i da potiče od majmuna-ubice. I nagon da ubije još je velik u njegovom nasleđu od majmuna-ubice. To objašnjava nacionalne granice, oba patriotizma, nacionalni i lokal, kapitalizam, rat, ubistvo, zločin, i tako dalje. Ali druga škola mišljenja, ili temperamentnog naginjanja, tvrdila je da su sve ovo rezultati kulture, kulturnog kontinuiteta društava posvećenih od najdavnijih vremena u plemenska neprijateljstva, rat, ubistvo, zločin, i tako dalje. Promeni kulturu, i majmun-ubica je nestao. Nestao, zato što nikada nije ni bio tamo, poput čovečuljka na stepeništu. Ubica je društvo, i društvo odgoji nove ubice iz svake serije novorođenčadi. Ali postoje pojedina društva

sastavljena od preobrazovanih, to je istina, ali još društva, koja ne odgajaju ubice. I ona su dokaz da čovek ne vodi poreklo od majmuna-ubice. Ili je trebalo da kažem, on možda vodi poreklo od majmuna, ali više ne nosi gene ubice, kao što ne nosi ni gene za maljavu kožu, ili krupne kosti, ili lobanju kapaciteta svega 650 kubnih centimetara.«

»Sve je to veoma zanimljivo«, reče Barton. »Dublje ćemo zaći u teoriju drugi put. Dozvoli mi, ipak, da ti ukažem na to da gotovo svaki član uskrsnutog čovečanstva potiče iz kulture koja je podsticala rat, i ubistvo, i zločin, i silovanje, i pljačku, i ludilo. To su ovi ljudi medu kojima živimo i sa kojima moramo da radimo. Možda će se jednog dana iznedriti nova generacija. Ne znam. Prerano je o tome govoriti, ako smo tu svega sedam dana. Ali, dopadalo nam se to ili ne, mi smo u svetu naseljenom bićima koja vrlo često delaju kao da su bila majmuni-ubice.

U međuvremenu, vratimo se našem modelu.«

Sedeli su na bambusovim hoklicama pred Bartonovom kolibom. Na bambusovom stočiću pred njima stajao je model čamca načinjen od bora i bambusa. Imao je dvostruki trup, povrh toga, platformu sa niskom ogradom u sredini. Beše tu jedan jarbol, vrlo visok, sa uzdužnim trougaonim jedrom i blago uzdignut most sa kormilom. Barton i Frigit upotrebili su chert noževe i oštricu makaza da izrežu model katamarana. Barton je čamcu, kad bude gotov, namenio ime Hadžija. Ići će na hadžiluk, iako mu cilj nije Meka. Nameravao je da jedri uzvodno Rekom, dokle čamac izdrži. (Zasad, reka je postala Reka).

Njih dvojica govorahu o teritorijalnom imperativu zbog izvesnih, naslućenih teškoća u izgradnji čamca. Dosad je ova oblast bila i naseljena. Ljudi su ogradili svoja imanja i podigli kuće, ili još radili na njima. Protezale su se celim putem, od potleuša do, uslovno rečeno, grandioznih građevina, koje će biti načinjene od bambusovih cepanica i kamena i imaće četiri sobe, na dva sprata. Većinom behu u blizini kamenih zdela duž Reke i u podnožju planine. Bartonov pregled, dovršen dva dana ranije, okončan je procenom od oko 260, do 261 stanovnika po kvadratnoj milji. Na svaku kvadratnu milju ravne površine poljane s obe strane Reke, dolazilo je približno 2,4 kvadratne milje bregova. Ali bregovi su bili tako visoki i neravni, da je njihovo stvarno prebivalište iznosilo oko devet kvadratnih milja. U tri rejona koja je proučavao, otkrio je da je otprilike jedna trećina izgradila domove uz kamene zdele porek Reke, a druga trećina oko zdele u unutrašnjosti. Dvesta šezdeset jedna osoba po kvadratnoj milji deluje kao velika populacija, ali brda su bila gusto obrasla drvećem i topografski uvojita, da se mala grupa koja tu živi mogla osećati izolovanom. A na poljani retko beše gužve, izuzev u vreme obeda, jer su ljudi odavde bili u šumama ili ribarili duž obale Reke. Mnogi su radili na čunovima ili bambusovim čamcima sa željom da love ribu u sredini Reke. Ili, kao Barton, da idu u istraživanje.

Biljke bambusa behu iščezle, premda je bilo očito da će ubrzo biti nadomeštene. Bambus fenomenalno raste. Barton je ocenio da biljka visoka pedeset stopa može porasti, od nicanja do sazrevanja, za deset dana.

Njegova družina marljivo je radila i posekla onoliko koliko su mislili da im treba za čamac. Ali želeli su i da se zaštite od lopova, pa su upotrebili još drveta da podignu, visoku ogradu. Ovo je završavano istog dana kad je i model upotpunjen. Nevolja je bila što će morati da grade čamac na poljani. Nikada ga neće moći proneti između drveća i niz neravna brda, ako ga tu izgrade.

»Da, ali ako se iselimo i osnujemo novu bazu, uletećemo u opoziciju«, Frigit je rekao. »Ovde nema kvadratnog inča mede obrasle visokom travom da neko na nju ne polaže pravo. A, kako je to tako, ti moraš nezakonito da stupiš na nečije imanje da bi se domogao poljane. Dosad, doduše, niko nije pokušao da digne nos zbog svojih imovinskih prava, ali se to jednog dana može promeniti. A ako gradiš čamac blizu visoke travnate međe, možeš ga bez problema izneti iz šume i između koliba. Ali morao bi da postavljaš stražu danonoćno, inače će ti sve biti ukradeno. Ili uništeno. Znaš ove varvare.«

On je upućivao na kolibe srušene u odsustvu njihovih vlasnika i na prljanje malih ribnjaka ispod vodopada i izvora. Takođe je mislio na krajnje nehigijenske navike mnogih uokolo. Nisu koristili male poljske nužnike što su ih izgradili različiti ljudi za opštu upotrebu.

»Podići ćemo nove kuće i gradilište za čamac, toliko blizu međe, koliko uspemo«, reče Barton. »Onda ćemo oboriti

svako drvo koje nam se nađe na putu i probiti se pored svakog ko nam ospori pravo na put.«

Alisa beše sišla do nekih ljudi, koji su imali kolibe na medi između poljane i bregova, i navodila ih je na zamenu. Nikom ne beše rekla šta namerava. Poznavala je tri para koji nisu bili zadovoljni svojom lokacijom, zbog nedostatka privatnosti. Ovi načiniše sporazum i preseliše se u kolibe Bartonove družine, dvanaestog dana po Uskrsnuću, u četvrtak. Prema opštoj saglasnosti na skupu, nedelja, prvi dan proglašena je Danom Uskrsnuća. Ruač reče da bi više voleo da je prvi dan nazvan subotom, ili, još bolje, samo Prvi dan. Ali bio je u zoni pretežno hrišćanskoj — ili bivšoj hrišćanskoj (mada, jednom hrišćanin, uvek hrišćanin) — pa će se složiti sa ostalima. Ruač je imao bambusov štap pomoću kog je brojao dane zarezavši ga svakog jutra. Štap je bio zaboden u zemlju ispred njegove kolibe.

Premeštanje građe za čamac stajalo ih je četiri dana napornog rada. Dotle su italijanski parovi shvatili da su siti teškog rada. Najzad, zašto ići čamcem drugde, kad je svako mesto verovatno jednako? Oni su očito oživljeni da bi mogli da uživaju. Inače, čemu alkohol, cigarete, marihuana, guma snova i nagost?

Otišli su, a da ih na rastanku niko nije krivo gledao. Čak im je priređena oproštajna zabava. Sledećeg dana, dvadesetog, godine prve, P.U, dva događaja su se zbila, od kojih je jedan rešio jednu zagonetku, a drugi postavio drugu, premda to nije bilo tako važno.

Grupa je pošla preko poljane naniže, ka kamenoj zdeli. Zatekoše dva nova čoveka u blizini zdele, obojicu usnule. Lako su se probudili, ali izgledahu uznemireni i zbunjeni. Jedan beše visok tamne puti i govoraše nepoznatim jezikom. Drugi je bio visok, naočit, mišićav, sivih očiju i crne kose. Govor mu je bio nerazumljiv, dok Barton iznenada ne shvati da je govorio engleski. Bio je to kamberlendski dijalekt engleskog, kojim se govorilo za vladavine kralja Edvarda I, katkad zvanog Dugonogi. Nekoć su Barton i Frigit bili ovladali zvukovima i načinili izvesne transpozicije, pa su mogli da kako-tako razgovaraju sa njima. Frigit je čitao opsežni rečnik ranog srednjoengleskog, ali nikad nije naišao na većinu reči, ili izvesne gramatičke postupke.

Džon de Grejstouk, rođen je na plemićkom imanju Grejstouk u Kamberlendu. Pratio je Edvarda I u Francusku, kada je kralj napao Gaskonju. Tamo se istakao u ratovanju, ako mu je verovati. Kasnije je bio pozvan u Parlament kao baron Grejstouk, a potom opet otišao u gaskonjske ratove. Bio je u pratnji biskupa Antonija Bika, jerusalimskog patrijarha. U 28. i 29. godini Edvardove vladavine, borio se protiv Škota. Umro je 1305, bez dece, ali je svoje plemićko imanje i baronstvo ostavio svom rođaku Ralfu, sinu lorda Grimtorpa u Jorkširu.

Bio je uskrsnut negde duž Reke, među devedeset odsto Engleza i Škota iz ranog četrnaestog veka, i deset odsto drevnih Sibarita. Ljudi preko Reke bili su mešavina Mongola iz vremena Kublaj-kana i nekog tamnoputog naroda čiji identitet Grejstouk nije znao. Njegov opis odgovarao je severnoameričkim Indijancima.

Devetnaestog dana posle Uskrsnuća, divljaci preko Reke su napali. Očito su to učinili, ni iz kakvog drugog razloga, do što su poželeli dobru tuču, koju su i dobili. Oružje su pretežno sačinjavali štapovi i zdele, jer je bilo malo kamena u oblasti. Džon od Grejstouka izbacio je iz stroja deset Mongola svojom zdelom, a zatim je dobio udarac u glavu kamenom, i ubod vatrom prekaljenog šiljka bambusovog koplja. Probudio se, nag, samo sa svojom zdelom — ili, jednom zdelom — uz ovu kamenu.

Drugi čovek ispričao je svoju priču pomoću znakova i pantomime. Pecao je, kad mu je udicu trgnulo nešto tako snažno, da ga je gurnulo u vodu. Isplivavajući, udario je glavom o dno čamca i utopio se.

Pitanje šta se događa sa onima koji su ubijeni u životu posle smrti, dobilo je odgovor. Zašto nisu oživljeni u istom kraju u kom su umrli, bilo je novo pitanje.

Drugi događaj bilo je otkazivanje zdela u isporuci podnevnog obroka. Umesto njega, u cilindre beše strpano šest tkanina. Bile su raznih veličina i mnogih, različitih boja, nijansi i šara. Četiri, očito, behu izrađena da se nose kao kiltovi. Mogli su biti pričvršćeni za telo magnetnim umecima u štofu. Dva behu od tanjeg, gotovo prozirnog materijala i, očevidno, behu rađeni za prslučići, iako su mogli biti upotrebljeni i u druge svrhe. Mada materijal beše mekan i upijajući, izdržavao je i najgrublje ophođenje i nije se mogao seći ni najoštrijim chert ili bambusovim nožem.

Ljudstvo je kolektivno uzviknulo, ushiće-

no pronalaženjem ovih »peškira«. Iako su muškarac i žena dosad bili navikli, ili bar podnosili nagost, više estete, a manje prilagodljivi, nalazili su da je opšti prizor ljudskih genitalija ružan ili čak oduran. Sada su imali i kiltove, i grudnjake, i turbane. Poslednji će im pokrivati glave, dok im kosa ponovo ne poraste. Kasnije, turbani će postati obični šeširi.

Dlake su im se vraćale svugde, izuzev po licu.

Bartona je to srdilo. Uvek se ponosio svojim dugim brkovima i račvastom bradom; tvrdio je da mu njihovo odsustvo čini da se oseća nagim, više nego nedostatak pantalona.

Vilfreda se nasmejala i rekla: »Meni je drago da ih nema. Uvek sam mrzela dlakava muška lica. Poljubiti muškarca s bradom, bilo mi je kao da zarivam lice u žbuku provaljenog metalnog madraca.«

13

Prošlo je šezdeset dana. Odgurali su čamac preko poljane na velikim bambusovim valjcima. Došao je dan porinuća. Hadžija je bio dugačak oko četrdeset stopa, a osnovni delovi su mu bili dva trupa od bambusa, sa oštro izvučenim pramcima, spojena jednom platformom, kosnik sa nadimajućim jedrom i jedan jarbol, uzdužno montiran, sa jedrima satkanim od bambusovih vlakana. Upravljalo se velikim borovim veslima, jer kormilo i upravljač nisu mogli da izrade. Njihov jedini materijal za užad bila je trava, iako neće proći dugo dok naprave kožne konopce od uštavljene kože i creva krupnijih riba. Za prednji deo palube bio je privezan čun od izdubljenog drveta, koji je oblikovao Kaz, od borove klade.

Pre nego su stigli da čamac gurnu u vodu, Kaz im je pričinio male teškoće. Dotad je govorio engleski vrlo isprekidano i ograničeno, sa psovkama na arapskom, balučiju, svahiliju i italijanskom, što ih je naučio od Bartona.

»Mora trebati... kako se to zove?... walah... šta to reč... merda.... treba reč, Barton-nag... reč... reč... upita čoveka tako dobro, Kabburganagruebemss... voda dobra... ne potopiti čamac... naljutiti se... udaviti nas... pojesti nas.«

»Prinošenje žrtve?« reče Barton.

»Hvala bogu, Barton-*nag*. Žrtvovanje. Preseći grlo... staviti na čamac... trljati to na drvo... onda vodeni bog ne besan na nas...«

»Mi to ne radimo«, reče Barton.

Kaz se protivio, ali najzad pristade da uđe u čamac. Lice mu je bilo izduženo i izgledao je vrlo nervozan. Barton, da ga umiri, reče da ovo nije Zemlja. To je drugačiji svet, kako i sam može videti, ako pogleda uokolo, naročito ka zvezdama. Bogovi ne žive u ovoj dolini. Kaz je slušao i osmehivao se, premda je još uvek izgledalo kao da očekuje da će videti grozno zelenobrado lice i buljave ribolike oči *Kabburganagruebemssa* ako se pojavljuje iz dubine.

Na poljani je tog jutra bila gužva oko čamca. Sjatio se svet sa udaljenosti od mnogo milja, jer je sve neuobičajeno bilo zabavno. Uzvikivali su, smejali se i šalili. Iako je bilo podrugljivih komentara, svi su bili blagonakloni. Pre nego što je čamac skotrljansa obale u Reku, Barton stade na »most«, neznatno uzdignutu platformu, i podiže ruku, moleći za tišinu. Romor gomile je zamro, i on progovori na italijanskom.

»Dobri ljudi, prijatelji, stanovnici doline obećane zemlje! Napuštamo vas za koji trenutak...«

»Ako se čamac ne preturi!« promrmlja Frigit.

»...I odlazimo uzvodno Rekom, protiv vetra i struje. Odabrali smo tešku maršrutu, jer teško uvek donosi najkrupnije plodove, ako verujete u ono što su nam moralisti na zemlji kazali, a sada znate koliko im treba verovati!«

Smeh. Uz po koji mrk pogled tvrdokornih vernika.

»Na Zemlji, kao što neki od vas možda znaju, vodio sam jednom jednu ekspediciju u najdublju i najmračniju Afriku, da otkrijem gornji tok Nila. Nisam ga našao, iako sam bio blizu, i, na prevaru su mi izostale nagrade od strane gospodina Džona Haninga Spika. Ako ga sretnem, na mom putu uzvodno, znaću kako s njim da postupim...«

»Blagi bože!« reče Frigit. »Bi li mu naredio da se ponovo ubije, uz kajanje i stid?

»...ali stvar je u tome da je ova Reka mnogo, mnogo veća od ikakvog Nila, koji je, kao što možda znate ili ne znate, bio najduža reka na Zemlji, uprkos netačnim tvrdnjama Amerikanaca da su to Amazon i Misuri-Misisipi kompleksi. Neki od vas su pitali zašto krećemo ka odredištu za koje ne znamo koliko je udaljeno, niti da li uopšte postoji. Reći ću vam da mi razapinjemo jedra zato što Nepoznato postoji i mi ćemo ga učiniti Poznatim. To

je sve. A ovde, nasuprot našem tužnom i jadnom iskustvu na Zemlji, novac nije neophodan za opremanje, ili za nastavak putovanja. Kralj Keš je mrtav i dobro je što smo ga se otarasili. Ne moramo da popunjavamo stotine formulara i podnosimo stotine molbi, ni da preklinjemo za prijem kod uticajnih ljudi i sporednih birokrata, kako bismo dobili dozvolu za plovidbu Rekom. Ovde nema nacionalnih granica...«

»...dosad«, reče Frigit.

»...ne traže se ni pasoši, ni podmićivanje činovnika. Jednostavno, izgradimo čamac i, bez dozvole, isplovimo, preskočivši ono s — vašim — dopuštenjem, upućeno bilo kom gnjavatoru visokom, srednjem, ili niskom. Slobodni smo, prvi put u istoriji čoveka. Slobodni! Tako, kazaćemo vam zbogom, a ja ne bih rekao do viđenja jer...«

»...vi nikada ne biste«, mrmljaše Frigit.

»...jer ćemo se možda vratiti odsad za hiljadu godina. Pa, ja kažem zbogom, posada kaže zbogom, i zahvaljujemo vam za pomoć pri izgradnji čamca i našem otiskivanju. Ovim predajem svoj položaj konzula Njenog britanskog veličanstva u Trstu, onom ko želi da ga primi, i proglašavam se slobodnim građaninom sveta Reke. Neću odavati poštovanje nikome; dugovati odanost nikome; samo ću sebi veran biti!«

»Po nalogu muževnosti delaj, niotkoga,
do od sebe sama ne očekuj pljesak;
Najgospodskije živi i mre ko sledi
samodonete zakone«, recitovaše Frigit.

Barton pogleda Amerikanca, ali nije prekidao svoj govor. Frigit je citirao stihove iz Bartonove Kaside Hadži Abdu al-Jazdija. Nije mu bilo prvi put da govori citate iz Bartonove proze ili poezije. Pa, premda je Amerikanac na njega katkad delovao razdražujuće, nije se mogao previše naljutiti na čoveka koji mu se divio dovoljno da nauči napamet njegove reči.

Nešto kasnije, kada su nekoliko muškaraca i žena gurnuli čamac u Reku, a gomila ih bodrila usklicima, Frigit ga je opet citirao. Gledao je hiljade mladih, lepih ljudi kraj vode, njihovu kožu potamnelu od sunca, njihove kiltove, prslučiće i turbane, kako, živopisni, lepršaju na vetru, i rekao,

»Oh! krasan dan sa zrakama, živ lahor, i razdragan grad. Videh na obali Reke da igra, kad beh mlad,
kad beh mlad.«

Čamac je kliznuo i vetar i struja mu okrenuše pramac nizvodno, ali Barton izdade naređenje, pa jedra behu podignuta, a on okrenu veliku ručicu vesla, tako da se kljun zanese, i onda su grabili ka zavetrini. Hadžija se dizao i spuštao nošen talasima, a voda je šištala kad bi je posekli pramci-blizanci. Sunce je bilo jarko i toplo, lahor ih je hladio i bili su srećni, ali i pomalo zabrinuti, kad su iščezle poznate obale i lica. Nisu imali mape, niti priče putnika da ih vode; svet će biti stvaran sa svakom miljom napred.

Te noći, kad su se prvi put izvezli na obalu, dogodio se jedan incident koji je zbunio Bartona. Kaz je tek bio stupio na obalu, u grupi znatiželjnih ljudi, kad se, najednom, vrlo uzrujao. Počeo je da brblja na svom jeziku pokušavajući da ščepa čoveka koji je stajao u blizini. Čovek pobeže i brzo se izgubi u gomili.

Kada ga je Barton upitao šta to radi, Kaz reče, »On ne dopar... uh... kako to kaže?.. to... to...« i pokaza na svoje čelo. Potom nacrta u vazduhu nekoliko nepoznatih simbola. Barton mišljaše da istera stvar na čistac, ali Alisa najednom vrisnu i potrča u susret jednom čoveku. Očevidno je mislila da joj je to sin koji je bio ubijen u prvom svetskom ratu. Ali posredi je bila zabuna. Alisa je priznala da je načinila grešku. Do tada je ostalo zanemareno. Kaz nije ponovo spomenuo stvar i Barton je na to zaboravio. Ali trebalo je da se seti.

Posle tačno 415 dana, behu prošli 24.900 kamenih zdela na desnoj obali Reke. Prilagođavajući pravac prilikama, jedreći protiv vetra i struje, prelazeći prosečno šezdeset milja na dan, zaustavljajući se danju da napune zdele i noću da spavaju, gdegde ostajući deo dan kako bi mogli protegnuti noge i razgovarati sa drugima, a ne uvek samo sa posadom, proputovali su 24.900 milja. Na Zemlji bi ovo rastojanje bilo ravno obimu ekvatora. Da su reke Misisipi-Misuri, Nil, Kongo, Amazon, Jangcekjang, Volga, Amur, Hvang, Lena i Zambezi nadovezane jedna na drugu da načine veliku reku, ona još ne bi bila dugačka koliko tok kojim su prošli. Reka je išla sve dalje, praveći velike lukove, vijugajući natrag i napred. Svugde duž vode behu poljane, sa pošumljenim brdima u pozadini, i veoma visokim, neprohodnim, zbijenim planinskim vencem.

Od vremena do vremena, poljane bi se suzile, a bregovi se protegli do ivice Reke. Katkad bi se Reka proširila i postala

jezero, tri milje, pet milja, šest milja široko. Tu i tamo planine su se naginjale jedna ka drugoj, i čamac je jurio kroz kanjone, gde bi uzan prolaz terao struju da vri kroz njega, a nebo je bilo plava nit visoko, visoko gore, dok su ih crni zidovi pritiskali.

Još, svugde je, uvek, bilo ljudske vrste. Dan-noć su se muškarci, žene i deca tiskali na obalama Reke, a u brdima ih je bilo još.

Dotad su mornari došli do izvesnog obrasca. Ljudski rod je bio uskrsnut duž Reke u približnim hronološkim i nacionalnim nizovima. Čamac je mimoišao rejon u kom žive Slovenci, Italijani i Austrijanci, umrli u poslednjoj deceniji devetnaestog veka, mimoišao Mađare, Norvežane, Fince, Grke, Albance i Irce. Katkad su stupali u oblasti naseljene narodima iz drugih vremena i prostora. Jedna se prostirala dvadeset milja i tu su živeli australijski urođenici, koji nikada nisu videli nijednog Evropljanina, dok su bili na Zemlji. Drugih sto milja behu naselili Tohari (Lođin narod). Ovi su živeli otprilike u vreme Hrista, u zemlji koja je kasnije postala Kineski Turkestan. Predstavljali su najistočniji produžetak indoevropskih govornika u starom veku; kultura im je, neko vreme, bila u procvatu, a potom je zamrla, pre upada u pustinju i najezde varvara.

Kroz dopuštene letimične i nesigurne premere, Barton je utvrdio da je u svakoj zoni, u principu, šezdeset procenata pripadnika pojedine nacionalnosti i veka, trideset procenata nekog drugog naroda, obično iz drugog vremena, i deset procenata iz bilo kog vremena i mesta. Svi muškarci su se probudili iz smrti obrezani. Sve žene su uskrsnule kao device. Za većinu žena, prokomentarisao je Barton, to stanje nije trajalo duže od prve noći na ovoj planeti.

Sve dotad, niti su videli, niti čuli za noseću ženu. Ko god ih je smestio ovde, mora da ih je sterilisao, sa dobrim razlogom. Kad bi se čovečanstvo moglo reprodukovati, dolina Reke bi za jedan vek bila zakrčena telima. U početku se činilo da nema životinjskog sveta i da je čovek ovde jedini stvor. Sada se znalo da nekoliko vrsta crva izlazi noću iz zemlje. A u Reci ima najmanje sto vrsta riba, od onih šest inča dugih, do veličine glavatih uljarki, »rečnih aždaja«, koje žive na dnu Reke, hiljadu stopa duboko. Frigit reče da su životinje koje postoje ovde, vrlo svrhovite. Ribe skupljaju otpatke i prečišćavaju vodu. Pojedine vrste crva jedu otpadne materije i leševe. Ostale vrste imaju normalnu funkciju zemaljskih crva.

Gvenafra je bila nešto viša. Sva deca su rasla. Za dvanaest godina u dolini neće biti nijednog deteta niti adolescenta, ako su prilike svugde udešene prema ovima koje su putnici dotad videli.

Barton, razmišljajući o tome, reče Alisi; »Ovaj Rivirend Dadžson, tvoj prijatelj, momak koji je voleo samo devojčice. Biće u nezavidnoj situaciji onda, zar ne?«

»Dadžson nije bio nastran«, reče Frigit. »Ali, šta sa onima čiji su jedini seksualni objekti deca? I, šta će raditi oni koji uživaju u maltretiranju i mučenju životinja? Znaš, žalio sam zbog odsustva životinja. Volim mačke i pse, medvede, slonove, većinu životinja. Ne majmune, previše liče na ljude. Ali drago mi je da ih nema. Sada ne mogu biti zlostavljane. Sve sirote, bespomoćne životinje koje su osećale bol, glad, ili žeđ pojedinih nepažljivih ili zlobnih ljudskih bića. Neće više.«

On pomilova Gvenafrinu plavu kosu, koja je već bila gotovo šest inča duga.

»Mnogo sam saosećao i sa bespomoćnim i zlostavljanim mališanima«.

»Kakav je to svet bez dece?« reče Alisa. »U tom slučaju, kakav je bez životinja? Ako više ne mogu biti maltretirane ni zlostavljane, ne mogu biti ni mažene ni voljene.«

»Jedna stvar uravnotežava drugu na ovom svetu«, reče Barton. »Nema ljubavi bez mržnje, dobra bez zla, mira bez rata. Uostalom, nemamo izbora. Nevidljivi Gospodari ovog sveta odlučili su da nemamo životinje i da žene više ne rađaju decu. Neka tako bude.«

Jutro 416. dana njihovog putovanja bilo je kao i sva druga. Sunce je izašlo iznad vrha planine s njihove leve strane. Vetar je duvao od gornjeg toka Reke, oko petnaest milja na sat, kao i obično. Temperatura se postojano penjala sa suncem i dostizala bi, po proceni, 85 stepeni Farenhajta, otprilike u dva popodne. Katamaran, Hadžija, lavirao je napred-nazad. Barton je stajao na »mostu«, sa obema rukama na dugačkom, debelom borovom dršku kormila sa svoje desne strane, dok mu je preplanulo lice bilo izloženo vetru i suncu. Nosio je skerletno-crni kilt, koji mu je dosezao

gotovo do kolena, i ogrlicu načinjenu od savijenih sjajnocrnih pršljenova rogate ribe. Bila je to šest stopa dugačka riba, sa rogom od šest inča na čelu, nalik jednorogu. Živela je oko stotinu stopa ispod površine, i s mukom je izvučena. Ali od njenih pršljenova mogle su se načiniti lepe ogrlice, od kože, propisno stavljene, sandale, oklop i štit, ili je mogla biti prerađena u žilave, gipke konopce i pojaseve. Meso joj je bilo izvrsno. Ali rog je bio najvrednija stvar. Od njega su se mogli načiniti vrhovi za koplja i strele, a ako bi se gurnuo u drvenu dršku, nastao bi bodež.

Na stalku pored njega, obložen prozirnim ribljim mehurom, ležao je luk. Bio je načinjen od krivih kostiju, izbočenih s obe strane čeljusti, koliko kit velike ribe-aždaje. Kada su krajevi obe bili posečeni tako da jedna stane u drugu, dobijen je dvostruko zakrivljen luk. Opremljen konopcem od creva ribe-aždaje, luk je bio takav da ga je jedino vrlo snažan čovek mogao zategnuti. Barton je naišao na njega četrdeset dana ranije i ponudio vlasniku četrdeset cigareta, deset cigara i trideset unci viskija, da mu ga da. Ponuda je odbijena. Tako se Barton i Kaz vratiše kasno te noći i ukradoše luk. Ili, pak, trgovaše, jer se Barton osećao dužnim da ostavi svoj luk od tisovine u zamenu.

Otad, on se pravdao sebi i zaključio da je imao sva prava da ukrade luk. Vlasnik se razmetao kako je ubio čoveka da bi ga se domogao. Tako, uzeti mu ga, značilo je uzeti lopovu i ubici. Ipak, Bartona je mučila savest kad god bi mislio o tome, premda se to nije često događalo.

Barton je vodio Hadžiju napred-nazad, kroz uzani kanal. Dužinom od oko pet milja Reka se bila razvukla u jezero široko blizu tri i po milje, a sada se pretvarala u uzan kanal, ni pola milja širok. Kanal je vijugao i beše iščezao između stena jednog kanjona.

Tuda bi čamac mileo zbog ubrzane struje, a i prostor za manevrisanje bio je ograničen. Ali Barton je bivao u sličnom škripcu bezbroj puta, pa nije strepeo zbog toga. Štaviše, kad god bi se to dogodilo, nije mogao a da ne misli o čamcu kao preporođenom. Prošao je iz jezera, materice, kroz uzan prolaz u drugo jezero. To, zapravo beše voda izlivena u mnogo pravaca, gde je uvek postojala šansa da neverovatnu pustolovinu, za otkrovenje na drugoj strani.

Katamaran je mimoišao jednu, svega dvadeset jardi udaljenu kamenu zdelu. Bilo je mnogo ljudi na poljani sa desne strane, čija je širina ovde dostizala svega pola milje. Vikali su u pravcu čamca, mahali, ili pretili pesnicama i psovali, premda ih Barton nije čuo, ali ih je razumeo zbog mnoštva sličnih iskustava. No, nisu delovali neprijateljski; to je samo značilo da su meštani dočekivali strance na različite načine. Ovi su bili niski, tamnoputi, tamnokosi i mršavi. Govorili su jezikom za koji je Ruač rekao da je, verovatno, prahamitsko-semitski. Na Zemlji su živeli negde u severnoj Africi, ili Mesopotamiji, kada su ti krajevi bili mnogo plodniji. Nosili su peškire kao kiltove, ali su žene išle obnaženih grudi i koristile prslučiće kao šalove ili turbane. Zauzeli su desnu obalu u dužini od šezdeset kamenih zdela, odnosno šezdeset milja. Narod pre njih, Singalezi iz desetog veka naše ere, sa manjinom Maja Indijanaca od pre Kolumba, beše nanizan uz devedeset zdela.

(Nastavak u sledećem broju)

NASLOVNA NOVELA NAREDNOG *ALEFA* JE »KOMARSKI LAV« ARTURA KLARKA, TAKO DA ĆE MNOGOBROJNI LJUBITELJI OVOG PISCA NAJZAD DOĆI NA SVOJE. IPAK, KAO NAJZNAČAJNIJA OSTVARENJA IZ *ALEFA 7* IZDVAJAMO DVE PRIČE: »OTKRIĆE U ŠUMAMA« GRAHAMA GRINA I »BICIKLISTA« DRAGANA R. FILIPOVIĆA. TAKOĐE, NOVELA »ANĐEO NA AERODROMSKOJ PISTI« KOJA JE BILA NAJAVLJENA ZA OVAJ BROJ, IZ TEHNIČKIH RAZLOGA, PREBAČENA JE ZA NAREDNI. PRIPREMAMO I POSEBAN BLOK SF ZANIMLJIVOSTI.

NIŠRO »DNEVNIK«, OOUR IZDAVAČKA DELATNOST 21000 NOVI SAD,
Vojvođanskih brigada 7/VI
Odeljenju fiksne prodaje

N A R U DŽ B E N I C A

1) Ovim se neopozivo pretplaćujem na SF magazin *Alef*, počev od broja _____ pa zaključno sa brojem _____ (Rok pretplate ne može biti kraći od šest, niti duži od dvanaest meseci). Ukupan iznos od ___________ dinara uplatiću u roku od 10 dana po prijemu čekovne uplatnice. U slučaju da se cena *Alefa* poveća, pretplatna cena od 900 dinara po jednom broju ostaje neizmenjena do isteka pretplate.
2) Istovremeno, pretplaćujem se na drugo kolo biblioteke *Supernova*, koje je oglašeno na poslednjoj stranici korica ovog broja *Alefa*. Iznos od 4.800 dinara uplatiću u roku od 10 dana po prijemu čekovne uplatnice, čime u potpunosti izmirujem svoje obaveze prema izdavaču za drugo kolo ove biblioteke.

____
(prezime, očevo ime i ime)

____
(mesto, ulica i broj)

___________________________ ___________________________
(datum) (svojeručni potpis)

Ukoliko želite da ovaj broj »Alefa« sačuvate, narudžbenicu možete poslati dopisnicom ili pismom.

Cena pojedinačnog primerka 900 dinara. Godišnja pretplata: 10.800 dinara. Polugodišnja pretplata: 5.400 dinara. Godišnja pretplata za inostranstvo: 39 DM, 270 Asch, 32 Sfr, 128 FF, 134 Skr, 31 USA $, 42 A $ i 42 C $

Dinarska pretplata uplaćuje se opštom uplatnicom na žiro-račun: 65700—603—6350 — NIŠRO »Dnevnik«, OOUR Izdavačka delatnost, Novi Sad, sa naznakom »za Alef«.

Pretplate za inostranstvo uplaćuju se na devizni račun NIŠRO »Dnevnik«, Radna zajednica zajedničkih službi: 25730—421—8049882, takođe sa naznakom »za Alef«.

Cena oglasnog prostora za crnobelu stranu iznosi 300.000 dinara, za unutrašnje strane korica 400.000 i za poslednju, spoljnju stranu — 500.000 dinara.

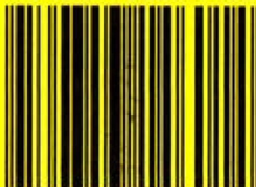
ALEF - SCIENCE FICTION MAGAZIN • Izdavač: NIŠRO »Dnevnik«, OOUR Izdavačka delatnost, 21000 Novi Sad, Bulevar 23. oktobra 31 • Direktor NIŠRO »Dnevnik«: JOVAN SMEDEREVAC • Rukovodilac OOUR Izdavačka delatnost: ILIJA VOJNOVIĆ • Glavni i odgovorni urednik OOUR Izdavačka delatnost: TODOR ĐURIĆ • Sekretar Redakcije: ZDENKA KARABASIL • Korektor: SAVA MALEŠEVIĆ •Štampa: NIŠRO »Dnevnik«, OOUR Štamparija

Biblioteka »SUPERNOVA« DRUGO KOLO

supernova

REMEK—DELA
NAJPOZNATIJIH SVETSKIH SF MAJSTORA

Alfred Bester: RAZORENI ČOVEK
Rodžer Zelazni: ALEJA PROKLETSTVA
Braća Strugacki: PLANETA PURPURNIH OBLAKA
Tomas Diš: JEKA OKO NJEGOVIH KOSTIJU
Robert Hajnlajn: ČOVEK KOJI JE PRODAO MESEC
Kliford Simak: LUTKA SUDBINE

Formaт 10,5 X 15 cm, latinica, 160—192 strane
Cena kompleta: 4.800 dinara